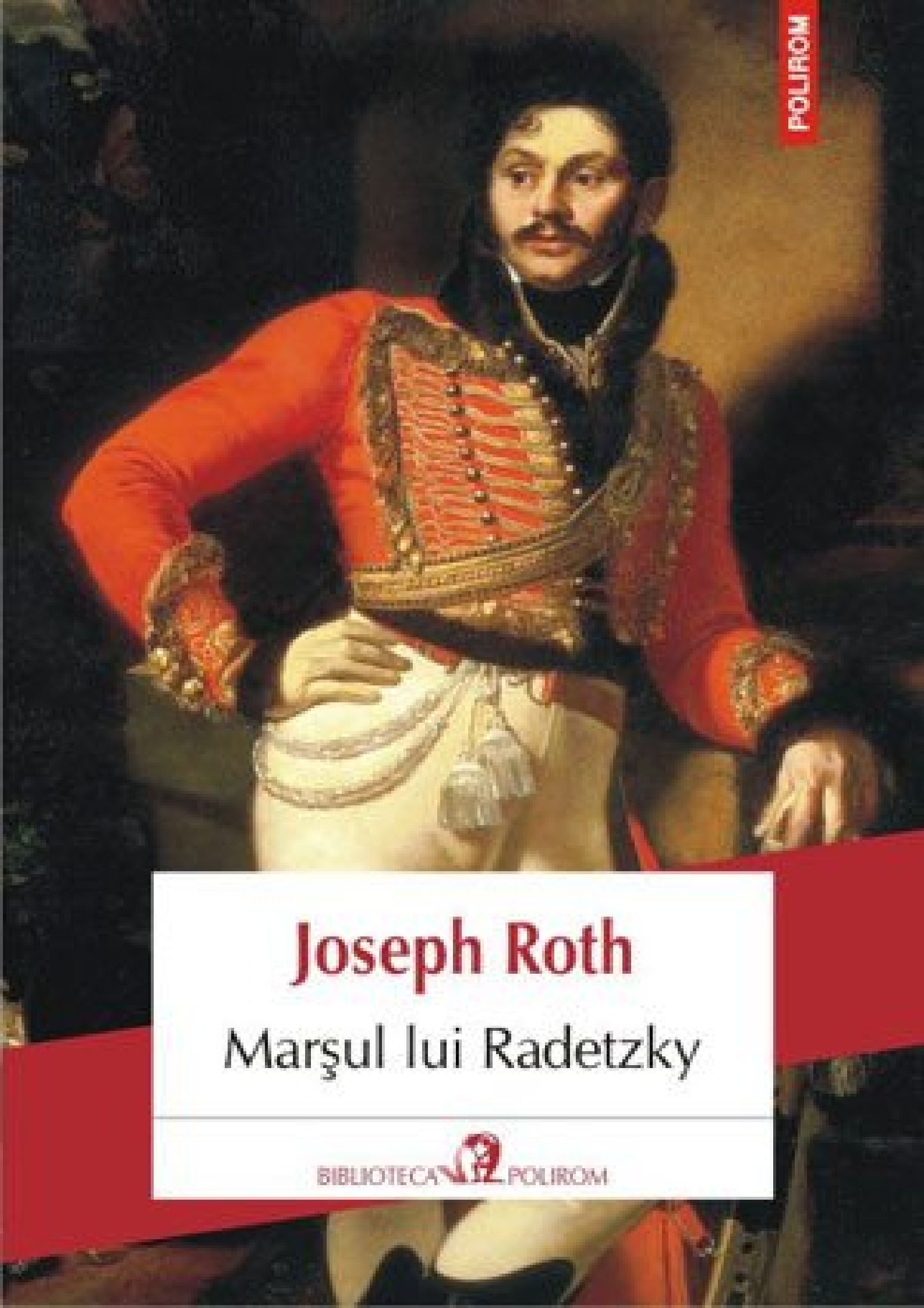

POLIROM

Joseph Roth

Marşul lui Radetzky

BIBLIOTECA POLIROM

Joseph Roth
Marşul lui Radetzky

Traducere din limba germană şi note de I. Cassian-Mătăsaru

POLIROM
2013

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul I

Înnobilarea familiei Trotta era de dată recentă. Bunicul dobândise titlul după bătălia de la Solferino[1]. Era sloven. Sipolje – numele satului său de obârşie – se adăugase titlului. Soarta îl hărăzise unei fapte deosebite. El însă avusese grijă ca timpurile care au urmat să-i şteargă amintirea.

În bătălia de la Solferino, bunicul comanda, ca sublocotenent de infanterie, un pluton. De o jumătate de oră, lupta era în toi. Vedea la trei paşi înainte spinările albe ale soldaţilor săi. Rândul întâi al plutonului îngenunchease, al doilea stătea în picioare. Erau voioşi cu toţii şi siguri de izbândă. Se ospătaseră din belşug şi băuseră rachiu pe cheltuiala şi în cinstea împăratului, aflat şi el din ajun pe front. Ici şi colo, cădea câte unul din rând. Trotta sărea iute în golul ivit şi trăgea cu armele părăsite ale morţilor şi răniţilor. Când strângea rândul rărit, când îl desfăşura din nou, scrutând cu ochiul ager terenul în mai toate părţile, trăgând cu urechea în mai toate părţile. În vacarmul împuşcăturilor, auzul său deprins deslușea comenzile rare şi precise ale căpitanului. Privirea lui vie străpungea negura albastră-cenuşie din faţa liniilor inamice. Nu trăgea niciodată fără a ochi şi fiecare glonţ îşi atingea ţinta. Oamenii îi ghiceau mâna şi privirea, îi auzeau glasul şi se simţeau în siguranţă.

Inamicul făcu o pauză. Pe linia nesfârşită a frontului, trecea din gură în gură ordinul: „Încetaţi focul!” Ici şi colo mai zăngănea o vergea[2], ici şi colo mai răsuna o împuşcătură întârziată şi

stingheră. Ceaţa albastră-cenuşie se mai limpezise. Se lăsase dintr-odată zăpuşeala de amiază a soarelui argintiu, învăluit de nori furtunatici. Şi iată că între sublocotenent şi soldaţii săi se ivi însuşi împăratul însoţit de doi ofiţeri din Marele Stat-Major. Tocmai se pregătea să ducă la ochi un binoclu de campanie pe care i-l întindea unul dintre însoţitori. Trotta ştia ce înseamnă asta: chiar dacă inamicul era gata să se retragă, ariergarda lui nu se putea să nu fie îndreptată cu toată atenţia împotriva austriecilor, iar cineva care foloseşte un binoclu înfăţişează fără îndoială o ţintă demnă de atins. Şi acea ţintă era chiar tânărul împărat. Sublocotenentul simţea în gât zvâcniturile inimii. Teama de catastrofa fără margini, de neconceput, care l-ar nimici pe Trotta odată cu regimentul, armata, statul, întreaga lume, îi dădea fiori fierbinţi. I se înmuiaseră genunchii. Şi ura veşnică pe care ofiţerii subalterni de front o poartă domnilor suspuşi de la Marele Stat-Major, care habar n-aveau de amara practică, îi insuflă sublocotenentului acel gest ce avea să-i întipărească pentru totdeauna numele în istoria regimentului său. Cu amândouă mâinile îl apucă pe monarh de umeri pentru a-l face să se aplece. Se vede că sublocotenentul îl apăsase cu prea multă putere pe împărat, care se prăbuşi pe loc. Însoţitorii se repeziseră. În aceeaşi clipă, un glonţ străpunse umărul stâng al sublocotenentului, tocmai acel glonţ ce fusese trimis spre inima împăratului. În timp ce acesta se ridica de pe jos, sublocotenentul cădea la pământ. Peste tot, de-a lungul întregului front, se dezlănţui răpăitul puştilor speriate şi trezite din toropeală. Împăratul, îndemnat de însoţitorii nerăbdători să-l vadă părăsind poziţia primejdioasă, se aplecă totuşi asupra rănitului şi, amintindu-şi de imperiala sa datorie, îl întrebă pe cel leşinat, care nu auzea nimic, cum îl cheamă. Un medic militar, un subofiţer sanitar şi doi brancardieri sosiră în fugă

cu o targă, încovoiaţi şi ferindu-şi capetele. Ofiţerii Marelui Stat-Major îl siliră pe împărat să se culce la pământ şi făcură la fel şi ei.

— Vedeţi de sublocotenent! îi strigă împăratul medicului care gâfâia din greu.

Între timp, focul se potolise din nou. Şi, pe când cadetul-plutonier, locţiitorul sublocotenentului, trâmbiţa cu voce sonoră: „Comanda la mine!” iar Franz Joseph şi însoţitorii lui se ridicară de jos, sanitarii legară cu grijă rănitul de brancardă şi se îndreptară cu toţii către comandamentul regimentului, unde un cort alb ca zăpada adăpostea postul de prim-ajutor.

Clavicula stângă a lui Trotta fusese zdrobită. Glonţul înfipt în omoplatul stâng fu extras în prezenţa Înălţimii Sale, în urletele neomeneşti ale rănitului, pe care durerile îl treziseră din leşin.

După patru săptămâni, Trotta se întremase. Când se întoarse în garnizoana lui din sudul Ungariei, avea gradul de căpitan, cea mai înaltă distincţie – Ordinul Maria Tereza – şi un titlu de nobleţe. Acum se numea căpitanul Joseph Trotta von Sipolje.

Ca şi cum şi-ar fi schimbat propria viaţă pe o alta confecţionată în vreun atelier, căpitanul evoca în fiece noapte înainte de a adormi şi în fiece dimineaţă după ce se deştepta, noul său rang şi noua sa condiţie socială, se aşeza dinaintea oglinzii şi se încredinţa că obrazul lui e tot cel vechi. Cu toată familiaritatea stângace a camarazilor ce încercau să atenueze distanţa pe care o soartă neînţeleasă o aşezase brusc între Trotta şi ei, înnobilatul căpitan părea să-şi fi pierdut cumpătul; în ciuda zadarnicelor lui eforturi de a se purta faţă de dânşii cu neştiuta stinghereală, ca-ntotdeauna, i se părea că de-aci încolo e osândit să umble toată viaţa în cizme străine pe un pământ alunecos, urmărit de şoapte tăinuite şi întâmpinat cu priviri sfioase. Bunicul lui fusese doar un ţăran mărunt, tatăl subofiţer de administraţie şi, mai târziu,

vagmistru de jandarmi într-un ţinut de lângă frontiera de sud a Monarhiei. De când pierduse un ochi în luptă cu contrabandiştii bosniaci de la graniţă, trăia ca invalid militar şi îndeplinea slujba de paznic la parcul castelului Laxenburg, dădea hrană lebedelor, tundea gardurile vii, păzea bobiţeii primăvara şi, mai târziu, socul împotriva hoţilor şi a derbedeilor, iar în nopţile blânde lua la goană de pe băncile întunecoase şi ospitaliere perechile de îndrăgostiţi fără adăpost. Firesc şi potrivit părea gradul de sublocotenent de infanterie pentru fiul unui subofiţer. Înnobilatului şi decoratului căpitan însă, care plutea ca într-un nor de aur în strălucirea stranie şi aproape fantomatică a graţiei imperiale, tatăl pământesc îi fusese brusc îndepărtat şi dragostea moderată pe care urmaşul o arăta bătrânului părea să impună o altă atitudine şi o nouă formă a relaţiilor dintre tată şi fiu.

De cinci ani căpitanul nu-şi mai revăzuse părintele; dar, la două săptămâni o dată – când îi venea fără greş rândul de serviciu pe regiment, în camera de gardă, la raza zgârcită şi nestatornică a lumânării, după ce inspecta posturile, înregistra orele schimbării santinelelor şi trecea la rubrica „Observaţiuni” un energic şi categoric „Niciuna”, negând astfel până şi cea mai mică posibilitate a vreunui eveniment neprevăzut – scria bătrânului câteva rânduri. Aidoma biletelor de voie şi rapoartelor de serviciu, scrisorile se asemănau toate între ele, scrise pe coli de hârtie de concept, galbene şi fibroase, şi începeau cu apelativul „Dragă tată”, lăsând un spaţiu de patru degete la marginea de sus şi de două degete de la cea din stânga, începând cu o scurtă introducere cu privire la sănătatea scriitorului acelor rânduri, continuând cu speranţa că şi destinatarul e sănătos şi încheindu-se cu mereu aceleaşi cuvinte aşternute, la dreapta jos, în diagonală faţă de formula de salut: „Cu adânc respect, al dumitale preadevotat şi recunoscător fiu, Joseph Trotta, sublocotenent”.

Cum putea el să schimbe acum, mai ales că în noul său rang nu mai făcea de serviciu pe regiment, forma consacrată, valabilă pentru o întreagă viaţă de ostaş, a scrisorilor şi, printre frazele banale, să strecoare veşti neobişnuite despre împrejurări neobişnuite, pe care nici el însuşi nu le putea concepe prea bine?

În seara aceea calmă în care căpitanul Trotta, pentru prima oară de la întremare, spre a-şi îndeplini datoria de a coresponda cu părintele său, se aşeză la masa scrijelită şi crestată de bricegele jucăuşe ale unor oameni plictisiţi, îşi dădu seama că nu va putea niciodată trece peste formula „Dragă tată”.

Îşi sprijini de călimară condeiul neinspirat şi mucări feştila pâlpâitoare a lumânării, ca şi când ar fi sperat să obţină de la acea lumină estompată o idee fericită şi o formulă potrivită, şi se lăsă încet în voia amintirilor, evocând copilăria, satul, mama şi şcoala de ofiţeri. Contempla umbrele enorme aruncate de lucruri mărunte pe pereţii golaşi, spoiţi în albastru, şi linia lucioasă, uşor încovoiată, a sabiei agăţate în cârligul de lângă uşă, şi, trecută prin garda sabiei, cravata de culoare închisă. Asculta ploaia neobosită de afară şi răpăiala ei ca un cântec pe prichiciul ferestrei acoperite cu tablă.

În cele din urmă, se ridică de pe scaun cu hotărârea de a-l vizita pe bătrân în cursul săptămânii următoare, după regulamentara audienţă de mulţumire la împărat, unde urma să fie trimis peste câteva zile.

O săptămână după audienţa ce durase nu mai mult de zece minute de graţie imperială, răstimpul necesar celor zece sau douăsprezece întrebări pregătite la care, în poziţie de drepţi, trebuia să debitezi domol, dar limpede câte un „Da, Maiestate!”, Trotta plecă într-o trăsură de-a dreptul la Laxenburg, să-şi vadă părintele.

Îl găsi pe bătrân în bucătăria locuinţei lui de serviciu, şezând fără haină la masa goală, geluită

cu grijă, acoperită cu o basma de un albastru-închis, tivită cu roşu, în faţa unei ceşti voluminoase din care aburea un miros plăcut de cafea. Bastonul afumat şi noduros, din lemn de vişin, era agăţat de marginea mesei, balansându-se uşor. O pungă de piele burduşită cu un tutun fibros zăcea pe jumătate deschisă, alături de luleaua lungă din argilă arsă şi îngălbenită. Culoarea ei se potrivea uriaşelor mustăţi cărunte ale bătrânului.

Căpitanul Joseph von Trotta und Sipolje stătea în mijlocul acestei intimităţi sărăcăcioase de slujbaş ca un zeu militar, cu eşarfa sclipitoare, coiful lăcuit răspândindu-şi razele negre, cu cizmele văcsuite lună, cu pinteni scânteietori, cu două şiruri de bumbi strălucitori, aproape învăpăiaţi, la veston şi blagoslovit cu harul divin al Ordinului Maria Tereza.

Aşadar, fiul stătea în faţa tatălui, în timp ce acesta se ridica încet de pe scaun, de parcă ar fi vrut ca prin această încetineală a salutului să atenueze întrucâtva splendoarea tânărului.

Căpitanul Trotta sărută mâna părintelui său, îşi plecă mai adânc capul şi primi un sărut pe frunte şi unul pe obraz.

— Şezi! îl îndemnă bătrânul.

Căpitanul lepădă o parte din podoabele care-i alcătuiau splendoarea şi se aşeză.

— Te felicit! urmă tatăl cu glas obişnuit, în acea germană aspră vorbită de slavii din armata austriacă.

Consoanele izbucneau ca izbite de furtună şi apăsau pe silabele finale.

Cu cinci ani în urmă mai vorbea cu fiul său slovena, deşi băiatul nu pricepea decât puţine cuvinte şi nu pronunţa niciunul. Astăzi însă, folosirea limbii materne de fiul său ajuns atât de departe prin graţia destinului şi a împăratului i s-ar fi părut bătrânului o familiaritate prea cutezătoare, în timp ce căpitanul nu-şi lua ochii de la buzele

tatălui pentru a saluta primul cuvânt sloven ca pe un lucru drag şi îndepărtat, familiar şi pierdut.

— Te felicit, te felicit! repetă cu glas tunător vagmistrul. Pe vremea mea nu mergea atât de repede! Pe vremea mea ne mai muştruluia Radetzky.

Chiar s-a sfârşit deci! gândea căpitanul Trotta. Un munte uriaş de grade militare se interpusese între el şi părintele lui.

— Mai ai răchie, stimate tată? întrebă el pentru a restabili un ultim rest de relaţii familiale.

Băură, ciocniră şi iar băură. După fiecare înghiţitură, tatăl gemea şi se îneca într-o tuse fără sfârşit, se învineţea, scuipa, apoi se liniştea cu încetul şi începea cu poveşti de când lumea, din timpul propriei sale cătănii, cu neîndoielnica intenţie de a face ca meritele şi cariera fiului să apară mai neînsemnate.

În cele din urmă, căpitanul se ridică, sărută mâna părintească, primi sărutul părintesc pe frunte şi pe obraz, îşi încinse sabia, îşi puse coiful şi plecă ducând cu dânsul certitudinea că, în această viaţă, îşi văzuse pentru ultima oară tatăl.

Şi chiar aşa a fost. Fiul scria bătrânului obişnuitele scrisori, fără ca alte relaţii vizibile să existe între ei. Înstrăinat era căpitanul Trotta de lungul şir strămoşesc de ţărani slavi. Un alt neam se ivise odată cu dânsul. Anii rotunzi se rostogoleau unul după altul ca nişte roţi uniforme şi paşnice. Potrivit rangului, Trotta se căsători cu nu prea tânăra, dar bogata nepoată a colonelului său, fiica unui prefect de district din Boemia apuseană, şi dobândi un băiat; profita de regularitatea existenţei sale sănătoase, cazone, într-o mică garnizoană, pleca dimineaţa călare la câmpul de instrucţie, după prânz juca şah cu notarul la cafenea şi se deprinsese cu rangul, cu poziţia socială, cu demnitatea şi reputaţia sa. Nu era prea apt pentru cariera militară, dădea în fiece an, la manevre, probe mediocre despre capacitatea

lui, era un soţ bun, prudent faţă de femei, detesta jocurile de noroc, în serviciu era morocănos, dar drept, duşman înverşunat al minciunii, al purtării neostăşeşti, al comodităţii laşe, al lăudăroşeniei limbute şi al ambiţiei nemăsurate. Era tot atât de simplu şi de ireproşabil pe cât erau şi statele sale de serviciu şi numai mânia care-l cuprindea câteodată ar fi putut da de bănuit unui cunoscător al firii omeneşti că şi în sufletul căpitanului Trotta sălăşluiau abisuri noptatice în care dormitează furtunile şi stăruie glasurile necunoscute ale strămoşilor anonimi.

Cărţi nu citea căpitanul Trotta şi îşi compătimea în tăcere fiul care creştea şi era silit să înceapă a mânui condeiul de piatră, tăbliţa şi buretele, apoi caietul, rigla şi tabla înmulţirii, şi pe care-l aşteptau inevitabilele cărţi de citire. Încă mai nutrea căpitanul convingerea că fiul său trebuie să devină soldat. Nu-i trecea prin minte că, de-aci încolo şi până la stingerea spiţei sale, vreun Trotta ar putea îmbrăţişa o altă carieră. Dacă ar fi avut doi, trei, patru fii – dar soţia lui era debilă, avea tot timpul nevoie de medic şi de tratamente şi graviditatea îi punea viaţa în primejdie – i-ar fi făcut pe toţi militari. Aşa gândea pe-atunci căpitanul Trotta.

Se vorbea de un nou război şi se aştepta în fiece zi la asta. Da, i se părea aproape sigur că era sortit să moară în bătălie. Simplitatea lui robustă considera moartea pe front drept o consecinţă necesară a faimei ostăşeşti.

Până ce, într-o bună zi, luă în mână cu o domoală curiozitate prima carte de citire a fiului său care împlinise cinci ani şi căruia, datorită ambiţiei mamei, un pedagog îi dădea să guste mult prea devreme din greutăţile şcolii.

Citi rugăciunea versificată a dimineţii; era aceeaşi de decenii, şi-o mai amintea şi el. Citi apoi „Cele patru anotimpuri”, „Vulpea şi iepurele”, „Regele animalelor”. Deschise cartea la cuprins şi

dădu peste titlul unei bucăţi de citire ce părea să-l privească chiar pe el, căci se intitula: „Franz Joseph Întâiul la bătălia de la Solferino”; citi – şi trebui să se aşeze.

„În bătălia de la Solferino” – aşa începea bucata – „împăratul şi regele nostru Franz Joseph Întâiul se afla în mare primejdie.”

Se vorbea acolo şi de Trotta. Dar ce metamorfoză! „Monarhul” – se spunea – „înaintase în focul luptei atât de departe, încât s-a pomenit deodată împresurat de călăreţii inamici. În acea clipă de mare pericol, un foarte tânăr sublocotenent, călare pe un roib scăldat în spume, se repezi într-acolo rotindu-şi sabia. Vai! Cum mai cădeau loviturile asupra capetelor şi grumajilor călăreţilor inamici!” Şi mai departe: „O lance duşmană străpunse pieptul tânărului viteaz, dar cei mai mulţi dintre inamici fuseseră în acest răstimp doborâţi. Cu spada lucitoare în mână, tânărul şi neînfricatul monarh se putu uşor apăra de atacurile care slăbeau din ce în ce. Atunci întreaga cavalerie inamică fu luată prizonieră. Iar tânărul sublocotenent – cavaler Joseph von Trotta era numele lui – dobândi cea mai înaltă distincţie pe care patria noastră o acordă vitejilor ei: Ordinul Maria Tereza.”

Cu cartea de citire în mână, căpitanul Trotta se duse pe mica pajişte din spatele casei, unde soţia sa îşi petrecea după-amiezile însorite, şi, cu buzele livide, o întrebă dacă acea infamă bucată de lectură îi era cunoscută. Soţia zâmbi şi încuviinţă în tăcere.

— E-o minciună! strigă căpitanul şi zvârli cartea pe pământul jilav.

— E pentru copii! răspunse blând soţia lui.

Căpitanul îi întoarse spatele. Mânia îl scutura cum scutură furtuna un copăcel firav. Intră grăbit în casă; inima îi palpita.

Era ora jocului de şah. Luă sabia din cui, îşi încinse cu un gest brusc şi supărat centironul şi, cu

paşi mari şi sălbatici, părăsi locuinţa. Cine-l vedea putea crede că pornise să răpună o gloată de duşmani.

După ce, fără a scoate un cuvânt, cu patru brazde de-a curmezişul frunţii palide şi strâmbe de sub părul aspru şi scurt, pierduse la cafenea două partide de şah, mătură cu un gest furios figurile şi-i zise partenerului:

— Trebuie să mă sfătuiesc cu dumneata!

Pauză.

— S-a abuzat de mine! reluă el, uitându-se ţintă în ochelarii scăpărători ai notarului şi dându-şi seama după un răstimp că-i lipsesc cuvintele.

Ar fi trebuit să ia cu el cartea de citire. Având la îndemână acel odios obiect, i-ar fi fost mult mai uşor să expună lucrurile.

— În ce fel s-a abuzat de dumneata? întrebă juristul.

— N-am fost niciodată cavalerist! crezu căpitanul nimerit să înceapă, deşi recunoştea că, în felul acesta, era greu să se facă înţeles. Şi acum – continuă el – neruşinaţii ăştia de scribi istorisesc în cărţile pentru copii că eu, călare pe-un roib, pe-un roib înspumat, am galopat în ajutorul monarhului! Uite-aşa scriu ei!

Notarul pricepu. Cunoştea şi el bucata, din cărţile fiilor săi.

— Îi dai prea mare importanţă, domnule căpitan, îi răspunse. Nu uita că-i pentru copii.

Trotta îl privi speriat. I se părea în clipa aceea că toată lumea se coalizase împotriva lui: autorii cărţilor de citire, notarul, soţia lui şi pedagogul.

— Toate faptele istorice, urmă notarul, sunt înfăţişate pentru uzul didactic altfel decât s-au petrecut în realitate. Şi, după opinia mea, e bine aşa. Copiilor le trebuie exemple pe care să le priceapă, care să li se întipărească în minte. Adevărul adevărat îl află ei mai târziu.

— Plata! strigă Trotta şi se ridică.

Se duse apoi, ca o furtună, la cazarmă, îl surprinse pe ofiţerul de serviciu, sublocotenentul Amerling, cu o fetişcană în cancelaria subofiţerului de administraţie, inspectă el însuşi gărzile, trimise după plutonier, chemă la raport pe sergentul de zi, adună compania şi ordonă exerciţii cu arma în curtea cazărmii.

Se supuseră toţi în zăpăceală şi panică. Din fiecare pluton lipseau câţiva oameni: erau de negăsit, iar Căpitanul Trotta dădu ordin să se facă apelul nominal.

— Absenţii mâine la raport! porunci el sublocotenentului.

Trupa gâfâia şi făcea manevre şi trageri. Ţăcăneau vergelele, curelele zburau, mâinile înfierbântate loveau cu plesnituri scurte ţevile reci de metal, paturile puştilor pocneau sec în pământul reavăn şi afânat.

— Încărcaţi arm'! comandă căpitanul.

Aerul vibra de pârâiala în gol a gloanţelor oarbe.

— Jumătate de oră salutul din mers! comandă căpitanul.

După zece minute schimbă ordinul:

— În genunchi pentru rugăciune!

Ceva mai liniştit, ascultă zgomotul surd al genunchilor tari izbindu-se de pământ, de pietriş, de nisip. Încă era căpitan, stăpân pe compania sa! Şi scribilor ălora o să le arate el!

Nu se duse în seara aceea la club, nici măcar nu cină, se culcă îndată. Dormi greu şi fără vise.

În dimineaţa următoare, la raportul ofiţerilor, expuse scurt şi cuprinzător cazul în faţa colonelului. Plângerea fu înaintată mai sus.

Şi acum începu calvarul căpitanului Joseph Trotta von Sipolje, cavaler în slujba adevărului.

Trecură săptămâni până ce sosi răspunsul Ministerului de Război, precum că plângerea fusese transmisă Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Şi iar trecură săptămâni până

să primească într-o zi răspunsul ministrului, care suna astfel:

„Mult stimate domnule căpitan,
Ca răspuns la preaonorata dumneavoastră plângere privitoare la bucata de lectură nr. 15 din cărţile de citire pentru şcolile primare şi medii din Austria, autorizate conform Legii din 21 iulie 1864, elaborate şi editate de profesorii Weidner şi Srdcny, domnul ministru al Învăţământului îşi permite cu tot respectul să atragă binevoitoarea dumneavoastră atenţiune asupra faptului că bucăţile de lectură de însemnătate istorică, în special cele care privesc înalta persoană a Maiestăţii Sale, împăratul Franz Joseph, ca şi pe alţi membri ai preaînaltei Case Imperiale, trebuie să fie, conform Decretului din 21 martie 1840, adaptate nivelului de înţelegere al şcolarilor şi să corespundă celor mai bune cerinţe pedagogice. Numita bucată de lectură nr. 15, amintită în preaonorata dumneavoastră plângere, a fost supusă atenţiei personale a Excelenţei Sale, domnul Ministru al Cultelor, şi autorizată de Domnia Sa pentru uzul didactic. Intenţia autorităţilor şcolare superioare şi nu mai puţin a celor subordonate este să se relateze şcolarilor Monarhiei faptele eroice ale ostaşilor noştri, înfăţişate potrivit caracterului copilului, fanteziei şi simţămintelor patriotice ale noilor generaţii, fără a altera veridicitatea evenimentelor descrise, dar şi fără a le reda într-un ton uscat, lipsit de imaginaţie, străin de orice sentiment patriotic. Având în vedere aceste argumente, precum şi altele

asemănătoare, subsemnatul roagă respectuos pe Domnia Voastră să-şi retragă plângerea în chestiune.”

Acest document era semnat de ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Colonelul i-l înmână căpitanului Trotta cu sfatul părintesc: „Las-o baltă!”

Trotta luă adresa în primire şi tăcu. După o săptămână ceru pe cale ierarhică o audienţă la Maiestatea Sa şi, după alte trei săptămâni, se afla într-o dimineaţă la palat, între patru ochi cu al său comandant suprem.

— Uite ce e, dragă Trotta! zise împăratul. Chestia e destul de neplăcută. Dar chiar atât de rău n-am ieşit noi doi din toate astea. Las-o încurcată!

— Maiestate, răspunse căpitanul, dar e o minciună!

— Se spun multe minciuni, încuviinţă împăratul.

— Dar eu nu pot minţi, Maiestate! se sufocă Trotta.

Împăratul se apropie de căpitan. Abia dacă-l întrecea în înălţime. Se priveau drept în ochi.

— Miniştrii mei, începu Franz Joseph, trebuie să ştie singuri ce au de făcut. Nu pot să nu mă bizui pe ei. Înţelegi, dragă căpitane Trotta?

Şi, după un răstimp:

— O să-ncercăm să îndreptăm lucrurile! Ai să vezi!

Audienţa luase sfârşit.

Tatăl lui mai trăia. Dar Trotta nu se duse la Laxenburg. Se întoarse în garnizoană şi ceru să i se primească demisia din armată.

Îl trecură în cadrele de rezervă cu gradul de maior. Se mută în Boemia, la moşioara socrului său.

Graţia imperială nu-l părăsi. Câteva săptămâni mai târziu, primi înştiinţarea că împăratul a binevoit să aloce pentru fiul

salvatorului vieţii sale, din caseta particulară, o sumă de cinci mii de fiorini pentru studii. Urmă totodată şi ridicarea lui Trotta la rangul de baron.

Joseph Trotta, baron von Sipolje, fu contrariat şi primi darurile împăratului ca pe o jignire personală. Campania contra prusacilor[3] se desfăşurase fără dânsul şi se încheiase cu o înfrângere.

Deveni morocănos. Tâmplele îi erau argintii, ochiul stins, pasul încet, mâna greoaie şi gura şi mai tăcută. Deşi în floarea vârstei, arăta îmbătrânit înainte de vreme. Fusese izgonit din paradisul încrederii lui cinstite în împărat şi virtute, în adevăr şi dreptate şi, închis în resemnare şi tăcere, trebuia vrând-nevrând să recunoască faptul că viclenia asigură stabilitatea lumii, forţa legilor şi strălucirea capetelor încoronate.

Mulţumită dorinţei exprimate în treacăt de împărat, bucata de lectură numărul cincisprezece fu scoasă din cărţile de citire ale Monarhiei. Numele de Trotta rămase doar în analele necunoscute ale regimentului.

Maiorul Trotta îşi ducea viaţa ca un purtător anonim al unei faime stinse timpuriu, asemenea unei umbre fugare, aruncate de un element tainic şi nevăzut în lumea lucidă a celor vii. Pe moşia socrului său, baronul mânuia stropitoarea şi foarfeca de grădinărit şi, aidoma tatălui său în parcul castelului de la Laxenburg, tundea gardurile vii şi cosea pajiştea, păzea bobiţeii primăvara şi, mai târziu, socul împotriva hoţilor şi a derbedeilor, înlocuia şipcile vechi şi putrede ale ulucilor cu altele noi şi bine date la rindea, repara uneltele şi hamurile, ţesăla şi înşeua cu mâna lui murgii, punea broaşte noi în locul celor ruginite la poartă şi la uşi, aşeza proptele de lemn tăiate cu grijă la balamalele care dădeau semne de oboseală şi se clătinau, rămânea zile întregi în pădure, vâna iepuri şi vulpi, înnopta la pădurar, vedea de orătănii, de îngrăşăminte şi de recoltă, de fructe şi

de straturile de flori, de slugi şi vizitii. Zgârcit şi bănuitor, îngrijea de cumpărături, scotea cu vârful degetelor monede din punga de piele, pe care o ascundea din nou la piept.

Devenise un mic ţăran sloven. Îl cuprindea din când în când vechea lui mânie şi îl scutura cum scutură furtuna puternică o tufă firavă. Atunci îl biciuia pe grăjdar, bătea coastele cailor, lovea uşile în clanţele reparate chiar de el, îi ameninţa pe salahori cu moartea, mătura mânios farfuria ce-o avea în faţă la masa de prânz, postea şi bombănea.

Alături de el trăiau, debili şi bolnăvicioşi, în camere separate, soţia, băiatul care nu-şi vedea tatăl decât la masă, îi prezenta de două ori pe an certificatele de şcoală fără să audă vreo laudă sau vreo dojană, şi socrul care-şi cheltuia vesel pensia, umbla după fete, rămânea săptămâni întregi în oraş şi se temea de ginere.

Nu era decât un mic ţăran sloven baronul von Trotta. Încă mai scria tatălui său de două ori pe lună, în serile târzii, la flacăra pâlpâitoare a lumânării, câte o scrisoare pe file galbene de concept, la distanţă de patru degete de la marginea de sus şi de două de la cea din stânga, începând cu „Dragă tată”. Primea foarte rar răspuns.

E drept că, uneori, baronul se gândea să-şi viziteze părintele. Îi era de multă vreme dor de bătrânul vagmistru, de sărăcia din camera strâmtă de slujbaş, de serviciu, de mahorca fibroasă şi de răchia fiartă în casă. Dar fiului îi venea greu să cheltuiască atâţia bani cu drumul, aidoma tatălui, bunicului şi străbunicului său. Acum se simţea mult mai aproape de invalidul de la castelul din Laxenburg decât cu ani în urmă când, în proaspăta strălucire a recentului rang de nobleţe, şezuse în bucătăria spoită în albastru din mica locuinţă de serviciu şi băuse răchie.

Cu soţia nu vorbea niciodată despre obârşia lui. Simţea că fiica unei vechi familii de funcţionari de stat s-ar simţi ruşinată în prezenţa

unui vagmistru sloven. Aşa că nu-şi invită părintele.

Într-o zi senină de martie, pe când baronul tropăia pe bulgării tari de pământ, în drum spre locuinţa vătafului moşiei, un servitor îi înmână o scrisoare din partea administraţiei castelului Laxenburg. Murise invalidul, se stinsese fără dureri, la vârsta de optzeci şi unu de ani.

Baronul von Trotta se mărgini să spună:

— Comunică doamnei baroane să-mi pregătească bagajele, plec deseară la Viena.

Şi-şi urmă drumul spre locuinţa vătafului, se interesă de însămânţări, vorbi despre vreme, dădu poruncă să se cumpere trei pluguri noi, să fie chemat luni veterinarul şi încă în acea zi moaşa la slujnica aflată în durerile facerii, şi doar la despărţire spuse: „Mi-a murit tatăl. Plec pentru trei zile la Viena!”, după care salută nepăsător cu două degete şi se depărtă.

Cufărul era pregătit, caii fură înhămaţi la trăsură; avea o oră de drum până la staţia de cale ferată.

Mâncă în grabă supa şi carnea. Apoi se adresă soţiei:

— N-am încotro! Tatăl meu a fost un om bun. Tu nu l-ai văzut niciodată.

Era un ultim adio? Era o jelanie?

— Vii cu mine! îi spuse apoi fiului său, care-l privea speriat.

Mama se ridică pentru a împacheta şi lucrurile băiatului. În timp ce ea se afla la etaj, Trotta zise:

— Acum ai să-ţi vezi bunicul.

Băiatul îşi plecă ochii tremurând.

Când sosiră, vagmistrul se afla pe catafalc. Zăcea întins, cu mustăţile lui groase şi zbârlite, vegheat de opt lumânări lungi de un metru şi de doi camarazi invalizi; zăcea în camera lui pe catafalc, în uniforma albastru închis, cu trei medalii sclipitoare pe piept. O călugăriţă ursulină

se ruga într-un ungher lângă singura fereastră apărată de o perdea. La intrarea lui Trotta, invalizii luară poziţia de drepţi. Maiorul purta uniforma, cu Ordinul Maria Tereza; îngenunche, fiul său îngenunche de asemenea la picioarele mortului, având în faţa ochilor tălpile cizmelor uriaşe ale răposatului.

Pentru prima oară în viaţă, maiorul Trotta simţi un junghi ascuţit în regiunea inimii. Ochii lui mici rămaseră uscaţi. Îngână o dată, de două ori, de trei ori „Tatăl nostru" – mai mult dintr-o jenă cucernică, apoi se ridică, se aplecă asupra mortului, sărută mustaţa stufoasă, făcu invalizilor un semn de salut şi îşi îndemnă băiatul:

— Vino!

— L-ai văzut? îl întrebă apoi afară.

— Da, răspunse copilul.

— N-a fost decât un vagmistru de jandarmi! rosti tatăl. Eu am salvat viaţa împăratului în bătălia de la Solferino – şi pe urmă am căpătat noi baronia.

Băiatul nu răspunse.

Îl înmormântară pe invalid în micul cimitir din Laxenburg, în secţia militară. Şase camarazi în uniforme bleumarin purtară sicriul de la capelă la groapă. Maiorul Trotta, în uniformă de paradă, ţinea tot timpul mâna pe umărul fiului său. Băiatul plângea cu suspine. Muzica tristă a fanfarei militare, melopeea jalnică şi nesfârşită a preoţilor, mereu prezentă de câte ori muzica făcea o pauză, mirosul dulceag al fumului de tămâie, toate îi dădeau copilului o senzaţie de durere sufocantă, de neînţeles. Şi salvele de puşcă trase de o grupă militară îl zguduiră cu ecoul lor prelungit şi necruţător. Cu salve de armă soldaţii dădeau onorul ostăşesc celui plecat pentru totdeauna din această lume.

Tatăl şi fiul porniră spre casă. Pe drum, baronul tăcu tot timpul. Numai când coborâră din

tren şi se urcară în trăsura care-i aştepta în spatele grădinii gării, maiorul spuse:

— Să nu-l uiţi niciodată pe bunicul tău!

Şi baronul se întoarse la obişnuitele lui îndeletniciri zilnice. Anii se rostogoleau ca nişte roţi monotone, paşnice şi uniforme.

Vagmistrul nu fusese ultimul mort la îngropăciunea căruia avea să ia parte maiorul. Îşi înmormântă mai întâi socrul şi, după câţiva ani, soţia, care murise repede, modest şi fără bun-rămas, în urma unei pneumonii violente.

Îl înscrise pe băiat într-un internat din Viena şi hotărî ca fiul său să nu devină niciodată militar activ. Rămase deci singur la moşie, în locuinţa albă şi spaţioasă, unde mai stăruia duhul celor dispăruţi, vorbea numai cu pădurarul, cu vătaful, grăjdarul sau vizitiul. Tot mai rar răbufnea mânia din el. Însă slugile simţeau mereu pumnul său ţărănesc şi muţenia lui încărcată de ameninţare apăsând ca un jug pe grumajii lor. Dinspre el venea o tăcere înfricoşătoare, ca înainte de furtună.

Primea de două ori pe lună scrisori cuminţi din partea băiatului şi răspundea o dată pe lună în două fraze scurte, pe bileţele mici, economicoase, decupate din spaţiul alb al scrisorilor primite.

O dată pe an, la optsprezece august, ziua de naştere a împăratului, pleca în uniformă la cel mai apropiat oraş de garnizoană. De două ori pe an venea băiatul acasă: în vacanţa de Crăciun şi în cea mare. În fiecare seară a Ajunului de Crăciun căpăta trei fiorini de argint, mari şi laţi, pentru care trebuia să dea chitanţă semnată, dar nu avea voie să-i ia cu dânsul. În aceeaşi seară încă, fiorinii intrau într-o casetă păstrată în sertarul bătrânului. Alături de fiorini, stăteau certificatele de şcoală, aducând mărturie de sârguinţa ordonată a fiului şi de capacitatea lui, modestă, dar satisfăcătoare. Niciodată nu căpăta băiatul vreo jucărie, niciodată bani de buzunar, niciodată o carte, în afara celor de trebuinţă la şcoală.

Băiatului părea să nu-i lipsească nimic. Era înzestrat cu o minte limpede, trează şi cinstită. Imaginaţia lui limitată nu-i insufla altă dorinţă decât ca anii de şcoală să treacă mai repede.

Împlinise optsprezece ani când, în seara de Crăciun, tatăl îi zise:

— Anul ăsta nu mai capeţi cei trei fiorini. Poţi să iei din casetă nouă fiorini; bineînţeles, contra chitanţă. Ia seama la fete! Cele mai multe sunt bolnave.

Şi, după o pauză:

— Am hotărât să te faci jurist. Până atunci mai ai doi ani; cu armata este timp; se poate amâna până-ţi termini studiile.

Băiatul primi cu aceeaşi supunere şi cei nouă fiorini, şi hotărârea părintelui său. Se ducea rareori la fete şi le alegea cu grijă. Îi rămăseseră şase fiorini când veni acasă în vacanţa cea mare. Ceruse dinainte învoire tatălui să invite un prieten. „Bine!” încuviinţase, oarecum surprins, maiorul.

Prietenul sosi cu bagaje puţine, dar cu o voluminoasă trusă de pictor, care displăcu stăpânului casei.

— Pictează? întrebă el.

— Foarte frumos chiar! răspunse Franz, fiul.

— Să nu-mi umple casa de pete! Să picteze numai peisajul!

Oaspetele picta afară, însă nicidecum peisaje. Schiţa din memorie portretul baronului Trotta. În fiecare zi, în timpul mesei, studia în minte trăsăturile gazdei sale.

— De ce te zgâieşti la mine? întrebă maiorul.

Ambii tineri roşiră şi se uitară la faţa de masă.

Portretul luase totuşi formă, fu înrămat şi oferit bătrânului în clipa despărţirii. Baronul îl studie zâmbitor şi cu de-amănuntul. Îl întoarse ca şi cum ar fi căutat pe dosul pânzei şi alte detalii care ar lipsi pe partea din faţă, ţinu portretul în lumina ferestrei, îl depărtă apoi puţin, se privi în

oglindă, se compară cu tabloul şi, în cele din urmă, întrebă:

— Unde să-l atârnăm?

Era, după mulţi ani, prima lui bucurie.

— Îi poţi împrumuta prietenului tău bani, dacă-i trebuie ceva! îi şopti lui Franz. Să vă aveţi bine!

Portretul a fost şi a rămas singurul care reproducea chipul bătrânului maior Trotta. Mai târziu, atârnat în camera de lucru a fiului, avea să preocupe fantezia nepotului.

În tot acest răstimp însă, portretul l-a menţinut pe maior mai multe săptămâni într-o rară bună dispoziţie. Agăţa tabloul când pe un perete, când pe altul, îşi contempla cu măgulită satisfacţie nasul proeminent, gura palidă şi îngustă, neumbrită de mustaţă, pomeţii osoşi ca nişte moviliţe sub ochii mici şi negri, fruntea strâmtă, brăzdată, umbrită de părul scurt, aspru şi ţepos. Începea abia acum să-şi cunoască înfăţişarea, întreţinea câteodată dialoguri mute cu chipul său. Portretul îi trezea gânduri până atunci necunoscute, amintiri, umbre imperceptibile, curând risipite, de melancolie. Avea nevoie de acest portret ca să-şi dea seama de îmbătrânirea timpurie şi de imensa-i singurătate: de pe pânza pictată îl asaltau singurătatea şi bătrâneţea. A fost întotdeauna aşa? se întreba el. Întotdeauna a fost aşa?

Aproape fără voia lui, se ducea din când în când la cimitir, la mormântul soţiei, se uita îndelung la lespedea cenuşie şi la crucea albă, la data naşterii şi a morţii, socotea că prea murise degrabă şi trebuia să-şi mărturisească în taină că nu şi-o mai amintea îndeajuns de bine. Mâinile, de pildă, i le uitase cu desăvârşire. Vin tonic de China, îi venea în minte; un medicament pe care-l luase ea ani de-a rândul. Chipul? Îl mai putea evoca închizând ochii, dar dispărea pe loc şi se mistuia în cercuri roşietice şi nebuloase.

Devenise îngăduitor, în casă, ca şi pe moşie; mângâia uneori câte un cal, surâdea vacilor, bea mai des ca până atunci câte un rachiu şi, într-una din zile, îi scrise băiatului o scurtă scrisoare în afara termenului obişnuit. Ceilalţi începeau să-l salute acum cu un zâmbet, iar el le răspundea prietenos.

Sosi din nou vara, vacanţa îi aduse fiul şi pe prietenul acestuia, plecară tustrei la oraş, intrară într-un birt, maiorul dădu pe gât câteva păhărele de şliboviţă şi comandă mâncare din belşug pentru băieţi.

Fiul devenise jurist; acum venea mai des pe acasă, se uita atent în jur şi, într-o zi, îl cuprinse dorinţa de a administra moşia şi de a renunţa la cariera ce i-o alesese tatăl. Îi împărtăşi şi lui această dorinţă, dar maiorul zise:

— E prea târziu! N-ai să fii în viaţa ta ţăran şi nici gospodar. Ai să fii un funcţionar destoinic şi-atât!

Era lucru hotărât. Fiul căpătă un post de funcţionar politic: comisar de district[4] în Silezia. Dacă numele lui Trotta dispăruse din cărţile de şcoală autorizate, el mai figura încă în dosarele secrete ale înaltelor autorităţi politice, iar suma de cinci mii de fiorini donată din graţia împăratului asigura funcţionarului de stat Trotta o permanentă atenţie binevoitoare, ca şi protecţia unor foruri superioare necunoscute.

Avansă repede. Cu doi ani înainte de a fi numit prefect al districtului, maiorul muri.

Lăsase un testament surprinzător. Deoarece e sigur, scria el, că fiul său n-ar putea fi un bun agricultor – şi, cum speră că urmaşii lui se vor arăta recunoscători împăratului pentru continua sa bunăvoinţă şi că, în serviciul statului, vor avansa în rang şi demnităţi, fiind astfel mai fericiţi în viaţă decât fusese el –, hotărăşte, în amintirea regretatului său tată, să lase moştenire proprietatea

pe care socrul o trecuse cu ani în urmă pe numele său, cu tot ce posedă ca avere mobilă şi imobilă, Fondului Militar al Invalizilor de Război, beneficiarii testamentului neavând altă obligaţie decât aceea de a-l înmormânta pe testator în chipul cel mai modest cu putinţă, în cimitirul unde se afla înhumat părintele său şi, dacă se poate, în imediata lui apropiere. El, maiorul Trotta, roagă să se renunţe la orice pompă. Numerarul disponibil, însumând cincisprezece mii de fiorini plus dobânzile, depus la banca Ephrussi din Viena, ca şi restul banilor aflaţi în casă, argint şi aramă, precum şi un inel ceas şi lanţ care au aparţinut răposatei mame, rămân unicului fiu al testatorului, baronul Franz von Trotta und Sipolje.

Muzica militară vieneză, o companie de infanterie, un delegat al cavalerilor Ordinului Maria Tereza, reprezentanţi ai regimentului din sudul Ungariei, al cărui modest erou fusese maiorul Trotta, toţi invalizii de război apţi pentru marş, doi funcţionari, unul al Cancelariei Curţii, celălalt al Cabinetului Ministerial, un ofiţer din Ministerul de Război şi un subofiţer ducând pe o pernă cu crep de doliu Ordinul Maria Tereza, toţi aceştia formau cortegiul funebru oficial. Franz, fiul, păşea după dric, îmbrăcat în negru, firav şi singur. Muzica intona marşul de înmormântare pe care-l cântase şi la înhumarea bunicului. Salvele fură de astă dată mai puternice şi se prelungiră într-un ecou mai stăruitor.

Fiul nu plângea. Nimeni nu-l plângea pe mort. Totul rămase sobru şi solemn. Nimeni nu luă cuvântul în faţa mormântului. În vecinătatea vagmistrului de jandarmi îşi află odihna de veci maiorul baron von Trotta und Sipolje, cavalerul adevărului. Îi puseră o lespede simplă, ostăşească, în care era săpată, cu litere înguste şi negre, pe lângă nume, rang şi regiment, măreaţa inscripţie: „Eroul de la Solferino”.

Pe lângă această lespede, nu rămânea mare lucru de pe urma defunctului; doar o faimă stinsă şi un portret. Aşa cum trece ţăranul peste ogor primăvara... şi, mai târziu, în vară, urma paşilor lui se pierde sub harul bucatelor pe care el le-a semănat.

Comisarul-şef cezaro-crăiesc Trotta von Sipolje primi chiar în săptămâna aceea o scrisoare de condoleanţe din partea Maiestăţii Sale, în care se menţionau de două ori „pururi neuitatele servicii" aduse de cel săvârşit întru Domnul.

Capitolul II

Nu exista pe întregul teritoriu al diviziei muzică militară mai bună decât cea a regimentului X de infanterie din mica reşedinţă de district W. din Moravia. Capelmaistrul ei aparţinea acelor muzicanţi militari austrieci care, graţie unei memorii fidele şi unui impuls mereu treaz de a născoci noi variaţii pe temele unor vechi melodii, puteau compune în fiecare lună câte un marş. Marşurile se asemănau între ele ca nişte soldaţi pe front. Cele mai multe începeau cu un răpăit de tobe, pastişau „stingerea" accelerată în cadenţă de marş, continuau cu un surâs voios de clinchet de cinele şi se terminau cu un tunet mânios al tobei mari, furtună veselă şi scurtă a muzicii militare.

Ceea ce îl deosebea pe capelmaistrul Nechwal de colegii lui era nu atât extraordinar de rodnica sa perseverenţă de compozitor, cât străşnicia energică şi vioaie cu care îşi exercita arta. Obiceiul comod al altor capelmaiştri de a-l lăsa pe plutonier să dirijeze primul marş, iar ei să ridice bagheta abia la al doilea punct al programului, era considerat de Nechwal drept un semn categoric al decadenţei Monarhiei cezaro-crăieşti. De îndată ce instrumentiştii se orânduiau în cerc reglementar şi picioruşele subţirele ale pupitrelor pentru note erau înfipte în pământul dintre pietrele mari de pavaj ale pieţei, capelmaistrul se şi afla în mijlocul muzicanţilor, ridicând bagheta neagră din lemn de abanos cu mâner de argint.

Concertele – care aveau loc în piaţa centrală, sub balconul domnului prefect al districtului – începeau toate cu *Marşul lui Radetzky*. Însă deşi

membrilor fanfarei le era atât de familiar încât l-ar fi putut cânta în toiul nopţii sau în somn fără să fie dirijaţi, capelmaistrul găsea totuşi necesar ca toată lumea să urmărească partitura. Mai mult. Ca şi cum ar fi descifrat *Marşul lui Radetzky* pentru întâia oară împreună cu muzicanţii săi, îşi înălţa în fiece duminică, în deplină conştiinciozitate militară şi muzicală, capul, bagheta şi privirea, îndreptându-le deodată pe câteşitrele spre acel segment al orchestrei care i se părea că are nevoie de ordinele lui. Tobele dure răpăiau, flautele line fluierau şi cinele graţioase răsunau. Pe chipul ascultătorilor însorea un zâmbet de satisfacţie şi în picioare simţeau furnicături. Deşi stăteau locului, li se părea că păşesc în cadenţă de marş. Fetele mai tinere, cu gura întredeschisă, îşi ţineau răsuflarea. Bărbaţii mai maturi îşi plecau capetele şi evocau amintiri din manevrele la care luaseră cândva parte. Femeile mai vârstnice şedeau în parcul învecinat şi îşi clătinau capetele mici şi sure. Şi era vară.

Da, era vară. Castanii bătrâni de peste drum de casa prefectului îşi fremătau numai dimineaţa şi seara coroanele de un verde închis, bogat înfrunzite. Peste zi, copacii zăboveau nemişcaţi, răspândind o boare aspră, trimiţându-şi umbra răcoroasă şi vastă până în mijlocul străzii. Cerul era pururi albastru. Ciocârliile nevăzute îşi ciripeau neîntrerupt trilurile deasupra oraşului liniştit. Când şi când, peste bolovanii străzii huruia o birjă cu vreun străin, pe care-l ducea de la gară la hotel. Din vreme în vreme tropăiau pe uliţa largă potcoavele celor doi cai ai caleştii în care domnul von Winternigg se plimba de la nord spre sud, de la castel până la imensul său parc de vânătoare. Scund, bătrân şi jalnic, un moşneguţ gălbejit, cu obraz puţintel şi smochinit, domnul von Winternigg şedea zgribulit într-o pătură mare, portocalie, între pernele caleştii lui. Ca o suflare geroasă de iarnă trecea el prin vara îndestulată. Pe

roţi înalte de cauciuc, elastice şi tăcute, pe spiţele lor lăcuite în cafeniul în care se oglindea soarele, se rostogolea din pat de-a dreptul spre huzurul de la ţară. Codrii mari şi întunecoşi şi pădurarii blonzi, în haine verzi, îl aşteptau. Locuitorii oraşului îşi scoteau pălăria în faţa lui. El nu răspundea. Trecea nemişcat printr-o mare de saluturi. Vizitiul, în livrea neagră, se înălţa rigid pe capră, jobenul aproape că atingea coroanele castanilor, biciul flexibil şfichiuia uşor spinările murgilor, în timp ce dintre buzele lui strânse ieşea la intervale foarte regulate un plescăit răsunător, aproape ca o împuşcătură melodioasă, mai puternică decât tropotul potcoavelor.

Cam pe vremea asta începea vacanţa. Fiul prefectului, acum în vârstă de cincisprezece ani, Carl Joseph von Trotta, elev la şcoala de ofiţeri din Weisskirchen în Moravia[5], se simţea în oraşul natal ca într-o staţiune climaterică: era patria verii şi a lui însuşi. De Crăciun şi de Paşti, era invitat la unchiul său. Acasă venea numai în vacanţa mare.

Sosea totdeauna într-o duminică. Aşa hotărâse tatăl său, domnul prefect Franz, baron von Trotta und Sipolje. Acasă, vacanţa de vară intra în vigoare sâmbăta, indiferent de ziua când începea la şcoală. Duminica, domnul von Trotta und Sipolje nu avea serviciu. Toată dimineaţa, de la nouă la douăsprezece, o rezerva fiului său.

Precis la nouă fără zece, un sfert de oră după prima liturghie, băiatul, în uniformă de duminică, aştepta dinaintea uşii părintelui său. La nouă fără cinci, Jacques, în livrea cenuşie, coborî scările şi anunţă:

— Domnişorule, vine domnul *papá*!

Carl Joseph îşi mai trase o dată tunica pe talie, îşi îndreptă centironul şi îşi scoase chipiul, ţinându-l, aşa cum scrie la regulament, în dreptul şoldului.

Tatăl sosi şi fiul îşi pocni călcâiele, de răsunară în liniştea vechii locuinţe. Bătrânul

deschise uşa şi, cu un semn al mâinii, îl pofti pe băiat să treacă el întâi. Fiul rămase locului, fără a da urmare invitaţiei. Atunci tatăl păşi înainte, Carl Joseph îl urmă şi se opri în prag.

— Fă-te comod! îl îndemnă după un răstimp prefectul.

Abia acum Carl Joseph se îndreptă spre fotoliul încăpător, de pluş roşu, şi se aşeză în faţa părintelui său, cu chipiul pe genunchii strânşi ţeapăn şi cu mănuşile albe în chipiu.

Prin crăpăturile înguste ale jaluzelelor verzi se strecurau fâşii subţiri de soare peste covorul purpuriu. Câte o muscă bâzâia în timp ce pendula începea să sune orele. După ce vibraţia aurită a celor nouă bătăi se stinse, prefectul începu:

— Ce mai face domnul colonel Marek?

— Mulţumesc, *papá*, e sănătos.

— La geometrie tot slab?

— Mulţumesc, *papá*, ceva mai bine.

— Cu cititul la curent?

— Da, *papá*!

— Cum stăm cu călăritul? Anul trecut n-a prea mers...

— Anul acesta... începu Carl Joseph, dar fu întrerupt.

Tatăl întinsese mâna lui fină, pe jumătate ascunsă în manşeta lucioasă. Butonul pătrat şi masiv al manşetei scânteia în aur.

— Am spus că n-a prea mers. De fapt, era... – aici prefectul făcu o pauză şi urmă apoi cu glasul coborât – ...o ruşine!

Tatăl şi fiul tăcură. Oricât de încet fusese rostit cuvântul, ecoul lui stăruia în încăpere. Carl Joseph ştia că, după o dojana aspră a părintelui său, trebuia să urmeze o pauză. Sentinţa trebuia acceptată în toată importanţa ei, adâncită, însuşită şi întipărită în inimă şi în creier. Pendula ticăia, musca bâzâia.

Deodată, Carl Joseph reluă cu glas sonor:

— Anul acesta a mers mult mai bine. A spus-o de mai multe ori şi instructorul. Am căpătat chiar şi un cuvânt de laudă din partea domnului sublocotenent Koppel.

— M-ar bucura! observă cu voce sepulcrală domnul prefect.

Cu un zornăit dur, îşi împinse manşeta înapoi în mânecă, apăsând-o de marginea mesei.

— Spune mai departe! îl îndemnă pe băiat şi îşi aprinse o ţigară.

Era semnalul destinderii. Carl Joseph îşi depuse chipiul cu mănuşile pe un mic pupitru de alături, se ridică şi porni să istorisească toate întâmplările din ultimul an. Bătrânul încuviinţa în tăcere. Pe urmă zise brusc:

— Te-ai făcut băiat mare, fiule! Ţi se schimbă vocea. Nu cumva eşti îndrăgostit?

Carl Joseph se îmbujoră. Faţa îi ardea ca un lampion roşu, dar înfruntă cu vitejie privirea tatălui.

— Aşadar, încă nu! stabili prefectul. Nu te tulbura! Spune mai departe.

Carl Joseph înghiţi în sec. Roşeaţa dispăru şi i se făcu deodată frig. Vorbea încet şi cu multe întreruperi. Apoi scoase din buzunar lista cărţilor citite şi i-o întinse bătrânului.

— Lecturi destul de apreciabile! constată prefectul. Ia spune-mi despre ce e vorba în *Zrínyi*[6]!

Carl Joseph istorisi, act cu act, acţiunea dramei. Apoi tăcu obosit, palid, cu limba uscată.

Aruncă spre pendulă o privire fugară. Era abia zece şi jumătate. O oră şi jumătate avea să mai continue examenul. I-ar fi putut veni în minte bătrânului să-l întrebe din istoria antică sau din mitologia germanică.

Prefectul se plimba fumând prin odaie, cu mâna stângă la spate. La cea dreaptă clămpănea manşeta. Dungile de soare deveneau pe covor tot mai luminoase şi se apropiau din ce în ce mai mult de fereastră. Soarele trebuie să fi ajuns sus.

Clopotele bisericilor începură să dăngăne, se auzeau în odaie de parcă ar fi bătut chiar aproape de jaluzelele dese.

Bătrânul vorbea în acea zi numai de literatură. Vorbea amănunţit despre importanţa lui Grillparzer şi recomanda ca „lectură uşoară” pentru zilele de vacanţă pe Adalbert Stifter şi pe Ferdinand von Saar. Trecu apoi pe neaşteptate la teme militare, la serviciul de gardă, la regulamentul de ordine interioară partea a doua, la componenţa unui corp de armată şi la efectivele de război ale regimentelor. Fără nicio tranziţie, îl întrebă:

— Ce este subordonarea?

— Subordonarea este obligativitatea supunerii necondiţionate, debită Carl Joseph, pe care orice subordonat o datorează superiorului său, şi orice inferior...

— Stai! îl întrerupse tatăl şi îl corijă: ...precum şi orice grad inferior...

Şi Carl Joseph reluă:

— ...precum şi orice grad inferior, atunci când...

— ...de îndată ce... îl corijă din nou bătrânul.

— ...de îndată ce primeşte un ordin.

Carl Joseph răsuflă uşurat. Băteau orele douăsprezece.

Abia acum începea cu adevărat vacanţa. Încă un sfert de oră şi va auzi dinspre cazarmă primul răpăit de tobă al muzicii militare în drum către oraş. Cânta în fiece duminică, la ora prânzului, în faţa prefecturii, care, în acel orăşel, înfăţişa nici mai mult, nici mai puţin decât pe Maiestatea Sa împăratul.

Carl Joseph stătea tupilat după iedera deasă din balcon şi considera concertul muzicii militare ca un omagiu adus lui personal. Se simţea oarecum înrudit cu Habsburgii, a căror putere o reprezenta şi o apăra aici tatăl său şi pentru care el, Carl Joseph, va trebui cândva să pornească la război şi la moarte. Cunoştea numele tuturor membrilor

casei imperiale. Îi iubea sincer, cu o inimă naiv-devotată, mai presus de toţi ceilalţi pe împărat, care se arăta bun şi mare, sublim şi drept, necuprins de departe şi totuşi atât de aproape şi deosebit de ataşat ofiţerilor armatei. Cel mai bine mureai pentru el în sunetele muzicii militare, cel mai uşor în cadenţa *Marşului lui Radetzky*. Gloanţele sprinţare ţiuiau în tact în jurul lui Carl Joseph, spada sa lucitoare fulgera prin aer şi, cu inima şi mintea pătrunse de înaripata sprinteneală a marşului, se cufunda în vraja muzicii ritmate şi sângele i se prelingea într-o dâră rubinie şi subţire pe aurul sclipitor al trompetelor, pe negrul intens al timpanelor şi pe argintul victorios al cinelelor.

Jacques se ivi pe nevăzute în spatele lui şi îşi drese glasul. Era aşadar ora mesei de prânz. De câte ori muzica făcea o pauză, se auzea din sufragerie un uşor clinchet de tacâmuri. Încăperea se despărţea de balcon prin trei camere mari, exact în mijlocul etajului întâi.

În timpul mesei, muzica se auzea îndepărtată, dar limpede. Păcat că nu cânta în fiecare zi. Era plăcută şi utilă, încununa lin şi împăciuitor ceremonia solemnă a mesei şi nu dădea răgaz pentru acele convorbiri penibile, scurte şi aspre, în care tatăl său se complăcea atât de des. Puteai să taci, să asculţi şi să te delectezi.

Farfuriile aveau borduri şterse, albastre şi aurii. Lui Carl Joseph îi erau dragi. În timpul anului se gândea adeseori la ele. Farfuriile şi *Marşul lui Radetzky,* şi portretul din perete al defunctei mame (de care băiatul nu-şi mai amintea), şi polonicul greu de argint, şi platoul de servit peşte, şi cuţitele pentru fructe, cu partea netăioasă crestată, şi micile ceşcuţe de cafea cu linguriţele lor fragile, subţiri ca nişte monede delicate de argint: toate acestea laolaltă însemnau vara, libertatea, căminul.

Îi predă lui Jacques centura, chipiul şi mănuşile şi intră în sufragerie. Bătrânul sosi odată

cu el şi îi zâmbi. Domnişoara Hirschwitz, menajera, apăru ceva mai târziu, în rochie duminicală de mătase gri, cu capul ridicat şi părul strâns pe grumaz într-un coc greu, cu o agrafă masivă şi încovoiată ca un iatagan tătăresc prinsă de-a curmezişul pe piept. Părea înarmată şi împlătoşată.

Carl Joseph schiţă un sărut pe mâna ei lunguiaţă şi aspră. Jacques aranjă scaunele. Prefectul dădu semnalul şi se aşezară cu toţii la masă. Jacques dispăru şi, după un răstimp, reveni în mănuşi albe, care parcă-i dădeau o altă înfăţişare. Răspândeau un reflex alb ca de zăpadă pe obrazul lui şi aşa alb, peste favoriţii şi aşa albi, peste părul şi aşa alb. Dar mănuşile întreceau în albeaţă tot ce putea fi numit alb pe lumea asta. Duceau cu ele o tavă de culoare închisă. Pe tavă stătea supiera aburindă. O aşeză cu grijă în mijlocul mesei, fără zgomot şi cu multă îndemânare.

După vechiul obicei, domnişoara Hirschwitz împărţi supa. Farfuriile pline pe care le oferea fură luate cu braţe primitor întinse şi cu un surâs de gratitudine în priviri. Menajera surâdea şi ea. O lumină aurie şi caldă unduia în farfurii: era supa cu tăiţei. Străvezie, cu tăiţei galbeni ca aurul, mici, răsuciţi, delicaţi.

Domnul von Trotta und Sipolje mânca foarte grăbit, uneori morocănos. S-ar fi zis că nimicea cu duşmănie aristocratică şi mută un fel după altul, dându-le lovitura de graţie. Domnişoara Hirschwitz îşi punea în faţă porţii mici şi, după terminarea mesei, relua pe rând în odaia ei toate felurile de la capăt. Carl Joseph înghiţea sfios şi repede linguri pline şi fierbinţi şi îmbucături mari. În felul acesta, terminau toţi odată. Iar când domnul von Trotta und Sipolje tăcea, nimeni nu scotea un cuvânt.

Se aduse apoi muşchiul de vită cu legume asortate, de nenumăraţi ani mâncarea de duminică

a bătrânului. Privirea satisfăcută pe care o acorda el acestui fel cerea mai mult timp decât jumătatea prânzului. Ochiul prefectului mângâia mai întâi tivul fraged de slănină care mărginea uriaşa bucată de carne, apoi fiecare farfurioară în parte pe care erau aranjate legumele: felii violete de sfeclă, spanacul de un verde intens, salata proaspătă şi îmbietoare, albul acru al hreanului, ovalul impecabil al cartofilor noi înotând, ca nişte podoabe drăgălaşe, în unt topit.

Bătrânul întreţinea raporturi curioase cu mâncarea. S-ar fi zis că mânca din ochi părţile mai aspectuoase, simţul frumosului cuprinzând la el înainte de toate esenţa felului, într-un anumit sens partea lui spirituală; cealaltă, searbădă, neavând a satisface decât limba şi cerul gurii, era plictisitoare şi trebuia înghiţită cât mai repede. Aspectul mâncărurilor îi făcea prefectului tot atâta plăcere cât şi felul simplu în care erau preparate. Căci ţinea la o masă bună şi copioasă, un tribut pe care-l plătea atât gustului, cât şi caracterului său spartan, cum îi zicea el. Îmbina astfel cu pricepere desfătările gastronomice cu îndeplinirea datoriei. Era un spartan. Dar un spartan austriac.

Se pregătea acum, ca în fiece duminică, să „tranşeze” muşchiul. Îşi împinse manşetele înapoi în mâneci, ridică ambele mâini şi, în timp ce înfigea furculiţa şi cuţitul în carne, începu adresându-se domnişoarei Hirschwitz:

— Vezi dumneata, stimată domnişoară, nu e de ajuns să ceri măcelarului să-ţi dea o bucată specială. Trebuie să bagi de seamă şi cum o taie: de-a latul sau de-a lungul. Măcelarii de azi nu-şi mai cunosc meseria. Ajunge o tăietură greşită ca să distrugi carnea, oricât de fină. Uite-aici, domnişoară! Abia dacă o mai pot salva. Se desface în fibre, aproape că se fărâmă. Luată cu totul, poţi să-i zici „fragedă”. Dar fiecare bucăţică în parte va fi greu de mestecat, cum te vei convinge curând şi dumneata. Iar în ce priveşte garnitura, cum îi zic

germanii din Reich, doresc ca hreanul, sau, cum spun ei, „ridichea de mare”, să fie pe viitor ceva mai uscat. Nu trebuie să-şi piardă iuţimea în lapte. Afară de asta, trebuie dat pe răzătoare numai cu puţin înainte de a-l aduce la masă. A fost prea umed. O greşeală!

Domnişoara Hirschwitz, care trăise multă vreme în Germania şi vorbea o germană literară – la această preferinţă a ei făcuse aluzie domnul von Trotta pronunţând expresiile „garnitură” şi „ridiche de mare” – dădu din cap încet şi anevoie. Probabil că-i era peste mână să-şi elibereze grumazul de povara grea a cocului şi să-şi îndemne capul să se încline îndeajuns de aprobator. În felul acesta, amabilitatea ei obişnuită căpăta un caracter rigid, ba părea să exprime chiar dezaprobare, încât prefectul se văzu silit să adauge:

— Nu mă-nşel, nu-i aşa, stimată domnişoară?

Vorbea acea germană austriacă, nazală a înalţilor funcţionari de stat şi a micii nobilimi. Amintea întrucâtva sunetul depărtat al unei chitare în noapte, dar şi vibraţiile gingaşe ale dangătului clopotelor, era un grai moale, dar categoric, afectuos şi maliţios totodată. Se potrivea cu chipul lui uscăţiv, cu nasului subţire şi încovoiat de unde păreau că ies acele consoane sonore, oarecum melancolice. Când prefectul vorbea, nas şi gură erau mai curând instrumente de suflat decât părţi ale chipului. Afară de buze, faţa îi rămânea nemişcată. Barbetele brune pe care domnul von Trotta le purta ca pe o parte a uniformei şi ca un semn distinctiv de apartenenţă la cei din slujba lui Franz Joseph Întâiul, ca o mărturie a convingerilor sale dinastice – până şi aceste barbete rămâneau în nemişcare când domnul von Trotta und Sipolje vorbea.

Şedea la masă drept, de parcă ar fi ţinut nişte hăţuri în mâinile lui aspre. Pe scaun arăta ca şi cum ar fi stat în picioare şi când se ridica surprindea de fiecare dată prin ţinuta dreaptă ca

lumânarea. Purta întotdeauna haină bleumarin, vara ca şi iarna, în zilele de lucru sau de sărbătoare, veston bleumarin şi pantaloni gri vărgaţi, ajustaţi pe picioarele lungi şi întinşi cu o cureluşă pe sub ghetele netede.

Între felul al doilea şi al treilea, obişnuia să se ridice pentru a face puţină „mişcare”. Dar părea mai degrabă că vrea să demonstreze celor din casă cum trebuie să te ridici, să stai şi să umbli fără să-ţi pierzi ţinuta.

Jacques strânse de pe masă ce mai rămăsese din friptură şi prinse o ochire fugară a domnişoarei Hirschwitz, care însemna să păstreze şi să reîncălzească restul pentru dânsa.

Domnul von Trotta se îndreptă cu paşi măsuraţi spre fereastră, ridică un colţ al perdelei şi se întoarse la masă.

În acel moment apărură găluştele cu vişine, aşezate pe un taler încăpător. Prefectul luă numai una, o tăie cu linguriţa şi spuse domnişoarei Hirschwitz:

— Vezi, stimată domnişoară, acesta e un model de găluşte cu vişine. Au consistenţa necesară când le tai şi totuşi cedează în contact cu limba.

Şi întorcându-se către Carl Joseph:

— Te sfătuiesc să iei două astăzi.

Carl Joseph luă două. Le înghiţi pe loc, fu gata cu o secundă înaintea bătrânului şi bău după aceea un pahar cu apă – căci vin se servea numai seara – pentru a face găluştele să alunece din beregată, de unde s-ar fi putut opri de-a dreptul în stomac. Apoi, în aceeaşi cadenţă cu prefectul, îşi împături şervetul.

Se ridicară de la masă. Afară, muzica ataca uvertura la *Tannhäuser*. În acordurile ei sonore, trecură în bibliotecă, în cap cu domnişoara Hirschwitz. Acolo Jacques aduse cafeaua. Îl aşteptau pe domnul capelmaistru Nechwal.

Sosi şi acesta în timp ce, jos, muzicanţii se încolonau: purta vestonul lui bleumarin de paradă, la şold cu sabia lucitoare şi două mici harfe scânteietoare pe petliţele de pe guler.

— Sunt încântat de concertul dumneavoastră! spuse domnul von Trotta, aşa cum spunea în fiece duminică. Astăzi, mai ales, a fost cu totul excepţional!

Domnul Nechwal se înclină. Luase masa la popota ofiţerilor cu o oră înainte şi nu mai avusese răgaz pentru cafea, încă simţea în gură gustul mâncării şi era ahtiat după o „virginie".

Jacques aduse un pachet cu trabucuri. Capelmaistrul îşi alese unul şi îl aprinse pe îndelete la flacăra pe care Carl Joseph, cu riscul de a-şi frige degetele, o ţinea neclintit la capătul ţigării lungi.

Se instalară cu toţii în fotolii largi. Domnul Nechwal aduse vorba despre ultima operetă a lui Lehár, reprezentată la Viena. Era om de lume capelmaistrul. Pleca de două ori pe lună la Viena şi Carl Joseph bănuia că muzicantul ascunde în adâncul sufletului multe din tainele marelui demimond nocturn.

Nechwal avea trei copii şi o nevastă „de condiţie modestă", dar îşi trăia viaţa în toată strălucirea lumii, pe deplin eliberat de ai săi. Gusta şi istorisea anecdote evreieşti cu o plăcere şugubeaţă. Prefectul nu le înţelegea şi nici nu râdea, dar spunea de fiecare dată: „Bună, foarte bună!"

— Cum îi mai merge doamnei, soţiei dumneavoastră? îl întrebă, ca de obicei, prefectul.

Punea de ani de zile această întrebare. N-o văzuse niciodată pe doamna Nechwal, nici nu dorea s-o întâlnească pe femeia „de condiţie modestă". Dar la despărţire avea totdeauna grijă să-i spună domnului Nechwal:

— Respectuoase salutări de la un necunoscut soţiei dumneavoastră!

Şi domnul Nechwal făgăduia să transmită salutările şi-l asigura pe domnul Trotta că soţia sa se va bucura mult.

— Şi ce mai fac copiii dumneavoastră? întrebă prefectul şi uita de fiecare dată dacă sunt băieţi sau fete.

— Cel mare învaţă bine, răspunse capelmaistrul.

— Desigur că se face muzicant, nu-i aşa? întrebă domnul von Trotta, nu fără o nuanţă de dispreţ.

— Nu! răspunse domnul Nechwal. Încă un an şi îl înscriu la şcoala de ofiţeri.

— Aha! făcu prefectul. Ofiţer! Foarte bine! La infanterie?

Capelmaistrul zâmbi:

— Fireşte! E foarte capabil. Poate ajunge cândva în Statul-Major.

— Desigur, desigur! încuviinţă prefectul. S-au mai văzut asemenea cazuri.

După o săptămână uita iarăşi totul. Nu se dă prea multă atenţie copiilor unui capelmaistru.

Domnul Nechwal bău două ceşcuţe de cafea, nu mai mult, nu mai puţin. Cu părere de rău strivi în scrumieră ultima treime a „virginiei”. Trebuia să plece şi nu te desparţi cu ţigara în gură.

— Astăzi totul a fost excepţional, admirabil! Transmiteţi salutări soţiei dumneavoastră! Din păcate, n-am avut încă plăcerea! rosti domnul von Trotta und Sipolje.

Carl Joseph îşi lipi călcâiele. Îl conduse pe capelmaistru până la primul palier al scării. Apoi se întoarse în bibliotecă. Se opri în faţa părintelui său şi zise:

— Mă duc să mă plimb, *papá*!

— Bine, bine! Petrecere frumoasă! aprobă domnul von Trotta şi făcu un semn de salut cu mâna.

Carl Joseph plecă. Se gândea să se plimbe agale, voia să hoinărească, să ştie şi picioarele că

au vacanţă. Când primul soldat îi ieşi în cale, se simţi îndemnat să „ţină pasul”, cum se spune în armată, începu deci să mărşăluiască.

Ajunse la bariera oraşului, la clădirea mare şi galbenă a Administraţiei Financiare, care se prăjea tihnită la căldura soarelui. Mireasma dulce a ogoarelor şi cântecul răsunător al ciocârliilor îl întâmpinară. Zarea azurie era străjuită către asfinţit de coline de un albastru cenuşiu, primele bordeie săteşti cu acoperişuri de şindrilă şi de paie începeau să se ivească, zvon de orătănii răsuna ca trâmbiţa în liniştea văratică. Ţarina dormita învăluită în zi şi lumină.

În spatele terasamentului căii ferate se afla postul de jandarmi, comandat de un vagmistru, pe nume Slama, pe care îl cunoştea. Se hotărî să bată la uşă. Păşi pe veranda încinsă de soare şi trase de mânerul clopoţelului, dar nu răspunse nimeni.

O fereastră se deschise. Doamna Slama se aplecă peste glastrele de muşcată şi strigă:

— Cine-i?

Îl zări pe tânărul Trotta şi adăugă:

— Îndată!

Deschise uşa antreului: mirosea a răcoare şi niţel a parfum. Doamna Slama îşi picurase pe rochie un strop de colonie. Carl Joseph se gândi la localurile de noapte vieneze.

— Vagmistrul nu-i acasă? întrebă el.

— E de serviciu, domnule von Trotta, răspunse femeia. Poftiţi în casă!

Acum Carl Joseph şedea în salonul familiei Slama. Era o odaie băltind în roşu, scundă, foarte răcoroasă – te simţeai ca într-un răcitor. Spătarele înalte ale scaunelor capitonate erau din lemn sculptat în chip de crengi înfrunzite, date cu lac castaniu. Te durea spinarea când te sprijineai de ele.

Doamna Slama aduse limonadă rece. Sorbea cu înghiţituri delicate, ţinând degetul mic ridicat şi şezând picior peste picior. Luase loc alături de Carl

Joseph, cu faţa la el, şi-şi legăna întruna un picior gol, fără ciorap, prins într-un papuc de catifea roşie.

Carl Joseph se uită la picior, apoi la limonadă. Nu se uita în ochii doamnei Slama. Îşi ţinea chipiul pe genunchii ţepeni, şedea în faţa limonadei drept, ca şi cum ar fi fost o datorie de serviciu s-o bea.

— N-aţi mai fost de mult pe-aici, domnule von Trotta, constată doamna vagmistru. V-aţi făcut mare! Aţi împlinit paişpe?

— Da, de mult!

Carl Joseph se gândea s-o şteargă cât mai repede. Trebuie să bei limonada dintr-odată, să te-nclini apoi frumos, să transmiţi salutări soţului şi să te cari. Se uita neajutorat la limonadă şi n-o mai isprăvea. Doamna Slama îi umplea mereu paharul. Apoi aduse ţigări. Lui îi era interzis fumatul. Doamna îşi aprinse una şi trăgea din ea nepăsătoare, cu nările umflate – şi-şi legăna piciorul.

Pe neaşteptate, fără un cuvânt, îi luă chipiul de pe genunchi şi-l aşeză pe masă. Apoi îi vârî în gură ţigara ei; mâna îi mirosea a tutun şi a colonie, mâneca largă a rochiei înflorate, de vară, flutura luminoasă în faţa ochilor lui.

Carl Joseph fumă politicos ţigara, care mai păstra umezeala buzelor ei, şi se uită la limonada. Doamna Slama îi luă ţigara din gură, începu s-o fumeze mai departe şi trecu în spatele lui. Carl Joseph se temea să se întoarcă.

Deodată, braţele albe îi înconjurară grumazul şi obrazul se lipi de părul lui. Băiatul nu se mişca, dar inima îi bătea cu putere, o furtună sălbatică se stârni în el, reţinută spasmodic de trupul înţepenit, ca şi de nasturii uniformei.

— Haide! şopti doamna Slama.

I se aşeză pe genunchi, îl sărută repede şi făcu ochi galeşi. Din întâmplare, o şuviţă blondă îi căzu pe frunte; femeia se uită cruciş la ea şi încercă s-o îndepărteze suflând în sus, cu buzele ţuguiate.

Carl Joseph începea să simtă greutatea trupului ei apăsându-i coapsele, în acelaşi timp însă îl străbătură puteri noi şi-şi putu încorda muşchii picioarelor şi braţelor. Cuprinse femeia strâns şi, prin postavul aspru al uniformei, simţi răcoarea molatică a sânului îmbietor.

Din gâtlejul ei răzbătu un chicot, puţin dintr-un gângurit şi ceva dintr-un suspin. Avea lacrimi în ochi. Se lăsă apoi pe spate şi, cu îndemânare plină de duioşie, începu să-i descheie un nasture după altul. Puse o mână răcoroasă şi tandră pe pieptul lui, îi sărută gura îndelung, cu o plăcere rafinată, şi se ridică brusc de parcă ar fi speriat-o un zgomot insolit. Băiatul sări şi el în picioare, femeia îi surâse şi, dându-se înapoi, îl atrase încet, cu braţele întinse şi cu capul dat pe spate, cu un licăr în privirea îndreptată către uşa pe care o împinse cu piciorul. Se strecurară în dormitor.

Ca un încătuşat fără putinţă de evadare, se uita printre gene cum femeia îl dezbracă încet, îndemânatic şi matern. Vedea oarecum îngrozit îmbrăcămintea lui de paradă căzând bucată cu bucată, sfârşită la pământ, auzea căderea surdă a ghetelor şi simţi îndată pe picior mâna mângâietoare a doamnei Slama. Pornind de la tălpi, un nou val de căldură şi răcoare îi urca spre piept. Se abandonă. Primi femeia ca pe o undă irezistibilă de voluptate, foc şi apă.

Se trezi. Doamna Slama stătea în faţa lui întinzându-i bucată cu bucată îmbrăcămintea militară; începu să se îmbrace în grabă. Femeia dădu fuga în salon şi-i aduse mănuşile şi chipiul. Îi aranjă tunica, iar Carl Joseph, care îi simţea privirile aţintite asupră-i, evită să se uite la ea.

Îşi lovi cu zgomot călcâiele, strânse mâna doamnei Slama, tot privind cu insistenţă la umărul ei drept, şi porni.

Dintr-un turn bătu ora şapte. Soarele se apropia de colinele acum albastre, ca şi cerul greu

de desluşit printre nori. Dinspre copacii de la marginea drumului adia o mireasmă dulce. Vântul de seară mângâia măruntele ierburi ale pajiştilor de pe ambele părţi ale şoselei; se vedea cum se văluresc în tremur sub dezmierdarea uşoară şi nevăzută a vântului. În mlaştinile depărtate broaştele începeau să orăcăie. De la fereastra deschisă a unei căsuţe periferice, spoită într-un galben strident, o femeie tânără privea şoseaua pustie. Deşi n-o mai văzuse niciodată, Carl Joseph o salută ţanţoş şi plin de respect. Tânăra, oarecum mirată, îi răspunse recunoscătoare cu o mişcare a capului. Băiatului i se părea că abia acum o salutase pe doamna Slama la despărţire. Ca un grănicer între dragoste şi viaţă stătea acum tânăra femeie străină de la fereastră. După ce o salutase, Carl Joseph se simţi redat lumii. Întinse pasul. Exact la ora opt fără un sfert era acasă şi, palid, scurt şi hotărât, aşa cum se cuvine între bărbaţi, îşi anunţă tatălui sosirea.

Vagmistrul era de patrulă la fiecare două zile. Venea zilnic la prefectură cu un teanc de acte. Cu fiul prefectului nu se întâlnea niciodată. La fiecare două zile, Carl Joseph mărşăluia spre postul de jandarmi. Seara, la orele şapte, îl părăsea. Parfumul pe care-l aducea cu dânsul de la doamna Slama se contopea cu miresmele serilor uscate, de vară, şi stăruia pe mâinile lui Carl Joseph zi şi noapte. Avea grijă, în timpul cinei, să nu se apropie de tatăl lui mai mult decât era nevoie.

— Aici miroase a toamnă! constată într-o seară bătrânul.

Anticipa: doamna Slama întrebuinţa de preferinţă parfum de rozete.

Capitolul III

În biblioteca prefectului, portretul atârna atât de sus pe peretele opus ferestrelor, încât fruntea şi părul se pierdeau în umbra cafenie a sufitului de lemn. Curiozitatea nepotului se oprea mereu la figura pălită şi la faima stinsă a bunicului. Uneori, în după-amiezile liniştite – ferestrele stăteau deschise, umbra verde a castanilor din parcul comunal umplea camera cu pacea desăvârşită, plină şi puternică a verii, prefectul conducea una dintre comisiile lui afară din oraş, pe trepte se auzeau fâşâind paşii fantomatici ai bătrânului Jacques care umbla în pantofi de pâslă strângând pentru a peria şi lustrui haine, ghete, scrumiere, sfeşnice şi lămpi cu picior – Carl Joseph se urca pe un scaun şi privea de aproape portretul bunicului. Tabloul se descompunea în numeroase umbre adânci şi pete deschise de lumină, în trăsături şi urme de penel, într-o ţesătură de mii de fire ale pânzei zugrăvite, într-un joc dur şi multicolor al uleiului uscat.

Carl Joseph coborî de pe scaun. Umbra verde a copacilor se răsfrângea pe surtucul cafeniu al bunicului, trăsăturile şi urmele de penel se închegau la loc în fizionomia familiară, dar de nepătruns, şi ochii recăpătau privirea lor obişnuită, îndepărtată, adumbrită de întunecimea plafonului.

În fiecare an, în timpul vacanţei, aveau loc aceste convorbiri mute dintre nepot şi bunic. Mortul nu trăda nimic. Nimic nu afla băiatul. An de an portretul părea să devină tot mai şters, aparţinând parcă şi mai mult lumii celeilalte, ca şi cum eroul de la Solferino ar mai fi murit o dată, ca

şi cum ar fi absorbit în sine propria-i amintire, ca şi cum ar trebui să vină o vreme în care, din rama neagră, să nu se mai uite la urmaşi decât o pânză goală, mai mută chiar decât portretul însuşi.

Jos, în curte, sub umbra balconului de lemn, Jacques şedea pe un scăunel în faţa perechilor de încălţări văcsuite, aliniate milităreşte. De câte ori se întorcea de la doamna Slama, Carl Joseph se ducea în curte, la Jacques, şi se suia pe un pervaz.

— Povesteşte-mi, Jacques, despre bunicul!

Iar Jacques punea deoparte peria, crema de ghete şi alifia de curăţat metale, şi-şi freca mâinile de parcă le-ar fi şters de lucru şi de murdărie înainte de a porni să vorbească despre răposat. Şi, ca întotdeauna, ca de douăzeci de ori până atunci, începea:

— Mă împăcăm bine cu domnul baron. Nu mai eram deloc tânăr când am venit la moşie, nu m-am căsătorit, că asta nu i-ar fi plăcut răposatului, muierile nu-i erau pe plac, afară de doamna baroană, da' ea a murit curând, de piept. Toată lumea ştia că domnul baron salvase viaţa împăratului când cu bătălia de la Solferino, numai că dumnealui nu vorbea de asta, tăcea mâlc. De-aia i-au şi scris pe mormânt „Eroul de la Solferino". Nici măcar bătrân nu era când a închis ochii, aşa, către seară, pe la vreo nouă, prin noiembrie trebuie să fi fost. Ninsese de timpuriu şi, după prânz, numai ce-l văd în curte şi zice: „Unde mi-ai pus cizmele îmblănite, Jacques?" Nu ştiam, da' i-am spus: „Iacă, vi le-aduc numaidecât, domnule baron!" „E timp şi mâine", zice – şi a doua zi nu i-au mai trebuit. Da' eu nu m-am mai însurat niciodată!

Asta era tot.

Odată (era ultima lui vacanţă, în anul următor Carl Joseph urma să iasă ofiţer), prefectul îi spuse la despărţire:

— Sper să meargă totul cum trebuie. Doar eşti nepotul eroului de la Solferino. Gândeşte-te la

asta şi atunci nu ţi se poate întâmpla nimic rău.

Până şi colonelul, ca şi toţi profesorii şi toţi subofiţerii, se gândea la asta, aşa că într-adevăr nimic rău nu i se putea întâmpla lui Carl Joseph. Deşi nu călărea excepţional, deşi era slab la topografie, iar la trigonometrie se compromisese de-a binelea, trecu examenul cu „bine”, fu promovat sublocotenent şi repartizat la regimentul X de ulani.

Cu ochii încă îmbătaţi de propria-i nouă strălucire şi de ultima slujbă religioasă solemnă, cu urechea încă plină de cuvintele răsunătoare rostite de colonel la despărţire, în tunica azurie cu nasturi de aur, cu bandulieră de argint pe care strălucea măreţul vultur imperial de aur, cu două capete, cu chipiu de ulan cu panaş din păr de cal la stânga şi cureluşă sub bărbie, în pantaloni stacojii de călărie, cizme ca oglinda, pinteni sunători şi sabie cu garda mereu la şold: aşa se înfăţişă Carl Joseph tatălui său într-o zi caldă de vară.

De astă dată nu era duminică. Un sublocotenent poate veni şi într-o miercuri. Prefectul se afla în biroul său.

— Fă-te comod! îl îndemnă.

Îşi scoase ochelarii de pe nas, strânse pleoapele, se ridică, îşi măsură fiul din creştet până în tălpi şi găsi că totul e în ordine. Îl îmbrăţişă pe Carl Joseph şi se sărutară în fugă pe ambii obraji.

— Ia loc! îl îmbie prefectul împingându-l într-un fotoliu.

Apoi începu să se plimbe prin odaie de colo-colo. Cumpănea cum să înceapă mai bine. Un reproş nu-şi avea de astă dată locul, iar cu o manifestare de satisfacţie nu se putea începe.

— Va trebui să te ocupi acum, zise el în cele din urmă, de istoria regimentului tău şi să mai citeşti câte puţin şi din istoria regimentului la care a luptat bunicul. Plec pentru două zile în interes de serviciu la Viena. Ai să mă însoţeşti şi tu.

Apoi agită clopoţelul de pe masă. Jacques se înfăţişă pe loc.

— Aş dori, porunci prefectul, ca domnişoara Hirschwitz să trimită în pivniţă după vin. Şi, dacă se poate, să pună să ni se pregătească o friptură de vită şi nişte găluşte cu vişine. Luăm astăzi masa cu douăzeci de minute mai târziu decât de obicei.

— Prea bine, domnule baron! rosti Jacques şi, zărindu-l pe Carl Joseph, îi şopti: Vă felicit din toată inima!

Prefectul se duse la fereastră; scena ameninţa să devină sentimentală. Îşi dădu seama că, în spatele său, sublocotenentul dă mâna cu servitorul, că Jacques îşi târşâise paşii murmurând ceva neinteligibil despre răposat. Se întoarse cu faţa abia când Jacques părăsise încăperea.

— E cald astăzi, nu-i aşa? reluă bătrânul.

— Da, *papá*!

— Aş zice să ieşim puţin la aer.

— Da, *papá*!

Prefectul îşi luă bastonul negru de abanos cu mâner de argint şi nu cel galben, de trestie, pe care-l purta de obicei în dimineţile senine. Nici mănuşile nu le ţinea ca în fiecare zi în mâna stângă, ci le puse pe amândouă. Cu demijobenul în cap, părăsi locuinţa urmat de tânăr.

Agale şi fără a schimba vreun cuvânt, se plimbau amândoi prin liniştea văratică a parcului comunal. Poliţaiul îi salută, bărbaţii se ridicară de pe bănci şi-şi scoaseră pălăriile. Alături de gravitatea sumbră a bătrânului, împestriţarea zornăitoare a tânărului ieşea cu atât mai strălucitor şi mai zgomotos la iveală.

Pe aleea unde, adăpostită sub o umbrelă de soare roşie, o fată bălaie servea apă gazoasă şi sirop de zmeură, bătrânul se opri şi zise:

— O băutură răcoritoare n-ar strica!

Comandă două pahare cu sifon şi se uită cu o demnitate rău ascunsă la domnişoara cea blondă

care, transfigurată şi pierdută, părea să se cufunde toată în policroma strălucire a lui Carl Joseph.

Băură şi plecară mai departe. Din când în când, prefectul îşi agita un pic bastonul: era indiciul unei exuberanţe care ştie să se ţină în frâu. Deşi tăcea şi era serios ca de obicei, fiului îi părea aproape zburdalnic. La răstimpuri, răzbătea dintr-însul un fel de tuse uşoară, satisfăcută, ca un râs reţinut. Dacă îl saluta cineva, îşi ridica scurt pălăria. Erau momente când se aventura chiar în paradoxuri îndrăzneţe, ca de pildă: „Şi politeţea poate deveni o povară!" Prefera să spună câte un cuvânt cutezător, decât să-şi trădeze bucuria ce i-o produceau privirile admirative ale trecătorilor.

Când se apropiară de poarta casei, prefectul se mai opri o dată locului şi, întorcându-se spre fiul său, îi zise:

— În tinereţea mea mi-ar fi plăcut să fiu ostaş. Bunicul tău mi-a interzis-o categoric. Acum sunt mulţumit că nu te-ai făcut şi tu funcţionar.

— Da, *papá*! răspunse Carl Joseph.

Aveau la masă vin; se făcuse rost şi de friptură de vită şi de găluşti cu vişine. Domnişoara Hirschwitz apăru în rochia ei duminicală de mătase gri şi, la vederea lui Carl Joseph, renunţă fără multă vorbă la cea mai mare parte a severităţii ei obişnuite.

— Mă bucur mult, zise ea, şi vă gratulez din inimă!

— „A gratula" înseamnă a felicita, explică prefectul.

Începură să mănânce.

— N-ai de ce să te grăbeşti, zise bătrânul. Dacă termin înaintea ta, mai pot aştepta niţel.

Carl Joseph îşi ridică ochii. Înţelese că tatăl ştia bine de atâţia ani de zile câtă osteneală îşi dădea să ţină pasul cu el. Şi pentru întâia oară avu senzaţia că vede prin carapacea părintelui său tot ce se petrece în inima-i vie şi în hăţişurile

gândurilor lui tainice. Deşi era acum sublocotenent, Carl Joseph roşi ca un copil.

— Mulţumesc, *papá*! zise el.

Prefectul continua să mănânce de zor. Părea a nu fi auzit.

După câteva zile se urcară în trenul de Viena. Fiul citea un ziar, tatăl frunzărea nişte acte. O singură dată îşi ridică prefectul privirea şi zise:

— O să comandăm la Viena nişte pantaloni de seară, n-ai decât două perechi.

— Mulţumesc, *papá*!

Şi citiră mai departe.

Nu mai aveau decât un sfert de oră până la Viena, când tatăl îşi strânse actele. Imediat, fiul lăsă şi el ziarul. Prefectul îşi ridică privirea spre fereastră, apoi şi-o îndreptă câteva clipe asupra fiului şi, pe neaşteptate, zise:

— Îl cunoşti pe vagmistrul Slama, nu?

Numele izbi memoria lui Carl Joseph ca un strigăt din vremuri depărtate. Revăzu pe loc drumul ce ducea la postul de jandarmi, odaia scundă, capotul înflorat, patul lung cu aşternut îmbietor, simţi în nări mireasma poienilor amestecată cu parfumul de rozete al doamnei Slama. Deveni atent.

— A rămas, săracul văduv anul ăsta, urmă bătrânul. Păcat! Femeia a murit dintr-o naştere. Ar trebui să te duci să-l vezi!

În compartiment se făcu deodată insuportabil de cald. Carl Joseph încercă să-şi lărgească gulerul. În timp ce căuta zadarnic un cuvânt potrivit, simţea cum creşte în el o dorinţă nesăbuită, fierbinte, copilărească să plângă, îl îneca un nod în gât, cerul gurii îi era uscat de parcă de zile întregi n-ar mai fi băut un strop de apă. Ghici privirea tatălui, îşi întoarse atent ochii asupra peisajului, apropierea ţintei călătoriei îi înăsprea chinul, ar fi dorit să se vadă măcar pe culoar şi îşi dădea în acelaşi timp seama că nu se poate sustrage privirii şi spuselor bătrânului. Îşi adună

repede puţinele forţe, slabe, gata să-l părăsească, şi răspunse:

— Am să mă duc să-l văd.

— Se pare că nu-ţi prea prieşte călătoria cu trenul, observă tatăl.

— Da, *papá*!

Mut şi ţeapăn, copleşit de o suferinţă căreia n-ar fi ştiut ce nume să-i dea, cum nu mai cunoscuse niciodată, ca o boală misterioasă dintr-o ţară necunoscută, Carl Joseph şedea în trăsura care-i ducea spre hotel.

Izbuti să mai spună doar: „Pardon, *papá*!”. Se încuie apoi în camera sa, desfăcu geamantanul şi scoase mapa în care se aflau câteva scrisori, în plicurile lor, primite de la doamna Slama, aşa cum fuseseră expediate, cu adresă cifrată, Weisskirchen, Moravia, post-restant. Foile albastre aveau culoarea cerului şi o adiere de parfum de rozete, iar literele negre, delicate, zburau ca un stol liniar de rândunele suple. Scrisori de la doamna Slama, acum moartă! Lui Carl Joseph îi păreau vestitoare timpurii ale năprasnicului ei sfârşit, având acea fantomatică gingăşie pe care numai mâinile destinate morţii o răspândesc, salutări anticipate de pe lumea cealaltă. Nu mai răspunsese ultimei ei scrisori. Examenul, cuvântările, despărţirea, slujba religioasă, numirea, noul grad şi noile uniforme îşi pierdeau acum însemnătatea în faţa trăsăturilor uşoare ale literelor negre, avântate pe fundalul albastru. Mai simţea încă fiorul stârnit de mâinile alintătoare ale femeii moarte, în palmele lui stăruia amintirea sânului ei răcoros şi, cu ochii închişi, revedea istovirea voluptuoasă din privirea ei saturată de dragoste, gura roşie, întredeschisă, şi licărul alb al dinţilor, braţul încovoiat alene, în fiecare linie a trupului reflexul străveziu al viselor fără dorinţe şi al somnului fericit. Acum mişunau viermii prin pieptul şi coapsele ei şi un putregai verde îi mânca obrazul.

Cu cât mai limpede i se perindau prin faţa ochilor imaginile îngrozitoare ale descompunerii, cu atât mai violent se aprindea într-însul patima ce-l mistuia. Făptura ei părea să se perpetueze în nemărginirea de neconceput a acelor tărâmuri în care dispăruse moarta.

Poate că nici nu m-aş mai fi dus s-o văd! gândea sublocotenentul. Aş fi uitat-o. Cuvintele ei erau duioase, a fost o mamă, m-a iubit, a murit! Fără îndoială că purta vina morţii ei. În pragul vieţii sale, zăcea ea, neînsufleţită şi dragă.

Era prima întâlnire a lui Carl Joseph cu moartea. De maică-sa nu-şi mai amintea. Tot ce ştia despre dânsa era un mormânt, un strat de flori şi două fotografii. Şi iată că moartea i se arăta brusc ca un fulger negru, se abătea asupra bucuriei lui candide, îi pustia tinereţea şi îl împingea spre străfundurile fatale care despart ce e viu de ce e mort. Avea aşadar de înfruntat o viaţă lungă, plină de mâhnire. Se pregătea s-o îndure, palid şi hotărât, aşa cum se cuvine unui bărbat.

Puse scrisorile la loc. Închise geamantanul. Ieşi pe coridor, bătu la uşa tatălui, intră şi îi auzi vocea ca dintr-un perete gros, de sticlă:

— S-ar zice că ai o inimă prea simţitoare!

Prefectul, în faţa oglinzii, îşi punea cravata. Mai avea treburi la Rezidenţă, la Direcţia Poliţiei, la Curtea de Apel.

— Vii cu mine! hotărî el.

Într-o birjă cu doi cai şi roţi cu cercuri de cauciuc, străbătură oraşul. Lui Carl Joseph străzile i se păreau mai sărbătoreşti ca oricând. Aurul intens, văratic al după-amiezii se revărsa peste care şi arbori, peste liniile de tramvai, trecători, poliţişti, peste băncile verzi, monumente şi grădini. Răsuna tropăitul sonor şi sprinten al copitelor pe pavaj. Femei tinere treceau ca nişte apariţii luminoase şi gingaşe. Soldaţii salutau. Vitrinele sclipeau. Vara adia lin prin marele oraş.

Dar toate frumuseţile verii lunecau neobservate sub ochii indiferenţi ai lui Carl Joseph. Îi mai stăruiau în urechi cuvintele bătrânului.

Prefectul trebui să constate o sută de transformări: tutungerii mutate din loc, chioşcuri noi, linii de omnibuz prelungite, staţii dislocate. Multe fuseseră altfel pe vremea lui. Dar de tot ce dispăruse, ca şi de ceea ce mai rămăsese, lega el câte o amintire, vocea lui scotea cu o neobişnuită duioşie la iveală mici comori din timpuri trecute, mâna osoasă trimitea câte un salut locurilor unde îi înflorise cândva tinereţea.

Carl Joseph tăcea. Şi el îşi pierduse acum tinereţea. Dragostea îi era moartă, dar inima i se deschidea în faţa melancoliei părintelui său; acum începea să-şi dea seama că sub platoşa dură a prefectului se ascundea un alt om, o fiinţă tainică, şi totuşi apropiată, un Trotta, urmaş al unui invalid sloven şi al ciudatului erou de la Solferino. Şi cu cât evocările şi exclamaţiile bătrânului deveneau mai însufleţite, cu atât mai măsurate şi mai domoale veneau aprobările supuse şi stereotipe ale fiului, iar rigidul, zelosul „Da, *papá*!”, cu care limba i se obişnuise din primii ani, suna acum altfel, frăţesc şi intim parcă. Mai tânăr părea să devină tatăl, mai vârstnic fiul.

Se opriră în faţa mai multor clădiri publice unde prefectul se interesă de vechi colegi, martori ai tinereţii lui. Brandl devenise consilier în Ministerul de Interne, Smekal, şef de secţie, Monteschitzky, colonel şi Hasselbrunner, consilier de legaţie.

Trecură apoi prin magazine, comandară la Reitmeyer, pe strada Tuchlauben, o pereche de botine de salon din piele mată de şevro, pentru balurile de la Curte şi pentru audienţe, pe strada Wieden, la Ettlinger, croitorul Curţii Imperiale şi al corpului ofiţeresc, un pantalon de vizită, apoi se mai întâmplă şi ceva de necrezut, şi anume ca

prefectul să aleagă, la giuvaergiul Curţii Imperiale, Schafransky, o tabacheră masivă de argint, cu capac striat; obiect de lux pe care bătrânul ceru să se graveze cuvintele: *„In periculo securitas*.[7] Tatăl tău”.

Poposiră într-un local din faţa grădinii publice şi comandară cafele. În umbra de un verde închis străluceau mesele albe şi rotunde de pe terasă, pe ale căror feţe de pânză albă stăteau sifoanele. Când muzica se oprea, se auzea ciripitul triumfal al păsărelelor.

Prefectul înălţă capul şi, ca şi când ar fi cules amintirile din văzduh, începu:

— Aici am cunoscut cândva o fată. Cât să fie de-atunci?

Se pierdu în calcule mute. Ani mulţi şi nesfârşiţi păreau să fi trecut de la acea întâmplare; Carl Joseph avea impresia că lângă el nu se află tatăl, ci un strămoş al lui.

— O chema Mizzi Schinagl! reluă bătrânul.

Căuta să regăsească în coloanele rotate ale castanilor chipul dispărut al domnişoarei Schinagl, de parcă ar fi fost o păsărică.

— Mai trăieşte? întrebă Carl Joseph din politeţe şi spre a fixa un punct de reper la stabilirea epocilor trecute.

— Să sperăm! Pe vremea mea, ştii tu, nu prea eram sentimentali. Ne despărţeam de fete şi chiar de prieteni...

Se întrerupse brusc. Un străin stătea în faţa mesei lor, un bărbat cu pălărie moale şi lavalieră, într-o jachetă gri foarte uzată, cu părul des şi lung pe ceafă, cu obrazul pământiu neras, pictor la prima vedere, cu acea exagerată francheţe a tradiţionalei fizionomii de artist care pare neveridică şi decupată din vechi ilustraţii.

Străinul depuse pe masă mapa ce o ţinea sub braţ şi se pregătea să-şi ofere schiţele, cu acel calm orgolios pe care le insuflă sărăcia şi vocaţia.

— Moser dragă! exclamă domnul von Trotta.

Pictorul ridică încet pleoapele grele de pe ochii mari şi limpezi, se uită câteva clipe la prefect, întinse mâna şi strigă:

— Trotta!

În clipa următoare se şi dezbărase de surprindere şi de sfiiciune, zvârli mapa cât colo, de zăngăniră paharele, strigă de trei ori la rând „Mii de trăsnete!", atât de puternic de parcă le-ar fi provocat chiar, îşi roti triumfător privirea asupra meselor vecine, părând să aştepte aplauzele clienţilor, se aşeză, îşi scoase pălăria ponosită şi o aruncă lângă scaun, pe pietriş, dădu cu cotul în lături mapa pe care o gratifică cu epitetul de „spanac", îşi înclină capul spre sublocotenent, încruntă sprâncenele, se rezemă din nou de spătar şi zise:

— Cum, domnule rezident, domnul ăsta e fi-tu?

— Dânsul e prietenul meu din adolescenţă, domnul profesor Moser! îl prezentă prefectul pe pictor.

— Mii de trăsnete, domnule rezident! repetă Moser.

Trase în acelaşi timp de poala fracului un chelner care tocmai trecea, se ridică şi şopti o comandă ca şi când i-ar fi încredinţat un secret, se aşeză la loc şi tăcu, rămânând cu privirea aţintită în direcţia din care trebuia să vină chelnerul cu băuturile.

În sfârşit, avea în faţă un pahar mare, pe jumătate plin cu şliboviţă limpede ca apa; plimbă de mai multe ori băutura încoace şi-ncolo pe sub nările dilatate, cu o mişcare viguroasă a braţului o duse la gură de parcă ar fi trebuit să golească dintr-o sorbitură conţinutul unei cupe grele, înghiţi în cele din urmă doar un pic şi, cu vârful limbii, îşi linse stropii rămaşi pe buze.

— Eşti de două săptămâni aici şi nici n-ai venit să mă vezi! începu apoi cu asprimea scrutătoare a unui şef.

— Moser dragă, răspunse domnul von Trotta, abia ieri am sosit şi plec mâine înapoi.

Pictorul se uită îndelung în ochii prefectului. Duse apoi din nou paharul la gură şi, de astă dată, îl goli fără să se mai oprească, ca şi cum ar fi fost apă. Când încercă să-l pună la loc pe farfurie, nu mai nimeri locul şi-l lăsă pe Carl Joseph să-i ia paharul din mână.

— Mulţumesc! zise pictorul şi, arătând cu degetul întins spre sublocotenent, urmă: Extraordinar câtă asemănare cu eroul de la Solferino! Doar ceva mai atenuat. Nas delicat. Gură moale. Dar cu timpul se mai poate schimba...

— Profesorul Moser l-a pictat pe bunicul! preciză bătrânul Trotta.

Carl Joseph se uită la tată, se uită la pictor şi în amintire i se înfiripă portretul bunicului, adumbrit de sufitul bibliotecii. I se părea de neconceput o apropiere între bunic şi acest profesor; intimitatea dintre tatăl lui şi Moser îl înfricoşa, vedea mâna lată şi murdară a străinului sprijinită de pantalonii vărgaţi ai prefectului şi uşoara apăsare reflexă a coapsei acestuia. Bătrânul şedea demn ca de obicei, sprijinit în scaun şi cam stânjenit de mirosul de alcool ce-i izbea obrazul, surâzând cu îngăduinţă.

— Ar trebui să te mai renovezi şi tu! îi zise pictorul. Te-ai dărâmat de tot! Tat-tu arăta altfel!

Prefectul îşi mângâia barbetele şi zâmbea.

— Da, bătrânul Trotta! reîncepu pictorul.

— Plata! hotărî pe neaşteptate prefectul. Ai să ne ierţi, Moser, dar avem o întâlnire.

Pictorul rămase locului, tatăl şi fiul părăsiră terasa.

Prefectul îşi luă fiul de braţ. Pentru întâia oară Carl Joseph simţea lângă piept braţul osos al părintelui său. Mâna în mănuşa de piele subţire gri-închis se odihnea uşor şi familiar pe mâneca albastră a uniformei. Era aceeaşi mână care, uscăţivă şi mânioasă, stingherită de manşeta

scrobită, ştia să admonesteze şi să avertizeze, să frunzărească acte cu degete agile şi ascuţite, să împingă la loc sertare cu o smucitură ursuză şi să scoată cheia din broască atât de energic încât s-ar fi crezut că le închide pe vecie. Era aceeaşi mână care te pândea cu nerăbdare, bătea nervos toba pe marginea mesei dacă lucrurile nu se făceau pe voia lui sau în geam când în încăpere intervenea câte o încurcătură. Mâna aceasta îşi ridica arătătorul osos când cineva din casă comitea vreo neglijenţă, se strângea în pumn mut care nu lovea niciodată, trecea mângâios pe propria-i frunte, scotea cu grijă ochelarii, se întindea agale spre paharul cu vin şi ducea cu voluptate la gură trabucul negru de Virginia. Era mâna stângă a părintelui, de multă vreme familiară fiului. Şi totuşi, i se părea că abia acum afla că e mâna tatălui, mâna părintească. Carl Joseph simţi îndemnul de a strânge mai tare la piept această mână.

— Vezi tu, Moser ăsta..., începu prefectul, se întrerupse o clipă, căută un cuvânt potrivit şi zise în sfârşit: Din ăsta ar fi putut să iasă ceva!

— Da, *papá*!

— Avea şaisprezece ani când a făcut portretul bunicului. Aveam amândoi şaisprezece ani. Era singurul meu prieten din clasă. Apoi a trecut la academie. A căpătat pesemne darul beţiei. Totuşi, este...

Prefectul tăcu şi continuă abia după câteva minute:

— Dintre toţi cei pe care i-am revăzut astăzi, el este totuşi prietenul meu.

— Da, tată!

Pentru prima oară, Carl Joseph rostise cuvântul „tată”.

— Da, *papá*! se corectă imediat.

Se întuneca. Seara se lăsa cu repeziciune asupra străzii.

— Ţi-e frig, *papá*?

— Nici pomeneală!

Dar prefectul grăbi pasul. Se apropiară curând de hotel.

— Domnule rezident! răsună în spatele lor.

Se vedea că pictorul Moser îi urmărise. Se întoarseră amândoi. Omul stătea acolo, cu pălăria în mână, cu capul plecat, umil, ca şi cum ar fi vrut să şteargă ecoul apelativului ironic.

— Să mă ierte domnii! zise el. Am băgat prea târziu de seamă că tabachera mi-e goală.

Şi arătă o cutie de tablă deschisă, fără nimic în ea. Prefectul scoase din buzunar portţigaretul de piele cu ţigări de foi.

— Nu fumez trabuc! obiectă pictorul.

Carl Joseph îi întinse o cutie cu ţigări obişnuite. Moser aşeză cu grijă mapa jos, pe pavaj, îşi umplu cutia, ceru foc apărând între palme flăcăruia albastră. Avea mâini roşii, lipicioase, prea mari în raport cu încheieturile şi care tremurau uşor, amintind nişte unelte fără rost. Unghiile erau ca nişte săpăligi mărunte şi negre cu care ar fi săpat recent în pământ, în noroi, în pastă colorată şi în nicotină lichidă.

— Aşadar, nu ne mai vedem! zise el şi se aplecă să-şi ridice mapa.

Se ridică apoi; pe obraji curgeau lacrimi grele.

— Niciodată să nu ne mai vedem! hohoti el.

— Trebuie să mă urc pentru o clipă la mine în cameră, se scuză Carl Joseph şi intră în hotel.

Se repezi pe scări în sus, spre camera lui, se aplecă peste marginea ferestrei, se uită cu teamă la taică-su, văzu cum bătrânul scotea portmoneul, cum pictorul, după două secunde, cu puteri renăscute, punea mâna lui dezgustătoare pe umărul prefectului şi-l auzi pe Moser exclamând:

— Aşadar, Franz, pe ziua de trei, ca de obicei.

Carl Joseph dădu din nou fuga jos. I se părea că ar trebui să-şi ocrotească tatăl; profesorul duse mâna la pălărie în chip de salut şi se dădu înapoi cu un ultim gest de rămas-bun şi cu capul ridicat;

cu siguranţa unui somnambul, traversă glonţ strada şi, de pe celălalt trotuar, mai făcu o dată semn cu mâna înainte de a dispărea pe o stradă laterală. Dar reapăru după un moment şi strigă, făcând să răsune strada liniştită:

— O clipă!

Apoi, cu o sprinteneală de necrezut, cu salturi mari şi sigure, trecu din nou strada în faţa hotelului, ca şi când nu s-ar fi despărţit de ei numai de câteva minute. Şi, de parcă şi-ar fi revăzut abia acum pentru întâia oară prietenul din adolescenţă şi pe fiul acestuia, începu cu voce plângăreaţă:

— Ce trist e să te reîntâlneşti astfel! Îţi mai aminteşti cum şedeam unul lângă altul în banca a treia? Erai slab la greacă şi te lăsam întotdeauna să copiezi. Dacă eşti cu-adevărat sincer, spune singur, de faţă cu odrasla ta: nu te lăsam eu să copiezi totul?

Apoi, către Carl Joseph:

— Era băiat bun domnul, tatăl dumitale, dar aşa de sperios! Până şi la femei s-a dus târziu, a trebuit să-i fac eu curaj, altminteri n-ar fi nimerit niciodată drumul. Fii drept, Trotta! Spune-i că eu te-am dus acolo!

Prefectul zâmbea pe sub mustaţă şi tăcea. Pictorul Moser se pregătea să ţină un discurs mai lung. Puse mapa jos, pe pavaj, Îşi scoase pălăria, întinse un picior şi începu:

— Când l-am cunoscut pentru întâia oară pe bătrân, era în vacanţa cea mare, cred că-ţi aminteşti...

Se întrerupse brusc şi-şi pipăi cu mâini grăbite toate buzunarele. Fruntea i se umezise de broboane mari de năduşeală.

— I-am pierdut! strigă el şi începu să tremure şi să se clatine. Am pierdut banii!

În clipa aceea se ivi la intrarea hotelului portarul. Îi salută pe prefect şi pe sublocotenent cu o fluturare repezită a şepcii lui cu şiret de aur şi făcu o mină contrariată. S-ar fi zis că în momentul

următor era gata să interzică pictorului Moser staţionarea în faţa hotelului şi acostarea oaspeţilor lui.

Bătrânul Trotta băgă mâna în buzunarul de la piept. Pictorul amuţise.

— Poţi să-mi împrumuţi nişte bani? îl întrebă tatăl pe Carl Joseph.

Sublocotenentul răspunse:

— Îl conduc eu câţiva paşi pe domnul profesor. La revedere, *papá*!

Prefectul îşi ridică demijobenul şi intră în hotel. Ofiţerul îi dărui pictorului o bancnotă şi-şi urmă părintele. Profesorul Moser îşi ridică mapa şi se îndepărtă cu o demnitate nesigură, dar solemnă.

Pe străzi se înserase de-a binelea şi era întuneric şi în holul hotelului. Prefectul, cu cheia camerei în mână, cu demijobenul şi bastonul lângă el, şedea într-un fotoliu de piele ca parte integrantă a clarobscurului din jur. Fiul se opri la o distanţă respectuoasă, ca şi când s-ar fi prezentat să raporteze oficial lichidarea afacerii Moser. Lămpile nu fuseseră încă aprinse. Din tăcerea penumbrei se auzi glasul bătrânului:

— Plecăm mâine la orele două şi cincisprezece.

— Da, *papá*!

— Pe când ascultam deunăzi muzica, mă gândeam că ar trebui să faci o vizită capelmaistrului Nechwal. După ce ai să-l vezi pe vagmistrul Slama, se-nţelege. Mai ai ceva de rezolvat în Viena?

— Să-mi iau pantalonii şi tabachera.

— Altceva?

— Nimic, *papá*!

— Înainte de masă îi faci o vizită unchiului tău. Ai uitat, după cum se vede. De câte ori ai fost oaspetele lui?

— De două ori în fiecare an, *papá*!

— Păi, vezi! Salută-l din partea mea. Spune-i că-l rog să mă scuze. De altfel, cum mai arată

Stransky, dragul de el?

— Foarte bine, când l-am văzut ultima dată.

Prefectul apucă bastonul şi îşi sprijini mâna pe mânerul de argint, aşa cum obişnuia când stătea în picioare, de parcă şi când şedea ar fi trebuit să ia o altă poziţie de câte ori venea vorba de acel Stransky.

— L-am văzut ultima dată acum nouăsprezece ani. Era încă sublocotenent. De pe-atunci îndrăgostit de acea Koppelmann. Iremediabil îndrăgostit! O poveste destul de nefericită. Era pasămite îndrăgostit de acea Koppelmann.

Rostea numele mai apăsat decât celelalte cuvinte şi cu o cezură între cele două părţi.

— Bineînţeles că nu şi-au putut procura cauţiunea[8]. Mama ta era cât p-aci să mă convingă să suport eu jumătate.

— Şi a demisionat din armată?

— Da, a demisionat. Şi s-a angajat la Căile Ferate de Nord. Ce e acum? Consilier la Comunicaţii, pare-mi-se, nu?

— Da, *papá*!

— Ei, vezi! Nu l-a făcut pe fiu-său farmacist?

— Nu, *papá*! Alexander e încă în gimnaziu.

— Parcă şchioapătă un pic, după câte-am auzit, nu?

— Are un picior mai scurt.

— Ei, da! conchise satisfăcut bătrânul, ca şi cum ar fi prevăzut cu nouăsprezece ani în urmă că Alexander va şchiopăta.

Se ridică, lămpile din vestibul se aprinseră şi îi scoaseră la iveală paloarea.

— Mă duc să iau bani, zise el; şi se apropie pe scări.

— Ţi-i aduc eu, *papá*! se oferi Carl Joseph.

— Mulţumesc! rosti prefectul.

La desert, bătrânul îi zise:

— Îţi recomand Saloanele Bacchus. Se spune că sunt ceva cu totul nou. Poate-l întâlneşti acolo

pe Smekal.

— Mulţumesc, *papá*! Noapte bună!

Între unsprezece şi douăsprezece înainte de amiază, Carl Joseph trecu să-l vadă pe unchiul Stransky. Consilierul era încă la serviciu; soţia lui, născută Koppelmann, trimise afectuoase salutări prefectului.

Carl Joseph străbătu promenada Ringului şi se îndreptă spre hotel. O coti pe strada Tuchlauben, ceru să i se trimită pantalonii la hotel şi ridică tabachera de la bijutier. Era rece, îi simţea răcoarea prin buzunarul bluzei subţiri. Se gândea la vizita de condoleanţe pe care trebuia s-o facă vagmistrului Slama şi se hotărî se nu intre în niciun caz în odaie. „Sincerele mele condoleanţe, domnule Slama!", îi va spune încă de pe verandă. Se aud trilurile ciocârliilor nevăzute sub bolta albastră şi ţârâitul ascuţit al greierilor. Se simte mirosul fânului cosit, mireasma târzie a salcâmilor şi cea a bobocilor înfloriţi în grădiniţa postului de jandarmi. Doamna Slama e moartă. Kathi, Katharina Luise după actul de botez. E moartă.

Plecară acasă. Prefectul puse actele deoparte, îşi sprijini capul de pluşul roşu al pernei din colţul de lângă fereastra cupeului şi închise ochii.

Carl Joseph vedea pentru întâia oară capul prefectului, sprijinit orizontal, nasul subţire şi osos cu nările umflate, gropiţa gingaşă din bărbia bine rasă şi pudrată, şi barbetele pieptănate, despărţite cu exactitate în două aripi largi şi brune. Începuseră chiar să argintească pe la margini, vârsta se şi aşternuse pe acolo, ca şi pe la tâmple. O să moară într-o zi! îşi zise Carl Joseph. O să moară şi o să fie înmormântat. Eu am să mai rămân.

Erau singuri în cupeu. Obrazul aţipit al tatălui se legăna paşnic în reflexul roşu al capitonatului. Sub mustaţa neagră, buzele decolorate, subţiri, se

desenau ca o singură linie; la gâtul lui slab, între colţurile lucioase ale gulerului scrobit, se reliefa gol mărul lui Adam; pielea vânătă, cu mii de creţuri ale pleoapelor închise, fremăta mereu şi uşor, cravata lată, rubinie, se ridica şi se lăsa ritmic, până şi mâinile dormeau, pitite în subsuorile braţelor încrucişate pe piept. O tăcere adâncă se revărsa din fiinţa celui ce se odihnea. Adormită şi îmblânzită moţăia până şi severitatea lui, cuibărită în cuta verticală, mută dintre nas şi frunte, aşa cum ar dormi o furtună în prăpastia abruptă dintre munţi. Cuta aceasta îi era bine cunoscută lui Carl Joseph, ba chiar foarte familiară. Chipul bunicului de pe portretul din bibliotecă înfăţişa aceeaşi cută, semnul de mânie al celor ce se trag din Trotta, moştenire a eroului de la Solferino.

Prefectul deschise ochii.

— Cât mai avem?

— Două ore, *papá*!

Începea să plouă. Era într-o miercuri; joi după-amiază era ora fixată pentru vizita de condoleanţe la Slama.

Plouă şi joi dimineaţa. Un sfert de oră după masa de prânz – în bibliotecă, unde îşi luau cafeaua – Carl Joseph zise:

— Mă duc la Slama, *papá*!

— E singur, săracul! îl compătimi prefectul pe vagmistru. Cel mai nimerit e să te duci pe la patru.

Se auziră în acel moment două bătăi sonore din turnul bisericii şi prefectul îşi îndreptă arătătorul spre fereastră în direcţia clopotelor.

Carl Joseph roşi. I se părea că tatăl, ploaia, ceasornicele, oamenii, timpul şi natura s-ar fi hotărât să-i facă drumul şi mai greu. Chiar şi în acele după-amiezi când urma să se ducă la doamna Slama, pe-atunci în viaţă, pândea dangătul aurit al clopotelor, nerăbdător ca şi astăzi, dar având grijă să nu-l întâlnească pe vagmistru. Sub un munte de

decenii păreau să zacă îngropate acele după-amiezi. Moartea le umbrea şi le tăinuia, moartea stătea între „atunci” şi „acum” şi punea un zid de întuneric din afara timpului între prezent şi trecut. Şi totuşi, bătaia de aur a orelor nu se schimbase – şi, la fel ca atunci, şedeau şi astăzi în bibliotecă şi-şi beau cafeaua.

— Ce ploaie, zise bătrânul de parcă ar fi observat-o abia acum. Ce-ar fi să iei o trăsură?

— Îmi place să merg prin ploaie, *papá*!

Ar fi vrut să spună: „Lung, lung trebuie să fie drumul pe care urmează să-l străbat. Poate că ar fi fost mai bine să fi luat o trăsură pe când ea mai trăia!”

Se lăsase tăcere, ploaia răpăia în geamuri. Prefectul se ridică.

— Trebuie să mă duc dincolo.

Prin „dincolo” înţelegea Prefectura.

— Ne vedem după aceea!

Închise uşa mai uşor decât obişnuia. Lui Carl Joseph i se păru că tatăl se mai oprise o clipă afară şi trăgea de acolo cu urechea.

Din turn se auzi bătând sfertul, apoi jumătatea de oră. Două şi jumătate, încă o oră şi treizeci de minute.

Se duse în coridor, îşi luă mantaua, îşi aranjă îndelung la spate faldurile regulamentare, îşi vârî sabia prin tăietura buzunarului, îşi puse automat chipiul în faţa oglinzii şi părăsi locuinţa.

Capitolul IV

Merse pe drumul obişnuit, pe sub barierele ridicate ale căii ferate, pe lângă clădirea galbenă, adormită, a Administraţiei Financiare. De acolo se putea zări postul însingurat al jandarmeriei.

Trecu mai departe. La zece minute de post, se afla micul cimitir cu grilaj de lemn. Mai des părea vălul ploii ce atârna deasupra morţilor. Sublocotenentul apăsă pe ivărul umed, de fier şi intră. O pasăre rătăcită cânta în neştire; pe unde s-o fi adăpostind? Nu cânta oare dintr-un mormânt?

Deschise uşa locuinţei paznicului O femeie bătrână, cu ochelari pe nas, curăţa cartofi. Lăsă să-i cadă din poală într-o găleată cojile şi cartofii şi se ridică.

— Mormântul doamnei Slama, vă rog!

— Rândul penultim, paisprezece, groapa şapte! răspunse femeia pe loc, ca şi cum s-ar fi aşteptat de mult la acea întrebare.

Mormântul era încă proaspăt, o moviliţă neînsemnată, o cruce mică de lemn, provizorie şi o coroană plouată, din viorele de sticlă care aminteau de cofetărie şi de bomboane. „Katharina Luise Slama, născută la... decedată la...” Acolo, jos, zăcea ea, viermi graşi, încovrigaţi rodeau chiar acum pe îndestulate sânii ei albi şi rotunzi.

Sublocotenentul închise ochii şi-şi scoase chipiul. Ploaia îi mângâia cu duioşie înviorătoare părul pieptănat cu cărare. Nu se uita la mormânt. Trupul descompus de sub moviliţă nu avea nimic în comun cu doamna Slama; moartă era ea, moartă, asta însemna: inaccesibilă, chiar dacă te aflai lângă mormântul ei. Mai aproape îi era trupul

îngropat în amintirea lui decât cadavrul de sub această moviliţă.

Carl Joseph îşi puse chipiul şi se uită la ceas. Încă o jumătate de oră. Părăsi îngândurat cimitirul.

Ajunse la jandarmerie, sună la intrare, nu răspunse nimeni. Vagmistrul încă nu se întorsese acasă. Ploaia foşnea în frunzişul des al viţei sălbatice care împrejmuia veranda.

Carl Joseph se plimbă în sus şi în jos, în jos şi în sus, îşi aprinse o ţigară, apoi o aruncă; simţea că seamănă cu o santinelă în post. De câte ori privirea i se oprea asupra ferestrei din dreapta, pe care Katharina îşi arăta totdeauna capul, se întorcea, scotea ceasul, mai apăsa o dată butonul soneriei şi continua să aştepte.

Patru bătăi estompate sunară prelung din turnul bisericii oraşului. Atunci sosi şi vagmistrul. Salută automat, înainte de a vedea pe cine are în faţă. Ca şi cum ar fi fost nevoie să preîntâmpine nu un salut, ci o ameninţare din partea jandarmului, Carl Joseph strigă mai tare decât ar fi avut intenţia:

— Bună ziua, domnule Slama!

Întinse mâna, se aruncă oarecum în acest salut ca într-o redută, aşteptă, cu nerăbdarea cu care te pregăteşti să înfrunţi un atac, preparativele greoaie ale vagmistrului, efortul cu care acesta îşi scotea mănuşile de aţă umede, pripa cu care se dăruia acestei cazne şi privirea lui coborâtă. În sfârşit, mâna dezmănuşată, umedă şi mare, o cuprinse fără a o strânge pe cea a sublocotenentului.

— Mulţumesc pentru vizită, domnule baron! zise vagmistrul de parcă ofiţerul nu ar fi venit chiar atunci, ci s-ar fi pregătit să plece.

Vagmistrul scoase cheia din buzunar şi descuie uşa. O pală de vânt biciui către verandă ploaia răpăitoare. Era ca şi cum ar fi vrut să-l împingă cu de-a sila înăuntru pe sublocotenent.

Vestibulul zăcea în penumbră. Oare nu licărea pe undeva o dungă îngustă, o urmă uşoară, argintie, pământească a moartei?

Vagmistrul deschise uşa bucătăriei şi urma dispăru în lumina ce se revărsase deodată.

— Scoateţi-vă mantaua, vă rog! îl îndemnă Slama pe tânăr.

Dar vagmistrul rămăsese în manta, încins cu centironul. Sincere condoleanţe! rosteşte în gând sublocotenentul. O spun repede şi-apoi plec!

Slama a şi întins braţele pentru a lua în primire mantaua lui Carl Joseph. Tânărul se pretează acestei politeţi, mâna lui Slama atinge o clipă ceafa sublocotenentului şi părul de deasupra gulerului, exact în locul unde mâinile doamnei Slama obişnuiau să se împreune, zăvor gingaş al cătuşelor dragi. De fapt în ce moment îşi va putea în sfârşit debita formula de condoleanţe? Când vor trece în salon sau abia după ce se vor aşeza? Şi va trebui să se ridice din nou în picioare? I se pare că n-ar putea scoate nici cel mai mic sunet înainte de a spune cuvântul acela prostesc, un lucru pe care l-ai purtat tot timpul cu tine pe drum şi l-ai avut mereu pe buze. Îi stă pe limbă, jenant şi inutil, cu gust searbăd.

Vagmistrul pune mâna pe clanţă, uşa salonului e încuiată. Zice „Pardon!”, deşi n-are nicio vină. Bagă din nou mâna în buzunarul mantalei pe care o atârnase între timp în cuier – pare să fi trecut multă vreme de-atunci – şi legătura de chei zornăie. Uşa asta nu stătea niciodată încuiată când trăia doamna Slama. Aşadar ea nu-i acasă! îi trece subit prin gând sublocotenentului, ca şi când nu venise tocmai fiindcă ea nu mai era acolo şi ar fi nutrit tot timpul speranţa tăinuită că s-ar putea să fie acasă, să stea în altă odaie şi să aştepte. Dar e sigur că nu se mai află acolo. Zace, de fapt, afară, într-o groapă pe care el o văzuse cu puţin înainte.

În salon domneşte un aer umed, una dintre cele două ferestre e acoperită de o perdea, prin cealaltă pătrunde lumina cenuşie a zilei ploioase.

— Vă rog să intraţi! repetă vagmistrul.

Stă aproape de tot, în spatele tânărului.

— Mulţumesc! zise Carl Joseph.

Intră în salon şi se duce la masa rotundă, cunoaşte bine desenul de pe cuvertura ripsată cu care e acoperită şi mica pată colţuroasă din mijlocul ei, lustrul cafeniu şi ornamentaţiile crestate ale picioarelor mesei. Aici stă bufetul cu geamuri prin care se văd pocale de alpaca şi păpuşi mici de porţelan şi un purcel de argilă galbenă cu o tăietură în spate pentru bani de puşculiţă.

— Faceţi-mi onoarea de a lua loc! mormăie vagmistrul.

Stă îndărătul spetezei unui scaun, o cuprinde cu mâinile, o ţine în faţă ca pe un scut.

Mai bine de patru ani în urmă îl văzuse Carl Joseph pentru ultima oară. Era atunci de serviciu. Purta un smoc sclipitor de pene la pălăria neagră, pe piept i se încrucişau curele, ţinea arma la picior şi aştepta în faţa cancelariei prefectului. Era vagmistrul Slama, numele i se contopea cu rangul, smocul de pene aparţinea, ca şi mustaţa blondă, fizionomiei lui.

Acum vagmistrul stă aici, cu capul descoperit, fără sabie, curele şi centiron, se vede luciul soios al postavului uniformei pe uşoara proeminenţă a pântecelui deasupra spătarului, şi nu mai e vagmistrul Slama de atunci, ci domnul Slama, un vagmistru de jandarmi în funcţiune, cândva soţul doamnei Slama, acum văduv şi singur stăpân al acestei case. Părul blond, tuns scurt, cu cărare la mijloc, stă ca o dublă periuţă pe fruntea lui fără cute, cu o linie orizontală, de neşters, lăsată de permanenta apăsare a chipiului. Pustiit e acest cap fără chipiu şi fără coif. Faţa lui, neumbrită de cozoroc, e doar un oval regulat, cu obraji, nas, mustaţă şi ochi mici, albaştri, ficşi şi nevinovaţi. Aşteaptă până ce Carl Joseph ia loc, trage un scaun, se aşază şi el şi îşi scoate tabachera cu capac din email colorat. Vagmistrul o pune în

mijlocul mesei, între el şi sublocotenent, şi întreabă:

— Nu doriţi o ţigară?

E timpul să condolez, îşi zice Carl Joseph, se ridică şi rosteşte:

— Condoleanţele mele sincere, domnule Slama!

Vagmistrul şade cu ambele mâini proptite de marginea mesei, pare să nu înţeleagă imediat despre ce e vorba, încearcă să zâmbească, se ridică prea târziu – în clipa când tânărul dă să se aşeze la loc –, îşi ia mâinile de pe masă şi le lasă să atârne, îşi înclină capul, îl înalţă iar şi se uită la Carl Joseph de parcă ar vrea să-l întrebe ce e de făcut. Se aşază din nou amândoi. A trecut. Tac.

— A fost o femeie de treabă răposata doamnă Slama! zice sublocotenentul.

Vagmistrul îşi duce mâna la mustaţă şi, cu vârful ei subţire între degete, răspunde:

— Era frumoasă! Domnul baron a cunoscut-o doar.

— Am cunoscut-o pe soţia dumitale. A murit uşor?

— Două zile a durat. Am chemat prea târziu doctorul. Altminteri rămânea în viaţă. Aveam serviciu de noapte. Când am venit acasă murise. Nevasta administratorului financiar de peste drum a stat lângă ea.

Apoi, fără nicio tranziţie:

— Poate doriţi un sirop de zmeură?

— Mă rog, mă rog! răspunde cu voce mai limpede Carl Joseph, ca şi cum siropul de zmeură ar putea schimba situaţia, şi îl vede pe vagmistru cum se ridică şi se duce la scrin, şi el ştie că siropul nu se află acolo. E în bucătărie, în dulapul alb cu geam, de acolo îl aducea întotdeauna doamna Slama.

Urmăreşte cu atenţie toate mişcările vagmistrului, braţele lui scurte şi puternice în mânecile strâmte care se întind pentru a lua sticla

de pe raftul de sus şi coboară apoi neajutorate, în timp ce picioarele o clipă încordate se sprijină din nou pe tălpi, şi-l vede pe Slama ca întorcându-se dintr-un ţinut străin, dintr-o explorare fără succes, privindu-l cu o înduioşătoare deznădejde în ochii vineţii, constatând cu simplitate:

— Vă rog să scuzaţi, dar, cu regret, nu-l găsesc.

— Nu face nimic, domnule Slama! îl linişteşte sublocotenentul.

Dar vagmistrul, ca şi când n-ar fi auzit sau ar avea de executat un ordin strict primit de la un superior şi care nu poate fi revocat prin intervenţia unui inferior, părăseşte odaia. Se aude cum cotrobăie prin bucătărie, revine cu sticla în mână, scoate din bufet paharele cu ornamente mate pe margini, pune pe masă o carafă cu apă, toarnă din sticla verde lichidul vâscos şi rubiniu şi repetă:

— Faceţi-mi onoarea, domnule baron!

Ofiţerul toarnă apă din carafă în paharul cu sirop de zmeură, tac amândoi, din gura carafei apa curge luminoasă, plescăie niţel şi e ca o mică replică la curgerea neobosită a ploii de afară care se aude tot timpul. Ploaia învăluie – o ştiu amândoi – casa însingurată şi pare să-i izoleze şi mai mult. Sunt doi oameni singuri. Carl Joseph ridică paharul, vagmistrul îl imită, sublocotenentului îi place băutura dulceagă şi lipicioasă.

Slama goleşte paharul dintr-odată. Îi e sete, o sete curioasă, inexplicabilă într-o zi atât de răcoroasă.

— Vă prezentaţi acum la X, ulani? întreabă Slama.

— Da, şi încă nu cunosc regimentul.

— Am acolo un cunoscut, subofiţerul de administraţie Zenober. Ne-am făcut împreună stagiul la vânători, pe urmă el şi-a cerut transferarea. E de casă bună, foarte cultivat. Cu siguranţă că o să treacă şi examenul de ofiţer. Unul

ca mine rămâne pe loc. La jandarmerie nu prea sunt nădejdi.

Ploaia se înteţise, palele de vânt se făcuseră mai violente, apa răpăia tot timpul la ferestre. Carl Joseph zise:

— E oricum greu în meseria noastră, în armată, vreau să spun.

Vagmistrul izbucneşte într-un râs de neînţeles, ca şi cum s-ar bucura nespus că e greu în meseria lui şi a sublocotenentului. Râde ceva mai tare decât ar vrea. Se vede asta după gura mai larg deschisă decât o cere râsul şi care rămâne deschisă şi după ce râsul a încetat. O clipă s-ar părea că doar din cauze fizice vagmistrul se poate cu greu decide să-şi regăsească seriozitatea lui de toate zilele. Se bucură oare cu adevărat că amândoi o duc greu în viaţă?

— Domnul baron, începe el în cele din urmă, binevoieşte să vorbească de meseria „noastră”. Nu mi-o luaţi în nume de rău, dar la unul ca mine e totuşi altceva.

Carl Joseph nu ştie ce să răspundă. Simte nelămurit că vagmistrul nutreşte o aversiune împotriva lui, poate că urăşte mai ales condiţiile din armată şi din jandarmerie. La şcoala de ofiţeri nu i-au învăţat niciodată cum să se comporte într-o asemenea situaţie. În toate împrejurările Carl Joseph surâde, un surâs care-i strânge buzele ca într-un cârlig de fier; s-ar fi zis că economiseşte din expresia de satisfacţie de care vagmistrul face o risipă atât de nesăbuită. Siropul de zmeură, acum o clipă încă dulce, îi iscă în gâtlej un gust amar şi searbăd, făcându-l să simtă nevoia de a bea un coniac. Mai scund şi mai strâmt ca de obicei arată astăzi salonul stacojiu; părea strivit sub ploaie. Pe masă stă bine-cunoscutul album cu paftale ţepene şi lucioase de alamă. Toate fotografiile de acolo îi sunt familiare lui Carl Joseph. Vagmistrul Slama zice: „Permiteţi, nu-i aşa?” deschide albumul şi-l pune sub ochii sublocotenentului. E fotografiat

acolo în civil, alături de soţia lui, ca tineri căsătoriţi.

— Pe-atunci eram încă sergent! zice el cu oarecare amărăciune, ca şi când ar fi vrut să spună că, la vremea lui, i s-ar fi cuvenit un grad mai înalt.

Doamna Slama şade lângă el într-o rochie de vară deschisă, ajustată, cu talie de viespe, ca într-o armură vaporoasă, o pălărie albă cu boruri largi, pusă pieziş pe coafură. Ce-i asta? Carl Joseph nu mai văzuse oare niciodată această fotografie? De ce i se pare astăzi atât de nouă? Şi atât de veche? Şi atât de străină? Şi atât de caraghioasă? Da, îi vine să zâmbească de parcă ar contempla o fotografie comică din timpuri de mult apuse, iar doamna Slama nu i-ar fi fost niciodată dragă şi apropiată şi nu ar fi murit abia acum câteva luni, ci de mulţi ani de zile.

— Era foarte frumoasă! Asta se vede! zice el, nu din jenă, ca mai înainte, ci dintr-o bine intenţionată prefăcătorie.

Doar trebuie să spui ceva drăguţ despre moartă văduvului pe care-l condolezi!

Se simte dintr-odată despovărat şi despărţit de moartă, ca şi cum totul, totul ar fi pierit. Închipuire, asta a fost! Bea siropul până-n fundul paharului şi zice:

— Aşadar, plec, domnule Slama!

Şi nici nu mai zăboveşte, face stânga-mprejur, vagmistrului abia de-i mai rămâne timp să se ridice, iată-i din nou în vestibul; Carl Joseph şi-a şi pus mantaua, îşi trage domol mănuşa stângă, pentru asta găseşte deodată timp, şi când spune: „Ei, la revedere, domnule Slama!” îşi surprinde el însuşi cu satisfacţie un ton străin şi distant în glas. Slama stă acolo, cu ochi plecaţi şi mâinile descumpănite, dintr-odată goale de parcă ar fi ţinut până atunci ceva în ele, ceva ce i-ar fi scăpat jos, pierzându-se pentru totdeauna.

Îşi dau mâinile. Mai are Slama ceva de zis? Îi e totuna!

— Poate mai veniţi şi altă dată, domnule sublocotenent! spune el totuşi.

Da, de bună seamă că n-a crezut-o nici el serios, Carl Joseph i-a şi uitat chipul. Nu vede decât marginile galben-aurii ale gulerului şi cele trei unghiuri de aur pe mâneca neagră a tunicii de jandarm. Rămâi cu bine, vagmistre!

Mai plouă şi acum, temperat, dar neobosit, cu rare pale de vânt mai puternic. S-ar crede că de mult ar fi trebuit să se facă seară, dar că nu poate să se însereze. Veşnic această ploaie cenuşie şi haşurată. Pentru prima oară de când poartă uniformă, ba chiar de când se ştie, Carl Joseph simte nevoia să-şi ridice gulerul mantalei. Şi, pentru o clipă, ridică mâinile, dar îşi aminteşte că poartă uniformă şi le lasă iar în jos. Parcă uitase, preţ de o clipă, că e ofiţer. Păşeşte agale şi zornăitor peste pietrişul umed al grădiniţei din faţă şi gustă încetineala cu care merge. N-are de ce să se grăbească; nu s-a întâmplat nimic, un vis a fost totul. Cât o fi ora? Ceasornicul e prea adânc ascuns sub tunică, în buzunăraşul pantalonului. Păcat să-şi dezbumbe mantaua! Oricum, trebuie să sune orologiul din turn.

Deschide portiţa grilajului, iese în uliţă.

— Domnule baron! rosteşte deodată vagmistrul în spatele lui.

E-o enigmă cum l-a urmărit pe nesimţite, da, Carl Joseph se sperie. Se opreşte în loc, nu se poate hotărî să se întoarcă îndată. Poate că gura unui pistol e lipită de spaţiul dintre faldurile regulamentare ale spatelui mantalei. Înfiorătoare şi copilăroasă idee! Oare începe totul de la capăt?

— Da! răspunde cu acea distantă nepăsare ca o anevoioasă prelungire a despărţirii de adineauri, care acum îi este peste mână – şi face cale întoarsă.

Vagmistrul stă în ploaie fără manta şi cu capul descoperit, cu cele două periuţe ale părului ude şi cu picături mari de apă pe fruntea-i netedă. Ţine în

mână un pacheţel albastru, legat de-a curmezişul cu o panglicuţă argintie.

— Asta-i pentru dumneavoastră, domnule baron! spune vagmistrul, cu ochii plecaţi. Vă rog să mă iertaţi! E din ordinul domnului prefect. I le-am adus atunci, imediat. Domnul prefect le-a frunzărit repede şi mi-a spus să vi le dau personal.

O clipă de tăcere, numai ploaia răpăie peste bietul pacheţel azuriu, îi închide culoarea, pacheţelul nu mai poate aştepta multă vreme. Carl Joseph îl ia, îl afundă în buzunarul mantalei, roşeşte, cumpăneşte un moment dacă să-şi scoată mănuşa dreaptă, se răzgândeşte, întinde vagmistrului mâna înmănuşată, zice „Mulţumesc!” şi porneşte grăbit.

Simte prezenţa pacheţelului în buzunar. De acolo, prin mână, de-a lungul braţului îl răzbeşte o fierbinţeală stranie care-i încinge şi mai tare roşeaţa din obraz. Simte acum că ar vrea să-şi descheie gulerul, după cum până atunci crezuse că ar vrea să-l ridice. Simte iar în gură gustul coclit al siropului de zmeură. Carl Joseph scoate pacheţelul din buzunar. Dar nu încape îndoială: sunt scrisorile lui.

Ar trebui acum să se facă, în sfârşit, seară şi ploaia să stea. Ar trebui să se mai schimbe câte ceva pe lume, de exemplu soarele la amurg să mai trimită o ultimă rază. Prin ploaie, poienile răsuflă mireasma lor atât de cunoscută şi trimit chemarea deznădăjduită a vreunei păsări rătăcite, nemaiauzită pe aici, ca de pe un tărâm străin.

Se aud cinci bătăi de orologiu, aşadar a trecut exact o oră, nu mai mult de o oră. Să grăbească pasul sau nu? Timpul are un mers ciudat, enigmatic, o oră e uneori cât un an. Bate acum cinci şi un sfert. Parcursese abia câţiva paşi. Carl Joseph începe să meargă mai repede. Traversează linia ferată, aici se ivesc primele case ale oraşului. Trece acum pe lângă cafeneaua târgului, este unicul local din orăşel cu uşă modernă, turnantă.

Poate că ar fi bine să intri, să bei un coniac stând în picioare şi să-ţi vezi apoi de drum. Carl Joseph intră.

— Repede un coniac! comandă el la bufet.

Rămâne în chipiu şi manta. Câţiva clienţi se ridică de pe scaune. Se aude ţăcănitul bilelor de biliard şi al figurilor de şah. Ofiţeri din garnizoană şed în umbra nişelor; Carl Joseph nu-i vede şi nu-i salută. Nimic nu-i mai urgent decât coniacul. E palid. Casieriţa blond-roşcată surâde matern de pe scaunul ei înalt şi, cu mână grijulie, pune o bucăţică de zahăr pe marginea farfuriei. Carl Joseph bea dintr-o sorbitură. Cere îndată încă unul. Nu vede din chipul casieriţei decât un licăr blond-roş, cât şi cei doi dinţi de aur din colţul gurii. Se simte ca şi când ar comite un lucru interzis şi nu ştie de ce nu i-ar fi îngăduit să bea două coniacuri la rând. Doar nu mai e elev de şcoală militară. De ce se tot uită casieriţa la el şi-i zâmbeşte atât de ciudat? Privirea ei de un albastru adânc îl stinghereşte, ca şi negrul de cărbune al sprâncenelor. Se întoarce şi îşi roteşte ochii prin local. În colţ, lângă fereastră, şade tatăl.

Da, e chiar prefectul – ei, şi ce-i de mirare? E aici în fiecare zi, între cinci şi şapte, citeşte *Fremdenblatt* şi *Monitorul Oficial* şi fumează o virginie. Asta o ştie tot oraşul de trei decenii. Prefectul şade la locul lui, îşi observă fiul şi pare să surâdă. Carl Joseph îşi scoate chipiul şi se îndreaptă spre tatăl lui. Bătrânul domn von Trotta îşi ridică o clipă ochii de pe gazetă, fără s-o lase din mâini, şi întreabă:

— Vii de la Slama?

— Da, *papá*!

— Ţi-a dat înapoi scrisorile?

— Da, *papá*!

— Şezi, te rog!

— Da, *papá*!

Prefectul lasă, în sfârşit, ziarul din mână, îşi sprijini coatele pe masă, se întoarce spre fiu şi-i

zice:

— Ţi-a dat un coniac ieftin. Eu beau întotdeauna Hennessy.

— Am să ţin minte, *papá*!

— De altfel, să bei rar.

— Da, *papá*!

— Eşti încă puţin cam palid. Scoate mantaua. Maiorul Kreidl e în partea cealaltă. Se uită la noi.

Carl Joseph se ridică, se înclină şi-l salută pe maior.

— S-a purtat urât Slama?

— Nu, e-un om de treabă.

— Ei, vezi?

Carl Joseph îşi scoate mantaua.

— Unde-s scrisorile? întreabă prefectul.

Fiul scoate pacheţelul din buzunarul mantalei. Bătrânul domn von Trotta îl ia, îl cântăreşte în mâna dreaptă, îl pune din nou pe masă şi zice:

— Destul de multe!

— Da, *papá*!

E linişte, se aude ţăcănitul bilelor de biliard şi al figurilor de şah şi afară plouă cu găleata.

— Poimâine te prezinţi la regiment, zice prefectul aruncând o privire spre fereastră.

Pe neaşteptate, Carl Joseph simte mâna uscată a părintelui său cuprinzându-i dreapta. Mâna prefectului, rece şi osoasă, o carapace dură, o acoperă pe cea a sublocotenentului. Carl Joseph îşi pleacă ochii spre placa de marmură a mesei. Roşeşte. Spune:

— Da, *papá*!

— Plata! cheamă prefectul şi-şi retrage mâna. Şi spune-i domnişoarei – se adresează el chelnerului – că noi bem numai Hennessy!

Străbat amândoi pieziş localul până la uşă, înainte tatăl şi, în urma lui, fiul.

Acum mai picură lin şi melodios de pe copaci, în timp ce ei se îndreaptă agale spre casă prin grădina publică, umedă. Din poarta Prefecturii

păşeşte vagmistrul Slama, în coif, cu baioneta la armă şi cu registrul de rapoarte sub braţ.

— Bună ziua, dragă Slama! rosteşte bătrânul domn von Trotta. Nimic nou?

— Nimic nou! repetă vagmistrul.

Capitolul V

În partea de nord a oraşului se afla cazarma. Bara şoseaua largă şi bine întreţinută, care, dincolo de clădirea roşie de cărămidă, ducea spre o viaţă nouă şi pornea mai departe, în câmpia albastră. Cazarma părea un simbol al puterii habsburgice implântat acolo de armata cezaro-crăiască, în acea provincie slavă. Până şi străvechii şosele, devenită atât de largă şi de încăpătoare datorită migraţiei seculare a neamurilor slave, cazarma părea să-i fie stavilă. Şoseaua s-a văzut nevoită s-o ocolească. Făcea o cotitură în jurul ei. De la marginea dinspre nord a oraşului, la capătul şoselei, acolo unde casele se făceau tot mai mici până la ultimele bordeie săteşti, puteai zări în zile senine, hăt, departe, poarta largă şi boltită, vopsită în galben şi negru a cazărmii, opusă oraşului ca un masiv scut habsburgic, ca o ameninţare, o ocrotire sau ambele împreună.

Regimentul era cu garnizoana în Moravia. Dar efectivul lui nu era alcătuit din cehi, cum s-ar fi putut crede, ci din ucraineni şi români.

De două ori pe săptămână, pe terenul dinspre miazăzi se făcea instrucţie. De două ori pe săptămână regimentul străbătea călare străzile orăşelului. Sunetul puternic şi limpede al goarnelor întrerupea la intervale regulate tropotul uniform al copitelor, iar pantalonii roşii ai cavalerişti lor pe trupurile roibe şi lucioase ale cailor umpleau uliţele de o splendoare sângerie. Pe ambele margini ale străzilor trecătorii se opreau în loc, negustorii îşi părăseau prăvăliile, trândavii clienţi ai cafenelelor, mesele, sergenţii de stradă, posturile, şi ţăranii, veniţi cu legume proaspete la

târg, caii şi căruţele. Numai birjarii de pe cele câteva trăsuri de piaţă care staţionau în apropierea parcului comunal rămâneau nemişcaţi pe capre. De la înălţime, urmăreau parada mai bine decât cei de pe trotuare. Şi caii costelivi şi bătrâni păreau că salută blazaţi trecerea triumfătoare a semenilor mai tineri şi mai robuşti. Caii cavaleriştilor nu erau decât nişte rude foarte depărtate ale gloabelor posomorâte care, de cincisprezece ani, se mulţumeau să tragă droşca la gară şi înapoi.

Lui Carl Joseph, baron von Trotta, animalele îi erau indiferente. Credea câteodată că simte zvâcnind într-însul sângele strămoşilor; aceştia nu fuseseră cavalerişti. Cu grapa în mâinile lor aspre, au călcat pas cu pas pământul. Apăsau coarnele plugului pentru a întoarce brazda mustind de sevă a ogorului şi mergeau cu genunchii îndoiţi după perechea greoaie de bouleni înjugaţi. Îşi îndemnau animalele cu nuiaua de răchită, nu cu pinteni şi cravaşă. Avântau ca pe un fulger, cu braţul ridicat, coasa ascuţită şi secerau rodul semănat tot de ei. Tatăl bunicului său mai fusese ţăran. Sipolje era numele satului lor de baştină. Sipolje: acest cuvânt avea o rezonanţă veche. Nici slovenii nu-l mai ştiau. Lui Carl Joseph însă i se părea că satul îi este cunoscut. Îl vedea de câte ori se gândea la portretul bunicului, atârnat în penumbra sufitului din bibliotecă, între nişte munţi necunoscuţi zăcea cuibărit satul, sub raza de aur a unui soare necunoscut, cu bordeie sărăcăcioase din lut, acoperite cu paie. Un sat frumos, un sat cinstit! I-ar sacrifica bucuros cariera lui de ofiţer!

Dar, vai, nu era ţăran, era baron şi sublocotenent de ulani! Nu avea o cameră proprie în oraş, cum aveau ceilalţi ofiţeri. Carl Joseph locuia la cazarmă. Fereastra odăii lui dădea în curte. De cealaltă parte erau dormitoarele trupei. De câte ori se întorcea după-amiază la cazarmă şi poarta cea mare cu două canaturi se închidea în urma lui, avea impresia că e prizonier şi că

niciodată poarta nu se va mai deschide pentru el. Pintenii zornăiau îngheţat pe treptele nude de piatră şi călcătura cizmelor răsuna ca un ecou în coridorul cu podea cafenie de lemn, unsă cu catran. Pereţii văruiţi mai păstrau un timp lumina crepusculară a zilei şi îşi trimiteau acum din nou reflexul ca şi cum, în zgârcenia lor aridă, ar căuta să întârzie aprinderea serbedelor lămpi cazone cu petrol înainte de a se întuneca de tot, ca şi cum ar fi acumulat din timp lumina zilei pentru a o răspândi în clipele înserării.

El, Carl Joseph, nu aprindea lampa. Cu fruntea lipită de geamul care, aparent, îl despărţea de întunericul de afară, dar, în realitate, era însuşi peretele exterior, familiar şi răcoros al beznei din curte, se uita la intimitatea luminată gălbui din dormitoarele trupei. Şi-ar fi schimbat bucuros soarta cu unul dintre cei de acolo. Şedeau în încăperile lor, pe jumătate dezbrăcaţi, în cămăşile lor groase de pânză cazonă nealbită, îşi bălăbăneau picioarele goale peste marginea paturilor de fier, vorbeau între ei, cântau din gură şi din muzicuţă. În acest anotimp – toamna trecuse de mult – o oră după ruperea rândurilor, una şi jumătate înainte de stingere, întreaga cazarmă semăna cu o corabie uriaşă. Şi lui Carl Joseph i se părea că se leagănă uşor şi că lămpile sărăcăcioase şi galbene de petrol, cu abajururile mari, albe se mişcă în ritmul uniform al unor valuri de pe un ocean nevăzut. Oamenii cântau melodii într-un grai necunoscut, într-o limbă slavă. Bătrânii ţărani din Sipolje de bună seamă că ar fi înţeles-o. Poate că şi bunicul lui Carl Joseph ar fi priceput-o! Portretul lui enigmatic atârna în penumbra sufitului din bibliotecă. Amintirile lui Carl Joseph se agăţau de acel tablou ca de un singur şi ultim semn lăsat moştenire de şirul lung şi anonim al strămoşilor. Urmaşul lor era el. De când se prezentase la regiment, se simţea nepot al bunicului şi nu fiu al

părintelui său; da, era de-a dreptul fiu al ciudatului său bunic.

Fără întrerupere cântau acolo din muzicuţă. Le vedea desluşit mişcările mâinilor aspre, cafenii purtând încoace şi încolo, în faţa gurilor roşii, micul instrument de tinichea cu sclipirea lui metalică. Melancolia adâncă a acelor melodii se revărsa prin ferestrele închise în curtea neagră, dreptunghiulară şi umplea bezna cu un nimb de dor, dorul de cămin, de nevastă, de copil şi de gospodărie. La ei acasă locuiau în bordeie joase, îşi fecundau noaptea nevestele şi, peste zi, ogorul. Albe şi înalte se aşterneau iarna troiene de zăpadă în jurul colibelor. Galben şi înalt le unduia vara grâul în jurul şoldurilor. Ţărani erau, ţărani! Nu altfel au trăit şi cei din neamul Trotta. Nu altfel!...

Toamna era de mult în toi. Când încălecai dimineaţa, soarele se ivea ca o portocală însângerată la marginea de răsărit a zării. Şi când în poiană începeau exerciţiile fizice, în rariştea largă şi verzuie, împrejmuită de brazi întunecaţi, se înălţau greoaie negurile argintii, sfâşiate de mişcările repezi şi regulate ale uniformelor de culoare albastru-închis. Palid şi melancolic, soarele se ridica apoi din ce în ce mai mult. Argintul lui mat, rece şi străin, răzbătea prin rămurişul întunecos. Un fior îngheţat trecea ca un pieptene aspru peste spinările ruginii ale cailor şi nechezatul lor venea din luminişul învecinat, o chemare dureroasă către cămin şi grajd.

Se făceau mânuiri de armă. Carl Joseph abia aştepta reîntoarcerea la cazarmă. Se temea de „repausul” de un sfert de ceas, exact la orele zece, şi de discuţiile cu camarazii care se strângeau câteodată la cârciuma din apropiere, să bea o bere şi să-l aştepte pe colonelul Kovács.

Mai penibilă încă era seara la cazinou. Se înnopta devreme. Prezenţa era obligatorie. Ora stingerii se apropia. Prin dreptunghiul întunecos al curţii cazărmii începeau să zorească umbrele

zornăitoare, de un albastru închis ale oamenilor care se întorceau din oraş. Pe uşa din faţă se şi ivea vagmistrul Reznicek, în mână cu lanterna licărind galben, şi gorniştii se adunau în întuneric. Goarnele lucii de alamă sclipeau în faţa albastrului uniformelor. Din grajduri se auzea nechezatul somnoros al cailor. Pe cer, stelele scânteiau în aur şi argint.

Se auzi o bătaie în uşă. Carl Joseph nu se clinti. E ordonanţa lui, o să intre şi aşa. Se numeşte Onufri. Cât timp i-a trebuit până să-i reţină numele! Onufri! Bunicului i-ar fi fost mai lesne să-l pronunţe...

Onufri intră în cameră. Carl Joseph îşi ţinea fruntea apăsată pe geam. Auzi cum, în spatele lui, ordonanţa îşi lipi călcâiele. Era într-o miercuri. Onufri avea zi de „învoire". Trebuia să facă lumină şi să-i semneze biletul de voie.

— Fă lumină! porunci Carl Joseph fără să se întoarcă.

În aripa din faţă, oamenii tot mai cântau din muzicuţă.

Onufri aprinse lampa. Carl Joseph auzi declicul comutatorului de lângă uşă. Înăuntru, în spatele lui, raza becului inundă încăperea. În cadrul ferestrei dăinuia bezna dreptunghiulară, iar de partea cealaltă clipea lumina galbenă, intimă a dormitoarelor trupei. (Lumina electrică era un privilegiu al ofiţerilor.)

— Unde te duci tu astăzi? întrebă Carl Joseph fără a-şi lua ochii de la încăperile oamenilor.

— La fată! răspunse Onufri.

Astăzi ofiţerul îl tutuise pentru prima oară.

— La care fată? se interesă Carl Joseph.

— La Katharina! răspunse Onufri.

Din ton se ghicea că rămăsese în poziţie de drepţi.

— Pe loc repaus! comandă sublocotenentul.

Onufri puse cu zgomot piciorul drept înaintea celui stâng.

Carl Joseph se întoarse. În faţa lui stătea Onufri, dinţii lui mari, ca de cal, sclipeau printre buzele roşii. Nu prea stătea „pe loc repaus” fără să zâmbească.

— Cum arată Katharina asta a ta? întrebă Carl Joseph.

— Să trăiţi, dom’ sublocotenent, piept mare, alb!

„Piept mare, alb!” Sublocotenentul simţi în palmele făcute căuş amintirea răcoroasă a sânilor lui Kathi. Moartă era ea acum, moartă!

— Biletul! porunci Carl Joseph.

Onufri întinse biletul de voie.

— Unde-i Katharina ta? întrebă ofiţerul.

— Slujnică la domni! răspunse Onufri. Apoi adăugă, fericit: Piept mare, alb!

— Dă-l încoa! zise Carl Joseph.

Luă biletul de voie, îl netezi, îl semnă.

— Du-te la Katharina ta! îl îndemnă sublocotenentul.

Onufri îşi mai pocni o dată călcâiele.

— Poţi pleca! îi îngădui Carl Joseph.

Stinse lumina. Îşi dibui prin întuneric mantaua. Ieşi pe coridor. În clipa în care trăgea după sine uşa de jos, gorniştii sunau ultima notă a „stingerii”.

Stelele scânteiau pe cer. Santinela de la poartă prezentă arma. Poarta se închise în urma lui Carl Joseph. Argintie, în lumina lunii, lucea şoseaua. Luminile galbene ale oraşului se înclinau a salut ca nişte stele căzute pe pământ. Pasul suna dur pe pământul proaspăt îngheţat al nopţii de toamnă.

Auzi în spate cizmele lui Onufri. Sublocotenentul mergea repede, ca să nu-l depăşească ordonanţa. Dar şi Onufri grăbea pasul. Zoreau aşa pe şoseaua însingurată, rece şi răsunătoare, unul în spatele celuilalt. Se vedea că lui Onufri îi făcea plăcere să-l ajungă din urmă pe sublocotenent.

Carl Joseph se opri din mers şi aşteptă. Onufri se profila desluşit în lumina lunii, părea să crească, îşi înălţa capul către stele ca şi cum i-ar fi venit de acolo puteri noi pentru a se întâlni cu stăpânul lui. Îşi mişca braţele de la spate spre faţă în acelaşi ritm cu picioarele, parcă ar fi călcat şi aerul cu mâinile.

Rămase locului la trei paşi înaintea lui Carl Joseph, îşi bombă pieptul şi, ciocnindu-şi cu străşnicie călcâiele, duse mâna la chipiu, cu toate cele cinci degete strâns lipite.

Carl Joseph surâdea stânjenit. Fiecare dintre ei, gândea el, ar şti să spună ceva plăcut. Era înduioşător cum îl urma Onufri. De fapt, nu-şi examinase niciodată cu atenţie ordonanţa. Cât timp nu izbutise să-i reţină numele, îi era cu neputinţă să-i cerceteze chipul, ca şi cum ar fi avut în fiecare zi un alt soldat în serviciu. Ceilalţi vorbeau de ordonanţele lor cu o competenţă amănunţită, ca despre fete, îmbrăcăminte, mâncarea preferată sau cai.

De câte ori venea vorba de servitori, Carl Joseph se gândea la bătrânul Jacques de acasă, la bătrânul Jacques care-l slujise şi pe bunicul său. Afară de bătrânul Jacques, nu exista niciun alt servitor pe lume.

Acum, pe drumul scăldat în lumina lunii, îl avea în faţă pe Onufri, cu pieptul puternic, bombat, nasturii sclipitori, cizmele văcsuite ca oglinda şi, pe obrazul lat, o bucurie greu ascunsă pricinuită de întâlnirea cu sublocotenentul lui.

— Pe loc repaus! comandă Carl Joseph.

Ar fi vrut să-i poată spune ceva amabil. Bunicul ar fi ştiut ce să-i spună lui Jacques.

Onufri repezi cu zgomot piciorul drept înaintea stângului. Pieptul şi-l ţinea bombat; aici ordinul rămăsese fără efect.

— Stai comod! stărui Carl Joseph, niţeluş trist şi oarecum nerăbdător.

— Stau comod, să trăiţi, dom' sublocotenent, răspunse Onufri.

— Locuieşte departe de aici fata aia a ta? întrebă Carl Joseph.

— Nu departe, un ceas de marş, să trăiţi, dom' sublocotenent!

Nu, nu mergea! Carl Joseph nu mai putea găsi niciun cuvânt. Se poticnea în nu-ştiu-ce afecţiune neînţeleasă, habar n-avea cum să se poarte cu ordonanţele. Dar cu cine ştia? Se afla mereu în mare încurcătură, nici în societatea camarazilor nu prea găsea cuvinte. De ce îşi şopteau între dânşii, de câte ori se depărta de ei sau înainte de a veni în mijlocul lor? De ce se ţinea atât de stângaci în şa? Vai, se cunoştea el prea bine! Îşi vedea silueta ca în oglindă, nimeni nu l-ar fi putut convinge de contrariu. În spatele lui şuşoteau spusele tainice ale camarazilor. Le înţelegea abia după ce i le explicau, şi nici atunci nu-i venea să râdă; abia atunci nu! Totuşi, colonelul Kovács îl iubea. Şi cu siguranţă că avea o excelentă fişă personală. Trăia doar în umbra bunicului! Asta era! E doar nepotul eroului de la Solferino, unicul nepot. Simţea permanent în ceafă privirea sumbră, enigmatică, a bunicului. Era nepotul eroului de la Solferino!

Preţ de câteva minute, Carl Joseph şi Onufri, ordonanţa, statură tăcuţi unul în faţa celuilalt, pe şoseaua lăptoasă. Noaptea şi tăcerea făceau ca minutele să pară şi mai lungi. Onufri nu se clintea. Stătea ca o statuie poleită de argintul lunii.

Carl Joseph se întoarse brusc şi îşi continuă drumul. Exact la trei paşi în urma lui venea Onufri. Sublocotenentul auzea bocăniturile regulate ale cizmelor grele şi sunetul metalic al pintenilor. Devotamentul însuşi îl urma. Fiecare bocănit de cizmă părea o nouă făgăduinţă solemnă, scurtă, întărită a devotamentului ostăşesc de ordonanţă.

Carl Joseph se temea să se întoarcă. Dorea ca şoseaua dreaptă să-i ofere brusc o cotitură

neaşteptată, necunoscută, un drum lateral; să fugă de stăruitorul zel al lui Onufri.

Ordonanţa îşi potrivise cadenţa cu a lui. Sublocotenentul se străduia să ţină pasul cu cizmele din spate. Se temea să nu-l decepţioneze pe Onufri dacă, din neatenţie, ar schimba cumva pasul. Din tropăitul statornic al cizmelor, i se dezvăluia devotamentul ordonanţei. Fiecare nouă bocănitură îl înduioşa pe Carl Joseph. I se părea că acolo, în spate, un om simplu şi stângaci încearcă să bată cu tălpile lui butucănoase la inima stăpânului; duioşia neajutorată a unui urs cu cizme şi pinteni.

Ajunseră în fine la intrarea în oraş. Lui Carl Joseph îi veni o urare potrivită pentru despărţire:

— Petrecere frumoasă, Onufri!

Şi coti repede pe o stradă lăturalnică. Răspunsul de mulţumire al ordonanţei îl ajunse din urmă doar ca un ecou depărtat.

Trebuia să facă un ocol. Ajunse la cazinou cu zece minute întârziere. Localul se afla la etajul uneia dintre cele mai frumoase clădiri din vechiul centru. Ca în fiece seară, toate ferestrele răspândeau lumină în piaţă şi pe promenadă.

Era târziu, trebuia să te strecori cu îndemânare printre şirurile dese de cetăţeni dornici de plimbare, însoţiţi de nevestele lor. Zi de zi, sublocotenentului îi venea tot mai greu să apară în strălucirea lui zăngănitoare printre acei civili întunecaţi, să fie ţinta privirilor curioase, ostile şi invidioase, şi să dispară apoi ca un zeu pe poarta puternic luminată a cazinoului.

Se furişă grăbit prin mijlocul trecătorilor de pe promenadă. Două minute întregi dura parcursul acestei destul de lungi promenade, două minute dezgustătoare.

Urcă scările câte două. Să nu întâlnească pe nimeni! Întâlnirile pe scară trebuiau evitate: semn rău! Căldură, lumină şi amestec de voci îl întâmpinară în vestibul.

Intră, schimbă câteva saluturi. Îl căută din ochi în colţul ştiut pe colonelul Kovács, care juca în fiecare seară domino, mereu cu alt partener. Juca domino cu entuziasm; poate şi dintr-o neînfrânată teamă pentru jocul de cărţi. „N-am ţinut niciodată o carte de joc în mână”, obişnuia să zică. Nu fără o nuanţă de duşmănie rostea cuvântul „carte de joc”; şi, spunând astfel, îşi privea mâinile ca şi când ar fi ţinut strâns în ele ireproşabilul său caracter. „Vă recomand”, continua el câteodată, „jocul de domino, domnii mei! E un joc curat şi insuflă moderaţie!” Şi, câteodată, ridica una dintre pietrele alb-negre cu mulţi ochi, ca pe un instrument magic prin care cartoforii pot fi mântuiţi de demonul lor.

Astăzi era rândul căpitanului Taittinger să joace cu el. Obrazul colonelului arunca un reflex vânăt pe chipul gălbui şi uscăţiv al căpitanului.

Carl Joseph se opri, cu un zdrăngănit uşor, în faţa colonelului.

— Servus! răspunse acesta la salutul lui tăcut, fără a-şi ridica ochii de la pietrele de domino.

Era un bărbat afabil colonelul Kovács. Se obişnuise de ani de zile să adopte o atitudine părintească. Şi numai o dată pe lună se lăsa în voia unei mânii simulate, de care se speria mai mult el decât regimentul. Orice prilej îi era bine-venit în acest scop. Striga de se cutremurau pereţii cazărmii şi bătrânii copaci din jurul poienii. Obrazul lui vânăt devenea livid cu buze cu tot şi, într-un tremur neobosit, îşi lovea cravaşa de carâmbul cizmei. Profera vrute şi nevrute, printre care cuvintele „în regimentul meu” reveneau mereu fără nicio noimă şi sunau mai potolit decât celelalte. Până la urmă, se oprea tot atât de fără motiv cum se pornise şi părăsea cancelaria, cazinoul, câmpul de instrucţie sau orice alt loc pe care-l alesese în ziua aceea pentru a-şi dezlănţui furtuna. Da, îl cunoşteau ei bine pe colonelul Kovács, drăguţul de el! Puteai conta pe

regularitatea izbucnirilor lui de mânie ca pe repetarea fazelor lunii. Căpitanul Taittinger, care-şi ceruse de două ori transferarea din alte unităţi şi poseda o cunoaştere exactă a superiorilor, nu mai înceta să afirme că nu există în toată armata un comandant de regiment mai blajin.

În sfârşit, colonelul Kovács îşi ridică privirea de la partida de domino şi-i întinse mâna.

— Ai luat masa? întrebă el şi adăugă: Păcat!

Cu privirea pierdută în depărtări tainice, reluă:

— Şniţelul a fost excelent astăzi!

Şi, după un răstimp, repetă:

— Excelent!

Îi părea rău că Trotta pierduse şniţelul. L-ar fi devorat bucuros încă o dată în faţa sublocotenentului; sau măcar ar fi privit cum altul îl consuma cu poftă.

— Ei, petrecere frumoasă! conchise în cele din urmă şi se reîntoarse la pietrele de domino.

Înghesuiala era mare la ora aceea, cu greu mai găseai un loc pe placul tău. Căpitanul Taittinger, care administra de mai multă vreme popota şi a cărui unică pasiune erau prăjiturile, organizase cazinoul după modelul cofetăriei pe care o frecventa cu regularitate în fiecare după-amiază. Îl puteai vedea acolo, îndărătul uşii cu geamuri, ca într-o vitrină, şezând morocănos şi nemişcat, ca un manechin în uniformă. Era cel mai bun şi mai fidel client al cofetăriei, poate chiar şi cel mai lacom. Fără să mişte o fibră din obrazul lui posomorât, înghiţea farfuriile cu dulciuri una după alta, sorbea din când în când din paharul cu apă, se uita neclintit în stradă prin uşa cu geamuri, dădea măsurat din cap când îl saluta vreun soldat în trecere şi s-ar fi zis că în căpăţâna lui mare şi osoasă, acoperită de un păr rar, nu se petrece nimic. Era un ofiţer paşnic şi foarte indolent. Îndeletnicirea cu problemele popotei, bucătăriei, bucătarilor, ordonanţelor, pivniţei cu vinuri îi era –

dintre toate îndatoririle de serviciu – singura plăcută. Şi vasta lui corespondenţă cu negustorii de vinuri şi fabricanţii de lichioruri cerea sprijinul a nu mai puţin de doi furieri. Izbutise în decursul anilor să transforme cazinoul după modelul cofetăriei lui dragi, să aşeze prin colţuri măsuţe drăgălaşe şi să îmbrace lămpile de masă în abajururi roşietice.

Carl Joseph se uită în jur. Căuta un loc potrivit între stegarul[9] în rezervă Bärenstein, cavaler von Zaloga, un avocat bogat, nu demult înnobilat, şi trandafiriul sublocotenent Kindermann, originar din Germania, unde te puteai simţi oarecum în siguranţă. Stegarul – al cărui grad tineresc se potrivea atât de puţin cu vârsta lui matură şi cu pântecele uşor proeminent, încât arăta ca un civil costumat în haine militare şi care surprindea prin mustăcioara neagră ca tăciunele şi privirea mioapă lipsită de ochelarii necesari – răspândea în cazinou o siguranţă de sine ce inspira încredere. Îi amintea lui Carl Joseph un fel de medic de casă sau vreun unchi. Era singurul, în aceste două saloane vaste, care părea să şadă cu adevărat şi cu convingere pe scaunul lui, în timp ce toţi ceilalţi făceau impresia că se fâţâie necontenit pe locurile unde erau aşezaţi. Singura mărturie că stegarul-doctor în drept Bärenstein e militar era, pe lângă uniformă, monoclul pe care-l purta în timpul serviciului cât timp era concentrat; căci în viaţa civilă se folosea permanent de ochelari.

Mai potolit decât ceilalţi, era fără nicio îndoială sublocotenentul Kindermann. Părea plămădit dintr-o substanţă blondă, roză şi străvezie, aproape că puteai vedea prin el ca printr-un nimb eteric al amurgului. Tot ce spunea era vaporos şi transparent, emanat din fiinţa lui fără a o diminua. Şi chiar gravitatea cu care urmărea discuţiile serioase avea ceva solar, surâzător. Ca o nulitate candidă şedea acolo, la măsuţa lui.

— Servus! şuieră cu vocea lui înaltă, despre care colonelul Kovács spunea că aduce cu unul dintre sunetele instrumentelor de suflat din armata prusacă.

Stegarul în rezervă Bärenstein se ridică reglementar şi solemn.

— Am onoarea să vă salut, domnule sublocotenent! rosti el.

„Bună seara, domnule doctor!”, era cât pe-aci să răspundă politicos Carl Joseph.

— Nu deranjez? întrebă el şi se aşează.

— Doctorul Demant se întoarce astăzi, începu Bärenstein. L-am întâlnit după prânz, din întâmplare.

— Ce om încântător! îngână Kindermann.

Glasul lui suna ca o adiere lină de vânt în atingere cu strunele unei harfe, pe lângă baritonul puternic, avocaţial al lui Bärenstein.

Kindermann, veşnic preocupat să compenseze vădita lui lipsă de interes pentru femei prin atenţia deosebită ce pretindea că le-o acordă, urmă:

— Şi soţia lui, o cunoaşteţi doar, ce făptură şarmantă, ce femeie încântătoare!

Şi la cuvântul „şarmantă” ridică mâna, jucându-şi în aer degetele subţiri.

— Am cunoscut-o ca fată, adăugă stegarul.

— Interesant! constată Kindermann.

Se vedea limpede că vorbeşte cu afectare.

— Tatăl ei fusese pe vremuri unul dintre ce mai bogaţi fabricanţi de pălării, completă stegarul.

S-ar fi zis că citeşte un text din nişte acte. Păru să se sperie el însuşi de cuvintele rostite şi se opri. Expresia „fabricanţi de pălării” suna prea civil şi doar nu se afla între avocaţi. În sinea lui, făgădui să-şi cumpănească de-aci încolo fiecare frază. Atâta lucru putea şi el să facă pentru cavalerie.

Încercă să se uite la Trotta, care şedea la stânga lui, în timp ce el purta monoclul în ochiul drept. Nu putea să-l vadă bine decât pe

sublocotenentul Kindermann şi acesta era nepăsător. Pentru a-şi da seama dacă familiara menţiune despre fabricantul de pălării făcuse sau nu o impresie defavorabilă asupra sublocotenentului Trotta, Bärenstein scoase tabachera şi o întinse spre stânga, dar amintindu-şi că sublocotenentul e mai vechi în grad, zise grăbit, întorcându-se spre dreapta:

— Pardon!

Fumau acum câteşitrei în tăcere. Privirile lui Carl Joseph se opriră la portretul împăratului, agăţat de peretele din faţă. Era Franz Joseph în uniformă de general, albă ca zăpada, cu eşarfă lată, stacojie de-a curmezişul pe piept şi cu Ordinul Lânii-de-Aur[10] la gât. Pălăria mare, neagră, de feldmareşal, cu un mănunchi stufos de pene verzui de bâtlan, era pusă alături, pe o măsuţă ce părea că se clatină. Portretul făcea impresia că atârnă mult mai departe decât o îngăduia peretele.

Carl Joseph îşi aminti că, în primele zile după prezentarea lui la regiment, tabloul acesta era pentru el un fel de consolare şi îi insufla o anumită mândrie. I se părea atunci în fiece clipă că împăratul ar putea coborî oricând din rama neagră şi îngustă. Treptat însă, Comandantul Suprem căpătase acea înfăţişare nepăsătoare, obişnuită şi neluată în seamă pe care o avea pe monede şi pe mărcile poştale. Portretul lui atârna de peretele cazinoului, ca un fel ciudat de jertfă pe care un zeu şi-ar aduce-o sie însuşi... Ochii lui – care aminteau cândva, înainte vreme, cerul văratic al vacanţelor – păreau făcuţi acum dintr-un porţelan dur, albăstrui. Şi totuşi, era acelaşi împărat! Acasă, în camera de lucru a prefectului, se afla acelaşi portret. Atârna şi în marea aulă a şcolii militare. Şi la cazarmă, în cancelaria colonelului, de asemenea. De o sută de mii de ori multiplicat în lungul şi în latul întregului imperiu, împăratul Franz Joseph era omniprezent printre supuşi, ca Dumnezeu în natură. Lui îi salvase viaţa eroul de la Solferino. Eroul de la

Solferino îmbătrânise şi murise. Acum e oale şi ulcele. Iar fiul lui, prefectul, părintele lui Carl Joseph, a ajuns şi el un om bătrân. Nu peste mult, îl vor roade viermii şi pe dânsul. Numai împăratul, împăratul părea să fi îmbătrânit în cuprinsul unei anumite ore[11]; şi, din ceasul acela, să se fi închis în bătrâneţea lui de gheaţă, eternă, argintată şi cumplită, ca o armură dintr-un cristal venerabil. Anii nu cutezau să-l atingă. Tot mai albastru şi mai aspru devenea ochiul său. Până şi favoarea care ocrotea familia Trotta era o povară tăioasă, de gheaţă. Şi Carl Joseph îngheţa sub privirea de oţel a împăratului.

Acasă – îşi amintea el – când venea în vacanţă şi când duminica, înainte de prânz, capelmaistrul Nechwal îşi orânduia fanfara în cerc regulamentar, era gata să moară pentru acest împărat, să moară de o moarte dulce, caldă şi plăcută. Rămăsese viu şi în vigoare testamentul bunicului de a salva pururi viaţa împăratului. Şi, dacă erai un Trotta, o salvai oricând şi mereu.

Era abia de patru luni în acest regiment. Şi, deodată, se părea că împăratul, inaccesibil în armura lui de cristal, nu mai avea nevoie de alde Trotta. De prea multă vreme era pace. Moartea se afla departe de un tânăr sublocotenent de cavalerie, ca o ultimă treaptă a avansării regulamentare. Devii cândva colonel şi apoi mori. Între timp, te duci în flecare seară la cazinou şi te uiţi la portretul împăratului. Cu cât sublocotenentul Trotta îl contempla mai mult, cu atât împăratul se îndepărta de el.

— Ia te uită! susură vocea sublocotenentului Kindermann. Trotta nu-şi mai poate lua ochii de la bătrân.

Carl Joseph îi răspunse cu un zâmbet. Stegarul Bärenstein începuse de mult o partidă de domino şi era pe cale s-o piardă. Considera o datorie de bună-cuviinţă să se lase bătut când juca domino cu ofiţeri activi. În civilie câştiga

întotdeauna. Printre avocaţi trecea chiar drept un jucător primejdios. Dar când se prezenta la concentrările anuale, renunţa la superioritate şi se străduia să pară nătâng.

— Ăsta pierde fără încetare! îi zise Kindermann lui Trotta.

Sublocotenentul Kindermann era convins că „civilii" sunt nişte fiinţe inferioare. Nici măcar la domino nu-s în stare să câştige!

Colonelul continua să şadă în colţul său, alături de căpitanul Taittinger. Câţiva ofiţeri se plimbau plictisiţi printre măsuţe. Nu cutezau să plece din cazinou cât timp colonelul mai juca. Pendula blajină îşi tânguia desluşit şi lent sferturile de oră, melodia ei tristă întrerupea pentru câteva clipe ţăcănitul pietrelor de domino şi al pieselor de şah. Din când în când, câte-o ordonanţă îşi lovea călcâiele, dădea fuga la bucătărie şi se întorcea cu un păhărel de coniac aşezat pe o tipsie ridicol de mare. Uneori izbucnea careva într-un râs zgomotos şi, dacă te uitai în direcţia din care venea râsul, zăreai patru capete strâns apropiate şi ştiai că se povesteau anecdote. O, anecdotele! Vorbele acelea de duh la care îţi dădeai îndată seama dacă se râde de hazul lor sau numai din complezenţă! Ele îi despărţeau pe cei ai casei de nou-veniţi. Cine nu pricepea poanta nu făcea parte din obişnuiţii grupului. Nu, nu lor le aparţinea Carl Joseph.

Tocmai se gândea să propună o nouă partidă în trei, când uşa se deschise brusc şi intră ordonanţa; îşi pocni neobişnuit de tare călcâiele şi încremeni în poziţie de drepţi.

Se făcu pe loc tăcere. Colonelul Kovács se ridică de pe scaun şi privi spre uşă. Nu intrase nimeni altul decât medicul regimentului, Demant.

Acesta se sperie el însuşi de agitaţia pe care o provocase sosirea lui. Rămase în prag şi zâmbi. Se vedea clar că ordonanţa, care continua să stea smirnă, îl stânjeneşte. Îi făcu un semn cu mâna, dar soldatul nu-l observă. Lentilele groase ale

ochelarilor doctorului mai erau încă uşor aburite de ceaţa tomnatică a serii de afară. De câte ori venea din aerul rece la căldură, obişnuia să-şi scoată ochelarii şi să şi-i şteargă. Dar aici nu îndrăznea.

Dură un răstimp până să treacă pragul.

— Aha, ia te uită! Doctorul! exclamă colonelul.

Strigase din rărunchi, de parcă ar fi vrut să se facă auzit în tumultul unei serbări populare. Drăguţul de el credea că miopii sunt şi surzi şi că văd mai limpede prin ochelari când urechile lor aud mai bine.

Vocea colonelului îşi croise drum. Ofiţerii se dădură în lături. Cei puţini care mai şedeau la mese se ridicară şi ei în picioare.

Medicul regimentului puse cu precauţie un picior înaintea celuilalt, ca şi când ar fi călcat pe gheaţă. Ochelarii păreau să i se limpezească treptat. Din toate părţile îl întâmpinau saluturi.

Recunoştea, nu fără o anumită dificultate, pe fiecare ofiţer. Se înclina pentru a le cerceta chipurile, aşa cum citeşti într-o carte.

Se opri, în sfârşit, cu pieptul bombat în faţa colonelului. Era exagerat cum îşi arunca îndărăt capul, de obicei aplecat pe gâtul lui subţire, şi cum căuta să-şi ridice dintr-o smucitură umerii scobiţi şi strâmţi.

Aproape uitaseră de el în timpul prelungitului său concediu de boală, uitaseră de făptura lui nemilitărească. Îl priveau acum nu fără surprindere.

Colonelul se grăbi să pună capăt ritualului regulamentar al salutului. Strigă de răsunară paharele, ca şi cum ar fi vrut s-o comunice întregii armate:

— Dar bine mai arată doctorul!

Îşi abătu mâna pe umărul lui Demant, de parcă ar fi vrut să-l readucă în poziţia lui normală. Orice s-ar zice, în adâncul inimii ţinea la medicul

regimentului. Dar individul prea era nemilităros, fir-ar a dracului de treabă! Dacă ar avea o ţinută cât de cât mai ostăşească, el, colonelul, n-ar mai trebui să facă asemenea eforturi pentru a fi bun cu medicul. La dracu'! Să trimită tocmai la regimentul lui un doctor ca ăsta! Unde mai pui că neîncetata luptă pe care firea colonelului trebuia mereu s-o poarte cu propriile lui înclinări soldăţeşti din pricina acestui al dracului de simpatic tip îl putea slei pe un bătrân militar. Doctorul ăsta o să mă bage-n mormânt! gândea colonelul de câte ori îl vedea cocoţat pe cal. Şi, într-una din zile, îi şi spusese că-i mai bine să nu meargă călare prin oraş.

Ar trebui să-i spun ceva mai amabil! îşi zise el enervat. Şniţelul a fost astăzi excelent! îi trecu prin minte. Şi o spuse.

Doctorul surâdea. Zâmbeşte ca un civil individul! gândi colonelul. Şi îşi aminti subit că mai era cineva acolo care nu-l cunoştea pe doctor. Trotta, fireşte! Se prezentase la regiment în absenţa doctorului.

Colonelul izbucni gălăgios:

— Cel mai tânăr dintre noi: Trotta! Încă nu vă cunoaşteţi!

Şi Carl Joseph se prezentă medicului.

— Nepotul eroului de la Solferino? întrebă doctorul Demant.

Nu i s-ar fi bănuit această amănunţită cunoaştere a istoriei militare.

— Toate le ştie doctorul nostru! exclamă colonelul. E un şoarece de bibliotecă!

Şi, pentru întâia oară în viaţa lui, această expresie echivocă îi plăcu atât de mult, încât o repetă cu intonaţia alintătoare cu care obişnuia să spună „Un ulan!".

— Un şoarece de bibliotecă!

Se aşezară iar la locurile lor şi seara îşi reluă cursul normal.

— Bunicul dumneavoastră, zise medicul regimentului, a fost unul dintre cei mai remarcabili oameni din armată. L-aţi cunoscut?

— Nu l-am mai apucat, răspunse Carl Joseph. Portretul lui e atârnat la noi acasă, în bibliotecă. Când eram mic, îl contemplam adeseori. Şi fostul lui servitor, Jacques, e încă la noi.

— Ce fel de portret? se interesă medicul regimentului.

— L-a pictat un prieten din tinereţe al tatălui meu, îl lămuri Carl Joseph. E un tablou ciudat. L-au agăţat cam prea sus. Când eram mic, trebuia să mă urc pe un scaun. Şi de-acolo mă uitam la el.

Trecură câteva clipe. Apoi doctorul începu să istorisească:

— Bunicul meu era cârciumar, un cârciumar evreu din Galiţia. Galiţia – ştiţi unde vine?

(Aşadar era evreu doctorul Demant. Mai toate anecdotele se învârteau în jurul medicilor militari evrei. Şi la şcoala militară erau doi evrei, care au trecut apoi la infanterie.)

— La Resi, la tanti Resi! strigă deodată cineva.

Şi toţi repetară în cor:

— La Resi! Hai la Resi!

— La tanti Resi!

Pe Carl Joseph nimic nu l-ar fi putut înfricoşa mai mult decât acest cuvânt. Îl aştepta de săptămâni, cu sufletul la gură. Mai păstra vie în amintire ultima lui vizită la bordelul doamnei Horváth. Îşi amintea totul: şampania făcută din camfor şi limonadă, aluatul moale şi cărnos al fetelor, roşul ţipător şi galbenul strident la tapetelor, mirosul de pisici în coridor, de şoareci şi de ghiocei şi, după douăsprezece ore, arsurile în stomac. Se împlinea atunci abia o săptămână de când se prezentase la regiment şi fusese prima lui vizită într-un bordel.

„Manevrele dragostei!”, spunea Taittinger. El era şeful. Lucrul intra în îndatoririle unui ofiţer

care, din timpuri imemoriale, conducea popota. Palid şi uscăţiv, cu garda sabiei sub braţ, cu paşi lungi, subţiri şi uşor zornăitori, se plimba prin salonul doamnei Horváth de la o masă la alta, îndemnând discret la desfătări cu gust acidulat.

Kindermann era gata să leşine când simţea mirosul femeilor goale; sexul slab îi făcea greaţă. Maiorul Prohaska stătea la toaletă, căznindu-se conştiincios să-şi vâre în gâtlej degetul lui gros şi scurt. Fustele de mătase ale doamnei Resi Horváth foşneau simultan în toate ungherele stabilimentului. Pupilele ei mari şi negre se roteau fără direcţie şi fără ţintă pe obrazul lat şi făinos, dantura falsă strălucea ca nişte clape de pian în gura largă.

Din colţul lui, Trautmannsdorf îi urmărea cu priviri mijite, agere şi verzui, toate mişcările; în cele din urmă, se ridica şi băga o mână în sânul copios al doamnei Horváth. Degetele i se pierdeau într-însul ca nişte şoricei albi în nişte munţi albi. Pollak, pianistul, rob al muzicii, şedea cu spatele încovoiat la pianul cu coadă, lucios ca o oglindă neagră, iar manşetele scrobite i se loveau de mâinile care clămpăneau ca nişte cinele răguşite, ca un acompaniament cu sunet metalic.

La tanti Resi! Toată lumea merge la tanti Resi.

Colonelul se opri jos, în poartă, şi zise:

— Petrecere frumoasă, domnilor!

Pe strada tăcută, douăzeci de glasuri strigară:

— Am onoarea, domnule colonel!

Şi douăzeci de perechi de pinteni zăngăniră toate deodată.

Medicul regimentului, doctorul Max Demant, făcu de asemenea o încercare timidă să se despartă de ceilalţi.

— Trebuie să mergi şi dumneata cu ei? îl întrebă încet pe sublocotenentul Trotta.

— Cam aşa! răspunse în şoaptă Carl Joseph.

Şi medicul regimentului îl însoţi fără un cuvânt.

Erau ultimii din ceata dezordonată a ofiţerilor care străbăteau gălăgioşi străzile liniştite şi luminate de lună ale orăşelului. Cei doi tăceau. Simţeau că întrebarea discretă şi răspunsul şoptit îi apropiaseră definitiv. Se deosebeau amândoi de întregul regiment. Şi nu se cunoşteau decât de o jumătate de oră.

Deodată, nu ştia nici el de ce, Carl Joseph zise:

— Am iubit o femeie, Kathi îi spunea. A murit.

Medicul se opri în loc şi se întoarse spre sublocotenent.

— O să mai iubeşti şi alte femei!

Şi-şi urmară drumul.

Dinspre gara îndepărtată se auzea şuierat de trenuri întârziate. Medicul zise:

— Aş vrea să plec, să plec departe!

Iată-i acum sub felinarul albastru al lui tanti Resi. Căpitanul Taittinger bătu în poarta încuiată. Cineva le deschise.

Înăuntru, pianul reîncepu pe loc să clămpănească *Marşul lui Radetzky*. Ofiţerii mărşăluiră în salon.

— Prin flanc câte unul! comandă Taittinger.

Fetele goale începură să roiască în jurul lor, un cârd neastâmpărat de orătănii albe.

— Aibă-vă Domnul în sfânta lui pază! rosti Prohaska.

De astă dată, Trautmannsdorf vârî de la început, încă din mers, mâna în corsajul doamnei Horváth. Deocamdată nu-i mai dădu drumul. Tanti Resi avea de supravegheat bucătăria şi pivniţa, astfel că era vizibil contrariată de mângâierile sublocotenentului, dar ospitalitatea îi impunea sacrificii. Se lăsă deci în voia sorţii.

Sublocotenentul Kindermann se făcuse livid. Era mai alb la faţă decât pudra de pe umerii goi ai

fetelor.

Maiorul Prohaska comandă sifon. Cine-l cunoştea mai de aproape putea prezice că se va îmbăta criţă. Nu făcea decât să deschidă cu apă drum alcoolului, aşa cum se stropesc străzile înaintea unei parăzi.

— A venit şi doctorul cu noi? întrebă el tare.

— Trebuie să studieze bolile la origine! răspunse cu gravitate ştiinţifică, palid şi uscăţiv ca totdeauna, căpitanul Taittinger.

Monoclul stegarului Bärenstein stătea acum înfipt în orbita unei fete cu păr platinat. Avocatul şedea acolo, clipind din ochişorii lui mici şi negri, pipăind cu mâinile brune şi păroase, ca nişte animale ciudate, trupul domnişoarei.

Între timp, se aşezaseră cu toţii. Între medic şi Carl Joseph, pe canapeaua roşie, şedeau două fete, ţepene, cu genunchii strânşi, intimidate de feţele deznădăjduite ale celor doi bărbaţi.

Când sosi şampania – o adusese cu solemnitate severa menajeră în rochie de tafta neagră – doamna Horváth scoase cu hotărâre din decolteu mâna sublocotenentului, o aşeză pentru bună regulă pe pantalonul lui negru, aşa cum restitui un obiect împrumutat, şi se ridică masivă şi autoritară. Stinse apoi lustrele. Numai lămpile cele mici continuau să ardă în nişe. În clarobscurul purpuriu, trupurile albe, pudrate luminau şi ele, stelele aurite ale ofiţerilor scânteiau, săbiile argintii licăreau.

O pereche după alta se ridica şi dispărea. Prohaska, după ce trecuse de mult la coniac, se îndreptă spre medicul regimentului şi zise:

— Tot nu vă trebuie! Le iau cu mine.

Şi, flancat de cele două fete, porni clătinându-se spre scară.

Se pomeniră astfel singuri, Carl Joseph şi doctorul. Pianistul Pollak atingea într-o doară clapele, în colţul opus al salonului. Un vals foarte sentimental se târa sfios şi fără vlagă prin încăpere.

Altminteri era linişte şi aproape intim şi ceasul de pe cămin ticăia.

— Cred că noi doi n-avem ce căuta aici, nu-i aşa? întrebă doctorul.

Se ridică în picioare. Carl Joseph aruncă o privire ceasului de pe cămin şi se ridică şi el. Nu putea desluşi prin întuneric ora, aşa că se apropie de ceas, dar făcu un pas îndărăt.

Într-o ramă de bronz, pătată de muşte, stătea Comandantul Suprem, în mărime redusă, bine-cunoscutul, omniprezentul portret al Maiestăţii Sale Imperiale, în uniformă albă ca zăpada, cu eşarfă stacojie şi cu Ordinul Lânii-de-Aur.

Trebuie să fac ceva! îşi zise sublocotenentul repede şi copilăreşte. Trebuie să fac ceva!

Simţea că păleşte şi că inima i se zbate. Întinse mâna, desfăcu aplica neagră de hârtie din dosul tabloului şi scoase portretul. Îl împături în două, apoi în patru şi-l băgă în buzunar.

Se întoarse. În spatele lui stătea medicul regimentului. Arătă cu degetul buzunarul în care Carl Joseph ascunsese portretul împăratului. Şi bunicul l-a salvat cândva! îi veni în minte doctorului Demant.

Carl Joseph roşi.

— Ce porcărie! se indignă el. Dumneavoastră ce credeţi?

— Nimic! răspunse doctorul. Mă gândeam doar la bunicul dumitale.

— Sunt nepotul lui! rosti Carl Joseph. Din păcate, eu n-am prilejul să-i salvez viaţa!

Lăsară patru monede de argint pe masă şi părăsiră stabilimentul doamnei Resi Horváth.

Capitolul VI

Medicul militar Max Demant făcea de trei ani serviciul în acel regiment. Locuia afară din oraş, la marginea de sud, acolo unde şoseaua ducea spre cele două cimitire, cel „vechi” şi cel „nou”. Paznicii ambelor cimitire îl cunoşteau bine pe doctor. Venea de câteva ori pe săptămână să viziteze morţii, pe cei de mult dispăruţi şi pe cei încă neuitaţi. Şi zăbovea câteodată multă vreme printre mormintele lor şi se auzea când ici, când colo zăngănitul uşor al sabiei izbite de câte o lespede funerară.

Era, fără îndoială, un om ciudat; bun medic, se spunea, deci în toate privinţele o raritate printre medicii militari.

Evita orice contact. Dar îndatoririle de serviciu îl obligau din când în când (şi totuşi mai des decât ar fi dorit-o) să apară printre camarazi.

După vârsta şi anii de serviciu, ar fi trebuit să fie medic de stat-major. Nimeni nu ştia de ce nu ajunsese încă. Poate că n-o ştia nici el. „Există cariere cu oprelişti.” Era o vorbă a căpitanului Taittinger, care aproviziona regimentul şi cu aforisme de bună calitate.

Carieră cu oprelişti – îşi spunea adeseori şi doctorul.

Viaţă cu oprelişti! se adresă el într-o zi sublocotenentului Trotta. Duc o viaţă cu oprelişti. Dacă soarta mi-ar fi fost mai prielnică, probabil că ajungeam asistentul acelui mare chirurg vienez şi poate chiar profesor.

În strâmtoarea sumbră a copilăriei lui Demant, numele chirurgului vienez răspândea o strălucire timpurie. Încă din adolescenţă, Max

Demant se hotărâse să se facă medic. Era originar dintr-unul din satele de la graniţa de răsărit a Monarhiei. Bunicul lui fusese un cârciumar evreu evlavios, iar tatăl său, după ce slujise doisprezece ani în miliţia auxiliară austriacă, ajunsese un modest oficiant la poşta unui orăşel învecinat. Şi-l mai amintea încă foarte bine pe bunic. La orice oră din zi şedea în faţa marii porţi boltite a hanului de graniţă. Barba lui bogată, cu fire creţe de argint, îi acoperea tot pieptul şi-i ajungea până aproape de genunchi. În jur plutea miros de gunoaie, de lapte, cai şi fân. Şedea în faţa hanului ca un rege bătrân printre hangii. Când, la întoarcerea de la târgul săptămânal de porci, ţăranii poposeau la cârciuma lui, bătrânul se ridica, masiv ca un munte cu chip de om. Cum era încă de pe atunci cam tare de urechi, ţăranii scunzi trebuiau să se înalţe în vârful picioarelor şi îşi făceau mâinile pâlnie pentru a-şi răcni dorinţele. Bunicul încuviinţa în tăcere. Înţelegea. Îndeplinea cererile clientelei de parcă i-ar fi făcut o favoare şi n-ar primi pentru asta bani peşin. Cu mâini viguroase, deshăma el însuşi caii şi-i ducea în grajd. Şi în timp ce fiicele lui serveau în încăperea largă şi joasă a cârciumii rachiu şi boabe uscate şi sărate de mazăre, el dădea cu îndemnuri blânde nutreţ animalelor de afară. Sâmbăta şedea încovoiat peste cărţi groase de rugăciune. Barba de argint acoperea jumătatea de jos a paginilor cu slove negre. Dacă ar fi ştiut că nepotul lui se va plimba cândva prin lume în uniformă de ofiţer şi înarmat haiduceşte, şi-ar fi blestemat bătrâneţea şi progenitura. Fiul său chiar, tatăl doctorului Demant, acel modest oficiant poştal, era pentru bătrân un blestem pe care-l suporta cu o blândă resemnare. Hanul, moştenit de la străbuni, urma să fie preluat de fiice şi de gineri; iar urmaşii de sex bărbătesc erau sortiţi să rămână până în cel mai îndepărtat viitor slujbaşi, învăţaţi, funcţionari de stat şi nătărăi. Până în cel mai îndepărtat viitor; acest lucru, firește, nu

corespundea realităţii. Medicul regimentului nu avea copii. Nici nu şi-i dorea... Soţia lui, adică.

Aici, doctorul Demant obişnuia să-şi întrerupă amintirile. Se gândea la mama lui, care trăia permanent în căutare febrilă de venituri suplimentare. După orele de slujbă, tatăl se duce la cafeneaua cea mică. Joacă taroc, pierde şi rămâne dator costul consumaţiei. Doreşte ca fiul lui să absolve patru clase gimnaziale şi să intre apoi funcţionar la stat; la poştă, bineînţeles. „Tu râvneşti numai la lucruri mari!", spunea el mamei. Oricât de dezordonată îi era viaţa particulară, ţinea într-o ordine ridicolă toate recuzitele aduse din militărie. Uniforma, uniformă de „subofiţer de administraţie reangajat", cu galoane de aur la mâneci, pantaloni negri şi chipiu de infanterist, atârnă în dulap ca o personalitate desfăcută în trei, dar încă vie, cu nasturi sclipitori, proaspăt lustruiţi în fiecare săptămână. Şi sabia neagră, încovoiată, cu mânerul striat – lustruită şi ea în fiecare săptămână – stă pieziş, agăţată în două cuie la peretele de deasupra mesei de scris, niciodată folosită, cu ciucurele galben clătinându-se alene, ca un boboc cam prăfuit de floarea-soarelui. „Dacă nu erai tu", îi spune tatăl mamei, „dădeam examen şi astăzi aş fi căpitan de administraţie". De ziua împăratului, oficiantul poştal Demant îşi pune uniforma de funcţionar al statului, cu bicorn şi spadă. În ziua aceea nu joacă taroc. În fiece an, de ziua împăratului, îşi propune să înceapă o viaţă nouă, fără datorii băneşti. Se îmbată deci. Şi vine acasă noaptea târziu, se duce în bucătărie, îşi scoate sabia din teacă şi comandă un regiment întreg. Oalele sunt plutoane, ceştile de ceai trupa, farfuriile companii. Simon Demant e colonel, un colonel în slujba lui Franz Joseph Întâiul. Mama, cu bonetă de dantelă, jupon cu multe falduri şi cu un camizol drăgălaş, se dă jos din pat pentru a-şi potoli bărbatul.

Într-o zi, în cea următoare aniversării împăratului, îl loveşte damblaua în pat. A avut parte de o moarte blândă şi de o înmormântare strălucită. Toţi factorii poştali mergeau după dric. Şi, în memoria fidelă a văduvei, decedatul rămăsese un model de soţ, mort în slujba împăratului şi a poştei cezaro-crăieşti. Uniformele, a subofiţerului şi a oficiantului poştal Demant, mai atârnau una lângă alta în dulap, în permanentă strălucire, întreţinute de văduvă cu ajutorul camforului, periei şi alifiei de metale. Arătau ca nişte mumii şi, de câte ori dulapul era deschis, îi păreau fiului două cadavre ale răposatului stând alături.

Max voia cu tot dinadinsul să se facă medic. Dădea meditaţii pentru nişte biete şase coroane pe lună. Umbla cu ghete rupte. Când ploua, lăsa pe podelele bine ceruite ale bogătaşilor urme exagerate de umezeală. Picioarele par mai mari când tălpile sunt sparte. Trecu până la urmă examenul de maturitate şi se înscrise la medicină. Sărăcia tot îi mai stăvilea viitorul, ca un perete negru de care te zdrobeai. Căzu de-a dreptul în braţele armatei. Şapte ani hrană, şapte ani băutură, şapte ani îmbrăcăminte, şapte ani adăpost, şapte, şapte ani nesfârşiţi! Ajunse medic militar. Şi rămase. Viaţa părea să curgă mai repede decât gândurile. Şi până să iei o hotărâre, te pomeneşti om bătrân.

Şi s-a căsătorit cu domnişoara Eva Knopfmacher.

Ajuns aici, medicul militar Demant îşi întrerupse din nou şirul amintirilor. Se îndreptă spre casă.

Seara se lăsase de mult; o iluminaţie sărbătorească, neobişnuită se revărsa din toate odăile.

— Domnu ăl bătrân a sosit! îl informă ordonanţa.

„Domnu' ăl bătrân" era socru-său, domnul Knopfmacher. Ieşea în clipa aceea din baie, în halat lung, înflorat şi pufos, cu briciul în mână, cu obrajii îmbujoraţi proaspăt raşi şi parfumaţi, plini şi prietenoşi. Faţa-i lată părea împărţită în două jumătăţi, ţinute împreună doar de barbişonul cărunt.

— Dragă Max! se bucură domnul Knopfmacher, în timp ce, punând cu grijă briciul pe o măsuţă, îşi desfăcea braţele, lăsând să i se întredeschidă halatul.

Se îmbrăţişară şi se sărutară în fugă şi trecură amândoi în bibliotecă.

— Aş bea un rachiu! ceru domnul Knopfmacher.

Doctorul Demant deschise bufetul, cercetă mai multe sticle şi se întoarse către socrul său.

— Nu mă prea pricep! Nu ştiu ce-ţi place.

Îşi procurase un sortiment de băuturi alcoolice oarecum în felul în care un incult îşi comandă cărţi pentru bibliotecă.

— Tot n-ai învăţat să bei, îl dojeni domnul Knopfmacher. Ce ai acolo? Şliboviţă, tescovină, rom, coniac, drojdie, votcă? înşiră el la repezeală, în total dezacord cu demnitatea lui.

Se ridică. Se duse (poalele halatului fluturau în lături) la bufet şi, cu mână sigură, scoase din raft o sticlă.

— Am vrut să-i fac Evei o surpriză, începu domnul Knopfmacher. Dar, dragă Max, trebuie să ţi-o spun din capul locului, n-ai dat toată după-amiaza pe-aici. În locul tău...

Făcu o pauză, apoi reluă:

— ... În locul tău am găsit aici un sublocotenent. Un gogoman!

— E singurul prieten, răspunse Max Demant, pe care l-am întâlnit de când fac serviciul în armată. Sublocotenentul Trotta. Un băiat distins.

— Un băiat distins! îl imită socrul. Distins sunt şi eu, de exemplu! Dar nu te-aş sfătui să mă

laşi o oră întreagă singur cu o femeie frumoasă, dacă ai ţine cât de puţin la ea.

Knopfmacher îşi lipi vârful arătătorului de cel al degetului gros şi, după un răstimp, repetă:

— Cât de puţin! Nici atâtica!

Medicul păli. Îşi scoase ochelarii şi îi şterse îndelung. În felul acesta învăluia lumea înconjurătoare într-o negură plăcută prin care socrul lui se zărea în halatul de baie ca o pată vagă şi albă, chiar dacă imaginea apărea mult mărită. După ce îşi şterse ochelarii, nu-i puse imediat, ci îi reţinu în mână, adresându-se negurii:

— N-am niciun motiv, dragă tată, s-o bănuiesc pe Eva şi nici pe prietenul meu.

O spusese şovăind medicul regimentului. Îi suna lui însuşi ca o frază cu totul străină, extrasă dintr-o lectură de demult sau reţinută dintr-o replică a unei piese de teatru uitate.

Îşi puse ochelarii şi, pe loc, bătrânul Knopfmacher se ivi limpede, în relief şi contur, în faţa doctorului. Acum şi fraza pe care o rostise era ceva ce ţinea de trecut. Cu siguranţă că nici nu mai era adevărată. Medicul o ştia tot atât de bine cât şi socrul său.

— Niciun motiv! repetă domnul Knopfmacher. Dar eu am motiv! Eu îmi cunosc fiica! Dar tu nu-ţi cunoşti soţia! Şi-i cunosc şi pe domnii sublocotenenţi! Şi pe bărbaţi în general! Nu vreau să spun nimic rău despre militari. Să rămânem la chestiune! Când nevastă-mea, soacră-ta, era încă tânără, am avut prilejul să-i cunosc pe bărbaţi – în civil şi în uniformă. Ei, da, curioşi oameni mai sunteţi şi voi... voi... voi...

Căuta un calificativ comun pentru o colectivitate oarecare, lui însuşi insuficient de cunoscută, pentru a îngloba într-însa pe ginerele său şi pe alţi nătăfleţi ca el. I-ar fi plăcut să spună „voi, ăştia cu studii academice”. Căci era un om deştept, avut şi bine văzut, deşi n-avea studii. Ba se ventila chiar şi proiectul de a i se conferi titlul

de consilier comercial. Nutrea pentru viitor un vis, un vis dulce de donaţii băneşti, de mari donaţii băneşti. Consecinţa lor imediată ar fi fost înnobilarea. Iar dacă, de pildă, optai pentru cetăţenia maghiară, puteai ajunge şi mai repede nobil. La Budapesta nu întâmpini atâtea dificultăţi. De altfel, şi cei cu titluri academice îţi puneau beţe în roate, nişte conţopişti, nişte nătărăi! Până şi propriul lui ginere îi punea piedici. Dacă izbucneşte acum un scandal cu copiii lui, poţi aştepta mult şi bine să ajungi consilier comercial! Trebuie să priveşti totul cu un ochi atent, sigur, tu personal! Şi acum să mai păzească şi virtutea soţiilor altora!

— Uite ce-i, dragă Max, vreau să-ţi vorbesc pe şleau până nu-i prea târziu.

Medicului nu-i plăcea acest fel de a vorbi, nu ţinea să afle cu orice preţ adevărul. Vai, îşi cunoştea soţia tot atât de bine cât domnul Knopfmacher fiica! Dar o iubea şi deci ce era de făcut? La Olmütz[12] a fost comisarul districtual Herdall, la Graz judecătorul de ocol Lederer. Că nu-i erau camarazi, pentru asta medicul îi mulţumea în gând lui Dumnezeu şi soţiei. De ar putea măcar să părăsească armata! Se afla permanent în pericol de moarte. De câte ori nu se pornise să-i propună socrului... Ce-ar fi să mai rişte o dată?

— Ştiu, începu el, că Eva se află în primejdie. Mereu, de ani de zile. E, din păcate, cam uşuratică. E drept că nu merge până la extrem... Se opri o clipă, apoi continuă:... Nu până la extrem!

Încerca prin aceste cuvinte să-şi înăbuşe propriile-i îndoieli, care de mulţi ani nu-i mai dădeau pace. Îşi alunga astfel incertitudinea şi dobândea oarecum siguranţa că Eva nu-l înşală.

— În niciun caz! relua el cu voce tare.

Se simţea tot mai sigur.

— Eva e totuşi un om cinstit.

— Hotărât! întări socrul.

— Dar viaţa asta, urmă doctorul, n-o s-o putem suporta multă vreme niciunul dintre noi. Pe mine profesia nu mă satisface deloc, precum ştii. Unde eram astăzi dacă n-aş fi în acest serviciu? Aş avea o situaţie cu totul alta pe lume şi ambiţiile Evei s-ar fi realizat. Căci, din păcate, e foarte ambiţioasă.

— Asta a moştenit-o de la mine! constată domnul Knopfmacher, nu fără mândrie.

— E nemulţumită, continuă doctorul în timp ce socru-său îşi umplea din nou păhărelul, e nemulţumită şi caută să se distreze. Nu i-o pot lua în nume de rău!

— Distreaz-o tu! îl întrerupse bătrânul.

— Vezi că eu sunt...

Doctorul Demant nu găsea cuvântul; tăcu un răstimp, cu ochii la sticla de rachiu.

— Ei hai, bea odată! îl îndemnă domnul Knopfmacher.

Se ridică, luă un păhărel şi-l umplu; halatul i se desfăcuse, i se vedea pieptul păros şi pântecele voluminos, trandafiriu ca şi obrajii. Apropie păhărelul de buzele ginerelui şi, în cele din urmă, Max Demant bău.

— Şi mai e ceva care, de fapt, mă sileşte să părăsesc serviciul. Când am intrat în armată aveam ochi încă destul de buni. Dar vezi că e din zi în zi mai rău. Acum nu-i mai am, acum nu pot, acum mi-e cu neputinţă să văd cât de cât limpede fără ochelari. Şi, de fapt, ar trebui să raportez acest lucru şi să demisionez.

— Da? se îndoi domnul Knopfmacher.

— Da, şi atunci din ce...

— Din ce să trăieşti?

Socrul se aşează picior peste picior şi, deodată, îl luă cu frig; se înfăşură mai strâns în halatul de baie, acoperindu-şi gâtul cu gulerul.

— Da, urmă el, crezi oare că v-aş putea întreţine eu? De când v-aţi căsătorit, ajutorul ce vi-l dau – cunosc întâmplător suma pe dinafară –

se ridică la trei sute de coroane pe lună. Ştiu, ştiu! Eva are nevoie de mulţi bani. Şi dacă ar fi să începeţi o nouă existenţă, i-ar trebui tot atât. Şi ţie de asemenea, fiule! Deveni deodată tandru: Da, iubitul, dragul meu Max! Nu-mi mai merge atât de bine ca pe vremuri!

Max tăcea. Domnul Knopfmacher simţea că reuşise să respingă atacul şi-şi lăsă halatul în voie. Mai goli un păhărel. Capul îi rămânea limpede. Se cunoştea el. Neisprăviţii ăştia! Era, oricât, preferabil un astfel de ginere decât celălalt, Hermann, soţul Elisabethei. Şase sute de coroane pe lună îl costau ambele fiice. O ştia exact, pe dinafară. Dacă medicul ar fi să orbească vreodată... Se uită la ochelarii lui scânteietori. Să-şi păzească nevasta! Nici miopilor n-ar trebui să le fie imposibil!

— Cât să fie ceasul? întrebă el foarte prietenos şi foarte candid.

— Aproape şapte, răspunse doctorul.

— Mă duc să mă îmbrac, hotărî socrul.

Se ridică, făcu un semn de salut cu capul şi se îndreptă demn şi agale spre uşă.

Medicul rămase locului. După singurătatea paşnică a cimitirului, izolarea din propriul lui cămin i se părea imensă, neobişnuită, aproape ostilă. Pentru întâia oară în viaţă, îşi turnă singur un rachiu. I se părea că bea pentru prima oară de când se ştie. Să fac ordine, gândi el, trebuie să fac ordine!

Era decis să stea de vorbă cu soţia. Ieşi în coridor.

— Unde-i doamna?

— În dormitor, răspunse ordonanţa.

Să bată la uşă? se întrebă doctorul. Nu! îi poruncea inima lui oţelită.

Deschise uşa. Eva stătea în pantalonaşi albaştri, cu un pămătuf mare, roz, de pudră în mână, în faţa oglinzii şifonierului.

— Ah! strigă ea şi-şi acoperi pieptul cu mâna liberă.

Medicul se opri în uşă.

— Tu erai? se linişti femeia.

Întrebarea suna ca un căscat.

— Eu sunt! răspunse doctorul cu voce fermă.

I se părea să vorbeşte altcineva. Avea ochelarii pe nas. Dar se adresa unei năluciri.

— Mi-a spus tatăl tău, începu medicul, că sublocotenentul Trotta a fost pe-aici.

Eva se întoarse spre el. Stătea acolo, în pantalonaşi albaştri, cu pămătuful ca o armă în mâna dreaptă întinsă spre bărbatul ei şi zise cu un glas ca un ciripit:

— Prietenul tău Trotta a fost pe-aici. A sosit *papá*. L-ai văzut?

— Tocmai de-aia! zise medicul şi îşi dădu imediat seama că pierduse partida.

Urmă o clipă de tăcere.

— De ce nu baţi la uşă? întrebă ea.

— Am vrut să-ţi fac o surpriză plăcută.

— Mă sperii!

— Eu... reluă doctorul.

Voia să spună: „Eu sunt bărbatul tău!”, dar zise:

— ...eu te iubesc!

Şi chiar o iubea. Femeia stătea acolo, în pantalonaşi albaştri, cu pămătuful roz în mână. Iar el o iubea. Sunt aşadar gelos, se gândi, dar zise:

— Nu-mi place când îmi vin în casă oameni fără ca eu să ştiu!

— E un băiat încântător! răspunse Eva şi începu să se pudreze încet şi din belşug în faţa oglinzii.

Doctorul Demant se apropie de soţie şi o cuprinse pe după umeri. Se uită în oglindă. Îşi vedea mâinile brune şi păroase pe umerii ei albi. Femeia surâdea. Medicul îi privea în oglindă reflexul sticlos al surâsului.

— Fii sinceră! o imploră el.

S-ar fi zis că mâinile îi îngenuncheau pe umerii femeii. Ştia bine că nu va fi sinceră, dar repetă:

— Fii sinceră, te rog!

O vedea cum, cu mâini agile şi pale, îşi netezea părul blond de la tâmple. Un gest inutil; şi asta îl enerva. Din oglindă, privirea ei îi înfrunta; o privire cenuşie, rece, aridă şi fulgerătoare ca un proiectil de oţel. O iubesc, îşi repetă medicul, o iubesc şi ea mă torturează. O întrebă:

— Eşti supărată pe mine că am lipsit toată după-amiaza?

Eva se întoarse pe jumătate. Acum şedea, cu bustul puţin frânt din şale, o făptură neînsufleţită, un manechin din ceară şi lenjuri de mătase.

Sub draperia genelor lungi şi negre se zăreau ochii limpezi, scântei artificiale, imitaţii de gheaţă. Mâinile ei prelungi se odihneau pe pantalonaşi ca nişte păsări albe brodate pe un fond albastru, mătăsos. Şi cu voce joasă, aşa cum i se părea lui că n-o mai auzise până atunci şi care s-ar fi zis că pornea dintr-un mecanism al pieptului, rosti rar şi răspicat:

— Nu-ţi simt niciodată lipsa!

Doctorul începu să se plimbe în sus şi în jos fără s-o privească. Dădu la o parte din drum două scaune. Simţea parcă nevoia să mătură multe din calea lui, poate chiar să dea pereţii în lături, să spargă plafonul cu capul, să prăbuşească podeaua sub picioare. Pintenii îi sunau acum în urechi ca din depărtări, ca purtaţi de altcineva. Un singur gând îi răscolea mintea, îi vâjâia fără încetare prin creieri: S-a terminat, s-a terminat, s-a terminat! Un gând infim, neastâmpărat, uşor ca fulgul şi totodată strivitor de greu îi străpungea creierul. Paşii i se precipitau, picioarele mergeau în tactul pendulat al silabelor acelui gând necruţător.

Se opri deodată locului:

— Aşadar, nu mă iubeşti? întrebă el.

Era convins că femeia nu-i va răspunde. Va tăcea! gândea el. Dar Eva i-o reteză tăios:

— Nu!

Îşi ridică perdeaua neagră a genelor, îl măsură cu ochi reci, îngrozitor de reci, din creştet până în tălpi, şi adăugă:

— Eşti beat!

Ştia şi el că băuse prea mult. Gândea satisfăcut: Sunt beat şi vreau să fiu! Şi, cu glas străin, ca şi când era dator să fie un individ beat şi nu el însuşi, zise:

— Aşa! Aha!

După ideile lui confuze, aceste cuvinte şi această intonaţie erau, în asemenea momente, cele potrivite pentru un om beat. Le îngânase deci. Şi merse mai departe.

— Am să te ucid! zise rărind silabele.

— Ucide-mă! ciripi femeia cu vocea ei obişnuită.

Apoi se ridică. Se ridică ageră şi mlădioasă, cu pămătuful în mâna dreaptă. Linia suplă şi plină a picioarelor în ciorapi de mătase îl făcu să-şi amintească fugar de membrele manechinelor din vitrinele caselor de mode; întreaga femeie era articulată, articulată din piese separate. N-o mai iubea, n-o mai iubea! Se simţea cuprins de o duşmănie pe care o ura la rândul lui, de o mânie care, ca un inamic necunoscut, se infiltrase într-însul venind din ţinuturi depărtate şi se cuibărise în inima lui. Şi rosti cu voce tare ceea ce gândise cu o oră înainte:

— Trebuie să fac ordine! Voi face ordine!

Eva râse cu glas strident, necunoscut medicului. Ce voce teatrală! gândi el. Un îndemn irezistibil de a-i arăta că poate face ordine împrumuta muşchilor împlinire şi ochilor slabi o ascuţime deosebită. Şi zise:

— Te las singură cu tatăl tău. Mă duc să-l caut pe Trotta.

— N-ai decât. Du-te! răspunse femeia.

Doctorul ieşi. Înainte de a-şi părăsi locuinţa, se mai duse o dată în bibliotecă, să mai bea un rachiu. Se întorcea la alcool ca la un prieten apropiat, deşi o făcea pentru prima dată în viaţa lui. Îşi turnă un păhărel, apoi încă unul şi, în fine, un al treilea.

Plecă de-acasă cu paşi apăsaţi. Se duse la cazinou. Întrebă ordonanţa:

— Unde-i domnul sublocotenent Trotta?

Sublocotenentul Trotta nu era acolo.

Medicul regimentului o luă pe şoseaua dreaptă care ducea la cazarmă. Luna era în descreştere. Mai lumina încă, argintiu şi puternic, aproape ca o lună plină. Pe şosea, nici suflare de om. Umbrele uscăţive ale castanilor pleşuvi de pe ambele părţi desenau cu umbra lor o reţea încâlcită în mijlocul uşor arcuit al şoselei.

Tare şi îngheţat suna pasul doctorului Demant. Se ducea la sublocotenentul Trotta. Zări de departe, în alb-albăstrui, zidul masiv al cazărmii şi se năpusti asupra ei ca împotriva unei cetăţi inamice.

Venea în întâmpinarea lui sunetul rece, de tinichea al stingerii; doctorul Demant mărşăluia drept pe tonurile îngheţate, metalice şi le călca în picioare.

Curând, din clipă în clipă, trebuia să se ivească sublocotenentul Trotta. Într-adevăr, de pe albul intens al cazărmii se desprinse o umbră neagră care se apropia de doctor. Încă trei minute. Iată-l pe unul în faţa celuilalt. Acum stăteau faţă în faţă.

Sublocotenentul salută. Doctorul Demant se auzea pe sine ca dintr-o nemărginită depărtare:

— Aţi fost azi după prânz la soţia mea, domnule sublocotenent?

Întrebarea se repercuta ca un ecou din bolta albastră, sticloasă a cerului. De mult, de săptămâni de zile, se tutuiau. Îşi spuneau cu familiaritate „tu”. Dar acum se înfruntau ca doi duşmani.

— Am fost azi după prânz la soţia dumneavoastră, domnule medic şef! răspunse sublocotenentul.

Doctorul Demant se apropie şi mai mult de Carl Joseph.

— Ce este între soţia mea şi dumneavoastră, domnule sublocotenent?

Lentilele groase ale ochelarilor doctorului scânteiau. Medicul regimentului nu mai avea ochi, ci doar ochelari.

Carl Joseph tăcea. S-ar fi zis că în toată lumea asta mare nu exista răspuns la întrebarea doctorului Demant. Puteai căuta zadarnic decenii întregi fără a găsi răspuns, de parcă graiul oamenilor s-ar fi epuizat şi ar fi amuţit pe vecie. Inima bătea cu zvâcnituri seci, puternice şi dure în coşul pieptului. Uscată şi aspră se lipea limba de cerul gurii. Un vid imens, înspăimântător îi vâjâia prin cap. I se părea că se află în faţa unei primejdii fără nume, ca şi cum s-ar fi simţit de pe acum pierdut. Stăteau amândoi la marginea unei prăpăstii adânci şi întunecate, învăluiţi în bezna ei.

Ca dintr-o depărtare de gheaţă sticloasă răsunau cuvintele doctorului Demant cuvinte fără ecou, cuvinte moarte:

— Răspundeţi, domnule sublocotenent!

Nimic. Tăcere. Stelele sclipesc şi luna luceşte.

— Răspundeţi, domnule sublocotenent!

De Carl Joseph e vorba, trebuie să răspundă. Îşi adună jalnicele rămăşiţe de puteri. Prin vidul vâjâitor al capului său şerpuieşte o frază firavă, nedemnă.

Sublocotenentul îşi loveşte călcâiele (din impuls milităresc, dar şi pentru a auzi un zgomot oarecare) şi zornăitul pintenilor îl linişteşte. Şi, încet de tot, rosteşte:

— Domnule doctor, între mine şi soţia dumneavoastră nu e absolut nimic!

Nimic. Tăcere. Stelele sclipesc şi luna luceşte. Doctorul Demant nu spune niciun cuvânt. Îl priveşte pe Carl Joseph din ochelarii morţi. Sublocotenentul repetă încet de tot:

— Absolut nimic, domnule doctor!

A înnebunit! gândeşte sublocotenentul Şi: S-a sfărâmat! S-a sfărâmat ceva. I se pare că aude cum se sparge ceva în ţăndări. Devotament trădat! îi vine în minte, citise undeva aceste cuvinte. Prietenie sfărâmată. Da, este o prietenie sfărâmată.

Îşi dă deodată seama că medicul regimentului este de săptămâni de zile prietenul lui; un prieten! Se vedeau în fiecare zi. Se plimbase odată cu medicul regimentului în cimitir, printre morminte. „Sunt atâţia morţi!", spusese doctorul. „Simţi şi tu cum trăim cu morţii-n suflet?" „Eu trăiesc cu amintirea bunicului meu!", răspunsese Trotta. Revedea portretul eroului de la Solferino în lumina crepusculară de sub sufitul din casa părintească. Da, glasul medicului militar răspândea un fluid frăţesc, din inima doctorului Demant răzbătea o pulsaţie frăţească, arzând ca o flăcăruie. „Bunicul meu", spusese medicul, „era un evreu bătrân, înalt, cu barba de argint!" Carl Joseph îl vedea pe acel bătrân evreu înalt, cu barba de argint. Erau amândoi urmaşii, nepoţii bunicilor lor. Când medicul regimentului încalecă, e niţeluş ridicol, mai mic parcă, mai scund decât atunci când stă în picioare, calul îl poartă ca pe un săculeţ cu ovăz. Tot atât de stângaci călăreşte şi Carl Joseph. Se cunoaşte el bine. Se vede ca în oglindă. Există în tot regimentul doi ofiţeri în spatele cărora ceilalţi şuşotesc între ei: doctorul Demant şi nepotul eroului de la Solferino! Doi în tot regimentul. Doi prieteni.

— Pe cuvântul dumneavoastră de onoare? întreabă doctorul.

Fără să răspundă, Trotta îi întinde mâna. Doctorul spune „Mulţumesc!" şi i-o strânge.

Pornesc împreună înapoi, pe şosea, zece, douăzeci de paşi şi nu rostesc un singur cuvânt.

Pe neaşteptate, medicul regimentului începe:

— Să nu mi-o iei în nume de rău, vezi tu, dar am băut. Socrul meu a sosit astăzi. Te-a văzut. Soţia nu mă iubeşte. Nu mă iubeşte! Înţelegi? Şi, după o pauză: Tu eşti tânăr! reia doctorul de parcă ar fi vrut să spună că vorbise în van. Eşti încă tânăr!

— Înţeleg! răspunse Carl Joseph.

Mărşăluiesc în acelaşi pas, pintenii zornăie, săbiile zăngăne. Luminile gălbui ale oraşului îi întâmpină familiare. Ar dori amândoi ca şoseaua să nu se mai termine. Să mai mărşăluiască aşa, unul lângă celălalt, multă, multă vreme încă. Amândoi ar avea câte un cuvânt de spus şi amândoi tac. Un cuvânt, un singur cuvânt e uşor de spus. Dar nu-l rosteşte niciunul. Pentru ultima oară, gândeşte sublocotenentul, pentru ultima oară mergem, aşa, unul lângă altul!

Acum ajung la bariera oraşului. Medicul regimentului trebuie să mai spună ceva înainte de a intra în oraş.

— Nu de soţia mea e vorba, zice. Ea nu mai are nicio importanţă. Cu ea am terminat. De tine-i vorba!

Aşteaptă un răspuns şi ştie că-l aşteaptă zadarnic.

— E-n regulă, îţi mulţumesc! spune el precipitat. Mai intru un moment la cazinou. Vii şi tu?

Nu. Sublocotenentul Trotta nu se duce la cazinou. Se întoarce.

— Noapte bună! zice el şi face stânga-mprejur.

Se duce la cazarmă.

Capitolul VII

Sosi şi iarna. Dimineaţa, când regimentul ieşea pe poartă, lumea mai plutea în întuneric. Sub copitele cailor, pojghiţa subţire de gheaţă zbura în cioburi. Un abur cenuşiu ieşea pe nările animalelor şi pe gurile călăreţilor. Pe tecile săbiilor grele şi pe ţevile carabinelor uşoare se aşternea suflarea mată a gerului.

Micul oraş se făcuse şi mai mic. Trâmbiţarea înăbuşită şi îngheţată a goarnelor nu mai atrăgea pe trotuare pe niciunul dintre obişnuiţii spectatori. Numai birjarii din vechea piaţă îşi mai ridicau în fiece dimineaţă capetele lor bărboase. Când cădea destulă zăpadă, scoteau săniile. Zurgălăii de la căpestrele gloabelor sunau uşor, clătinate necontenit de neastâmpărul cailor pătrunşi de ger.

Zilele se asemănau între ele ca fulgii de zăpadă. Ofiţerii regimentului de ulani erau în aşteptarea vreunui eveniment excepţional care să mai întrerupă monotonia acelor zile. Ce-i drept, nimeni n-ar fi putut spune de ce natură trebuia să fie evenimentul. Dar iarna cristalină părea să ascundă în sânul ei un fapt neprevăzut, îngrozitor. Şi, într-una din zile, el izbucni ca un fulger roşu din zăpada albă.

În ziua aceea, căpitanul Taittinger nu şedea, ca de obicei, singur în dosul uşii cu geamuri a cofetăriei. De la primele ore ale după-amiezii, se retrăsese înconjurat de câţiva camarazi mai tineri în odăiţa dosnică a localului. Părea mai palid şi mai uscăţiv decât altădată. De altfel, erau livizi cu toţii. Beau lichioruri multe şi nu se îmbujorau. Nu gustau nimic. Numai în faţa căpitanului se înălţa şi astăzi, ca întotdeauna, un munte de dulciuri. Da, se

înfrupta astăzi mai mult decât în alte zile. Căci îl rodea năduful şi îi seca inima şi doar trebuia să se menţină în putere. Şi, în timp ce cu degetele lui osoase îşi vâra în gura larg deschisă un fursec după altul, debita pentru a cincea oară povestea în faţa ascultătorilor său, mereu curioşi:

— Prin urmare, domnii mei, principalul este cea mai mare discreţie faţă de populaţia civilă! Pe când eram încă în a noua dragoni, era acolo un soi de palavragiu; rezervist, bineînţeles; în treacăt fie zis, putred de bogat, şi tocmai când se prezentase el la regiment, a trebuit să se întâmple tărăşenia! Fireşte că atunci când l-am înmormântat pe bietul baron Seidl, tot oraşul ştia cum şi de ce murise el aşa, pe neaşteptate. Sper, domnilor, că de astă dată va avea loc o mai discretă... – ar fi vrut să spună „înmormântare”, dar cumpăni îndelung, nu găsi cuvântul, se uită în plafon şi deasupra capetelor celor din jur vibra o tăcere înfricoşătoare până ce căpitanul încheie – ...o mai discretă desfăşurare a lucrurilor.

Răsuflă din adânc, înghiţi încă o prăjitură mică şi goli dintr-o sorbitură un pahar cu apă.

Simţeau cu toţii că invocase moartea. Moartea plana deasupra lor şi nu erau deloc familiarizaţi cu ea. Se născuseră în timp de pace şi deveniseră ofiţeri în manevre şi exerciţii paşnice. Pe atunci încă nu ştiau că fiecare dintre ei se va întâlni după câţiva ani cu moartea. Pe atunci niciunul dintre ei nu avea auzul atât de ascuţit încât să prindă huruitul acelei imense maşinării oculte care de mult începuse să pregătească marele război. O pace albă, iernatică domnea în mica garnizoană. Neagră şi roşie flutura deasupra lor moartea, în penumbra odăiţei dosnice.

— Nu pot pricepe! zise unul dintre tineri.

Fiecare spunea ceva asemănător.

— Doar vă relatez faptele pentru a nu ştiu câta oară! se enervă Taittinger. Cu trupa ambulantă, aşa a început. M-a pus dracu’ să mă

duc la opereta aceea, la aia, cum îi zice, că i-am uitat numele, cum naiba îi zice?

— *Meşterul ambulant*[13], zise unul.

— Exact! Aşadar, cu asta a-nceput Cum ies din teatru, îl zăresc pe Trotta uitat de Dumnezeu, singur în zăpadă, în piaţă, că, vedeţi, plecasem înainte de sfârşit, aşa fac eu, domnilor, totdeauna. Nu pot niciodată să stau la teatru până la capăt, dacă piesa se termină cu bine, asta se vede de cum începe actul trei, şi-apoi ştiu totul, şi-atunci ies din sală cât mai tiptil. Afară de asta, mai văzusem piesa de trei ori. Ei! Şi stă bietul Trotta singur cuc în zăpadă. Zic: „A fost drăguţă piesa, nu?”. Şi-i povestesc purtarea ciudată a lui Demant. Că doctorul abia dacă s-a uitat la mine, îşi lasă singură nevasta la actul doi şi pleacă pur şi simplu din sală şi nici nu se mai întoarce. Putea să-şi lase nevasta în seama mea, dar să pleci aşa, deodată, asta-i aproape un scandal, şi-i spun toate astea lui Trotta. „De, îmi răspunde, cu Demant n-am mai vorbit de mult...”

— Păi, pe Trotta şi pe Demant îi vedeai săptămâni de-a rândul nedespărţiţi! întrerupse unul.

— Ştiu, fireşte, şi tocmai de-aia i-am povestit lui Trotta purtarea curioasă a lui Demant. Dar mie nu-mi place să mă amestec în treburile altora şi deci îl întreb pe Trotta dacă n-ar vrea să ne abatem pe la cofetărie. „Nu”, zice, „mai am un randez-vous”. „Atunci”, zic, „am plecat!”. Şi taman în seara aia cofetăria se închisese mai devreme. Destinul, domnilor! Atunci – la cazinou, bineînţeles! Povestesc fără a bănui nimic lui Tattenbach şi cui mai era pe-acolo chestia cu Demant şi că Trotta are un randez-vous în mijlocul pieţei teatrului. Îl mai aud pe Tattenbach cum fluieră. „Ce tot fluieri?”, îl întreb. „N-are importanţă!”, zice. „Băgaţi de seamă”, zic, „atâta vă spun: băgaţi de seamă!” Deodată începe să cânte: „Trotta şi cu Eva, Trotta şi cu Eva” şi apoi

iar, ca o cântăreaţă de cabaret, şi eu habar n-am cine-i Eva, ba ziceam că-i aia din rai, va să zică ceva simbolic şi aproximativ, domnilor. Aţi înţeles?

Înţeleseseră cu toţii şi o confirmară dând din cap şi cu tot felul de exclamaţii. Nu numai că înţeleseseră spusele căpitanului, dar le şi ştiau pe dinafară de la început până la sfârşit. Şi totuşi, îl lăsau să le istorisească întâmplarea iar şi iar, căci în ascunzişul cel mai tainic şi mai nesăbuit al inimii lor sperau că povestirea căpitanului îşi va schimba poate cursul, lăsând loc unei cât de infime perspective într-un deznodământ ceva mai favorabil. Îl copleşeau pe Taittinger cu întrebările, dar spusele lui aveau mereu aceeaşi tonalitate. Nici cel mai neînsemnat dintre tristele amănunte nu se schimba.

— Şi pe urmă? întrebă unul.

— Toate celelalte le ştiţi doar! răspunse căpitanul. În clipa în care părăsim cazinoul, Tattenbach, Kindermann şi cu mine, Trotta şi doamna Demant gata să ne cadă-n braţe. „Băgaţi de seamă”, zice Tattenbach, „n-a spus Trotta că are un randez-vous?” „Poate că nu-i decât o întâmplare”, îi zic eu lui Tattenbach. Şi chiar întâmplare fusese, după câte ştiu acum. Doamna Demant ieşise singură din teatru. Trotta s-a simţit dator s-o conducă până acasă. A trebuit deci să renunţe la randez-vous-ul lui. Nimic nu s-ar fi întâmplat, dacă în pauză Demant ar fi lăsat-o pe nevastă-sa în seama mea. Absolut nimic!

— Absolut nimic! confirmară ceilalţi.

— În seara următoare, Tattenbach la cazinou, beat ca de-obicei. Şi cum intră Demant, numai ce se ridică şi-i zice: „Servus, dom’ doctăr!” Aşa a-nceput.

— Josnic! exclamară în acelaşi timp doi dintre cei de faţă.

— Sigur, josnic, dar era beat. Ce trebuia să fac? Zic corect: „Servus, domnule medic-şef!” Iar

Demant, pe un ton de care nu l-aş fi crezut capabil, către Tattenbach: „Ştiţi, domnule căpitan, că sunt medic de regiment!” „Mai bine-aş sta acasă şi-aş băga de seamă!”, zice Tattenbach şi se ţine ţeapăn în scaun. Era, de altfel, onomastica lui. Nu v-am spus-o?

— Nu! strigară toţi în cor.

— Ei, acuma o ştiţi: era tocmai onomastica lui, repetă Taittinger.

Sorbiră cu lăcomie noutatea. Ca şi cum din faptul că Tattenbach îşi sărbătorea onomastica s-ar fi ivit o nouă posibilitate de rezolvare fericită a cazului. Fiecare cumpănea în sinea lui avantajele ce ar putea decurge din onomastica lui Tattenbach. Iar micul Sternberg, prin mintea căruia ideile circulau ca păsările solitare, rătăcite fără urmă printre norii pustii, îşi exprimă pe loc părerea, cu bucurie prematură în glas:

— Păi, atunci e totu-n regulă! Situaţia-i complet schimbată! Era ziua lui!

Se uitară cu toţii la micul conte Sternberg, uluiţi şi dezolaţi şi totuşi gata să se agaţe de această stupiditate. Era un lucru extrem de prostesc ceea ce spusese Sternberg, dar când te gândeai bine nu puteai să nu te întrebi: nu era oare aici o speranţă, nu surâdea aici o soluţie?

Râsul forţat în care izbucnise Taittinger le insuflă o nouă panică. Cu buze întredeschise, cu sunete nearticulate pe limba încremenită, cu ochii holbaţi privind în gol, rămaseră în nemişcare, amuţiţi şi năuciţi, cei ce crezuseră o clipă că întrezăresc o îmbărbătare, un licăr de speranţă. Pustiu şi beznă era în jurul lor. În toată acea imensă lume iernatică, mută, cufundată adânc în zăpadă, nu mai exista decât istoria asta, de cinci ori repetată de Taittinger. Căpitanul urmă:

— Aşadar: „Mai bine-aş sta acasă şi-aş băga de seamă!”, zice Tattenbach. Şi doctorul, ştiţi, ca la vizita medicală, ca şi cum Tattenbach ar fi fost un bolnav venit la consultaţie, întinde capul către

Tattenbach şi-i spune: „Domnule căpitan, v-aţi îmbătat!” „Mai bine-aş vedea de nevastă-mea!” continua să se bâlbâie Tattenbach. „Unul ca noi nu-şi lasă nevasta să se plimbe la miezul nopţii cu sublocotenenţi.” „Sunteţi beat şi mişel!”, răspunse Demant şi, cum dau să mă scol de pe scaun, până să fac o mişcare, numai ce se porneşte Tattenbach să urle ca scos din minţi: „Jidane, jidane, jidane!” de opt ori la rând a spus-o, am mai avut încă prezenţa de spirit să număr exact.

— Bravo! exclamă micul Sternberg şi Taittinger îi mulţumeşte din cap.

— Am mai avut, urmă căpitanul, şi prezenţa de spirit să comand: „Ordonanţele afară!”, că doar ce să caute soldaţii la toate astea?

— Bravo! mai strigă o dată micul Sternberg şi ceilalţi dădură aprobator din cap.

Se lăsă din nou tăcere. Se auzea din bucătăria cofetăriei clămpănitul dur al tacâmurilor şi, din stradă, clinchetul limpede al unei sănii. Taittinger mai atacă o prăjitură.

— Am dat de dracu’! strigă micul Sternberg.

Taittinger înghiţi ultimul rest de prăjitură şi zise doar atât:

— Mâine, la orele şapte şi douăzeci.

Mâine, la orele şapte şi douăzeci! Cunoşteau condiţiile: schimb simultan de gloanţe, zece paşi distanţă. A fost cu neputinţă să-l convingă pe doctorul Demant să accepte spada. Nu ştia s-o mânuiască.

Dimineaţa, la orele şapte, regimentul iese la instrucţie în poiană. De acolo până la aşa-numitul „loc verde” din spatele vechiului castel, unde urma să aibă loc duelul, nu sunt mai mult de două sute de paşi. Fiecare ofiţer ştie că mâine încă, în timpul exerciţiilor, vor răsuna două împuşcături. Fiecare le auzea de pe acum, aceste două împuşcături. Cu aripi negre şi roşii moartea flutura deasupra capului lor!

— Plata! ceru Taittinger.

Şi părăsiră cofetăria.

Ningea din nou. O ceată mută, de un albastru-închis, păşea prin albul zăpezii mute, depărtându-se apoi câte unul sau câte doi în direcţii diferite. Fiecare dintre ei se temea să rămână singur; dar nici să fie mereu împreună nu le era cu putinţă. Încercau să se piardă în ulicioarele orăşelului, dar se întâlneau iar după câteva clipe. Străzile întortocheate îi înghesuiau laolaltă. Erau prinşi în micul oraş şi în marea lor descumpănire. Şi mereu, când unul ieşea în calea altuia, se speriau amândoi, fiecare de teama ce-l stăpânea pe celălalt. Aşteptau ora cinei şi le era frică de apropiata seară la cazinou, unde astăzi, astăzi încă, nu vor mai fi cu toţii prezenţi.

Şi, într-adevăr, nu erau prezenţi cu toţii. Tattenbach lipsea, apoi maiorul Prohaska, doctorul, locotenentul Zander şi sublocotenentul Christ şi, mai ales, secundanţii. Taittinger nu mânca. Şedea în faţa unei table de şah şi juca singur, în neştire. Nimeni nu vorbea. Ordonanţele stăteau la uşă, mute şi împietrite, se auzea ticăitul lent şi dur al pendulei şi, la stânga ei, Comandantul Suprem se uita cu ochi reci de porţelan la tăcuţii lui ofiţeri. Nimeni nu cuteza să plece singur, dar nici să ia pe cineva cu dânsul. Şi rămâneau astfel, fiecare la locul lui. Acolo unde şedeau doi sau trei laolaltă, picura de pe buze câte un cuvânt greu şi monosilabic, iar între cuvânt şi răspuns apăsa o imensă tăcere, ca de plumb. Fiecare simţea cum tăcerea îi apăsa umerii.

Se gândeau la cei care nu erau de faţă, de parcă absenţii ar fi fost morţi de pe acum. Îşi aminteau cu toţii intrarea doctorului Demant cu câteva săptămâni în urmă, după un lung concediu de boală. Revedeau pasul şovăielnic şi ochelarii lui scânteietori. Îl revedeau pe contele Tattenbach, trupul lui scund şi rotofei pe picioarele crăcănate, de cavalerist, scăfârlia lui veşnic roşie acoperită de un păr blond spălăcit, tuns scurt, cu cărare la

mijloc, şi ochişorii lui apoşi, înguşti, tiviţi cu roşu. Auzeau glasul domol al doctorului şi cel strident al căpitanului. Şi cu toate că în inima şi simţurile lor, de când puteau gândi şi simţi, cuvintele: *onoare* şi *moarte, a trage* şi *a lovi, nefiinţă* şi *mormânt* le erau familiare, acum li se părea de neconceput că poate se vor despărţi pe vecie de glasul strident al căpitanului şi de cel domol al doctorului. De câte ori dangătul nostalgic al marii pendule vestea orele, tuturor li se părea că lor le sunase ceasul din urmă. Nu voiau să-şi creadă urechilor şi se uitau la orologiul din perete. Nu încăpea îndoială: timpul nu stătea pe loc. „Şapte şi douăzeci, şapte şi douăzeci, şapte şi douăzeci", le ciocănea tuturor în creier.

Se ridicară, unul după altul, nehotărâţi şi stingheriţi; pe când se despărţeau, li se părea că se trădează unul pe altul. Mergeau aproape fără să se audă. Pintenii nu zornăiau, săbiile nu zăngăneau, tălpile călcau surd pe pardoseala surdă. Încă înainte de miezul nopţii, cazinoul era pustiu. Şi, cu un sfert de oră înainte de miezul nopţii, locotenentul Schlegel şi sublocotenentul Kindermann ajunseseră la cazarmă, unde locuiau.

La etaj, unde erau camerele ofiţerilor, o singură fereastră luminată arunca un dreptunghi galben în întunericul pătrat al curţii. Se uitară amândoi deodată într-acolo.

— Ăsta-i Trotta! zise Kindermann.

— Ăsta-i Trotta! repetă Schlegel.

— Hai să intrăm pentru o clipă!

— N-o să-i convină!

Trecură în clinchet de pinteni prin coridor, îşi încetiniră paşii în faţa uşii sublocotenentului Trotta şi traseră cu urechea. Nu se auzea nicio mişcare. Locotenentul Schlegel atinse clanţa, dar n-o apăsă. Îşi retrase apoi mâna şi se îndepărtară amândoi. Se salutară în tăcere şi intrară în odăile lor.

De altfel, sublocotenentul Trotta nici nu-i auzise. De patru ore încheiate se căznea să scrie

tatălui său o scrisoare amănunţită. Nu putea trece de primele rânduri. „Dragă tată”, începuse el, „fără a bănui şi fără nicio vină am devenit pricina unei tragice afaceri de onoare”. Mâna îi era grea. O unealtă însufleţită, inutilă, plutind cu degete tremurătoare deasupra hârtiei. Era primul mesaj dificil din viaţa lui. I se părea cu neputinţă să aştepte deznodământul şi abia după aceea să-i scrie prefectului. De la fatalul incident dintre Tattenbach şi Demant a tot amânat scrisoarea de pe o zi pe alta. Nu se putea să nu i-o trimită astăzi încă. Astăzi încă, înaintea duelului. Ce-ar fi făcut eroul de la Solferino într-o situaţie ca asta? Carl Joseph simţea în ceafă privirea poruncitoare a bunicului. Eroul de la Solferino impunea timidului său nepot hotărâre şi dârzenie. Trebuia să scrie, imediat, pe loc. Ba ar fi trebuit poate să plece chiar acum la tatăl lui. Între defunctul erou de la Solferino şi nepotul nehotărât stătea tatăl, prefectul, păzitorul onoarei, apărătorul moştenirii sacre. Viu şi roşu curgea încă în vinele prefectului sângele eroului de la Solferino. Dacă nu şi-ar informa din timp tatăl, s-ar părea că încearcă să ascundă ceva şi bunicului.

Dar pentru a scrie o asemenea scrisoare, trebuie să fii tot atât de tare ca bunicul – atât de simplu, de hotărât, de apropiat ţăranilor din Sipolje. El însă nu era decât nepotul! Scrisoarea asta întrerupea brutal şirul tihnit al obişnuitelor scrisori unisone, săptămânale, pe care, în familia Trotta, fiii le trimiteau întotdeauna părinţilor. Era o scrisoare sângeroasă; trebuia s-o scrie.

Sublocotenentul continuă: „Făcusem către miezul nopţii, ce e drept, o plimbare cu totul nevinovată cu soţia medicului regimentului nostru. Situaţia mi-o impunea. Ne-au văzut nişte camarazi. Căpitanul Tattenbach, care, din nefericire, este adeseori beat, i-a făcut doctorului o aluzie mârşavă. Mâine-dimineaţă, la şapte şi douăzeci, vor trage amândoi. Probabil că voi fi nevoit să-l provoc pe Tattenbach, dacă rămâne în viaţă, aşa

cum sper. Condiţiile sunt grele. Fiul tău devotat, Carl Joseph Trotta, sublocotenent. Post-scriptum: Probabil că va trebui să părăsesc şi regimentul."

Sublocotenentului i se părea acum că trecuse peste ce era mai greu. Dar când ochii îi căzură pe sufitul din penumbra odăii, i se păru că vede aievea privirea dojenitoare a bunicului. I se păru că vede, alături de eroul de la Solferino, chipul cu barbă albă al hangiului evreu, al cărui nepot era medicul regimentului, doctorul Demant. Şi simţea că morţii îi cheamă pe cei vii şi i se părea că el însuşi urma să se bată în duel a doua zi, la orele şapte şi douăzeci. Să se bată în duel şi să cadă! Să cadă! Să cadă şi să moară!

În acele duminici de mult dispărute, când Carl Joseph stătea în balconul părintesc şi muzica militară a domnului Nechwal intona *Marşul lui Radetzky*, ar fi fost o bagatelă să cadă şi să moară. Elevului şcolii cezaro-crăieşti de ofiţeri de cavalerie îi era familiară moartea, dar era o moarte mult îndepărtată. Mâine-dimineaţă, la şapte şi douăzeci, moartea îl pândea pe prietenul lui, pe doctorul Demant. Poimâine, sau peste câteva zile, pe sublocotenentul Carl Joseph von Trotta. O, ce groază şi ce beznă! Să fii pricina negrei morţi şi, până la urmă, să-i cazi jertfă! Şi dacă nu-i vei cădea tu însuţi jertfă, câte cadavre mai erau pe cale să se ivească în drumul tău! Asemenea pietrelor de bornă pe drumul altora se înşirau mormintele pe drumul lui Trotta. Era conştient că nu-şi va revedea niciodată prietenul, aşa cum n-o revăzuse nici pe Katharina. Niciodată! În faţa ochilor lui Carl Joseph, acest cuvânt fără liman şi fără graniţă se întindea ca o mare moartă a surdei veşnicii.

Micul sublocotenent îşi strângea pumnul alb şi moale împotriva marii şi negrei legi care rostogolea lespezile funerare fără să pună stavilă neîndurătorului Niciodată şi să lumineze bezna eternă. Îşi strânse pumnul şi se apropie de fereastră pentru a-l ridica împotriva cerului. Dar nu-şi ridică

decât ochii. Vedea licărul rece al stelelor nopţii iernatice. Îşi aminti de noaptea aceea în care pornise pentru ultima oară cu doctorul Demant de la cazarmă spre oraş. Pentru ultima oară, o ştia încă de atunci.

Îl cuprinse un dor subit de prietenul său, ba chiar şi speranţa că doctorul ar mai putea fi salvat. Era ora unu şi douăzeci. Şase ore mai avea sigur de trăit doctorul Demant, şase ore întregi. Răgazul acesta îi părea acum sublocotenentului aproape tot atât de cuprinzător cât mai adineauri nemărginita veşnicie.

Se repezi la cuier, îşi puse mantaua şi îşi încinse sabia, zori de-a lungul coridorului şi coborî aproape în zbor treptele, goni peste pătratul nocturn al curţii, pe poartă afară, trecu pe lângă santinelă, alergă pe şoseaua tăcută, ajunse în zece minute la marginea orăşelului, apucă ultima sanie de serviciu în noaptea aceea şi, în clinchetul mângâietor al zurgălăilor, alunecă spre marginea de sud a oraşului, către vila doctorului.

În dosul grilajului, căsuţa dormea cu ferestrele oarbe. Trotta apăsă pe butonul soneriei. Totul era cufundat în tăcere. Îl strigă pe nume pe doctorul Demant. Nimic nu mişca. Sublocotenentul aşteptă. Porunci birjarului să pocnească din bici. Nimeni nu răspunse.

Dacă l-ar fi căutat pe contele Tattenbach, l-ar fi găsit uşor. O noapte înainte de duel, şedea probabil la tanti Resi şi bea în propria-i sănătate. Cu neputinţă însă de ghicit unde se afla Demant. Poate că medicul regimentului hoinărea pe străzile oraşului. Poate că se plimba printre mormintele familiare lui, căutându-şi-l pe al său.

— La cimitir! porunci sublocotenentul birjarului speriat.

Cimitirele se aflau nu departe unul lângă celălalt. Sania opri în faţa zidului bătrân şi a porţilor ferecate.

Trotta coborî. Se apropie de grilaj. Dând urmare îndemnului nebunesc care-l gonise până acolo, îşi făcu mâinile pâlnie şi strigă în direcţia mormintelor, cu glas străin, ca un urlet pornit din inimă, numele doctorului Demant; şi credea el însuşi că îl cheamă de pe atunci pe cel mort şi nu pe cel viu; şi se sperie şi începu să tremure ca una din tufele despuiate dintre morminte, peste care acum şuiera vijelia nopţii de iarnă; şi sabia îi zăngănea la şold.

Birjarului de pe capra saniei i se făcuse groază de clientul lui. Naiv cum era, credea că ofiţerul e un strigoi sau un descreierat. Dar se şi temea să-şi îndemne calul să o ia din loc. Dinţii îi clănţăneau şi inima i se lovea puternic de cojocul miţos.

— Urcaţi, dom' ofiţer! se rugă birjarul.

Sublocotenentul îi dădu ascultare.

— Înapoi în oraş! ordonă el.

În centru, coborî din sanie şi o luă metodic pe ulicioarele întortocheate şi prin pieţele minuscule. Melodiile metalice ale vreunor instrumente automate, care începuseră să răsune de undeva prin liniştea nopţii, îi sugerară o ţintă provizorie; zori într-acolo.

Răzbi până la uşa de sticlă, luminată mat, a unei cârciumi din vecinătatea stabilimentului doamnei Resi, o cârciumă frecventată în mod obişnuit de trupă, ofiţerilor fiindu-le interzis accesul acolo. Sublocotenentul se apropie de geamul luminat şi se uită înăuntru peste perdeaua roşiatică. Zări tejgheaua îndărătul căreia stătea, fără haină, un cârciumar uscăţiv. La o masă, trei bărbaţi, de asemenea cu hainele scoase, jucau cărţi, iar la o alta şedea un caporal cu o fată lângă el, în faţa unor pahare de bere, într-un colţ un bărbat singur; cu un creion în mână, se ţinea aplecat asupra unei foi de hârtie, scria câte ceva, se întrerupea, sorbea dintr-un păhărel de rachiu şi apoi se uita în gol. La un moment dat îşi îndreptă

ochelarii spre fereastră. Carl Joseph îl recunoscu: era doctorul Max Demant, în civil.

Carl Joseph bătu în geamul uşii; cârciumarul se apropie. Sublocotenentul îi ceru să i-l trimită pe domnul acela singur.

Medicul regimentului ieşi în stradă.

— Eu sunt, Trotta! zise sublocotenentul şi-i întinse mâna.

— M-ai găsit, aşadar! rosti doctorul.

Vorbea potolit, ca de obicei, dar mult mai desluşit decât altădată, cel puţin aşa i se păru lui Trotta; căci, în chip cu totul inexplicabil, vorbele lui liniştite acopereau zgomotul pianului mecanic.

Sublocotenentul îl vedea pentru prima oară în civil. Din aspectul schimbat al doctorului, vocea atât de cunoscută îl întâmpina ca un salut drag de acasă. Da, vocea suna cu atât mai intimă, cu cât Demant îi apărea mai străin. Toate spaimele prin care trecuse sublocotenentul în noaptea aceea se risipeau la auzul glasului pe care Carl Joseph nu-l mai auzise de săptămâni de zile şi care-i lipsise atât. Da, i-a lipsit, o ştia acum.

Pianul mecanic încetase. Se auzea din când în când cum urlă vântul nopţii şi simţeai în obraz pulberea de nea învârtejită.

Sublocotenentul se mai apropie cu un pas de doctor – nu te puteai apropia îndeajuns de el. „Să nu mori!”, ar fi vrut să-i spună.

Îi trecu brusc prin minte că Demant stătea afară, fără palton, în zăpadă, în vânt. Când omul e în civil, n-o observi imediat, gândi el. Şi, cu voce caldă, îi zise:

— Să nu răceşti!

În privirea doctorului licări pe dată acel surâs atât de cunoscut, care-i răsfrângea niţel buza de sus şi-i ridica un pic mustaţa neagră.

Carl Joseph se ruşină. Nici nu mai are când să răcească, gândi. Auzi în acelaşi timp vocea blândă a doctorului:

— Nu mai am timp să mă îmbolnăvesc, dragă prietene!

Vorbea şi zâmbea. Vorbele doctorului treceau prin vechiul lui surâs, lăsându-l totuşi întreg; o fluturare străvezie, lină, tristă îi stăruia pe buze.

— Dar hai să intrăm! îi propuse doctorul.

Stătea acolo, o umbră neagră, nemişcată, în faţa uşii mat luminate, aruncând o a doua umbră, mai ştearsă, pe strada înzăpezită. Pe părul negru i se depusese neaua spulberată, luminată de reflexul palid care răzbea din cârciumă. Pe creştet parcă îi plutea nimbul lumii cereşti.

Trotta se gândea să plece. „Noapte bună!”, era gata să zică şi să se depărteze cât mai repede.

— Hai totuşi să intrăm! repetă doctorul. Am să întreb dacă poţi trece neobservat.

Îl lăsă pe Trotta afară. Se întoarse apoi însoţit de cârciumar. Străbătură un coridor şi o curticică şi ajunseră în bucătăria birtului.

— Eşti cunoscut aici? îl întrebă Trotta pe medic.

— Vin câteodată, răspunse el. Adică obişnuiam să vin adeseori pe-aici.

Carl Joseph se uită la doctor.

— Te miri? urmă medicul. Aveam şi eu metehnele mele.

De ce spune „aveam”? gândi sublocotenentul; şi îşi aminti de la ora de gramatică de forma căreia i se zicea „imperfect”. Avea! De ce a spus Demant „aveam”?

Birtaşul aduse în bucătărie o măsuţă şi două scaune şi aprinse o lampă verzuie de gaz aerian. În cârciumă, pianul mecanic începu să cânte din nou un potpuriu de marşuri cunoscute, în care primele măsuri de tobă din *Marşul lui Radetzky*, alterate de hârâieli răguşite şi totuşi clare, interveneau la anumite intervale. În penumbra verde pe care abajurul o arunca asupra pereţilor văruiţi ai bucătăriei, între două tingiri enorme de aramă roşiatică, dormita veşnicul portret al

Comandantului Suprem, în uniformă albă ca zăpada. Veşmântul alb al împăratului era punctat de nenumărate urme de muşte, ca ciuruit de nişte alice minuscule, iar ochii lui Franz Joseph Întâiul, probabil şi în acest portret pictaţi în inevitabilul albastru de porţelan, erau stinşi de umbra abajurului.

Doctorul întinse degetul spre portretul împăratului.

— Acum un an mai atârna în cârciumă. Acum birtaşul nu mai are poftă să arate că-i un supus loial.

Automatul amuţi. În aceeaşi clipă răsunară două lovituri puternice ale ornicului din perete.

— Două! constată sublocotenentul.

— Încă cinci ore! îl completă medicul.

Cârciumarul aduse şliboviţă. Şapte şi douăzeci! ciocănea în creierul lui Trotta.

Apucă păhărelul. Îl ridică şi rosti cu vocea puternică, studiată cu care obişnuia să pronunţe comenzile:

— În sănătatea ta! Trebuie să trăieşti!

— Pentru o moarte uşoară! toastă medicul şi goli paharul, în timp ce Carl Joseph punea rachiul la loc, pe măsuţă.

— Moartea asta e absurdă! continuă doctorul. La fel de absurdă cum mi-a fost şi viaţa!

— Nu vreau să mori! strigă sublocotenentul şi bătu cu piciorul în podeaua de lespezi a bucătăriei. Şi nici eu nu vreau să mor! Deşi viaţa mea e şi ea absurdă!

— Linişteşte-te! îl îndemnă doctorul Demant. Tu eşti nepotul eroului de la Solferino. Şi el era cât pe-aci să moară la fel de absurd. Deşi e o deosebire între a merge la moarte atât de încrezător sau atât de descumpănit cum mergem noi doi.

Tăcu şi, după un răstimp, reîncepu:

— Ca noi doi. Bunicii noştri nu ne-au transmis destulă putere, prea puţină pentru a trăi,

dar suficientă pentru a muri de o moarte absurdă. Ah!

Doctorul dădu păhărelul în lături şi păru să fi îndepărtat din faţa lui întreaga lume, dimpreună cu prietenul său.

— Ah! repetă el. Sunt obosit, de ani de zile sunt obosit! O să mor mâine ca un erou, ca un aşa-zis erou, cu totul împotriva felului meu de a fi şi cu totul împotriva strămoşilor şi neamului meu şi împotriva voinţei bunicului. În vechile bucoavne pe care le citea, era o frază: „Cine ridică mâna asupra semenului său e un ucigaş". Mâine, cineva o să ridice un pistol împotriva mea şi eu unul împotriva lui. Şi am să fiu un ucigaş. Dar eu sunt miop şi nu voi ţinti. O să am totuşi mica mea răzbunare. Când îmi scot ochelarii, nu mai văd nimic, absolut nimic. Şi o să trag fără să văd! Are să fie ceva mai firesc, mai cinstit şi cu totul adecvat situaţiei!...

Sublocotenentul Trotta nu înţelegea prea bine ce spunea medicul regimentului. Vocea doctorului îi era familiară şi, după ce se mai obişnuise cu ţinuta civilă a prietenului, se familiarizase şi cu înfăţişarea şi privirea lui. Dar gândurile doctorului Demant veneau dintr-o depărtare nemărginită, din acel ţinut fără măsură de îndepărtat în care bunicul lui Demant, rege cu barbă albă printre hangiii evrei, trebuie să fi trăit. Trotta îşi frământa creierul, ca odinioară la şcoala de ofiţeri în ora de trigonometrie, pricepea însă din ce în ce mai puţin. Simţea doar cum încrederea aceea înviorătoare în posibilitatea de a mai salva ceva se istovea treptat, cum speranţa lui se stingea cu încetul, prefăcându-se într-o cenuşă albă, fărâmicioasă, asemănătoare sitelor de gaz aerian care se mistuie în flăcărui uşor sâsâitoare. Inima îi bătea cu zgomot, aidoma ticăitului sec, metalic al orniculuidin perete.

Nu-şi înţelegea prietenul. Poate că şi sosise prea târziu. Ar mai fi avut multe de spus, dar limba

îi era grea, ca împovărată. Îşi întredeschise buzele. Erau livide, tremurau uşor şi abia şi le putea stăpâni.

— Cred că ai febră! zise medicul, aşa cum era obişnuit să vorbească pacienţilor.

Bătu în masă, cârciumarul sosi cu alte păhărele de rachiu.

— Şi nu l-ai băut nici pe cel dinainte!

Ascultător, Trotta goli primul pahar.

— Prea târziu am descoperit rachiul – păcat! rosti doctorul. N-ai să crezi, dar acum îmi pare rău că n-am băut niciodată.

Sublocotenentul făcu o sforţare supraomenească, îşi ridică privirea şi scrută câteva clipe chipul doctorului. Apucă al doilea pahar; îi părea greu, mâna îi tremura şi câteva picături se revărsară pe margini. Îl goli dintr-o sorbitură; mânia care-i mocnea în piept i se urcă la cap şi-i încinse obrazul.

— Mă duc deci! zise el. Nu-ţi pot suporta spiritele. Eram bucuros că te-am găsit. Am fost la tine acasă. Am sunat. M-am dus la cimitir. Ţi-am strigat numele prin poartă, ca un smintit. Am...

Se întrerupse. Printre buzele tremurătoare se strecurau cuvinte fără glas, cuvinte surde, umbre surde ale unor sunete surde. Deodată ochii i se umplură de o apă caldă şi din piept îi răzbătu un geamăt. Voia să se ridice şi să fugă de acolo, căci îi era ruşine. Uite că plâng! îşi spuse. Uite că plâng! Se simţea neputincios faţă de impulsul de neînţeles care-l îndemna să plângă. Se lăsă de bunăvoie în puterea lui. Se abandona deliciului apatiei care-l cuprinsese. Îşi auzea geamătul şi-i plăcea, se ruşina şi se bucura totodată. Se aruncă în braţele durerii dulci ce-l încerca şi, printre continue sughiţuri de plâns, repetă fără noimă de câteva ori la rând:

— Nu vreau să mori! Nu vreau să mori! Nu vreau! Nu vreau!

Doctorul Demant se ridică, începu să se plimbe prin bucătărie, zăbovi în faţa portretului Comandantului Suprem, se porni să numere urmele negre ale muştelor de pe tunica împăratului, îşi întrerupse această ocupaţie prostească, se apropie de Carl Joseph, puse uşurel mâna pe umerii zguduiţi de plâns ai acestuia şi îşi plecă ochelarii scânteietori peste părul castaniu al sublocotenentului. El, înţeleptul doctor Demant, încheiase socotelile cu lumea, îşi trimisese soţia la tatăl ei, la Viena, dăduse concediu ordonanţei, îşi încuiase locuinţa... Încă din ziua acelei nefericite afaceri, închiriase o cameră la hotelul Ursul-de-Aur. Era gata. De când începuse să bea rachiul cu care nu era obişnuit, îi fusese chiar cu putinţă să desluşească în acest duel absurd un fel de tâlc tainic, să-şi dorească moartea ca pe un epilog legitim al unei cariere ratate, ba să şi intuiască licărul lumii celeilalte, în care crezuse dintotdeauna. Cu mult înainte de primejdia care-l pândea acum, se împrietenise doar cu mormintele şi cu morţii. Uitată era dragostea puerilă pentru soţie. Gelozia, doar cu câteva săptămâni în urmă o arsură dureroasă în adâncul inimii, nu mai era decât o grămăjoară rece de scrum. Testamentul pe care tocmai îl scrisese, adresat colonelului, zăcea în buzunarul hainei. Nu avea nimic de lăsat, prea puţini erau oamenii la care să se gândească, aşa că nu uitase nici cel mai mic lucru. Alcoolul îi uşura zbuciumul, numai aşteptarea îl făcea nerăbdător. Şapte şi douăzeci, ora care de atâtea zile frământa creierul tuturor camarazilor săi, îi răsuna în minte ca un clopoţel de argint. Pentru prima oară de când îmbrăcase uniforma, se simţea uşor, tare şi curajos. Gusta apropierea morţii aşa cum un convalescent se bucură de apropierea vieţii. Îşi încheiase socotelile. Era gata!

Stătea acum din nou, miop şi neajutorat ca totdeauna, în faţa tânărului său prieten. Da, mai

existau tinereţe şi prietenie şi lacrimi vărsate pentru el.

Simţi deodată nostalgia vieţii lui meschine, a garnizoanei dezgustătoare, a uniformei detestate, a plictiselii vizitelor medicale, a duhorii soldaţilor înghesuiţi şi despuiaţi, a injecţiilor serbede, a mirosului de acid fenic din spital, a toanelor insuportabile ale soţiei, a strâmtorii ocrotitoare din locuinţă, a incolorelor zile de săptămână, a duminicilor anoste, a chinuitoarelor ore de călărie, a manevrelor tâmpite şi a propriei amărăciuni din cauza unei existenţe atât de cenuşii. Prin sughiţurile de plâns şi suspinele sublocotenentului răzbea spre dânsul chemarea poruncitoare a acestui pământ viu şi, în timp ce doctorul căuta cuvinte pentru a-l potoli pe Trotta, un simţământ de milă îi covârşi inima şi îi aprinse dragostea cu mii de văpăi. Rămăsese mult în urmă acea apatie în care îl cufundaseră ultimele zile.

Şi iată că răsunară trei lovituri dure ale ornicului din perete. Trotta se linişti dintr-odată. Mai stăruia vibraţia celor trei sunete, pierzându-se cu încetul în susurul lămpii.

Sublocotenentul începu cu voce calmă:

— Dac-ai şti cât de idioată e toată povestea asta! Taittinger mă plictiseşte, ca pe noi toţi de altfel. Îi spun în seara aceea în faţa teatrului că am un rendez-vous. Apoi vine soţia ta singură şi eu trebuie s-o însoţesc. Şi tocmai când trecem pe lângă cazinou, ies ei cu toţii în stradă.

Doctorul îşi retrase mâinile de pe umerii lui Trotta şi reîncepu să se plimbe prin încăpere. Călca aproape fără zgomot, cu paşi domoli şi pânditori.

— Trebuie să-ţi mai spun ceva, urmă sublocotenentul. Imediat am presimţit că o să se întâmple ceva neplăcut. Abia dacă am mai putut spune doamnei un cuvânt amabil. Şi cum mă oprisem în faţa grădiniţei voastre – mai ardea felinarul, îmi amintesc şi-acum – ţi-am putut zări desluşit urmele paşilor în zăpadă, de la portiţă

până-n faţa intrării, şi atunci mi-a trecut prin cap o idee năstruşnică, nebunească...

— Da? făcu doctorul şi se opri din mers.

— O idee caraghioasă: mi-am zis un moment că urmele paşilor tăi sunt ca nişte paznici, nu ştiu cum să spun, se uitau din zăpadă în sus spre noi, spre soţia ta şi spre mine.

Doctorul Demant se aşeză, se uită ţintă la Trotta şi rosti rar:

— Poate că o iubeşti pe soţia mea şi nici nu ştii?

— N-am nicio vină în toată povestea asta! se apără Trotta.

— Nu, n-ai nicio vină! întări medicul.

— Dar totdeauna se întâmplă aşa încât par vinovat! exclamă Carl Joseph. Tu ştii, ţi-am povestit doar cum a fost cu doamna Slama. Tăcu un răstimp. Apoi şopti: Mi-e frică, mi-e frică oriunde mă aflu!

Demant desfăcu braţele, ridică din umeri şi zise:

— Nu eşti nici tu decât un nepot şi-atât!

Nu se gândea în clipa aceea la temerile sublocotenentului. I se părea acum foarte uşor să se sustragă tuturor ameninţărilor. Să dispară! îşi zise. Să fie dezonorat, degradat, să slujească timp de trei ani ca simplu soldat sau să fugă în străinătate! Numai să nu fie împuşcat! De pe acum sublocotenentul Trotta, nepotul eroului de la Solferino, îi părea un om din altă lume, cu totul străin. Şi strigă cu pasiune batjocoritoare:

— Ce prostie! Onoarea care atârnă de ciucurele stupid al sabiei! Să nu poţi conduce o femeie acasă! Îţi dai seama ce tâmpenie e asta? Oare nu l-ai salvat tu pe cel de colo – şi arătă spre portretul împăratului – din bordel? Ce nerozie! Şi adăugă cu voce ridicată: O nerozie infamă!

Se auzi o bătaie în uşă. Birtaşul intră cu alte două păhărele pline. Medicul bău.

— Bea şi tu! îl îndemnă pe sublocotenent.

Carl Joseph bău. Nu înţelegea prea bine spusele lui Demant, dar bănuia că medicul nu mai e dispus să moară.

Ornicul îşi ticăia secundele de tinichea. Timpul nu stătea în loc. Şapte şi douăzeci! Şapte şi douăzeci! Ar trebui să se întâmple un miracol ca Demant să nu moară. Dar miracole nu se întâmplau, atâta ştia şi sublocotenentul. El însuşi – ce idee fantastică! – se va înfăţişa mâine la orele şapte şi douăzeci şi va spune: „Domnilor, Demant a înnebunit în noaptea asta, mă bat eu în locul lui!” Copilărie, ridicol, imposibil!

Din nou descumpănit, se uită la doctor. Timpul nu stătea în loc, ornicul îşi depăna neîncetat secundele. Îndată va fi patru; apoi încă trei ore!

— Fie! rosti în cele din urmă medicul regimentului.

Suna de parcă ar fi luat în sfârşit o hotărâre, ca şi când acum ar fi ştiut exact ce are de făcut. Dar nu ştia nimic precis. Gândurile îi rătăceau oarbe şi dezlânate pe căi încâlcite, în plină negură. Nu ştia nimic! O lege nedemnă, infamă, stupidă, neîndurătoare, de fier îl încătuşa într-o moarte idioată. Auzea de dincolo, din cârciumă, zgomotele târzii. Era vădit că plecaseră toţi clienţii. Cârciumarul clătea paharele de bere în apa clipocitoare, strângea scaunele, împingea mesele, legătura de chei suna. Era timpul să plece şi ei. Poate că din stradă, în iarnă, sub cerul nocturn, sub stelele lui, se vor ivi un sfat şi o îmbărbătare.

Doctorul se duse la birtaş, plăti, se întoarse în palton, pe cap cu o pălărie neagră cu boruri largi, şi stătea aşa, negru, încotoşmănat, din nou transformat, în faţa sublocotenentului. Îi apărea lui Carl Joseph înarmat, mai bine echipat decât înainte în uniformă, cu sabie şi chipiu.

Străbătură curtea, trecură înapoi prin gang şi ieşiră în noapte. Doctorul privi la cer, dar dinspre stelele tăcute nu venea nicio încurajare; erau mai

reci decât zăpada din jur. Întunecoase erau casele şi surde străzile, vântul de noapte împrăştia zăpada în pulbere, pintenii lui Trotta sunau lin, tălpile doctorului scârţâiau alături.

Mergeau repede, ca spre o ţintă precisă, iar în capul lor se fugăreau frânturi de idei, de amintiri, de imagini. Ca nişte ciocane grele şi repezi băteau inimile lor. Fără a-şi da seama, doctorul dădea direcţia, fără a-şi da seama, sublocotenentul îl urma.

Se apropiau de hotelul La Ursul-de-Aur. Se opriră în faţa porţii boltite a hanului. În mintea lui Carl Joseph se înfiripă chipul bunicului lui Demant, regele cu barbă de argint al hangiilor evrei. În faţa unei porţi asemănătoare, probabil a uneia mult mai mari, şedea el pe când trăia. Se ridica abia când ţăranii îşi opreau acolo carele. Cum nu mai auzea bine, ţăranii scunzi îi strigau prin mâinile făcute pâlnie la gură să le dea ce-i cereau.

Şapte şi douăzeci, şapte şi douăzeci, răsuna din nou. La şapte şi douăzeci nepotul bunicului va fi mort.

— Mort! rosti cu voce tare sublocotenentul.

Vai, rezonabilul doctor Demant nu mai era rezonabil! Zadarnic fusese în acele câteva zile despovărat şi curajos; acum se vedea că nu-şi încheiase încă socotelile. Nu poţi fi atât de repede gata! Mintea lui înţeleaptă, moştenită de la un lung, foarte lung şir de strămoşi înţelepţi, ştia tot atât de puţin ce e de făcut cât şi deşteptăciunea naivă a sublocotenentului, ai cărui străbuni fuseseră nişte simpli ţărani din Sipolje. O lege stupidă, de fier, fără nicio portiţă de scăpare.

— Sunt un dobitoc, dragul meu prieten! reîncepu doctorul. De mult trebuia să mă despart de Eva. Îmi lipseşte forţa de a mă sustrage acestui duel idiot. Din prostie voi fi un erou, potrivit codului de onoare şi regulamentului de serviciu. Un erou!

Râse. Un râs strident în tăcerea nopţii.

— Un erou! repetă el în timp ce tropăia încoace şi încolo în faţa porţii hotelului.

Prin mintea tânără şi optimistă a sublocotenentului fulgeră o speranţă copilărească: vor trage amândoi în aer şi se vor împăca! Totul se va termina cu bine! Îi vor transfera în alte regimente! Şi pe mine! Dar imediat îşi zise: E nebunesc, ridicol, imposibil! Şi pierdut, deznădăjduit, cu capul gol de gânduri, cu gura uscată, cu membrele grele ca plumbul, stătea nemişcat în timp ce doctorul se plimba încoace şi încolo.

Cât să fie ceasul? Nu avea curajul să se uite la ceas. De altfel, peste puţin trebuia să sune orologiul din turn. Prefera să aştepte.

— Dacă ar fi cumva să nu ne mai vedem... reluă doctorul, se opri şi continuă după câteva secunde: ...ascultă-mă pe mine: părăseşte armata!

Apoi îi întinse mâna.

— Rămâi cu bine! Du-te acasă! Mă descurc eu şi singur. Servus!

Trase de mânerul clopotului. Se auzi dinăuntru sunetul zgomotos. Se apropiau nişte paşi. Cineva descuie poarta.

Sublocotenentul apucă mâna doctorului. Cu glasul obişnuit de care se miră şi el, rosti un „Servus” ca în orice altă zi. Nici măcar mănuşa nu şi-o scosese.

Poarta se închise în urma doctorului. Max Demant încetase să mai existe. Ca tras de o mână nevăzută, sublocotenentul Trotta o luă pe drumul spre cazarmă. Nu mai auzi că, deasupra lui, la etajul al doilea, se deschidea o fereastră.

Medicul se mai aplecă o dată în afară, îşi mai zări prietenul dispărând după colţ, închise fereastra la loc, aprinse toate luminile din cameră, se duse la lavabou, trase briciul pe curea, îl încercă pe unghia degetului gros, apoi, în toată liniştea, îşi săpuni obrazul ca în fiecare dimineaţă. Se bărbieri şi se

spălă. Îşi scoase uniforma din dulap. Se îmbrăcă, se încinse cu sabia şi aşteptă. Aţipi. Liniştit, fără vise; în fotoliul larg din faţa ferestrei.

Când se trezi, cerul începea să se lumineze deasupra acoperişurilor, un luciu gingaş albăstrea zăpada. Peste puţin trebuie să i se bată la uşă. Se şi auzea din depărtare clinchetul unei sănii, care se apropie şi se opri.

Acum se aude clopotul de la intrare. Acum scârţâie treptele. Acum zornăie nişte pinteni. Acum se bate la uşă.

Iată-i în cameră pe locotenentul Christ şi pe căpitanul Wangert din regimentul de infanterie al garnizoanei. Rămaseră lângă uşă, locotenentul la jumătate de pas în urma căpitanului.

Medicul regimentului aruncă o privire spre cer. Ca un ecou îndepărtat al îndepărtatei copilării, tremura vocea stinsă a bunicului: „Ascultă, Israel, Domnul Dumnezeul nostru este singurul Dumnezeu!”.

— Sunt gata, domnilor, rosti medicul.

Şedeau cam înghesuiţi în mica sanie; zurgălăii sunau voios, murgii îşi ridicau cozile retezate şi lăsau să cadă în zăpadă bulgării mari, rotunzi, galbeni, aburinzi. Doctorul, care de când se ştia fusese indiferent faţă de animale, simţi deodată un dor de calul lui. Îmi va supravieţui! gândi el. Chipul lui nu trăda nimic. Însoţitorii tăceau.

Opriră cam la o sută de paşi de luminiş. Drumul până la „locul verde” îl parcurseră pe jos.

Dimineaţa se ivise între timp, dar soarele nu răsărise încă. Brazii stăteau tăcuţi, subţiri şi drepţi, purtând cu mândrie zăpada pe crengile lor. Din depărtare, cocoşii se auzeau cântând şi răspunzându-şi unul altuia.

Tattenbach se întreţinea pe şoptite cu secundanţii săi. Medicul-şef, doctorul Mangel, se plimba în sus şi în jos între cele două părţi.

— Domnilor! rosti o voce.

În clipa aceea, medicul regimentului, doctorul Max Demant, îşi scoase solemn ochelarii, aşa cum obişnuia dintotdeauna, şi-i aşeză cu grijă pe un buştean. În chip ciudat, vedea totuşi desluşit drumul ce-l avea de făcut până la locul ce i se indicase şi putea măsura exact atât distanţa care-l despărţea de contele Tattenbach, cât şi pe acesta însuşi. Aştepta. Aştepta până în ultima clipi să i se lase ceaţa pe ochi. Dar totul rămânea limpede, ca şi cum medicul n-ar fi fost niciodată miop.

O voce începu să numere:

— Unu!

Medicul regimentului ridică pistolul. Se simţea din nou liber şi curajos, ba chiar puţin exuberant. Pentru prima oară în viaţa lui, exuberant.

Ţinti, ca odinioară când era tânăr cu termen redus şi făcea exerciţii de tragere la semn (deşi era încă de pe-atunci un foarte prost trăgător).

Dar nu sunt miop, îşi zise, n-o să mai am niciodată nevoie de ochelari! Din punct de vedere medical era ceva cu totul inexplicabil, îşi propuse să caute în tratatele de oftalmologie.

În clipa în care-i venea în minte numele unui anumit medic de specialitate, vocea numără:

— Doi!

Doctorul continua să vadă bine. O pasăre sfioasă, de un soi necunoscut, începu să ciripească şi de departe se auzeau sunete de goarnă. Era momentul în care regimentul de ulani sosea pe câmpul de instrucţie.

În escadronul doi călărea, ca în fiecare zi, sublocotenentul Trotta. Boarea mată a gerului îşi depunea perlele pe tecile săbiilor grele şi pe ţevile carabinelor uşoare. Goarnele îngheţate trezeau orăşelul adormit. Birjarii, în cojoace groase, în staţia lor obişnuită, îşi înălţau capetele bărboase.

Când regimentul ajunse la poiană şi oamenii descălecară pentru a se alinia câte doi în vederea

exerciţiilor din fiece dimineaţă, sublocotenentul Kindermann se apropie de Carl Joseph şi-l întrebă:

— Eşti cumva bolnav? Ştii cum arăţi?

Scoase din buzunar oglinjoara lui cochetă şi o puse în faţa ochilor lui Trotta. În micul dreptunghi lucitor, sublocotenentul Trotta zări un chip străvechi pe care-l cunoştea foarte bine: ochii mici, negri, învăpăiaţi, curba osoasă a nasului mare, obrajii cenuşii, scobiţi, şi o gură îngustă, alungită, crispată şi lividă care, ca o tăietură de sabie de mult cicatrizată, despărţea bărbia de mustaţă. Doar această mustaţă brună i se părea lui Carl Joseph străină. Acasă, sub sufitul bibliotecii părinteşti, chipul crepuscular al bunicului apărea complet dezgolit.

— Mulţumesc! zise Trotta. Noaptea asta n-am dormit deloc.

Şi părăsi câmpul de instrucţie.

Trecu printre copaci, o luă spre stânga, acolo unde o potecă pornea către şoseaua largă. Erau orele şapte şi patruzeci. Nu se auzise nicio împuşcătură. E totu-n ordine, totu-n ordine, îşi repeta. S-a întâmplat o minune! În zece minute trebuie să apară călare maiorul Prohaska şi atunci are să afle ce s-a întâmplat.

Se auzeau zgomote întârziate din orăşelul care se trezea şi urletul prelung al unei locomotive din gară.

Când sublocotenentul ajunse la locul unde poteca dădea în şosea, se ivi şi maiorul pe murgul său.

Sublocotenentul Trotta salută.

— Bună dimineaţa! zise maiorul şi atât.

Poteca era prea îngustă pentru a îngădui unui călăreţ şi unui pedestru să meargă alături. Aşa că sublocotenentul Trotta venea pe jos în urma maiorului călare. La vreo două minute de poiană (se auzeau chiar comenzile subofiţerilor), maiorul se opri, se întoarse pe jumătate în şa şi zise doar:

— Amândoi! Apoi, în timp ce călărea mai departe, adăugă mai mult pentru sine: De, nu mai era nimic de făcut!

În ziua aceea, regimentul se întoarse la cazarmă cu o oră mai devreme. Goarnele sunară ca în toate celelalte zile.

După-amiază, subofiţerii de serviciu citiră în faţa trupei un ordin de zi prin care colonelul Kovács comunica ştirea că atât căpitanul Tattenbach, cât şi medicul regimentului, doctorul Demant, şi-au aflat o moarte ostăşească pentru onoarea regimentului.

Capitolul VIII

Pe atunci, înaintea marelui război, când se petreceau evenimentele istorisite în aceste pagini, nu era încă indiferent dacă un om trăieşte sau moare. Când din rândurile celor vii cineva era şters de pe faţa pământului, nu trecea imediat altul în locul lui pentru a-l face uitat pe cel mort, ci rămânea un gol în urmă şi martorii apropiaţi sau depărtaţi ai dispariţiei amuţeau la vederea golului rămas. Când un incendiu mistuia o casă din şirul de clădiri de pe o stradă, locul sinistrului mai stătea multă vreme pustiu. Căci zidarii lucrau pe îndelete şi cu chibzuială, iar vecinii apropiaţi, ca şi trecătorii întâmplători, de câte ori zăreau locul viran, îşi aminteau de aspectul şi zidurile casei dispărute. Aşa era pe atunci! Tot ce creştea avea nevoie de timp mult pentru a se coace şi tot ce pierea cerea de asemenea vreme îndelungată pentru a fi uitat. Dar tot ce existase cândva lăsa urme şi se trăia din amintiri, aşa cum se trăieşte astăzi cu darul de a uita repede şi definitiv.

Mult timp încă starea de spirit a ofiţerilor, a trupei regimentului de ulani şi chiar a populaţiei civile a fost influenţată şi zguduită de moartea medicului regimentului şi a contelui Tattenbach.

Înhumară morţii după ritualul militar prescris şi după cel religios. Deşi despre felul morţii celor doi niciunul dintre camarazi nu lăsase să-i scape vreun cuvânt în afara cercului lor restrâns, se părea totuşi că printre locuitorii micii garnizoane devenise cunoscut că ambii căzuseră jertfă onoarei severe a castei lor. Şi s-ar fi zis că, de-aci încolo, fiecare dintre ofiţerii în viaţă purta pe chipul său semnul unei morţi apropiate, violente, iar pentru

negustorii şi meşteşugarii orăşelului aceşti domni străini deveniseră şi mai străini.

Ca nişte adepţi neînţeleşi ai unei zeităţi crude şi necunoscute, ofiţerii umblau de colo-colo, fiind ei înşişi animale de jertfă, costumate multicolor şi împodobite pompos. Oamenii îi urmăreau din ochi şi clătinau din cap. Îi compătimeau chiar. „Au multe avantaje", îşi ziceau unii. „Pot umbla încinşi cu sabia şi să placă femeilor, şi însuşi împăratul le poartă de grijă ca propriilor lui fii. Dar nici una, nici două, văzuşi doar, aduce unul altuia o jignire şi asta trebuie spălată cu sânge roşu..."

Cei de care se vorbea astfel nu erau deloc de invidiat. Până şi căpitanul Taittinger, despre care circula zvonul că asistase în alte regimente la mai multe dueluri cu deznodământ fatal, îşi schimbase felul de a fi. Pe când cei gălăgioşi şi fluşturatici se potoliseră şi nu mai vorbeau decât în şoaptă, o nelinişte ciudată pusese stăpânire pe uscăţivul căpitan, altădată calm şi mereu lacom de dulciuri. Nu mai avea răbdare să stea ceasuri întregi singur în spatele uşii de sticlă a micii cofetării şi să înfulece prăjituri şi nici să joace de unul singur sau cu colonelul şah şi domino fără a scoate un cuvânt. Acum se temea de singurătate. Aproape că se agăţa de alţii. Dacă nu se afla niciun camarad prin apropiere, intra în câte un magazin să-şi cumpere ceva de care nu avea nevoie. Stătea multă vreme în prăvălie, sporovăia cu negustorul vrute şi nevrute şi nu se îndura să plece; afară de cazul când zărea trecând pe stradă vreun cunoscut oarecare şi se repezea după el.

Până într-atâta se schimbase lumea. Cazinoul stătea pustiu. Se renunţase la expediţiile în grup spre stabilimentul doamnei Resi. Ordonanţele nu aveau mare lucru de făcut. De câte ori un ofiţer comanda un rachiu, se întreba dacă nu cumva păhărelul este acela din care, cu câteva zile înainte, băuse Tattenbach. Se mai povesteau, ce-i drept,

vechile anecdote, dar nu se mai râdea cu zgomot, ci se zâmbea doar.

Pe sublocotenentul Trotta nu-l mai vedeau în afara orelor de serviciu. S-ar fi zis că o mână repezită, de vrăjitor, ar fi şters tinereţea de pe chipul lui Carl Joseph. Nu s-ar fi putut găsi în toată armata cezaro-crăiască un asemenea sublocotenent. I se părea că trebuie să comită acum ceva deosebit – dar nu se afla în lung şi în lat nimic extraordinar! Se înţelege de la sine că urma să părăsească regimentul şi să fie mutat într-altul. El însă era în căutarea unei misiuni mai grele. Îşi impunea în realitate o ispăşire voluntară. N-ar fi putut-o formula nicicum, dar noi putem spune despre el: îl chinuia nespus gândul că e o unealtă în mâna nenorocului.

În această dispoziţie se găsea când îşi informase părintele despre deznodământul duelului şi inevitabila lui mutare în alt regiment. Trecuse sub tăcere faptul că i se acordase cu acest prilej un scurt concediu, căci se temea să se arate bătrânului.

Se dovedi însă că nu-şi cunoştea tatăl. Deoarece prefectul, funcţionar exemplar al statului, se pricepea la uzanţele militare. Şi, lucru curios, părea să înţeleagă şi rătăcirile şi necazurile fiului, ceea ce se putea citi limpede printre rândurile răspunsului său. Iată cum suna scrisoarea prefectului:

> „Dragă fiule,
> Îţi mulţumesc pentru veştile tale detaliate şi pentru încrederea pe care mi-o arăţi. Soarta care i-a lovit pe camarazii tăi m-a impresionat dureros. Au murit cum se cuvine unor oameni de onoare. Pe vremea mea, duelurile aveau loc mai des şi onoarea era mai preţioasă decât viaţa. Pe atunci, ofiţerii, după cum mi se pare, erau făuriţi dintr-un material

mai rezistent. Eşti ofiţer, fiul meu, şi nepotul eroului de la Solferino. Vei şti să te resemnezi şi să treci peste faptul că, fără să vrei şi cu totul nevinovat, ai fost părtaş la tragica întâmplare. Desigur că-ţi pare rău să părăseşti unitatea, dar în oricare alt regiment, pe întregul cuprins al armatei, îl slujeşti pe împăratul nostru.

Tatăl tău,
Franz von Trotta

Post-scriptum: Concediul de două săptămâni care ţi se acordă la transferare îl poţi petrece la alegerea ta fie în casa mea sau, şi mai bine, în noul tău oraş de garnizoană, pentru a te adapta mai uşor împrejurărilor locale."

F.v.T.

Scrisoarea aceasta sublocotenentul Trotta o citise nu fără a se ruşina. Bătrânul ghicise totul. Figura prefectului crescu în ochii lui Carl Joseph până la dimensiuni aproape covârşitoare. Mai-mai să-l ajungă pe bunic. Iar dacă şi până atunci sublocotenentul se temea să se înfăţişeze părintelui său, cu atât mai cu neputinţă îi era acum să-şi petreacă acasă concediul. Mai încolo, mai încolo, când o să am concediu în regulă, îşi făgăduia sublocotenentul, care era făurit din cu totul alt material decât sublocotenenţii din tinereţea prefectului.

„Desigur că-ţi pare rău să părăseşti unitatea", scria bătrânul. A afirmat-o oare fiindcă bănuia contrariul? Ce avea Carl Joseph de părăsit cu părere de rău? Această fereastră poate, privelişte a încăperilor din aripa opusă a cazărmii, pe oamenii înşişi când se ghemuiau în paturile lor, sunetul melancolic al muzicuţei şi cântecele, acele melodii depărtate ce se auzeau ca un ecou neînţeles al altor cântece asemănătoare, îngânate cândva de ţăranii

din Sipolje? Ar trebui poate să plec la Sipolje, cumpănea sublocotenentul.

Se opri în faţa hărţii Marelui Stat-Major, singura podoabă de pe pereţii odăii lui. Nimerea şi în somn localitatea Sipolje. În partea extremă de sud a Monarhiei se afla acel sat bun şi liniştit. În mijlocul unei pete cafenii, uşor haşurate, se înghesuiau nişte litere negre, mărunte, abia vizibile din care se compunea numele de Sipolje. Acolo, în apropierea satului, erau: un puţ cu roată, o moară de apă, o gară micuţă cu o singură linie de decovil, o biserică şi o geamie, o luncă tânără, poteci înguste de pădure, drumuri de ţară şi căsuţe izolate. E seară în Sipolje. La fântână stau femeile cu testemele pestriţe, poleite în aur de apusul învăpăiat al soarelui. Musulmanii se prosternează pe bătrânele covoare ale geamiei şi se roagă. Locomotiva minusculă a decovilului îşi agită clopoţelul prin desişul verde închis al brădetului. Moara scârţâie şi pârâul susură. Era melodia lui familiară din timpul şcolii militare. Imaginile obişnuite se iveau la primul semn. Peste toate stăruia privirea enigmatică a bunicului.

Probabil că, în apropierea satului, nu se afla nicio unitate de cavalerie. Trebuia aşadar să se transfere la infanterie. Nu fără compătimire se uitau camarazii lor călări la trupele pedestre, nu fără a-l compătimi îl vor privi pe transferatul Trotta. Bunicul nu fusese nici el altceva decât un simplu căpitan de infanterie. Să mărşăluieşti călcând pe pământul de baştină era aproape o reîntoarcere acasă, la străbunii tăi rurali. Cu picioare butucănoase păşeau ei pe glia tare, înfigeau fierul plugului în trupul plin de sevă al ogorului şi, cu gesturi ca de binecuvântare, aruncau sămânţa roditoare.

Nu! Nu-i părea deloc rău sublocotenentului să părăsească acest regiment şi poate chiar cavaleria. Tatăl va trebui să i-o îngăduie. Mai avea doar de urmat un curs de infanterie, poate cam incomod.

Trebuia să-şi ia rămas-bun. O mică seară la cazinou. Un rând de băutură. O scurtă cuvântare a colonelului. O sticlă de vin. O afectuoasă strângere de mână a camarazilor. Îi şi auzea şuşotind în spatele lui. O sticlă de şampanie. Poate, cine ştie, până la sfârşit, o incursiune în grup la doamna Resi; încă un rând de rachiuri. Ah, de-ar trece o dată acea seară de adio! Pe ordonanţa Onufri o s-o ia cu el. Nu te poţi obişnui fără trudă cu un nume nou! O să se sustragă vizitei acasă, la tatăl lui. O să încerce să evite mai cu seamă toate momentele grele şi împovărătoare legate de o transferare. Mai rămânea în orice caz drumul dificil, penibil, la văduva doctorului Demant.

Dar ce drum! Sublocotenentul Trotta încerca să se convingă singur că, după înmormântarea soţului, doamna Eva Demant trebuie să fi plecat la Viena, la bătrân. Va sta deci în faţa vilei, va suna îndelung şi zadarnic, se va interesa de adresa ei de la Viena şi-i va scrie o scrisoare scurtă şi, pe cât cu putinţă, călduroasă. E mult mai agreabil să nu ai decât de făcut o scrisoare. Nu-i deloc curajos, se dojenea totodată sublocotenentul. Dacă n-ar simţi mereu în ceafă privirea întunecată şi enigmatică a bunicului, cine ştie cât de jalnic ar trebui să se strecoare prin viaţa asta grea! Se simţea îmbărbătat numai când se gândea la bătrânul erou de la Solferino. Trebuia să revină mereu la bunic pentru a se mai reconforta puţin.

Şi sublocotenentul porni agale pe drumul acela greu. Erau orele trei după-amiază. Micii negustori, lamentabili şi îngheţaţi, aşteptau în faţa dughenelor puţinii lor clienţi. Din atelierele meşteşugarilor se auzeau zgomote familiare şi productive. Se ciocănea voios în făurărie, la tinichigiu huruia tunetul burlanelor goale, din beciul cizmarului răzbăteau lovituri sprintene de ciocan şi la tâmplar zuruiau ferăstraiele. Sublocotenentul îi cunoştea bine pe toţi şi zgomotele atelierelor îi erau familiare. De două ori

pe zi trecea călare pe lângă ele. Putea privi din şa peste vechile firme alb-albastre pe care creştetul lui le depăşea. În fiece zi vedea interiorul încăperilor matinale de la primele etaje, vedea paturile, ceştile de cafea, bărbaţii în cămăşi, femeile cu părul despletit, ghivecele de flori pe prichiciul ferestrelor, fructele uscate şi borcanele cu castraveţi muraţi dinapoia zăbrelelor de fier forjat.

Iată-l în faţa vilei doctorului Demant. Portiţa scârţâi. Intră. Ordonanţa îl întâmpină. Sublocotenentul aşteptă. Doamna Demant apăru. Carl Joseph tremura puţin. Îşi aminti de vizita de condoleanţe la vagmistrul Slama. Mai simţea încă mâna grea, umedă, rece şi molatică a vagmistrului. Revedea vestibulul întunecos şi salonul purpuriu. Simţea în gură gustul coclit al siropului de zmeură.

Prin urmare nu-i la Viena, gândi sublocotenentul abia în clipa când o zări pe văduvă. Fu surprins de rochia ei neagră. I se părea că află abia acum că doamna Demant e văduva medicului. Şi încăperea în care intraseră acum nu mai era cea de pe vremea când prietenul lui mai trăia. Pe perete, în chenar negru, atârna portretul cel mare al decedatului. Se îndepărta parcă tot mai mult de ei ca şi împăratul din tabloul de la cazinou, de parcă nu s-ar mai fi aflat în apropierea ochilor şi mâinilor, ci ar fi devenit inaccesibil, mult dincolo de perete, ca văzut printr-o fereastră.

— Îţi mulţumesc că ai venit! zise doamna Demant.

— Am venit să-mi iau rămas-bun, răspunse Trotta.

Doamna Demant îşi înălţă chipul palid. Sublocotenentul observă strălucirea limpede a ochilor ei frumoşi, mari, cenuşii. Erau îndreptaţi spre dânsul, două luminiţe rotunde de un alb de gheaţă. În clarobscurul iernatic al odăii, numai ochii femeii luminau. Privirea sublocotenentului

rătăcea între fruntea ei îngustă şi albă, şi peretele unde se afla imaginea depărtată a celui dispărut.

Introducerea durase prea mult, era timpul ca doamna Demant să-l poftească să ia loc. Dar nu o făcu. Între timp, se simţea cum întunericul serii apropiate pătrundea tot mai mult pe fereastră şi se lăsa parcă o teamă puerilă, ciudată, că în casa aceasta nu se va mai aprinde nicicând o lumină.

Niciun cuvânt potrivit nu-i venea în ajutor sublocotenentului. Urechea lui prindea răsuflarea uşoară a femeii.

— Stăm aşa în picioare! zise ea în sfârşit. Să ne aşezăm!

Luară loc la masă, faţă în faţă. Ca şi atunci, la vagmistrul Slama.

Carl Joseph şedea cu spatele spre uşă. Ameninţătoare, ca şi atunci, simţea uşa îndărătul lui. I se părea că, fără niciun rost, uşa se deschide din când în când încet şi tot fără zgomot se închide la loc.

Se întuneca din ce în ce mai mult. Amurgul se contopea cu rochia neagră a doamnei Demant. Acum era ea însăşi înveşmântată în crepuscul. Chipul alb plutea nud, dezvelit, pe suprafaţa întunecată a serii. Dispărut era acum portretul din perete al bărbatului mort.

— Soţul meu... se auzi în întuneric vocea doamnei Demant.

Sublocotenentul îi vedea dinţii sclipitori; erau mai albi decât obrazul. Treptat, reîncepu să-i desluşească licărul ochilor.

— Ai fost unicul lui prieten! O spunea adeseori. De câte ori nu vorbea de dumneata! Dacă ai şti! Nu mă pot deprinde cu ideea că e mort. Şi... urmă în şoaptă... şi că eu sunt de vină!

— Ba eu sunt de vină! protestă sublocotenentul.

Glasul îi era strident, aspru şi suna străin în propriile-i urechi. Nu era o consolare pentru văduva Demant.

— Eu sunt de vină! repetă Carl Joseph. Ar fi trebuit să vă conduc cu mai multă precauţie acasă. Nu chiar pe la cazinou.

Femeia începu să plângă. I se vedea obrazul palid lăsându-se tot mai mult asupra mesei, ca o floare ovală, mare, din ce în ce mai prăbuşită. Pe neaşteptate, la dreapta şi la stânga se iviră mâinile albe, care îngropară în palme chipul deznădăjduit al femeii. Şi apoi nu se mai auzi nimic un răstimp, un minut, încă unul, nimic decât hohotele ei. O veşnicie pentru sublocotenent. Să se ridice, să plece şi s-o lase să plângă! gândea.

Şi chiar se ridică. Într-o clipă, mâinile ei căzură pe masă. Cu o voce calmă, ieşită oarecum dintr-un alt gâtlej decât cel ce plânsese, Eva întrebă:

— Încotro?

— Să fac lumină, răspunse Trotta.

Se ridică la rândul ei, ocoli masa şi, în treacăt, îl atinse uşor pe Carl Joseph. Simţi o undă subtilă de parfum care trecu pe lângă el şi se risipi numaidecât.

Lumina năvăli puternică; Trotta se silea să se uite ţintă la lampă, în timp ce doamna Demant îşi ocrotea ochii cu mâna.

— Aprinde, te rog, lumina de pe măsuţă, îi ceru Eva.

Sublocotenentul se supuse. Femeia aştepta lângă uşă, cu mâna la ochi. Când becul de sub abajurul auriu se aprinse, doamna Demant răsuci comutatorul lustrei. Îşi retrase mâna de pe ochi cum ridici o vizieră. Arăta foarte hotărâtă, în rochia neagră, cu obrazul palid îndreptat spre Trotta. Era mânioasă şi vitează. I se mai zăreau pe obraji urmele uşoare, uscate ale lacrimilor. Ochii îi străluceau ca întotdeauna.

— Aşază-te acolo, pe canapea! porunci doamna Demant.

Carl Joseph se aşeză. Pernele îmbietoare se aplecau din toate părţile spre dânsul, dinspre

rezemătoare şi din toate colţurile, perfide şi prudente. Simţea că e periculos să se lase în voia lor şi se trase cu hotărâre spre margine, îşi propti mâinile pe garda sabiei şi văzu cum doamna Eva se apropie de el. Femeia arăta ca un comandant de temut al tuturor acestor perne şi perniţe. La perete, în dreapta, atârna portretul prietenului mort.

Doamna Eva se aşeză şi ea. O perniţă uşoară îi despărţea. Trotta nu se mişcă. La fel ca totdeauna când nu vedea o ieşire din numeroasele situaţii penibile în care obişnuia să se afle, îşi închipuia că ar fi în stare să se ridice şi să plece.

— Aşadar, vei fi transferat? întrebă doamna Demant.

— Mi-am cerut mutarea! răspunse el, cu privirea aţintită asupra covorului, cu bărbia sprijinită pe mâini şi cu mâinile pe garda sabiei.

— E neapărat nevoie?

— Da, e neapărat nevoie!

— Îmi pare rău!... Foarte rău!

Doamna Demant şedea aplecată, ca şi el, cu coatele pe genunchi, cu bărbia în palme şi cu ochii coborâţi asupra covorului. Aştepta probabil un cuvânt de mângâiere, o ofrandă.

Dar el tăcea. Gusta senzaţia plăcută că, printr-o tăcere dârză, răzbună cu străşnicie moartea prietenului său. Îi veneau în minte istorisiri despre femei micuţe, dar primejdioase, drăguţe, dar ucigătoare de bărbaţi, pe care le povesteau mereu camarazii. Probabil că şi ea făcea parte din specia primejdioasă a acestor ucigaşe delicate. Trebuia să caute să se sustragă neapărat de sub dominaţia ei. Se gândea să plece.

În acel moment doamna Demant îşi schimbă atitudinea. Îşi retrase mâinile de sub bărbie. Cu stânga începu, pe îndelete şi cu grijă, să mângâie şnurul de mătase care tivea marginea sofalei. Degetele parcurgeau astfel fâşia îngustă şi lucioasă ce ducea de la ea la sublocotenent, înainte şi înapoi, încet şi invariabil. Pătrundeau în câmpul lui

vizual, iar el îşi dorea în clipa aceea ochelari de cal. Degetele albe îl angajau într-o conversaţie mută, dar cu neputinţă de întrerupt.

Să-şi aprindă o ţigară: bună idee! Îşi scoase tabachera şi chibriturile.

— Dă-mi şi mie una! îi ceru doamna Demant.

Trebui s-o privească în ochi în timp ce-i oferea foc. I se părea deplasat din partea ei să fumeze; ca şi când consumul de nicotină ar fi fost interzis în timpul doliului. Şi felul în care aspira fumul şi îşi rotunjea buzele într-un inel mic şi roşu, pentru a lăsa să iasă norul gingaş şi albastru de fum, era impertinent şi imoral.

— Ai cumva cunoştinţă de locul unde vei fi transferat?

— Nu, răspunse sublocotenentul, dar mă voi strădui să ajung cât mai departe.

— Cât mai departe? De pildă, unde?

— În Bosnia, poate.

— Crezi că vei putea fi fericit acolo?

— Nu cred să pot fi fericit undeva.

— Îţi urez să fii! zise ea repede, cam repede, cum i se păru lui Trotta.

Doamna Demant se ridică, reveni cu o scrumieră, o puse jos, pe parchet, între ea şi sublocotenent, şi zise:

— Deci, probabil că nu ne vom revedea niciodată!

Niciodată! Acest cuvânt atât de temut, acea nemărginită mare moartă, fără liman, a surdei veşnicii! Să nu o mai vezi niciodată pe Katharina, pe doctorul Demant, pe femeia aceasta! Carl Joseph răspunse:

— Probabil! Din nefericire!

Ar fi vrut să adauge: „Nici pe Max Demant n-am să-l mai văd niciodată!” Şi: „Văduvele ar trebui arse pe rug!”, una dintre zicalele cinice ale lui Taittinger, îi trecu totodată sublocotenentului prin minte.

Se auzi soneria, apoi mişcare în coridor.

— Ăsta-i tata! zise doamna Demant.

Domnul Knopfmacher şi intrase.

— Ah, iată-te aşadar, iată-te! exclamă el.

Aducea cu el miros aspru de zăpadă. Despături o batistă mare, albă, îşi suflă zgomotos nasul, strânse cu grijă batista la loc şi o băgă încet, ca pe un lucru de preţ, în buzunarul de la piept, apoi întinse mâna spre perete şi răsuci comutatorul lustrei, se apropie de Trotta, care se ridicase la intrarea lui Knopfmacher şi aştepta de câtva timp în picioare, şi-i strânse în tăcere mâna. Prin această strângere de mână, domnul Knopfmacher încerca să comunice toată durerea ce era de exprimat cu privire la moartea doctorului.

Arătând spre lustră, Knopfmacher se adresă fiicei lui:

— Iartă-mă, dar nu pot suporta lumina asta tristă!

S-ar fi zis că aruncase cu piatra în portretul cu zăbranic negru al celui mort.

— Dar nu arăţi bine deloc! rosti în clipa următoare, aproape cu veselie în glas, Knopfmacher. Te-a impresionat îngrozitor nenorocirea asta, nu-i aşa?

— Era singurul meu prieten!

— Vezi dumneata... începu Knopfmacher şi, surâzând, luă loc la masă. Dar şezi, te rog! îl îmbie pe sublocotenent şi după ce sublocotenentul se aşezase din nou pe sofa, urmă: Acelaşi lucru l-a spus şi dânsul, pe când trăia, despre dumneata. Ce nenorocire!

Dădu de câteva ori din cap şi fălcile lui pline, îmbujorate, se clătinară puţin.

Doamna Demant scoase din mânecă o batistuţă, o duse la ochi, se ridică şi ieşi din odaie.

— Cine ştie dacă o să poată îndura! zise Knopfmacher. Ei, cât n-am căutat s-o fac să înţeleagă! Nimic n-a vrut să audă! Vezi doar şi dumneata, domnule sublocotenent! Fiecare categorie socială îşi are riscurile ei. Dar un ofiţer!

Un ofiţer – iartă-mă, te rog – de fapt nici n-ar trebui să se-nsoare. Între noi fie zis, dar desigur că ţi-a spus-o şi dumitale, avea de gând să demisioneze şi să se dedice cu totul ştiinţei. Şi nici nu-ţi pot spune cât de bucuros eram. Fără îndoială că ar fi devenit un mare medic. Bunul Max, dragul de el!

Domnul Knopfmacher îşi ridică ochii spre portret, zăbovi un răstimp, apoi îşi încheie necrologul:

— O capacitate!

Doamna Demant aduse şliboviţă, băutura preferată a tatălui ei.

— Bei şi dumneata, nu? întrebă Knopfmacher şi umplu păhărelele.

Cu un păhărel plin în mână, se duse prevăzător până la canapea.

Sublocotenentul se ridică. Simţea un gust searbăd în gură, ca odinioară după siropul de zmeură. Goli păhărelul dintr-o sorbitură.

— Când l-ai văzut ultima oară? întrebă Knopfmacher.

— Cu o zi înainte, răspunse Carl Joseph.

— Fără să facă vreo aluzie, a rugat-o pe Eva să plece la Viena. Dânsa a plecat şi n-a bănuit nimic. Apoi a sosit scrisoarea lui de adio. Am ştiut imediat că nu mai e nimic de făcut.

— Nu, nu mai era nimic de făcut!

— În acest cod de onoare e ceva care nu se mai potriveşte cu zilele noastre, iartă-mă, te rog! Trăim, orişicât, în secolul al douăzecilea, gândeşte-te şi dumneata! Avem gramofonul, putem telefona la distanţă de sute de mile, iar Blériot[14] şi alţii zboară chiar prin văzduh. Şi – nu ştiu dacă citeşti ziarele şi te pricepi la politică – se aude că se va modifica radical constituţia. După ce s-a introdus peste tot votul universal, egal şi secret, s-au petrecut tot felul de lucruri, la noi şi în întreaga lume. Împăratul nostru, Dumnezeu să-i dea sănătate, nu mai are concepţii atât de învechite

cum cred unii. Fireşte că nici aşa-numitele cercuri conservatoare nu se înşală în totul. Trebuie procedat cu încetul, cu chibzuială, cu socoteală. Numai să nu ne pripim!

— Nu mă pricep la politică! declară Trotta.

Knopfmacher simţea cum i se umple inima de indignare. Era supărat pe această stupidă armată şi pe orânduielile ei smintite. Copila lui era acum văduvă, ginerele mort, trebuia deci găsit un altul, civil de astă dată, şi probabil că şi titlul lui de consilier comercial se amâna pentru cine ştie când. Era timpul să se pună capăt acestui scandal. Asemenea secături tinere, cum sunt sublocotenenţii, să nu mai aibă voie în secolul al douăzecilea să zburde după plac. Naţiunile îşi cer drepturile, cetăţeanu-i cetăţean, niciun fel de privilegii pentru nobilime; social-democraţia era, ce-i drept, primejdioasă, dar o bună contrapondere. Se vorbeşte tot timpul de război, dar cu siguranţă că nu va veni. O să le arătăm noi! Timpurile s-au luminat. În Anglia, de exemplu, regele n-are niciun cuvânt de spus.

— Fireşte! reluă Knopfmacher. În armată politica nu-şi are loc. El – Knopfmacher arătă spre portret – pricepea totuşi câte ceva din toate astea.

— Era foarte deştept! întregi Trotta cu voce coborâtă.

— Nu mai era nimic de făcut! repetă Knopfmacher.

— A fost poate, rosti sublocotenentul – şi i se părea lui însuşi că o înţelepciune străină vorbeşte printr-însul, una cuprinsă în vechile bucoavne ale regelui cu barbă de argint, rege între hangii – a fost poate foarte deştept şi cu totul singur.

Carl Joseph păli. Simţea aţintite asupra lui privirile scânteietoare ale doamnei Demant. Trebuia să plece.

Se lăsase o tăcere adâncă. Nu mai aveau ce-şi spune.

— Nici pe baronul Trotta n-o să-l mai vedem, *papá*! O să fie transferat, zise doamna Demant.

— Dar un semn de viaţă? întrebă Knopfmacher.

— Să-mi scrii! îl rugă doamna Demant.

Sublocotenentul se ridică.

— Cu bine! îi ură Knopfmacher.

Avea o mână moale şi mare, o simţeai ca pe o catifea caldă. Doamna Demant o luă înainte. Ordonanţa sosi şi-i ţinu ofiţerului mantaua. Doamna Demant stătea lângă el. Trotta îşi lovi călcâiele. Femeia rosti precipitat:

— Să-mi scrii! Vreau să ştiu unde te afli!

Era o adiere caldă, fugară, imediat risipită.

Ordonanţa deschise uşa. Iată treptele. Acum e la poartă, ca atunci când se despărţise de vagmistru.

Porni grăbit spre oraş, intră în prima cafenea ce o întâlni în cale, bău în picioare, la bufet, un coniac, apoi încă unul. „Noi bem numai Hennessy", îl auzi parcă pe prefect. Apoi zori spre cazarmă.

În faţa uşii camerei sale, ca o dungă albastră pe albul peretelui, aştepta Onufri. Furierul regimentului adusese din ordinul colonelului un pachet pentru sublocotenent. Învelit în hârtie brună, lunguieţ, stătea rezemat într-un colţ. Pe masă o scrisoare. Sublocotenentul citi:

> „Dragul meu prieten, îţi las cu limbă de moarte sabia şi ceasornicul meu.
>
> Max Demant."

Trotta despachetă sabia. De gardă atârna ceasornicul plat, de argint, al doctorului Demant. Se oprise. Cadranul arăta orele douăsprezece fără zece minute. Sublocotenentul întoarse ceasul şi-l duse la ureche. Bătaia lui gingaşă şi grăbită ticăia ca o consolare. Deschise cu briceagul căpăcelul din spate, pornit pe joacă şi curios ca un copil. Pe

partea dinăuntru erau gravate iniţialele M.D. Trase sabia din teacă. Puţin sub gardă, doctorul Demant scrijelise pe lamă câteva semne stângace şi greoaie: „Rămâi cu bine şi fii un om liber!” Aşa suna inscripţia.

Sublocotenentul atârnă sabia în dulap. Ţinea cingătoarea în mână. Mătasea înfăşurată pe fire de metal foşnea între degete ca zgomotul unei ploi reci, aurite. Trotta închise dulapul; închisese un sicriu.

Stinse lumina şi se întinsese în pat fără să se dezbrace. Raza galbenă reflectată dinspre încăperile trupei plutea peste luciul alb al uşii şi se oglindea în clanţa sclipitoare. Armonica suspina dincolo, răguşită şi nostalgică, însoţită de vocile de bas ale bărbaţilor. Intonau cântecul ucrainean despre împărat şi împărătească:

„O, împăratul nostru e bun şi milostiv
Şi stăpâna noastră e soaţa lui, împărăteasa.
El călăreşte în fruntea tuturor ulanilor săi
Şi ea rămâne singură-n castel
Şi îl aşteaptă –
Pe-mpărat îl aşteaptă ea, împărăteasa...”

Împărăteasa, ce-i drept, era moartă de mult. Dar ţăranii ruteni credeau că mai trăieşte.

PARTEA A DOUA

Capitolul IX

Razele soarelui habsburgic ajungeau către răsărit până la hotarele ţarului rusesc. Era acelaşi soare sub care familia Trotta se ridicase la rang nobiliar şi dobândise prestigiu.

Recunoştinţa lui Franz Joseph avea memorie bună şi braţul generozităţii sale se întindea până departe. Când unul dintre copiii lui preferaţi era pe cale să comită vreo prostie, miniştrii şi slujitorii împăratului interveneau la vreme şi îl sileau pe nesăbuit să devină precaut şi rezonabil. Nu s-ar prea fi cuvenit ca singurul urmaş al recent înnobilatei familii von Trotta und Sipolje să fie lăsat să-şi facă serviciul tocmai în provincia de baştină a eroului de la Solferino, nepot al unor ţărani sloveni analfabeţi, fiu al unui vagmistru de jandarmi. Putea să-i placă oricât urmaşului să-şi schimbe serviciul la ulani pe unul mai modest, la vreo unitate de infanterie; rămânea astfel credincios memoriei bunicului, cel care, ca simplu sublocotenent de infanterie, salvase viaţa împăratului. Dar spiritul de prevedere al Ministerului de Război cezaro-crăiesc evita ca purtătorul unui titlu nobiliar, cu un nume identic cu al satului sloven din care se trăgea întemeietorul familiei, să fie trimis în vecinătatea acelei comune.

La fel gândea şi prefectul, fiul eroului de la Solferino. Nu-i vorbă, se declarase el de acord – şi, desigur, nu cu inima uşoară – ca fiul său să se transfere la infanterie. Dar cu dorinţa lui Carl Joseph de a fi trimis în provincia slovenă nu se putea în niciun fel împăca. Nici măcar el, prefectul, nu simţise vreodată îndemnul de a vedea

locul natal al tatălui său. El era austriac, slujitor şi slujbaş al Habsburgilor, iar patria lui era cetatea imperială a Vienei. Dacă ar fi avut idei politice cu privire la o reorganizare necesară a marelui şi multinaţionalului imperiu, i-ar fi plăcut să vadă în toate domeniile şi posesiunile Casei de Austria doar nişte vaste şi pestriţe anticamere ale reşedinţei imperiale şi în toate popoarele Monarhiei servitori ai Habsburgilor. El era prefect în districtul lui, reprezenta Maiestatea Apostolică. Purta guler galonat, bicorn şi spadă. Nu dorea să mâne plugul peste binecuvântatul ogor sloven. În scrisoarea categorică adresată fiului său, era o frază: „Din neamul nostru de ţărani mărginaşi, destinul a făcut austrieci. Şi austrieci vrem să rămânem!”

Şi aşa se întâmplă că lui Carl Joseph, baron von Trotta und Sipolje, îi rămase închisă calea spre graniţa de sud şi nu avea de ales decât între a servi în interiorul ţării sau la graniţa de răsărit.

Se hotărî pentru batalionul de vânători staţionat la numai două mile de graniţa rusească. În apropiere se afla satul Burdlaki, locul natal al lui Onufri. Acest ţinut era înrudit cu ţăranii ucraineni, cu armonicile lor nostalgice şi cu neuitatele lor cântece: era sora de la nord a Sloveniei.

Şaptesprezece ore a petrecut sublocotenentul Trotta în tren. La a optsprezecea s-a ivit ultima staţie de cale ferată din estul Monarhiei. Acolo coborî. Onufri, ordonanţa lui, îl însoţea.

Cazarma vânătorilor se afla în mijlocul târgului. Înainte de a pătrunde în curtea cazărmii, Onufri îşi făcu de trei ori cruce. Era dimineaţă. Primăvara, de mult înscăunată ca la ea acasă în interiorul ţării, sosise acolo abia de curând. De pe acum bobiţeii luminau marginile terasamentului liniei ferate. De pe acum începeau să înflorească viorelele în păduri umede. Broaştele orăcăiau în nemărginitele mlaştini. Deasupra acoperişurilor de

paie ale bordeielor săteşti cocorii se roteau pentru a-şi regăsi vechile cuiburi, temelia adăposturilor lor văratice.

Porţiunea de frontieră dintre Austria şi Rusia, în nord-estul Monarhiei, era pe vremea aceea una dintre cele mai ciudate regiuni. Batalionul de Vânători al lui Carl Joseph avea garnizoană într-un orăşel cu zece mii de locuitori. Exista acolo o piaţă vastă, în centrul căreia se încrucişau cele două străzi principale. Una ducea de la răsărit spre apus, cealaltă de la miazănoapte spre miazăzi. Una ducea de la gară la cimitir, cealaltă de la ruinele castelului la moara cu abur. Dintre cei zece mii de locuitori, cam o treime trăia din meşteşuguri de tot soiul. A doua treime îşi scotea anevoios hrana din pământul ei sărăcăcios. Iar restul se îndeletnicea cu un fel de negoţ.

Zicem „un fel de negoţ" fiindcă nici marfa şi nici uzanţele comerciale nu corespundeau ideii pe care lumea civilizată o are despre comerţ. Negustorii acestei regiuni trăiau mai degrabă din afaceri întâmplătoare decât din perspective, mai curând din lucruri neaşteptate decât din calcule comerciale, şi fiecare negustor era în orice moment gata să pună mâna pe marfa pe care soarta i-o scotea în cale sau chiar să născocească o marfă, dacă Dumnezeu nu-i hărăzea niciuna. De fapt, viaţa acestor negustori era o enigmă. Nu aveau prăvălii. Nu aveau firme. Nu aveau credit. Dar erau înzestraţi cu un miraculos şi ascuţit simţ în găsirea tuturor tainicelor şi tăinuitelor surse ale banului. Trăiau din munca altora; dar şi procurau altora de lucru. Nu aveau pretenţii mari. O duceau tot atât de greu ca şi cei ce trăiau din munca braţelor.

Dar era munca altora. Totdeauna în mişcare, mereu pe drumuri, buni de gură şi cu mintea ageră, ar fi fost sortiţi să cucerească o jumătate a lumii, dacă ar fi ştiut ce e lumea. Dar nu ştiau. Căci trăiau departe de ea, între răsărit şi apus, prinşi între

noapte şi zi, ei înşişi un fel de plăsmuiri ale nopţii care circulă ziua.

Spuneam că trăiau „prinşi”? Natura patriei lor nu-i lăsa să o simtă. Natura făurea un orizont nemărginit în jurul oamenilor de la graniţă şi-i înconjura cu un cerc generos, alcătuit din codri verzi şi coline albastre. Şi când treceau prin întunecimea brazilor, ar fi putut chiar crede că sunt aleşii lui Dumnezeu – dacă grija lor zilnică pentru pâinea nevestei şi a copiilor le-ar fi îngăduit să priceapă bunătatea lui Dumnezeu. Dar de cum se apropia iarna, străbăteau pădurile de brazi, negociind lemne pentru cumpărătorii de la oraş. Căci făceau şi negoţ cu lemne. De altfel, se ocupau şi cu comerţul de mărgele pentru sătencele din comunele învecinate şi chiar pentru ţărăncile care trăiau dincolo de graniţă, în ţara muscălească. Făceau negoţ cu pene şi fulgi, cu păr de cal, cu tutun, cu argint, cu giuvaericale, cu ceai chinezesc, cu fructe exotice, cu vite şi cai, cu orătănii şi ouă, cu peşte şi legume, cu iută şi lână, cu unt şi brânză, cu păduri şi moşii, cu marmură din Italia şi cu păr de om din China pentru confecţionarea perucilor, cu viermi de mătase şi mătase gata, cu postavuri de Manchester, cu dantele de Bruxelles şi cu galoşi de la Moscova, cu pânză de la Viena şi cu plumb din Boemia. Nicio marfă, oricât de scumpă sau oricât de ieftină, nu era străină negustorilor şi misiţilor din acest ţinut. Ceea ce nu puteau procura sau vinde conform legilor în vigoare procurau sau vindeau împotriva oricărei legi, abil şi pe ascuns, cu chibzuială şi vicleşug, cu ipocrizie şi îndrăzneală. Ba unii dintre ei făceau chiar negoţ cu oameni, cu oameni vii. Expediau dezertori din armata rusă în Statele Unite şi fete tinere de ţărani în Brazilia şi în Argentina. Aveau agenţii de vapoare şi reprezentanţe de bordeluri din străinătate. Şi totuşi, beneficiile lor erau mizerabile şi nu aveau nici cea mai palidă idee despre huzurul larg şi luxos în care poate trăi un om. Simţurile lor,

oricât de ascuţite şi de capabile să găsească bani, mâinile care puteau scoate aur şi din piatră seacă, aşa cum ar isca scântei din cremene, nu erau în măsură să procure desfătare inimii şi sănătate trupului.

Oamenii din această regiune erau născuţi în mlaştină. Căci mlaştinile se întindeau sinistre pe întregul cuprins al ţinutului, de ambele părţi ale şoselei, cu broaşte, ţânţari purtători de friguri şi buruieni perfide care, pentru drumeţul neştiutor şi imprudent, înfăţişau momeala groaznică a unei minţi înfricoşătoare. Mulţi şi-au pierdut viaţa şi strigătele lor de ajutor nu le-a auzit nimeni. Dar cei născuţi acolo cunoşteau ademenelile mlaştinii şi erau la rândul lor înzestraţi cu ceva din făţărnicia ei. Primăvara şi vara văzduhul era saturat de neîncetatul orăcăit al broaştelor. Sub ceruri stăruiau de asemenea trilurile pline ale ciocârliilor. Şi era un dialog neîntrerupt între cer şi mlaştină.

Printre negustorii de care am vorbit se găseau şi mulţi evrei. Un capriciu al naturii sau, poate, o lege misterioasă a unei descendenţe necunoscute din legendarul popor al hazarilor[15], făcea ca mulţi dintre aceşti evrei de la graniţă să fie roşcovani. Pe capul lor părul era o văpaie. Bărbile ca nişte incendii. Pe dosul mâinilor îndemânatice creşteau peri aspri şi roşii ca un fel de suliţe minuscule. Iar în urechi abunda o lână pufoasă ca un abur roşiatic ieşit din focul mocnit înlăuntrul capului.

Un străin nimerit prin aceste locuri trebuia să se piardă. Nimeni nu era mai puternic decât mlaştina. Nimeni nu putea înfrunta graniţa. Pe vremea aceea, domnii sus-puşi de la Viena şi de la Petersburg se porniseră să pregătească marele război. Oamenii de la graniţă îl simţeau venind înainte ca ceilalţi să-i ghicească apropierea; nu numai fiindcă erau deprinşi să presimtă desfăşurarea lucrurilor, ci şi pentru că vedeau zilnic cu ochii lor simptomele prăbuşirii. Dar până şi din aceste pregătiri ştiau să tragă foloase. Câte

unul trăia din spionaj şi contraspionaj, căpăta fiorini austrieci de la poliţia austriacă şi ruble ruseşti de la cea rusă. Şi în acel pustiu mlăştinos, departe de lume, al garnizoanei, câte un ofiţer cădea pradă disperării, jocului de noroc, datoriilor băneşti şi oamenilor dubioşi. Cimitirele garnizoanelor de frontieră adăposteau multe trupuri tinere ale celor slabi.

Dar şi aici soldaţii făceau instrucţie, ca în toate celelalte garnizoane ale imperiului. În fiecare zi, batalionul de vânători, stropit de sus până jos de noroiul primăverii, cu glod cenuşiu pe cizme, se întorcea la cazarmă. Maiorul Zoglauer călărea în frunte. Plutonul doi din compania întâi era comandat de sublocotenentul Trotta. Tactul în care mărşăluiau vânătorii era ritmat de un semnal larg şi tihnit al gornistului, nu de chemarea îngâmfată a fanfarei care, la ulani, orânduia tropotul de copite al cailor, îl întrerupea sau îl însufleţea. Carl Joseph mergea acum pe jos şi îşi vârâse în cap că e mai bine aşa. În jurul lui, cizmele cu ţinte ale vânătorilor scrâşneau pe pietrişul colţuros care primăvara, în fiece săptămână, la cererea autorităţilor militare, era jertfit drumurilor mlăştinoase. Toate pietrele, milioanele de pietre, erau înghiţite de terenul nesătul al şoselei. Şi mereu ţâşneau din adâncuri alte straturi de mâzgă biruitoare, argintie, lucioasă, înghiţeau piatra şi cimentul şi sclipeau plescăind pe cizmele tropăitoare ale soldaţilor.

Cazarma se afla în spatele parcului comunal. La stânga, alături de cazarmă, era Judecătoria de ocol, peste drum Prefectura, iar îndărătul zidurilor solemne şi şubrede se înălţau două biserici, una catolică, cealaltă ortodoxă, iar la dreapta, după cazarmă, se afla gimnaziul. Orăşelul era atât de mic, încât îl puteai străbate în douăzeci de minute. Clădirile mai importante se înghesuiau una într-alta într-o incomodă vecinătate. Ca deţinuţii în

curtea unei închisori, aşa se învârteau seara cei ieşiţi să se plimbe în jurul rondului din parc.

Până la gară era o bună jumătate de oră de mers pe jos. Popota ofiţerilor de vânători fusese instalată în două mici încăperi ale unei case particulare. Cei mai mulţi dintre camarazi luau masa la restaurantul gării. Carl Joseph de asemenea. Făcea cu plăcere drumul prin noroiul plescăitor, numai pentru a vedea o gară. Era ultima dintre toate gările Monarhiei, dar oricum, şi gara asta avea două perechi de şine lucitoare ce se întindeau fără întrerupere până în inima imperiului. Avea şi gara asta semnale luminoase, vesele şi sticloase în care vibra un ecou gingaş al chemărilor de acasă şi un aparat Morse care ţăcănea neîncetat mesajul frumoaselor voci încâlcite ale unei lumi pierdute în depărtări, bătându-le cuvintele ca o harnică maşină de cusut. Avea şi gara asta un impiegat şi impiegatul acesta agita un clopoţel răsunător şi clopoţelul însemna plecare, plecare, urcaţi în vagoane! O singură dată pe zi impiegatul agita clopoţelul tocmai în timpul prânzului pentru trenul care pornea spre vest, către Cracovia, Oderberg, Viena. Un tren plăcut şi drag. Era tras la peron şi stătea aproape tot atâta vreme cât ţinea prânzul în faţa ferestrelor restaurantului de clasa întâi unde şedeau ofiţerii. Abia la cafea se auzea şuieratul locomotivei. Aburul cenuşiu bătea la ferestre. De îndată ce vaporii începeau să se scurgă în perle şi dungi umede pe geamuri, trenul pleca.

Sorbeau cafeaua şi porneau apoi în grup lent, dezolant înapoi, prin noroiul sur-argintiu.

Până şi generalii plecaţi în inspecţie se fereau să treacă pe acolo. Nu veneau niciodată, nimeni nu venea. În singurul hotel din oraş unde locuiau ca nişte chiriaşi permanenţi cei mai mulţi dintre ofiţerii de vânători, trăgeau numai de două ori pe an marii negustori de hamei din Nürnberg, Praga şi Saaz[16]. Dacă le reuşeau afacerile lor misterioase,

trimiteau după lăutari şi jucau cărţi în singura cafenea care ţinea şi ea de hotel.

De la al doilea etaj al hotelului Brodnitzer, Carl Joseph îmbrăţişa cu privirea întregul orăşel. Vedea frontonul judecătoriei de ocol, turnuleţul alb al prefecturii districtului, drapelul negru-galben de deasupra cazărmii, dubla cruce a bisericii pravoslavnice, sfârleaza primăriei şi toate acoperişurile cenuşii, de şindrilă, de pe casele scunde, cu un singur cat.

Hotelul Brodnitzer era cea mai înaltă clădire din localitate. Un punct de reper, ca şi biserica, primăria şi alte clădiri publice.

Uliţele nu aveau nume şi căsuţele nu aveau numere, iar străinul care se interesa de o ţintă precisă se orienta la întâmplare, după indicaţiile pe care le primea. Cutare locuia în spatele bisericii, cutare peste drum de penitenciar, un al treilea pe mâna dreaptă, după judecătorie. Se trăia ca într-un sat. Şi secretele oamenilor din căsuţele scunde, sub acoperişurile sure de şindrilă, dindărătul geamurilor mici, pătrate, şi al uşilor de brad, răsuflau printre crăpături şi căpriori, revărsându-se pe străzile noroioase şi chiar în curtea mare şi veşnic zăvorâtă a cazărmii. Pe ăsta l-a înşelat nevasta, iar celălalt şi-a vândut fiica unui căpitan rus; aici unul face negoţ cu ouă clocite şi dincolo altul trăieşte numai din contrabandă; ăsta a stat în puşcărie, dar ălălalt a scăpat de pedeapsă; cutare împrumută bani ofiţerilor şi vecinul lui încasează o treime din soldă.

Ofiţerii, în majoritate burghezi şi de origine germană, trăiau de mulţi ani în această garnizoană, se familiarizaseră cu ea şi deveniseră nişte victime ale ei. Eliberaţi de moravurile locurilor lor de baştină, de limba lor maternă, germana, devenită aici limba oficială, de serviciu, abandonaţi nemărginitei dezolări a mlaştinilor, căzuseră în mrejele jocului de noroc şi ale rachiului tare, fabricat în această regiune şi cunoscut sub numele

de „ăl de nouăzeci de grade”. Din mediocritatea inofensivă în care-i educase şcoala de ofiţeri şi instrucţia militară tradiţională, alunecaseră în depravarea acestui ţinut deasupra căruia plutea de pe acum răsuflarea grea a marelui imperiu duşman ţarist. Se aflau la numai paisprezece kilometri de Rusia. Ofiţerii ruşi din regimentul de frontieră veneau nu rareori – şi pe orice vreme – dincoace, în mantalele lor lungi, galbene ca nisipul sau cenuşii ca pana porumbelului, cu epoleţi grei de argint şi de aur pe umerii largi şi cu galoşi lucitori la cizmele cu turetci văcsuite lună. Garnizoanele întreţineau relaţii aproape prieteneşti. Uneori plecau în furgoane mici, cu coviltir, peste graniţă, să asiste la măiestrele performanţe de călărie ale cazacilor şi să bea vodcă. Dincolo, în garnizoana rusească, butoaiele cu rachiu stăteau la marginea trotuarelor din grinzi de lemn, păzite de soldaţi cu puşti şi baionete lungi în trei muchii. Odată cu lăsarea serii, buţile erau rostogolite hodorogind pe străzile bolovănoase, mânate de cizmele cazacilor către cazinoul rus, şi doar un plescăit şi un gâlgâit uşor le mai trădau conţinutul. Ofiţerii ţarului arătau ofiţerilor Maiestăţii Sale Apostolice ce înseamnă ospitalitatea rusească. Şi niciunul dintre ofiţerii ţarului sau dintre cei ai Maiestăţii Sale Apostolice nu ştia pe atunci că, deasupra potiraşelor de sticlă din care beau, moartea îşi şi încrucişa mâinile ei osoase, invizibile.

Pe şesul întins între ambele păduri ale graniţei, cea austriacă şi cea rusească, goneau sotniile cazacilor grăniceri, vijelii în uniformă şi în ordine militărească, pe căluţii iuţi ai stepelor natale, agitându-şi deasupra cuşmelor înalte lăncile, cu nişte fulgere la capătul prăjinilor lungi, fulgere cochete cu steguleţe drăgălaşe.

Pe pământul mlăştinos, moale şi elastic, tropăitul cailor abia dacă se mai auzea. Ţărâna jilavă răspundea doar cu un oftat uşor loviturilor repezi ale copitelor. Abia iarba firavă, de un verde

închis, dacă se culca sub ele. S-ar fi zis că, peste câmpie, cazacii plutesc. Şi când străbăteau şoseaua galbenă, nisipoasă, o coloană înaltă, străvezie, aurită, de pulbere fină se ridica scânteind în soare, se desfăşura în lărgime şi recădea la pământ în mii de nouraşi minusculi.

Oaspeţii şedeau în tribune de scânduri negeluite. Mişcările călăreţilor aproape că întreceau în iuţeală privirile spectatorilor. Cu dinţi mari, galbeni ca de cal, cazacii apucau din şa, în plin galop, batiste roşii şi albastre aruncate la pământ, trupurile se aplecau brusc până pe sub burţile cailor, în timp ce picioarele în cizme lucioase strângeau cu putere coastele animalelor. Alţii zvârleau lancea departe, în sus, arma se învârtejea şi recădea apoi supusă în pumnul ridicat s-o prindă; ca nişte şoimi vii, de vânătoare, suliţele se reîntorceau în mâna stăpânului. Apoi alţi cazaci, ghemuiţi, cu bustul culcat peste grumajii calului, cu gura apăsată frăţeşte de botul animalului, săreau prin cercul uimitor de îngust al unor inele de fier, atât cât ar putea încercui un butoi nu prea mare. Caii îşi întindeau câteşipatru picioarele ca o prelungire orizontală a trupului, coamele se înfoiau ca nişte aripi, cozile stăteau întinse ca nişte cârme, capetele mici se asemănau provelor unor bărci în plină plutire. Mai erau unii care săreau peste douăzeci de butoaie de bere aşezate în şir, unul după altul. Aici caii nechezau înainte de a se pregăti să sară. Călăreţul sosea glonţ de la o depărtare nemărginită, un punct cenuşiu, abia vizibil la început, apoi, într-o iuţeală ameţitoare, creştea până devenea o dungă, un trup, un călăreţ, o pasăre uriaşă din basme alcătuită din trup de om şi de cal, un ciclop înaripat care pe urmă, după ce saltul izbutea, se oprea împietrit ca o statuie de bronz, la o sută de paşi dincolo de şirul de butoaie, un monument din materie neînsufleţită. Pe urmă alţii trăgeau cu puşca în timp ce zburau ca săgeata (până şi ei, puşcaşii, păreau proiectile) spre ţintele

zburătoare pe care, de o parte şi de alta, le ţineau alţi călăreţi, în goană şi ei, pe discuri mari şi albe; puşcaşii galopau, ocheau şi nimereau. Câte unul cădea de pe cal. Caii care veneau în urma lui săreau peste trupul celui căzut şi nicio copită nu-l atingea. Erau şi călăreţi galopând cu încă un cal alături, sărind din goană de pe o şa pe alta, pentru ca, în cele din urmă, cu fiecare mână sprijinită în câte o şa, cu picioarele bălăbănindu-se între trupurile cailor, să se oprească dintr-o smucitură la locul hotărât, ţinându-şi caii în nemişcare, ca nişte făpturi de bronz.

Serbările hipice ale cazacilor nu erau singurele din regiunea de frontieră dintre Monarhie şi Rusia. În garnizoană mai staţiona şi un regiment de dragoni. Între ofiţerii batalionului de vânători, cei din regimentul de dragoni şi domnii din unităţile ruseşti de la graniţă, contele Chojnicki, unul dintre cei mai bogaţi moşieri polonezi din regiune, statornicise legături cât se poate de cordiale.

Contele Wojciech Chojnicki, înrudit cu familiile Ledochowski şi Potocki, încuscrit cu familia Sternberg şi prieten al lui Thun, om cu experienţă de viaţă, un bărbat de patruzeci de ani, dar care nu-şi arăta vârsta, căpitan de cavalerie în rezervă, burlac, uşuratic şi melancolic, iubea caii, băutura, petrecerile, superficialitatea, dar şi seriozitatea. Petrecea iarna în marile oraşe şi în sălile de joc de pe Riviera. Când bobiţeii înfloreau pe marginile terasamentului liniei ferate, obişnuia, ca o pasăre călătoare, să se întoarcă în patria strămoşilor săi. Aducea cu dânsul un aer uşor parfumat din lumea mare, precum şi o mulţime de poveşti galante. Făcea parte din acei oameni care nu pot avea duşmani, dar nici prieteni; doar cunoscuţi, colegi şi relaţii anodine. Cu ochii lui limpezi, puţin bulbucaţi, cu chelia sferică şi lucioasă, cu mustăcioara mică şi blondă, cu umerii strâmţi, cu picioarele peste măsură de lungi,

Chojnicki cucerea simpatia tuturor celor pe care-i întâlnea întâmplător sau intenţionat.

Locuia cu schimbul în două clădiri, cunoscute şi respectate de populaţie, sub numele de „castelul vechi” şi „castelul nou”. Aşa-zisul „castel vechi” era un pavilion de vânătoare mai mare şi mai dărăpănat, pe care contele, din motive necunoscute, nu voia să-l restaureze. „Castelul nou” era o vilă încăpătoare, cu un singur etaj, totdeauna locuit de nişte străini ciudaţi şi uneori chiar suspecţi. Erau „rudele sărace” ale contelui. I-ar fi fost cu neputinţă, fie şi cu preţul celui mai zelos studiu al istoriei familiei sale, să cunoască gradul de rudenie al oaspeţilor. Pentru unii, devenise cu timpul o regulă să vină la „castelul nou” şi să-şi petreacă acolo vara ca membri ai familiei Chojnicki. Sătui, întremaţi şi uneori îmbrăcaţi cu haine noi de croitorul din localitate al contelui, vizitatorii – de îndată ce se auzea fâlfâitul zborului de noapte al primelor stoluri de grauri, iar vremea culesului porumbului trecuse se întorceau în ţinuturile necunoscute unde probabil că erau la ei acasă. Stăpânul „castelului nou” nu le observa nici sosirea, nici popasul, nici plecarea. Dăduse o dată pentru totdeauna dispoziţie ca administratorul evreu al moşiilor lui să controleze relaţiile de rudenie ale celor sosiţi, să organizeze găzduirea şi să stabilească momentul plecării înainte de venirea iernii.

Casa avea două intrări. În timp ce contele şi invitaţii care nu aparţineau familiei foloseau intrarea principală, din faţă, rudele trebuiau să facă un mare ocol prin livada din spatele castelului şi să intre sau să iasă printr-o portiţă a zidului împrejmuitor. Altminteri, aceşti nepoftiţi puteau face tot ce le plăcea.

De două ori pe săptămână, lunea şi joia, aveau loc la contele Chojnicki aşa-zisele „serate obişnuite” şi, o dată pe lună, o „petrecere”. La „seratele obişnuite” erau iluminate numai şase

încăperi puse la dispoziţia invitaţilor, dar la „petrecere” se pregăteau douăsprezece. La „seratele obişnuite” lacheii serveau fără mănuşi şi în livrea portocalie, pe când la „petreceri” lacheii purtau mănuşi albe şi fracuri cărămizii cu gulere de catifea neagră şi nasturi de argint. Se începea totdeauna cu vermut şi cu vinuri spaniole seci. Se trecea la vinuri de Burgundia şi de Bordeaux. După aceea venea şampania. În urmă, coniacul. Şi, pentru a plăti patriei tributul cuvenit, se încheia cu produsul solului propriu, cu rachiul „de nouăzeci de grade”.

Ofiţerii acestui foarte feudal regiment de dragoni şi cei, în majoritate mic-burghezi, ai batalionului de vânători legau la contele Chojnicki înduioşătoare prietenii pe viaţă. Zorii văratici priveau prin ferestrele largi, ogivale ale castelului la un vălmăşag pestriţ de uniforme de infanterie şi de cavalerie. Somnoroşii sforăiau în întâmpinarea soarelui auriu. Către orele cinci dimineaţa, o ceată de ordonanţe speriate dădea fuga la castel pentru a-şi trezi stăpânii. Căci la şase, regimentele începeau instrucţia.

Gazda, pe care alcoolul nu-l obosea, se afla de mult în micul lui pavilion de vânătoare. Manipula acolo tot soiul de eprubete, de flăcărui şi de aparate stranii. În regiune umbla zvonul că, în taină, contele voia să facă aur. De fapt, părea să se ocupe cu nişte experimente năstruşnice de alchimie. Chiar dacă nu fabrica aur, se pricepea totuşi să câştige la ruletă. Dădea uneori să se înţeleagă că moştenise de la un jucător misterios, de multă vreme mort, un „sistem” infailibil.

Era de ani de zile deputat în Reichsrat[17], reales cu regularitate în districtul lui, după ce-i învingea pe contracandidaţi cu ajutorul banilor, prin violenţă şi prin surprindere; se bucura de favoarea guvernului şi nutrea un dispreţ superior pentru corpul parlamentar din care făcea parte.

Nu ţinuse niciodată o cuvântare, nu cerea cuvântul şi nici nu întrerupea pe oratori. Sceptic, ironic, temerar şi impulsiv, Chojnicki obişnuia să spună că împăratul e un moşneag fără minte, guvernul o adunătură de imbecili, parlamentul o ceată de idioţi creduli şi patetici, autorităţile de stat corupte, laşe şi trândave. Germanii austrieci sunt dansatori de vals şi cântăreţi de chef cu tulburel, ungurii put, cehii sunt nişte lustragii înnăscuţi, rutenii sunt ruşi camuflaţi şi trădători, croaţii şi slovenii – cărora le zicea „crovoţi" şi „şlavini" – perieri şi vânzători de castane prăjite, iar polonezii, cărora le aparţinea el însuşi, curtezani, coafori şi fotografi ai jurnalelor de mode. De câte ori se întorcea de la Viena sau de prin alte părţi ale lumii, obişnuia să ţină un discurs pesimist care suna cam aşa:

„Acest imperiu trebuie să se prăbuşească. De cum va închide împăratul ochii, ne vom fărâmiţa în sute de ţăndări. Balcanii vor fi mai puternici decât noi. Toate popoarele îşi vor întemeia micile lor state murdare şi până şi evreii îşi vor proclama un rege în Palestina. La Viena se şi simte duhoarea năduşelii democraţilor, de nici n-o mai poţi suporta pe bulevarde. Muncitorii au drapele roşii şi nu mai vor să muncească. Primarul Vienei e un portar evlavios. Popii merg de pe-acum cu poporul şi ţin în biserici predici în limba cehă. La Burgtheater se joacă porcării ovreieşti şi în fiecare săptămână este ridicat la rangul de baron câte un ungur fabricant de closete. Ascultaţi ce vă spun, domnilor: dacă nu se trage de pe-acum cu puşca, ne-am dus pe copcă. O să vedeţi!"

Ascultătorii râdeau şi mai turnau un pahar pe gât. Nu-l înţelegeau. La ocazii se trăgea cu puşca, mai ales la alegeri, pentru ca, de pildă, să i se asigure contelui Chojnicki mandatul de deputat şi să se arate astfel că lumea nu se poate prăbuşi cu una, cu două. Împăratul mai trăia. După el venea moştenitorul tronului. Armata făcea instrucţie şi

strălucea în toate culorile prevăzute în regulament. Popoarele iubeau dinastia şi-i jurau credinţă în cele mai variate costume naţionale. Chojnicki nu era decât un mucalit.

Sublocotenentul Trotta însă, mai sensibil decât camarazii lui, mai trist decât ei şi purtând permanent în suflet ecoul aripilor fâlfâitoare ale morţii pe care o întâlnise până acum de două ori, sublocotenentul Trotta simţea din când în când greutatea sumbră a acestor prorociri.

Capitolul X

O dată pe săptămână, când era de serviciu pe batalion, sublocotenentul Trotta îi transmitea prefectului monotonele sale comunicări.

Cazarma nu avea lumină electrică. În camerele de gardă ardeau vechile lumânări regulamentare, ca pe vremea eroului de la Solferino.

Numai că acum erau lumânări Apollo, din stearină albă ca omătul şi mai puţin fărâmicioasă, cu feştila bine răsucită şi cu flacără egală.

Scrisorile lui Carl Joseph nu trădau nimic din noul său fel de viaţă şi nici din condiţiile neobişnuite ale regiunii de frontieră. Prefectul se abţinea de la orice întrebare. Răspunsurile lui, transmise cu regularitate în fiecare a patra duminică, erau tot atât de stereotipe ca şi scrisorile sublocotenentului.

În fiecare dimineaţă, bătrânul Jacques aducea corespondenţa în camera în care prefectul obişnuia de ani de zile să ia micul dejun. Era o încăpere izolată, nelocuită în timpul zilei. Fereastra, îndreptată spre răsărit, îngăduia din plin accesul dimineţilor, senine sau tulburi, calde sau răcoroase; vara şi iarna era larg deschisă în timpul gustării matinale. Iarna, prefectul îşi ţinea picioarele înfăşurate într-un pled călduros, masa era împinsă lângă soba mare, unde trosnea focul aprins de bătrânul Jacques cu o jumătate de oră mai devreme. În fiecare an, la cincisprezece aprilie, Jacques înceta să mai facă foc. În fiecare an, la cincisprezece aprilie, prefectul îşi reîncepea plimbările lui de vară, dimineaţa, fără să ţină seama de vremea de afară. Bărbierul venea,

somnoros şi neras, la şase dimineaţa în dormitorul lui Trotta. La şase şi cincisprezece, bărbia prefectului, proaspăt rasă şi pudrată, se odihnea între aripile uşor argintate ale barbetelor. Ţeasta pleşuvă era între timp masată, uşor înroşită de frecţia cu câteva picături de colonie, şi toţi perii de prisos care creşteau parte în nări, parte în urechi şi uneori chiar pe ceafă, deasupra gulerului înalt şi scrobit, erau îndepărtaţi fără urmă. Apoi prefectul îşi lua din cui bastonul galben şi demijobenul gri şi se ducea în parcul comunal. Purta o vestă albă cu nasturi gri, puţin răscroită la piept, şi o redingotă cenuşie ca pana porumbelului. Pantalonii strâmţi, necălcaţi pe dungă, stăteau întinşi cu ajutorul unei cureluşe cenuşii, trecute sub ghetele ascuţite, cu elastic, fără bizeţuri, din cel mai fin şevro.

Străzile erau încă pustii. Stropitoarea primăriei, trasă de doi murgi greoi, trecea agale peste caldarâmul bolovănos. De cum îl zărea pe prefect, vizitiul de pe capra înaltă lăsa biciul în jos, înfăşură hăţurile în jurul mânerului frânei şi îşi scotea şapca până la genunchi. Era singurul din orăşel, dacă nu chiar din tot districtul, căruia prefectul îi îngăduia să-i facă un semn prietenos, aproape intim.

La intrarea în parc, îl saluta sergentul de stradă. Prefectul îi răspundea cu un voios „bună dimineaţa”, fără să mişte mâna. Apoi se apropia de vânzătoarea blondă din pavilionul cu răcoritoare. Acolo îşi ridica un pic demijobenul, sorbea un pahar de apă minerală, lua din buzunarul vestei, fără a-şi scoate mănuşa, o monedă, plătea şi îşi continua promenada. Îi ieşeau în cale brutari, hornari, precupeţi şi măcelari. Toţi îl salutau. Prefectul răspundea ducând încetişor arătătorul la borul pălăriei. Abia în faţa farmacistului Kronauer, plimbăreţ matinal şi dânsul, de altfel consilier comunal, domnul von Trotta îşi scotea pălăria. Uneori spunea: „Bună dimineaţa, domnule farmacist!”, se oprea şi-l întreba: „Cum merge?”

„Foarte bine!” răspundea farmacistul. „Mă bucură!” declara prefectul, îşi mai ridica o dată pălăria şi-şi continua hoinăreala.

Nu se întorcea niciodată înainte de opt. Câteodată îl întâlnea pe factorul poştal în coridor sau pe scară. Intra apoi pentru o clipă în cancelarie. Căci îi plăcea să găsească scrisorile lângă tava cu gustarea de dimineaţă. Era cu neputinţă să primească sau să vorbească cu cineva în timpul micului dejun. Bătrânul Jacques mai putea intra în zilele de iarnă să vadă de foc, sau în cele de vară pentru a închide fereastra dacă ploua cumva prea tare. De domnişoara Hirschwitz nici nu putea fi vorba. Înainte de ora unu, la prânz, prefectului îi era groază s-o zărească măcar.

Într-o zi, pe la sfârşitul lui mai, domnul von Trotta se întorsese acasă cinci minute după opt. Poştaşul trebuia să fi trecut de mult. Domnul von Trotta se aşeză la masă, în camera unde obişnuia să-şi ia gustarea de dimineaţă. Oul îl aştepta, „cleios” ca întotdeauna, şi astăzi în păhăruţul de argint cu suport. Mierea lucea aurie, chiflele proaspete miroseau a cuptor şi a drojdie, ca în toate zilele; untul lumina gălbui, aşternut pe o frunză mare de un verde-închis; în ceaşca de porţelan cu margine aurită aburea cafeaua. Nu lipsea nimic. Cel puţin aşa i se păru prefectului la prima vedere. Dar în clipa următoare se ridică brusc, puse şervetul la loc şi controlă încă o dată masa. În colţul obişnuit, lipseau scrisorile. După cât îşi amintea prefectul, nu trecuse nicio zi fără să primească dimineaţa corespondenţa oficială.

Domnul von Trotta se duse mai întâi la fereastra deschisă, ca şi cum ar fi vrut să se încredinţeze că, afară, lumea mai există. Da, bătrânii castani din parcul comunal mai purtau coroanele dese şi verzi. În rămurişul lor sporovăiau ca în orice dimineaţă păsările nevăzute. Chiar şi căruţa lăptarului care, la acea oră din zi, obişnuia să oprească în faţa prefecturii, era acolo,

nepăsătoare de parcă ar fi fost o zi ca oricare alta. Aşadar, afară nu se schimbase nimic! constată prefectul. Era oare cu putinţă să nu fi sosit nicio corespondenţă? Era oare cu putinţă ca Jacques s-o fi uitat?

Domnul von Trotta agită clopoţelul de pe masă. Clinchetul argintiu se răspândi sprinten prin casa tăcută. Nu se arătă nimeni.

Deocamdată prefectul nu se atinse de mâncare. Mai agită o dată clopoţelul. În fine, se auzi o bătaie în uşă. Fu uimit, speriat şi jignit văzând-o intrând pe menajera lui, domnişoara Hirschwitz.

Purta un fel de echipament de dimineaţă în care prefectul nu o mai văzuse. Un şorţ mare de muşama bleumarin o acoperea de la gât până la picioare şi o bonetă albă îi stătea ţeapănă pe creştet, lăsând să i se vadă urechile mari cu lobi moi, cărnoşi şi laţi. Îi apăru deci domnului von Trotta deosebit de hidoasă, căci nu putea suferi mirosul de muşama.

— Nemaipomenit! zise el fără a răspunde salutului femeii. Unde-i Jacques?

— Jacques a fost astăzi lovit de o indispoziţie.

— Lovit? repetă prefectul fără a înţelege din primul moment. E bolnav? întrebă apoi.

— Are temperatură, preciză domnişoara Hirschwitz.

— Mulţumesc! rosti scurt domnul von Trotta şi făcu un semn cu mâna.

Se aşeză la masă. Bău numai cafeaua. Oul, mierea, untul şi chiflele rămaseră neatinse pe tavă. Pricepuse, ce-i drept, că Jacques s-a îmbolnăvit şi că, prin urmare, n-a putut aduce scrisorile. Dar de ce s-a îmbolnăvit Jacques? Fusese întotdeauna tot atât de sănătos ca şi poşta, de exemplu. Dacă poşta ar fi încetat subit să mai distribuie scrisori, asta n-ar fi fost cu nimic mai surprinzător decât îmbolnăvirea lui Jacques. Nici el, prefectul, nu

fusese vreodată bolnav. Când te îmbolnăveşti, înseamnă că mori. Boala însăşi nu-i altceva decât o străduinţă a naturii de a-l obişnui pe om cu moartea. Epidemiile – în tinereţea domnului von Trotta lumea se mai temea încă de holeră – pot fi biruite de unul sau de altul. De alte boli însă, care se apropie pe furiş de câte unul singur, trebuie să sucombi; chiar dacă poartă denumiri diferite. Medicii – cărora prefectul le zicea „felceri" – pretind că-i pot vindeca pe bolnavi, dar asta numai ca să nu moară ei de foame. Poate că există totuşi şi excepţii, când unii supravieţuiesc bolii, dar – pe cât îşi aminteşte prefectul – asemenea excepţii nu s-au produs în anturajul lui imediat şi nici chiar în cel îndepărtat.

Mai sună o dată.

— Aş vrea să capăt corespondenţa, se adresă el domnişoarei Hirschwitz. Trimite-mi-o cu cineva. De altfel, ce-l doare pe Jacques?

— Are temperatură, răspunse domnişoara Hirschwitz. Se vede că a răcit.

— Răcit? În luna mai?

— Nu mai e tânăr.

— Cheamă-l, te rog, pe doctorul Sribny!

Acesta era medicul districtual. Lucra la prefectură între nouă şi douăsprezece. Trebuia deci să sosească îndată. După opinia prefectului, Sribny era un om onest.

Între timp, aprodul adusese curierul. Prefectul aruncă doar o privire plicurilor închise, le dădu înapoi şi ordonă să fie puse în cancelarie. Stătea la fereastră şi nu se putea dumiri îndeajuns că lumea de afară părea să nu ştie nimic despre schimbările din casa lui. În ziua aceea nu dejunase încă şi nici nu citise poşta. Jacques zăcea la pat, doborât de o boală misterioasă. Şi totuşi, viaţa îşi urma cursul ei obişnuit!

Fără grabă, frământat de gânduri confuze, domnul von Trotta intră în prefectură şi se aşeză la masa lui de lucru cu douăzeci de minute întârziere

faţă de celelalte zile. Primul comisar districtual se prezentă pentru a-şi depune raportul. În ziua precedentă avusese loc o nouă întrunire a muncitorilor cehi. Se anunţase o serbare a sokolilor[18]. Delegaţi din statele slave – se înţelegea prin această denumire Serbia şi Rusia, cărora în limbajul oficial nu li se spunea niciodată pe nume – urmau să sosească a doua zi. Se mişcau şi social-democraţii de limbă germană. Într-o filatură, un muncitor fusese bătut de camarazii săi fiindcă, după spusele spionilor, refuzase să se înscrie la „roşii".

Toate acestea îl îngrijorau pe prefect, îl îndurerau, îl mâhneau, îl răneau. Tot ce întreprindeau păturile recalcitrante ale populaţiei pentru a slăbi autoritatea statului, pentru a jigni direct sau indirect pe Maiestatea Sa împăratul, pentru a face legea şi mai neputincioasă decât era şi aşa, pentru a tulbura ordinea, a leza buna-cuviinţă, a batjocori demnitatea, a întemeia şcoli cehe, a promova deputaţi opoziţionişti – toate acestea erau manopere îndreptate împotriva lui personal, a prefectului. La început, nu dăduse prea multă importanţă naţionalităţilor care cereau autonomie şi nici „poporului" ce revendica „mai multe drepturi", începuse apoi treptat să urască pe aceşti „agitatori", „incendiatori" şi „oratori electorali".

Îi ordonă deci comisarului districtual să dizolve pe loc orice adunare în care s-ar îndrăzni cumva să se adopte vreo „rezoluţie". Dintre toate expresiile care în ultima vreme ajunseseră la modă, pe asta o ura cel mai mult; poate unde nu era nevoie de schimbat decât o singură literă pentru a se preface în cel mai infam cuvânt din câte există: revoluţie. Pe acesta îl stârpise cu desăvârşire. În vocabularul lui, chiar şi în cel oficial, cuvântul „revoluţie" nu apărea; şi dacă în vreun raport al subalternilor săi citea denumirea de „agitator revoluţionar" pentru a desemna un activist

social-democrat, o ştergea şi o corija cu cerneală roşie în „individ suspect”. Poate că undeva, în cuprinsul Monarhiei, existau revoluţionari, dar în districtul domnului von Trotta nici pomeneală nu putea fi!

— Trimite-mi-l după prânz pe vagmistrul Slama! ordonă el comisarului. Pentru aceşti sokoli, cere întăriri de la jandarmerie. Scrie un scurt raport către rezident şi dă-mi-l mâine-dimineaţă. Poate că va trebui să ne punem în legătură cu autorităţile militare. În orice caz, începând de mâine, postul de jandarmi e pus în stare de alarmă. Aş dori să am un extras rezumativ din ultimul decret ministerial privitor la starea de alarmă.

— Am înţeles, domnule prefect!

— Bun! Doctorul Sribny a sosit?

— A fost chemat urgent la Jacques.

— Aş fi vrut să-i vorbesc.

Prefectul nu se mai atinse în ziua aceea de niciun act. Odinioară, în anii calmi, când abia începuse să se obişnuiască cu postul de prefect, nu existau nici autonomişti, nici social-democraţi, ci numai niscaiva „indivizi suspecţi”. În scurgerea lentă a anilor, nu se prea observa cum cresc, cum se înmulţesc şi cum devin tot mai periculoşi. Prefectului i se părea că abia îmbolnăvirea lui Jacques îl făcuse dintr-odată atent asupra groaznicelor schimbări de pe lume şi că moartea, prezentă acum la căpătâiul bunului servitor, nu-l ameninţă numai pe Jacques. Dacă moare, îi trecu prefectului prin minte, e ca şi cum eroul de la Solferino ar muri pentru a doua oară şi poate – aici inima domnului von Trotta se opri o secundă în loc – şi cel pe care eroul de la Solferino îl scăpase de la moarte. Vai! Nu numai Jacques se îmbolnăvise! Nedeschise rămăseseră scrisorile în faţa prefectului, pe masa lui de lucru: cine ştie ce ar mai putea conţine! Sub ochii autorităţilor, sokolii se întrunesc între frontierele imperiului. Sokolii aceştia – pe care prefectul îi numea în sinea lui

„sokolişti”, de parcă ar fi vrut să facă din acest grup mare, între popoarele slave, un fel de partid de proporţii mai mici – se prefăceau doar că sunt sportivi şi că nu vor decât să-şi fortifice muşchii. În realitate însă, erau spioni sau rebeli plătiţi de ţar. În *Fremdenblatt* citise, cu o zi înainte, ştirea că studenţii germani din Praga cântă la ocazii „Straja la Rin”[19], acest imn al prusacilor, al aliaţilor Austriei, de fapt duşmanii ei seculari. Pe cine să te mai bizui? Prefectul se înfioră. Şi, pentru întâia oară de când lucra în acea cancelarie, se duse la fereastră şi o închise, deşi era incontestabil o zi caldă de primăvară.

În clipa aceea intră medicul districtual şi domnul von Trotta îl întrebă de starea lui Jacques. Doctorul Sribny răspunse:

— Dacă se declară o congestie pulmonară, nu rezistă. E foarte bătrân. A făcut patruzeci de grade temperatură. A rugat să i se trimită preotul.

Prefectul se încovoie deasupra mesei. Se temea ca doctorul să nu-i observe pe chip o schimbare şi simţea chiar că, de fapt, ceva începea să se schimbe în trăsăturile feţei lui. Trase sertarul, scoase cutia cu trabucuri şi o întinse doctorului. Îi arătă cu un gest mut fotoliul. Fumară amândoi.

— Aşadar, nu prea sunt speranţe? întrebă în cele din urmă domnul von Trotta.

— Ca să fiu sincer, foarte puţine! replică doctorul. La vârsta asta...

Lăsă fraza neterminată şi se uită la prefect ca şi cum ar fi vrut să se convingă că stăpânul e mult mai tânăr decât servitorul.

— N-a fost niciodată bolnav! răspunse prefectul de parcă ar fi invocat o circumstanţă atenuantă, iar doctorul ar fi o instanţă de care depindea viaţa bolnavului.

— Da, da! se mulţumi se spună doctorul. Se întâmplă! Ce vârstă să aibă?

Prefectul se gândi o clipă, apoi zise:

— Între şaptezeci şi opt şi optzeci.

— Da, răspunse doctorul Sribny, cam aşa m-am gândit şi eu. Adică azi abia. Cât timp e omul pe picioare, crezi că o să trăiască veşnic.

Spunând acestea, doctorul se ridică şi se duse la lucrul lui.

Domnul von Trotta notă pe un bilet: „Sunt în locuinţa lui Jacques", puse hârtia la vedere şi ieşi în curte.

Nu fusese niciodată în locuinţa lui Jacques. Era o căsuţă scundă, cu un horn mult prea mare pe acoperiş, lipită de zidul din spatele curţii. Avea trei pereţi de cărămidă galbenă şi o uşă cafenie la mijloc. Intrai printr-o bucătărie şi apoi, pe o uşă cu geamuri, în odaia de locuit. Canarul domesticit al lui Jacques stătea pe stinghiuţa coliviei, lângă fereastra cu o perdeluţă albă şi cam scurtă, în dosul căreia părea să răsară geamul. Masa, dată la rindea, era împinsă la perete. Deasupra ei atârna o lampă albastră cu petrol, cu o oglindă rotundă şi amplificator de lumină. Sfânta Fecioară, într-o ramă mare, era aşezată pe masă şi sprijinită de perete, aşa cum se aşază portretele rudelor.

În pat, cu căpătâiul spre fereastră, sub un maldăr alb de cearşafuri şi perne, zăcea Jacques. Credea că venise preotul şi suspină din adânc, despovărat, ca şi cum i-ar fi sosit mântuirea.

— A, domnul baron! zise el apoi.

Prefectul se apropie de bătrân. Într-o odăiţă asemănătoare, la sediul Asociaţiei Invalizilor din Laxenburg, fusese aşezat pe catafalc bunicul prefectului, vagmistrul de jandarmi. Prefectul mai vedea şi acum raza galbenă a lumânărilor mari, albe în penumbra încăperii ocrotite de draperie, tălpile cizmelor enorme ale mortului îmbrăcat în haine de sărbătoare. Să-i fi venit acum şi lui Jacques rândul?

Bătrânul se ridică în capul oaselor. Purta o scufie de noapte, croşetată din lână albastră, prin ochiurile căreia licărea argintul părului cărunt.

Obrazul lui bine ras, uscăţiv şi împurpurat de febră, amintea de fildeşul colorat.

Prefectul luă loc pe un scaun, lângă pat, şi zise:

— Ei, nu-i chiar atât de grav, mi-a spus-o doctorul chiar acum. E probabil un simplu guturai.

— Da, domnule baron, răspunse Jacques şi făcu sub plapumă o încercare slabă de a-şi lipi călcâiele.

Se ridică apoi în perne.

— Vă rog să mă iertaţi, zise el. Până mâine cred c-o să treacă!

— În câteva zile, cu siguranţă!

— Aştept preotul, domnule baron.

— Da, da, îl linişti domnul von Trotta, vine el, n-avea grijă. Dar pentru asta mai e destulă vreme!

— E pe drum, răspunse Jacques ca şi cum ar fi văzut cu ochii lui cum se apropie preotul. Vine-acum!

Şi, deodată, păru să nu mai ştie că prefectul şedea lângă el.

— Când a murit răposatul domnul baron, reîncepu el apoi, n-a ştiut nimeni nimic. Dimineaţa – sau poate era cu o zi înainte? – mai venise-n curte şi-a zis: „Jacques, unde-mi sunt cizmele?” Da, fusese chiar cu o zi înainte. Şi-n dimineaţa următoare nu i-au mai trebuit. Pe urmă a venit iarna, era o iarnă destul de grea. Cred c-am s-o duc şi eu pân la iarnă. Pân’ la iarnă nu mai e mult, numai un pic de răbdare să am. Acuma suntem în iulie, prin urmare, iulie, iunie, mai, aprilie, august, noiembrie şi la Crăciun cred c-o iau din loc. Alinierea! Companie, înainte marş!

Se opri şi se uită cu ochi mari, lucioşi şi albaştri prin făptura prefectului, ca prin sticlă.

Cu blândeţe, domnul von Trotta încercă să-l împingă înapoi în perne, dar bustul lui Jacques se ţinea ţeapăn şi nu ceda. Doar capul îi tremura şi scufia albastră, de noapte, tremura şi ea neîncetat.

Pe fruntea înaltă, galbenă şi osoasă sclipeau mici mărgăritare de sudoare. Prefectul le ştergea din când în când cu batista, dar mereu apăreau alţi stropi. Luă mâna bătrânului Jacques, se uită la pielea roşiatică, solzoasă şi aspră de pe dosul lat al palmei şi la degetul gros mult distanţat. Puse apoi cu grijă la loc mâna bolnavului, deasupra plăpumii, se întoarse la cancelarie, porunci aprodului să-l cheme pe preot şi să aducă o soră de caritate şi o rugă pe domnişoara Hirschwitz să stea între timp de veghe lângă Jacques. Îşi luă apoi pălăria, mănuşile şi bastonul şi se duse la acea oră neobişnuită în parc, spre surprinderea tuturor celor care se găseau acolo.

Dar nerăbdarea îl goni curând, din umbra adâncă a castanilor, acasă. Când se apropie de uşa lui, prinse cu urechea clinchetul argintiu al Sfintelor Taine din mâna preotului. Îşi scoase pălăria şi, cu capul plecat, zăbovi în faţa intrării. Câţiva trecători se opriră din mers. După puţin, preotul părăsi casa. Unii dintre cei de pe stradă aşteptară până ce prefectul dispăru în coridor, îl urmară curioşi şi aflară de la aprod că Jacques trage să moară. Bătrânul servitor era cunoscut în orăşel. Şi, în cinstea lui, păstrară câteva clipe de tăcere pioasă.

Prefectul străbătu curtea şi intră de-a dreptul în locuinţa muribundului; îngândurat, căută în bucătărie un loc pentru pălărie, mănuşi şi baston şi se hotărî în sfârşit să le pună pe rafturile etajerei, printre oale şi farfurii. O trimise pe domnişoara Hirschwitz la treburile ei şi se aşeză lângă pat.

Soarele se ridicase atât de sus, încât învăluia întreaga curte a prefecturii şi pătrundea pe fereastră în odaia lui Jacques. Perdeaua scurtă, albă, atârna acum ca un şorţuleţ însorit şi zglobiu în faţa geamurilor. Canarul ciripea voios şi fără întrerupere; scândurile goale şi curate ale duşumelei luminau galben în bătaia soarelui; o dungă lată, argintie, de soare se răsfrângea la

picioarele patului, partea de jos a cuverturii imaculate căpătase acum o intensă albeaţă cerească şi, văzând cu ochii, dunga de soare se căţăra către peretele unde se afla patul. Din timp în timp, o adiere lină flutura în curte printre crengile câtorva copaci bătrâni care fuseseră sădiţi de-a lungul zidurilor şi puteau avea vârsta lui Jacques sau chiar mai mult şi-l adăposteau sub umbra lor în fiecare zi. Vântul adia, coroanele arborilor foşneau şi Jacques părea să o ştie. Căci se ridică de pe perne şi zise:

— Vă rog, domnule baron, fereastra!

Prefectul deschise fereastra şi, din curte, pătrunseră pe loc în mica încăpere zvonurile voioase ale lunii mai. Se auzeau şoaptele copacilor, răsuflarea uşoară a vântuleţului, zumzetul zburdalnic al gâzelor scânteietoare şi trilurile ciocârliilor din nesfârşite înalturi albastre. Canarul se avântă afară, dar numai pentru a arăta că mai ştie să zboare. Căci se reîntoarse după câteva clipe, se aşeză pe prichiciul ferestrei şi reîncepu să cânte cu puteri îndoite.

Voioasă era lumea, înăuntru, ca şi afară. Şi Jacques se aplecă peste marginea patului, rămase nemişcat în ascultare, picăturile de năduşeală îi sclipeau pe fruntea aspră şi gura subţire i se întredeschise încet. La început, surâse doar în tăcere. Apoi închise ochii, fălcile lui scofâlcite şi împurpurate se strânseră de umerii obrajilor; acum arăta ca un bătrân poznaş şi un chicotit slab îi ieşi din gâtlej. Râdea. Râdea fără oprire; pernele tremurau uşor şi căpriorii patului chiar scârţâiră un pic. Surâdea şi prefectul. Da, moartea venea la Jacques ca o fată vioaie în primăvară şi Jacques îşi ţinea deschisă gura bătrână, arătându-şi dinţii galbeni şi rari. Ridică mâna, arătă spre fereastră şi, tot chicotind, îşi clătina capul.

— Frumoasă zi astăzi! observă prefectul.

— Uite că vine, uite că vine! rosti Jacques. Pe un cal bălan, în straie albe, dar de ce călăreşte atât

de încet? Uite, uite ce încet călăreşte! Buna ziua! Bună ziua! Nu vrei să vii mai aproape? Ci vino odată! Vino odată! E frumos afară, nu-i aşa?

Îşi retrase mâna, îşi îndreptă privirea către prefect şi urmă:

— Cât de încet călăreşte! Asta-i din pricină că vine de dincolo. E doar mort de mult şi nu mai e deprins să călărească pe aici, pe pietre! Ehei, înainte vreme! Mai ştii cum arăta? Aş vrea să văd portretul. Să se fi schimbat oare cu-adevărat? Adu-l încoace, tabloul, fii atât de bun, adu-l încoace! Te rog, domnule baron!

Prefectul înţelese imediat că era vorba de portretul eroului de la Solferino. Se supuse şi ieşi. Urcă treptele câte două, intră grăbit în bibliotecă, se urcă pe un scaun şi desprinse din cui portretul eroului de la Solferino. Era cam prăfuit; suflă deasupra şi îl şterse apoi cu batista, aceeaşi cu care zbicise mai înainte fruntea muribundului. Şi nici acum prefectul nu înceta să zâmbească. Era vesel. Nu mai fusese de multă vreme vesel. Porni în grabă, cu marele portret sub braţ, şi străbătu curtea.

Se apropie de patul lui Jacques. Bătrânul se uită îndelung la portret, îşi plimbă arătătorul peste chipul eroului de la Solferino şi zise în cele din urmă:

— Ţine-l către soare!

Prefectul îl ascultă. Aşeză portretul în raza dungii însorite de la picioarele patului. Jacques se ridică şi zise:

— Da, chiar aşa arăta.

Şi se lăsă din nou între perne.

Prefectul puse apoi portretul pe masă, alături de icoană, şi reveni lângă pat.

— Mă urc îndată acolo, sus! zise Jacques zâmbind şi arătând spre tavan.

— Mai ai încă multă vreme! îl încurajă prefectul.

— Nu, nu! se împotrivi Jacques şi râse foarte tare. Am avut vreme îndeajuns până acum. A venit timpul să mă duc şi eu sus. Ia vezi acolo cât de bătrân sunt! Că am şi uitat.

— Unde acolo?

— Acolo jos! stărui Jacques şi făcu un semn spre suportul patului.

Ascundea un sertar. Prefectul îl trase afară. Zări un pacheţel înfăşurat cu grijă în hârtie brună de împachetat, alături de o cutie rotundă de tablă cu o poză pestriţă, acum decolorată, pe capac, înfăţişând o păstoriţă cu perucă albă, şi îşi aminti că era de la o cutie de bomboane pe care, în copilărie, o văzuse în pomul de Crăciun al colegilor.

— Aici e livretul! zise bătrânul.

Era livretul militar al lui Jacques. Prefectul îşi puse ochelarii şi citi: Franz Xaver Joseph Kromichl.

— E livretul tău? întrebă domnul von Trotta.

— Sigur! răspunse Jacques.

— Atunci te numeşti Franz Xaver Joseph?

— Aşa m-oi fi numind.

— De ce ţi-ai spus Jacques?

— Aşa a poruncit dumnealui.

— Aha! făcu domnul von Trotta şi citi anul naşterii. Apoi în august împlineşti optzeci şi doi de ani.

— Optzeci şi doi în august! Dar azi în cât e?

— În optsprezece mai.

— Cât mai e până-n august?

— Trei luni.

— Aşa? răspunse Jacques cât se poate de liniştit şi se sprijini din nou în perne. N-o mai apuc! Ia deschide cutia!

Prefectul scoase capacul.

— Aici e Sfântul Anton şi aici Sfântul Gheorghe, reluă Jacques. Îi poţi păstra! Asta-i rădăcină de tufan, lecuieşte de friguri. Dă-i-o lui fi-tu, lui Carl Joseph. Salută-l din partea mea.

Poate să-i fie de folos, că pe-acolo sunt mlaştini. Şi acum închide fereastra! Aş vrea să dorm.

Se făcuse amiază. Patul se afla în plină bătaie a soarelui. Muşte mari, verzi se lipiseră nemişcate de fereastră şi canarul nu mai ciripea, ci ciugulea dintr-o bucăţică de zahăr. Din turnul primăriei vibrară douăsprezece lovituri, ecoul lor de aur stărui un răstimp în curte. Jacques respira liniştit.

Prefectul se duse acasă şi intră în sufragerie.

— Nu mănânc! îi comunică domnişoarei Hirschwitz.

Îşi plimbă privirea prin încăpere. Aici, în locul acesta, stătea totdeauna Jacques cu platoul în mână, uite-aşa se apropia de masă şi uite-aşa oferea tava.

Domnul von Trotta nu putu mânca în ziua aceea. Se duse jos în curte, se aşeză pe banca de lângă zid, sub grindişul cafeniu al cerdacului de lemn, şi aşteptă să sosească sora de caritate.

— Acum doarme, îi spuse când o zări.

Din când în când adia o boare uşoară. Umbra grindişului se întindea încet în lung şi în lat. Muştele bâzâiau în jurul barbetelor prefectului. Le gonea uneori cu mâna şi manşeta scrobită fâşâia. Pentru prima oară de când se afla în serviciul împăratului, nu lucra ziua în amiaza mare, în plină zi de săptămână. Nu simţise niciodată nevoia să-şi ia un concediu. Pentru prima oară îşi îngăduise o zi lucrătoare liberă. Se gândea la bătrânul Jacques şi era totuşi voios. Bătrânul Jacques murea, dar prefectului i se părea că sărbătoreşte un mare eveniment care îi prilejuieşte prima zi de vacanţă.

O zări deodată pe sora de caritate ieşind pe uşă. Îl informă pe domnul von Trotta că, după cât se pare, Jacques, perfect lucid şi fără temperatură, se sculase din pat şi era tocmai pe cale să se îmbrace.

Într-adevăr, îndată după aceea prefectul îl văzu pe bătrân la fereastră. Pusese briciul de ras, pensula şi săpunul pe pervaz, aşa cum obişnuia să

facă în fiece dimineaţă pe când era sănătos şi, cu oglinjoara agăţată de încuietoarea ferestrei, se pregătea să se bărbierească.

Jacques deschise fereastra şi, cu glasul lui sănătos, de toate zilele, strigă:

— Mă simt bine, domnule baron, sunt sănătos tun, vă rog să mă iertaţi, nu vă deranjaţi, vă rog!

— Ei, atunci e totul în regulă! Mă bucur, mă bucur nespus de mult! Acum ai să începi cu Franz Xaver Joseph o viaţă nouă.

— Mai bine rămân Jacques!

Domnul von Trotta, fericit de o asemenea miraculoasă întâmplare, dar şi niţel descumpănit, se întoarse la banca lui, o rugă pe soră să mai rămână pentru orice eventualitate şi o întrebă dacă mai întâlnise asemenea vindecări subite la oameni atât de vârstnici.

Sora, cu ochii la mătănii şi culegându-şi parcă răspunsul cu degetele din şirag, răspunse că însănătoşirea, ca şi îmbolnăvirea, subite sau treptate, se află în mâinile Domnului; şi că voia Lui a făcut adeseori foarte repede din muribunzi oameni sănătoşi reveniţi la viaţă.

Un răspuns mai ştiinţific i-ar fi fost prefectului mai pe plac. Se hotărî deci să-l întrebe a doua zi pe medicul districtual. Până una-alta, se duse la cancelarie, ce e drept, eliberat de o mare povară, dar şi stăpânit de o şi mai mare şi cu atât mai inexplicabilă nelinişte.

Nu mai putea lucra. Dădu vagmistrului Slama, care-l aştepta de multă vreme, instrucţiuni privitoare la serbarea sokolilor, dar fără severitate şi cu prea puţină energie. Toate primejdiile de care era ameninţat districtul W. şi întreaga Monarhie îi apărură deodată domnului von Trotta mai puţin importante decât i se arătaseră în cursul dimineţii.

Se despărţi de vagmistru, dar îl rechemă îndată şi-l întrebă:

— Ascultă, Slama, ţi-a ajuns vreodată la urechi un lucru ca acesta: ca Jacques să pară

azi-dimineaţă că e pe moarte şi acum să fie iarăşi teafăr şi voinic?

Nu, vagmistrul Slama nu mai auzise. Şi, la întrebarea prefectului dacă ar vrea să-l vadă pe bătrân, Slama se declară gata. Ieşiră amândoi în curte.

Şi iată-l pe Jacques aşezat pe scăunel, cu un şir de perechi de încălţăminte orânduite milităreşte în faţa lui, cu peria în mână, scuipând cu putere în cutia de lemn cu cremă de ghete. Voi să se ridice zărindu-l pe prefect, dar nu o putu face destul de repede şi, de altfel, simţise pe umeri mâinile domnului von Trotta. Îl salută vesel, cu peria, pe vagmistru.

Prefectul se aşeză pe bancă, Slama îşi sprijini arma de zid şi luă şi el loc la o depărtare cuviincioasă; Jacques rămase pe scăunel şi lustruia încălţămintea, deşi ceva mai superficial şi mai încet ca de obicei. În acest răstimp, sora de caritate se ruga în odaie.

— Acum îmi vine-n minte, zise Jacques, că azi l-am tutuit pe domnul baron! Mi-am amintit aşa, deodată.

— Nu face nimic, Jacques! îl linişti domnul von Trotta. Aveai febră.

— Păi, da, am vorbit şi eu ca mortu'. Şi trebuie să mă arestezi pentru declaraţii false, domnule vagmistru! Fiindcă, vezi dumneata, mă cheamă Franz Xaver Joseph! Dar pe mormânt aş vrea să se scrie şi Jacques. Şi carnetul meu de economii e sub livretul militar, am ceva acolo pentru înmormântare şi o slujbă religioasă – şi să vedeţi că acolo iar îmi zice Jacques!

— Timpul le coace pe toate! rosti prefectul. Mai putem aştepta.

Vagmistrul râse cu voce tare şi îşi şterse fruntea.

Jacques lustruise oglindă toate ghetele. Simţea că îl ia cu frig; intră în odaie, reveni încotoşmănat cu paltonul lui îmblănit, de iarnă, pe

care-l purta şi vara când ploua, şi se aşeză la loc pe scăunel. Canarul îl urma fluturând deasupra capului său argintat. Căută o clipă un loc pe care să se aşeze, se caţără pe bara unde atârnau câteva covoare şi începu să cânte. Trilurile deşteptară sute de glasuri de vrăbii din coroanele celor câţiva copaci şi preţ de câteva minute aerul se umplu de o larmă veselă, ciripitoare şi fluierătoare.

Jacques înălţă capul şi ascultă, nu fără un simţământ de mândrie, vocea triumfătoare a canarului, care le întrecea pe toate celelalte. Prefectul zâmbea. Vagmistrul râdea cu batista la gură şi Jacques chicotea. Până şi sora încetă să se mai roage şi surâdea prin fereastră. Soarele auriu al după-amiezii târzii lumina acum grindişul şi se juca sus, în coroanele verzi. Gâzele, obosite de apropierea serii, se roteau în roiuri străvezii; din când în când, zbârnâia din greu câte un cărăbuş în zbor, strecurându-se printre cei de faţă, zburând de-a dreptul în frunziş şi probabil la pieire în pliscurile căscate ale vrăbiilor. Vântul se înteţise. Acum păsările tăceau. Firmamentul îşi închidea albastrul, iar nouraşii albi se colorau în trandafiriu.

— Acum du-te de te culcă! îl îndemnă domnul von Trotta pe Jacques.

— Mai trebuie să duc tabloul sus, mormăi bătrânul.

Se duse să ia portretul eroului de la Solferino şi dispăru apoi cu el în întunericul scării. Vagmistrul îl urmări cu privirea şi zise:

— Ciudat!

— Da, destul de ciudat! întări domnul von Trotta.

Jacques se înapoie şi se apropie de bancă. Se aşeză fără un cuvânt, în chip surprinzător, între prefect şi vagmistru, deschise gura, răsuflă din adânc şi, înainte de a se fi întors cei doi spre dânsul, grumazul lui bătrân căzu pe spetează, mâinile i se lăsară în jos, paltonul i se desfăcu,

picioarele se întinseră ţepene şi vârfurile întoarse ale pantofilor se ridicară în sus.

Violent şi scurt, vântul străbătu curtea. Soarele dispăruse în spatele zidului.

Prefectul sprijini în palma lui stângă capul cărunt al servitorului, în timp ce cu dreapta îi palpa inima. Vagmistrul se ridicase speriat în picioare, lăsând să-i cadă chipiul negru. Sora de caritate sosi cu paşi mari, grăbiţi. Apucă mâna bolnavului, o ţinu un răstimp între degete, o aşeză apoi cu blândeţe pe blană şi făcu semnul crucii. Se uită apoi în tăcere la vagmistru. Acesta înţelese şi-l prinse pe Jacques de subsuori. Sora îl apucă de picioare.

Îl cărară aşa în odăiţa lui, îl culcară în pat, îi împreunară mâinile, le înfăşurară în mătănii şi-i puseră la căpătâi icoana Maicii Domnului, îngenunchează lângă pat şi prefectul începu să se roage. Nu se mai rugase de multă vreme. Din adâncurile tăinuite ale copilăriei se înfiripa în el o rugăciune, o implorare pentru mântuirea sufletelor unor rude moarte, şi pe aceasta o îngână el acum. Apoi se ridică, aruncă involuntar o privire spre pantaloni, scutură praful de pe genunchi şi, urmat de vagmistru, părăsi încăperea.

— Aşa aş vrea să mor şi eu cândva, dragă Slama! zise prefectul în locul obişnuitului „La revedere!”

Şi se duse în bibliotecă.

Se aşeză la masa de scris şi aşternu pe o coală mare de hârtie ministerială dispoziţiile pentru aşezarea pe catafalc şi înmormântarea servitorului, cu toate amănuntele, ca un maestru de ceremonii, punct cu punct, cu paragrafe şi aliniate.

Plecă în dimineaţa următoare la cimitir pentru a alege o groapă, cumpără o piatră funerară şi indică inscripţia: „Aici zace, săvârşit întru Domnul, Franz Xaver Joseph Kromichl, zis şi Jacques, vechi servitor şi prieten credincios”.

Comandă o înmormântare de clasa întâi, cu patru cai negri şi opt ciocli în livrele.

A treia zi, domnul von Trotta mergea pe jos după dric, ca unic îndoliat, urmat la distanţa cuvenită de vagmistrul Slama şi de alţi câţiva care se alăturaseră cortegiului fiindcă-l cunoscuseră pe Jacques şi mai ales pentru că-l văzuseră pe domnul von Trotta mergând pe jos. Aşa se face că un număr impunător de oameni l-au condus la locul de veci pe bătrânul Franz Xaver Joseph Kromichl, zis şi Jacques.

De atunci, propria locuinţă îi apărea prefectului cu totul schimbată, pustie şi neprimitoare. Nu mai găsea corespondenţa alături de tava cu gustarea de dimineaţă şi şovăia chiar să dea aprodului noi dispoziţii. Nu mai folosea niciunul dintre clopoţeii de argint de pe masă şi, dacă uneori întindea distrat mâna ca să sune, se mulţumea doar să-i mângâie în treacăt. Câteodată, după-amiază, trăgea cu urechea şi i se părea că aude pe scară pasul fantomatic al bătrânului Jacques. Se ducea din când în când în locuinţa în care trăise Jacques şi, printre zăbrelele coliviei, dădea o bucăţică de zahăr canarului.

Într-o zi – era tocmai ajunul serbării sokolilor şi prezenţa lui la serviciu nu era lipsită de semnificaţie – luă o hotărâre surprinzătoare.

Capitolul XI

Prefectul se hotărî să-şi viziteze fiul în îndepărtata garnizoană de frontieră. Pentru un bărbat de felul domnului von Trotta, nu era lucru uşor. Avea idei stranii despre graniţa estică a Monarhiei. Doi dintre colegii săi de şcoală fuseseră strămutaţi, pentru penibile greşeli de serviciu, în acel ţinut izolat, la marginea căruia probabil că se aude urlând vântul siberian. Urşi şi lupi şi poate dihănii şi mai fioroase, ca păduchii şi ploşniţele de pildă, ameninţau acolo pe austriacul civilizat. Ţăranii ruteni aduc jertfe zeilor păgâni, iar evreii se năpustesc cu lăcomie asupra avutului altora.

Domnul von Trotta luă cu sine vechiul său revolver cu butoiaş. Aventurile nu-l înspăimântau deloc; îl încerca mai degrabă iar acel tulburător simţământ din vremea de mult apusă a adolescenţei, care-i îndemna pe el şi pe prietenul lui, Moser, spre adâncurile tainice ale pădurii de pe moşia părintească, la vânătoare sau, în miez de noapte, la cimitir.

Binedispus, îşi luă un scurt rămas-bun de la domnişoara Hirschwitz, în speranţa vagă şi temerară de a nu o revedea niciodată.

Plecă la gară singur. Casierul îl salută din dosul ghişeului:

— A, în sfârşit o călătorie importantă! Vă urez drum bun!

Şeful gării dădu fuga pe peron.

— Călătoriţi în interes de serviciu? se interesă el.

Şi prefectul, în acea bună dispoziţie în care omului îi place uneori să facă pe misteriosul,

răspunse:

— Cum vrei s-o iei, domnule şef. Se poate numi şi „în interes de serviciu”.

— Pentru mai multă vreme?

— Nu-i încă hotărât.

— Îl veţi vizita desigur şi pe fiul dumneavoastră.

— Dacă se va putea!

Se instală la fereastra vagonului şi făcu semn cu mâna. Îşi lua un voios rămas-bun de la districtul său. Nu se gândea la momentul întoarcerii.

Reciti în Mersul trenurilor toate staţiile. Schimbi trenul la Oderberg, îşi repetă în gând. Compară timpul efectiv de sosiri şi porniri cu cel indicat în itinerar şi îşi verifică ceasornicul după orologiile staţiilor prin care trecea trenul. În chip ciudat, orice iregularitate îl bucura, ba chiar îi înviora inima. La Oderberg renunţă să ia primul tren de legătură. Privi curios în jur, parcurse peronul gării, străbătu sălile de aşteptare şi hoinări un răstimp pe lungul drum spre oraş.

Revenit la gară, se prefăcu a fi întârziat fără voie şi se adresă de formă impiegatului:

— Am pierdut trenul!

Rămase dezamăgit văzând că omul nu se mira.

La Cracovia trebui din nou să schimbe trenul. Lucrul îi făcea plăcere. Dacă nu l-ar fi înştiinţat pe Carl Joseph de sosirea lui şi dacă în acel „bârlog primejdios” ar fi sosit două trenuri pe zi, ar fi făcut bucuros un popas, să mai vadă lumea. Oricum, îţi poţi face o imagine îndestulătoare privind şi pe fereastra vagonului.

Primăvara îl întâmpina de-a lungul întregii călătorii. Sosi după-amiază la destinaţie. Coborî sprinten de pe treapta vagonului, în acel „pas elastic” pe care ziarele obişnuiau să-l laude la bătrânul împărat, deprins treptat de mulţi slujitori de stat mai vârstnici. Căci exista pe vremea aceea în Monarhie un fel cu totul special, de atunci uitat

cu desăvârşire, de a te coborî din tren sau din trăsură, de a descinde în hoteluri şi pe peroane, de a intra într-o clădire publică, de a te apropia de rude şi de prieteni; un fel de a păşi care era poate impus de pantalonii strâmţi şi de cureluşa de sub ghetele cu elastic, cum purtau mulţi dintre domnii mai vârstnici.

Cu acest pas caracteristic, aşadar, coborî domnul von Trotta din vagon. Îşi îmbrăţişă fiul, care-l aştepta lângă scară.

Domnul von Trotta era singurul călător care coborâse în acea zi de la clasa întâi; de la a doua, nimeni. Câţiva militari în concediu şi unii feroviari, precum şi nişte evrei în caftane lungi, negre şi fluturătoare coborâră de la a treia. Se uitau cu toţii la tată şi fiu.

Prefectul se grăbi să intre în sala de aşteptare. Acolo îl sărută pe Carl Joseph pe frunte. Comandă la bufet două coniacuri. Pe perete, lângă rafturile cu sticle, atârna oglinda cea mare. În timp ce sorbeau băutura, tatăl şi fiul îşi contemplau chipurile.

— E atât de mizerabilă oglinda, întrebă domnul von Trotta, sau arăţi cu-adevărat aşa de rău?

Ai încărunţit chiar atât de mult? îi venea lui Carl Joseph să întrebe. Căci vedea strălucind din belşug argintul în barbetele brune şi la tâmplele tatălui său.

— Lasă-mă să te privesc! urmă prefectul. În orice caz, nu oglinda e de vină. Serviciul de aici, poate? Merge prost?

Prefectul constată că fiul său nu arăta aşa cum trebuie să arate un tânăr sublocotenent O fi bolnav! gândi. Afară de bolile din care se moare, mai există şi acele molime groaznice de care, după cât se aude, ofiţerii se molipsesc nu rareori.

— Ai voie să bei coniac? întrebă domnul von Trotta pentru a verifica pe căi ocolite situaţia.

— Da, *papá*, desigur! răspunse sublocotenentul.

Această voce a bătrânului care, cu ani îl urmă, îl supunea la examen în dimineţile liniştite de duminică îi stăruia în urechi: vocea nazală a funcţionarului de stat, severă, mereu puţin mirată şi cercetătoare, în faţa căreia orice minciună îngheţa pe buze.

— Îţi place la infanterie?

— Foarte mult, *papá*!

— Şi calul tău?

— L-am luat cu mine, *papá*!

— Călăreşti?

— Rareori, *papá*!

— Nu-ţi place?

— Nu, nu mi-a plăcut niciodată, *papá*!

— Mai încetează cu acest „*papá*”! rosti brusc domnul von Trotta. Eşti doar destul de mare. Şi, afară de asta, sunt în vacanţă!

Porniră cu trăsura în oraş.

— Ei, chiar atât de sălbatic nu-mi pare locul! constată prefectul. Vă distraţi pe-aici?

— Foarte bine! răspunse Carl Joseph. La contele Chojnicki. Toată lumea se întâlneşte acolo. Ai să-l vezi şi tu. Mie mi-e tare simpatic.

— Atunci ăsta ar fi primul prieten din viaţa ta?

— A fost şi medicul regimentului de ulani, Max Demant, replică sublocotenentul.

Ajunseră la hotel.

— Asta-i camera ta, *papá*! zise Carl Joseph. Camarazii locuiesc şi ei aici şi fac câteodată gălăgie noaptea. Dar alt hotel nu mai e. O să se mai înfrâneze ei cât timp te afli tu aici.

— Nu face nimic, nu face nimic! îl linişti prefectul.

Îşi desfăcu valiza, scoase o cutie rotundă de tablă, o deschise şi-i arătă lui Carl Joseph conţinutul.

— Uite-aici un soi de rădăcină – cică-i tămăduitoare de malarie. Jacques ţi-o trimite.

— Ce mai face bătrânul?

— S-a dus şi el într-acolo!

Prefectul arătă spre plafon.

— S-a dus! repetă sublocotenentul.

Domnului von Trotta i se păru că vorbeşte un moşneag. Se vede că fiul are multe de tăinuit. Prefectul nu putea şti ce anume. Se spune: tată şi fiu, dar între ei stau ani şi ani, ca nişte munţi de netrecut. Nu ştia despre Carl Joseph mai mult decât despre oricare alt sublocotenent. Intrase la cavalerie şi apoi şi-a cerut transferarea la infanterie. Purta reverele verzi ale vânătorilor în locul celor roşii ale dragonilor. Ei, da! E tot ce ştia despre el. Se vede că îmbătrâneşte. Omul îmbătrâneşte. Nu mai aparţine cu totul serviciului şi nici îndatoririlor. Aparţine lui Jacques şi lui Carl Joseph. Duce rădăcină uscată de la unul la celălalt. Prefectul, mereu aplecat asupra valizei, începu. Vorbea înlăuntrul ei ca într-o groapă deschisă. Dar nu zise, aşa cum ar fi vrut: „Îmi eşti drag, fiul meu!”, ci:

— A murit foarte uşor. Era o adevărată seară de mai şi toate păsărelele ciripeau. Îţi mai aminteşti de canarul lui? El cânta cel mai cu foc. Jacques lustruise toată încălţămintea. Abia după aceea a murit, în curte, pe bancă. Era şi Slama de faţă. Dimineaţa făcuse temperatură. Mi-a spus să te salut din partea lui.

Prefectul îşi ridică privirea şi se uită drept în ochii fiului.

— Aşa aş vrea să mor şi eu cândva!

Sublocotenentul se duse în camera lui, deschise dulapul şi aşeză în sertarul de sus bucăţica de rădăcină tămăduitoare de friguri, lângă scrisorile Katharinei şi alături de sabia lui Demant. Scoase din buzunar ceasornicul doctorului. I se părea că secundarul aleargă mai sprinten decât la alte ceasornice. Arătătoarele nu aveau niciun ţel,

tic-tacul niciun înţeles. Peste puţin timp voi auzi şi ceasornicul tatii cum ticăie, o să mi-l lase şi el în curând. În camera mea va atârna portretul eroului de la Solferino şi sabia lui Max Demant şi o amintire de la *papá*. Odată cu mine, totul va fi înmormântat. Sunt ultimul Trotta!

Era destul de tânăr pentru a resimţi voluptate în mâhnirea lui şi o mândrie dureroasă din certitudinea că e ultimul. Dinspre mlaştinile învecinate venea orăcăit răsunător de broaşte. Scăpătatul soarelui împurpura mobilele şi pereţii odăii.

Se auzi huruitul unei trăsuri uşoare, tropăitul molatic al copitelor pe strada colbăită. Trăsura, o brişcă de culoarea paiului, vehicul văratic al contelui Chojnicki, se opri. Pocnetul biciului întrerupse de trei ori melopeea broaştelor.

Era curios din fire contele Chojnicki. Nicio altă pasiune decât curiozitatea nu-l îndemna să călătorească în lumea largă, nu-l încătuşa de mesele marilor săli de joc, nu-l închidea îndărătul uşilor vechiului pavilion de vânătoare, nu-l ţintuia de banca deputaţilor, nu-l îmbia în fiecare primăvară să se întoarcă acasă, nu-l făcea să organizeze obişnuitele lui serbări şi nu-i împiedica drumul spre sinucidere. Doar curiozitatea îl mai ţinea în viaţă. Era de o curiozitate nesăţioasă.

Sublocotenentul Trotta îl informase că-şi aşteaptă tatăl, prefectul; aşa că, deşi contele Chojnicki cunoştea o întreagă duzină de prefecţi austrieci şi nenumăraţi părinţi de sublocotenenţi, era totuşi dornic să-l cunoască pe prefectul Trotta.

— Sunt prietenul fiului dumneavoastră! începu Chojnicki. Sunteţi invitatul meu. Fiul dumneavoastră trebuie să vă fi spus. De altfel, v-am mai văzut eu undeva. Nu sunteţi cumva un cunoscut al doctorului Swoboda din Ministerul Comerţului?

— Am fost colegi de şcoală.

— Bravo! se entuziasmă contele. E un bun prieten al meu Swoboda ăsta. S-a cam blegit cu vremea. Dar e om subţire! Îmi permiteţi să fiu foarte sincer? Îmi amintiţi de Franz Joseph.

Se lăsă o clipă de tăcere. Prefectul nu-i spusese niciodată împăratului pe nume. La solemnităţi se spunea: Maiestatea Sa. În viaţa de toate zilele: împăratul. Dar acest Chojnicki spunea Franz Joseph, aşa cum spusese adineauri Swoboda.

— Da, îmi amintiţi de Franz Joseph! repetă Chojnicki.

Porniră cu brişca. De ambele părţi ale drumului se auzeau corurile gălăgioase şi nesfârşite ale broaştelor şi se întindeau nemărginitele mlaştini verzi-albăstrui. Seara plutea în întâmpinarea lor, violetă şi aurie. Auzeau rostogolirea moale a roţilor în nisipul catifelat al drumului de ţară şi scârţâitul voios al osiilor. Chojnicki trase în faţa pavilionului de vânătoare.

Zidul din spate se sprijinea de liziera întunecată a pădurii de brad. Brădetul era despărţit de şoseaua îngustă printr-o grădiniţă şi un gard de piatră. Gardul viu, care tivea ambele laturi ale potecii dintre gard şi intrarea în casă, nu mai fusese de multă vreme tăiat; creştea la voia întâmplării ici şi colo peste cărăruie, îşi încovoia crengile şi le împletea, neîngăduind trecerea a doi oameni alături. Mergeau aşadar trei bărbaţi unul după altul; calul îi urma supus cu trăsurica după el, părând să cunoască bine poteca, de parcă ar fi locuit în pavilion.

Îndărătul gardului viu se întindeau terenuri vaste, năpădite de scaieţi şi străjuite de frunzele late ale podbalului. În dreapta se înălţa un stâlp de piatră, frânt, poate rămăşiţa unui turn. Ca o măsea uriaşă, ruptă, piatra creştea din sânul grădinii către cer, acoperită de pete verzi de muşchi şi de crăpături înguste, negre. Poarta grea, de lemn, era împodobită cu blazonul familiei Chojnicki: un scut

împărţit în trei, cu trei cerbi de aur ale căror coarne se ramificau învălmăşite unele într-altele.

Chojnicki făcu lumină. Se aflau într-o încăpere largă şi joasă, încă mai străbătea o ultimă rază a amurgului prin spaţiile înguste ale jaluzelelor verzi. Masa de sub lampă, gata pusă, era plină de farfurii, sticle, urcioare, tacâmuri de argint şi castroane.

— Îmi permit să vă ofer o mică gustare, zise Chojnicki.

Turnă rachiul de nouăzeci de grade, limpede ca apa, în trei păhărele, întinse două oaspeţilor şi-l ridică pe al treilea.

Băură tustrei. Prefectul era cam contrariat când puse păhărelul gol pe masă. În orice caz, realitatea contrazicea natura misterioasă a pavilionului. Pateul cafeniu de ficat, garnisit cu trufe negre ca smoala, stătea pe o cunună sclipitoare de cristale de gheaţă. Pieptul fraged de fazan ieşea la iveală însingurat pe o farfurie albă ca zăpada, înconjurat de un alai pestriţ alcătuit din legume verzi, roşii, albe şi galbene, fiecare într-un castronaş cu margine de aur şi cobalt, ornat cu stema contelui. Într-un vas încăpător de cristal mişunau milioanele de mărgăritare negre-cenuşii ale caviarului, garnisite cu felii aurii de lămâie. Şi ruladele trandafirii de şuncă sub paza unei furculiţe mari, de argint, cu trei dinţi, se aliniau disciplinate pe un taler lunguieţ, însoţite de ridichi gingaşe cu obrajii îmbujoraţi, ca nişte feţişoare dolofane de la ţară. Fierte, prăjite sau marinate cu cepe dulci-acrişoare, zăceau bucăţile late de crap şi ştiucile subţiri şi mlădii, pe sticlă, argint şi porţelan. Feliile de pâine rotunde, negre, brune sau albe se odihneau în coşuleţe simple, rustice, de paie, ca nişte copii în leagăne, tăiate aproape invizibil şi aranjate cu atâta măiestrie unele lângă altele, încât pâinile păreau întregi şi neatinse. Printre felurile de mâncare stăteau sticle bondoace şi carafe suple de cristal, înalte, şlefuite în patru şi

în şase muchii, şi altele netede şi rotunde, unele cu gâturi lungi, altele cu gâturi scurte, cu şi fără etichete şi toate flancate de un regiment de pahare şi păhărele de felurite forme.

Acest fel neobişnuit de a lua la o oră neobişnuită o „gustare” îi părea prefectului o caracteristică extrem de agreabilă a datinilor specifice regiunii de frontieră. În vechea monarhie cezaro-crăiască, până şi firile spartane, ca domnul von Trotta, ştiau să preţuiască asemenea bunătăţi. Trecuse o bună bucată de vreme de când prefectul nu mai avusese parte de o masă atât de copioasă. Ultimul prilej fusese serbarea de adio dată în cinstea rezidentului, prinţul M., care pleca într-o misiune de mare cinste în teritoriile recent ocupate ale Bosniei şi Herţegovinei, datorită meritoriilor sale cunoştinţe de limbi străine şi pretinsei lui măiestrii în „îmblânzirea popoarelor sălbatice”. Da, prefectul mâncase şi băuse atunci aşa cum nu prea obişnuia. Şi ziua aceea, pe lângă altele cu băutură şi banchete, se păstrase în amintirea lui la fel de vie ca şi zilele excepţionale în care fusese evidenţiat cu elogii de către Rezidenţă, ca şi datele când fusese numit comisar districtual şi, mai târziu, prefect.

Gusta calitatea mâncării cu ochii, aşa cum alţii gustă cu limba şi cerul gurii. Privirea îi rătăci de câteva ori pe deasupra bogatei mese şi se desfăta zăbovind, ici şi colo, cu prelungirea plăcerii vizuale. Aproape că uitase ambianţa misterioasă, până la un punct chiar neliniştitoare în care se găsea.

Mâncară. Băură din diversele sticle. Şi prefectul lăuda totul, exclamând de câte ori trecea de la un fel la altul: „Delicios!” şi „Excelent!” Obrazul i se îmbujora treptat şi aripile barbetelor i se mişcau necontenit.

— V-am poftit aici, domnilor, zise Chojnicki, fiindcă în aşa-zisul castel nou n-am fi putut sta netulburaţi. Acolo uşa mea este, ca să zic aşa,

totdeauna deschisă şi toţi prietenii mei pot veni când le place. De altfel, nu vin aici decât ca să lucrez.

— Lucraţi? întrebă prefectul.

— Da, răspunse Chojnicki. Lucrez, pot spune, ca să mă mai distrez. Nu fac decât să continui tradiţia strămoşilor mei, dar, ca să fiu sincer, n-o iau chiar atât de serios cum o făcea bunicul meu. Ţăranii acestui ţinut îl credeau mare vrăjitor şi poate chiar fusese. Ei spun acelaşi lucru şi despre mine, numai că nu-i adevărat. Până acum n-am izbutit să fabric nici măcar un grăunte de praf!

— Un grăunte de praf? se miră prefectul. Ce fel de grăunte?

— De aur, bineînţeles! răspunse Chojnicki de parcă ar fi fost vorba de cel mai firesc lucru din lume. Mă pricep puţin la chimie, urmă el. E un vechi talent în familia noastră. Am aici, zise el arătând pereţii, cele mai vechi aparate, alături de cele mai moderne.

Prefectul zări şase rânduri de rafturi de lemn la fiecare perete. Se aflau pe ele mojare, pungi mari şi mici de hârtie, recipiente de sticlă ca în farmaciile de pe vremuri, retorte ciudate de sticlă umplute cu lichide colorate, lămpiţe, becuri de gaz şi tuburi.

— Foarte, foarte, foarte straniu, se miră domnul von Trotta.

— Şi nici eu n-aş putea spune exact, continuă Chojnicki, dacă o cred serios sau nu. Ei, da, uneori, când vin dimineaţa încoace, mă cuprinde fervoarea şi citesc reţetele bunicului meu, mă apuc să le experimentez, râd de mine însumi şi plec. Şi-apoi iar mă-ntorc şi iar mă apuc de experienţe.

— Straniu, foarte straniu! repetă prefectul.

— Nu e mai straniu, răspunse contele, decât dacă aş face orice altceva. Să devin ministrul Cultelor şi al Învăţământului? Mi s-a propus. Să fiu şef de secţie în Ministerul de Interne? Mi s-a propus de asemenea. Să intru la Curte în Serviciul

protocolului? S-ar putea, Franz Joseph mă cunoaşte...

Prefectul îşi retrase scaunul cu doi ţoli. Când Chojnicki îi spunea atât de intim împăratului pe nume, de parcă ar vorbi de unul dintre acei deputaţi ridicoli care, de la introducerea dreptului de vot universal, egal şi secret, iau loc în parlament, sau ca şi cum împăratul ar fi, în cel mai bun caz, mort de pe acum, o figură din istoria patriei, prefectul simţea un junghi în inimă. Chojnicki se corijă:

— Maiestatea Sa mă cunoaşte.

Prefectul îşi apropie din nou scaunul de masă şi întrebă:

— Şi pentru ce – să-mi fie cu iertare – ar fi tot atât de inutil să intraţi în slujba patriei cât şi a fabrica aur?

— Fiindcă patria nu mai există!

— Nu înţeleg! răspunse domnul von Trotta.

— Mi-am închipuit eu că n-o să mă înţelegeţi! zise Chojnicki. Nici noi nu mai trăim!

Se lăsă o tăcere adâncă. Ultimul licăr al amurgului se stinsese de mult. Printre stinghiile înguste ale jaluzelelor verzi se puteau zări primele stele pe cer. Cântecul uşor metalic al greierilor noctambuli luase locul celui tărăgănat şi răsunător al broaştelor. Din când în când, se auzea chemarea dură a cucului.

Prefectul, transpus de alcool, de atmosfera ciudată şi de cuvintele neobişnuite ale contelui într-o stare încă neîncercată, de vrajă aproape, se uita pe furiş la fiul său numai pentru a vedea în preajmă-i o fiinţă apropiată, intimă. Dar nici Carl Joseph nu-i mai apărea deloc apropiat şi familiar! Poate că Chojnicki spusese adevărul şi, de fapt, toate astea nu mai existau: nici patria, nici prefectul, nici fiul! Cu mare greutate, domnul von Trotta izbuti să mai articuleze o întrebare:

— Nu înţeleg! Cum să nu mai existe Monarhia?

— Fireşte! răspunse Chojnicki. Literal vorbind, mai există. Mai avem încă armată – contele arătă spre sublocotenent – şi slujbaşi – contele arătă spre prefect. Dar Monarhia se descompune de vie. Ce zic: „se descompune”? S-a şi descompus! Un moşneag hărăzit morţii, primejduit de cel mai mic guturai, îşi menţine vechiul tron doar prin miracolul că mai poate şedea pe el. Dar cât timp încă, da, cât timp? Vremurile nu ne mai vor. Vremurile caută să-şi creeze state naţionale, independente. Nimeni nu mai crede în Dumnezeu. Noua religie e naţionalismul. Popoarele nu se mai duc la biserică. Se întrunesc în asociaţii naţionale. Monarhia, monarhia noastră se întemeiază pe evlavie, pe credinţa că Dumnezeu i-a ales pe Habsburgi să domnească peste atâtea şi atâtea popoare creştine. Împăratul nostru e un frate laic al papei, Maiestatea Sa Apostolică Cezaro-Crăiască; apostolică, singura, ca nicio altă maiestate în Europa atât de dependentă de graţia lui Dumnezeu şi de credinţa popoarelor în această graţie. Împăratul Germaniei, dacă-l părăseşte Dumnezeu, tot mai poate domni; eventual prin graţia naţiunii, împăratul şi regele Austro-Ungariei nu trebuie să fie părăsit de Dumnezeu. Dar iată că Dumnezeu l-a părăsit!

Prefectul se ridică. N-ar fi crezut niciodată că există un singur om pe lume care să afirme că Dumnezeu l-a părăsit pe împărat. Şi totuşi, oricât se obişnuise toată viaţa să lase în seama teologilor treburile cerului şi să considere la urma urmei Biserica, liturghia, procesiunile din Joia-Verde, clerul şi pe bunul Dumnezeu drept instituţii ale Monarhiei, spusele contelui i se părură deodată că lămuresc toată acea stare haotică de care era stăpânit în săptămânile din urmă şi, mai ales, din ziua morţii bătrânului Jacques. Desigur, Dumnezeu l-a părăsit pe vârstnicul împărat.

Prefectul făcu vreo câţiva paşi; sub picioarele lui, vechea pardoseală trosnea. Se duse la fereastră, se uită la dungile înguste ale nopţii ivite printre stinghiile jaluzelelor. Toate fenomenele naturii şi toate evenimentele vieţii cotidiene căpătară brusc un tâlc ameninţător şi de neînţeles. De neînţeles era corul îngânat al greierilor, de neînţeles sclipirea stelelor, de neînţeles albastrul catifelat al nopţii, de neînţeles i se părea prefectului călătoria la graniţă şi prezenţa lui în casa acestui conte.

Se reîntoarse la masă, îşi trecu mâna prin una din barbete, aşa cum obişnuia de câte ori era niţel descumpănit. Niţel descumpănit! Atât de mult ca de astă dată nu fusese nicicând!

Avea în faţă un pahar plin. Îl goli repede.

— Aşadar, zise el, dumneavoastră credeţi, dumneavoastră credeţi că noi...

— ...suntem pierduţi! întregi Chojnicki. Pierduţi suntem, dumneavoastră şi fiul dumneavoastră şi eu. Suntem, vă spun, ultimii dintr-o lume în care Dumnezeu mai favorizează maiestăţi, iar un nebun ca mine fabrică aur. Ascultaţi! Şi priviţi!

Şi Chojnicki se ridică, se duse la uşă, răsuci un comutator şi în lustra cea mare se aprinseră toate becurile.

— Priviţi! reluă contele. Aceasta e era electricităţii, nu a alchimiei. Şi a chimiei, nu-i aşa? Ştiţi ce înseamnă asta? Nitroglicerină! Ni-tro-gli-ce-ri-nă! repetă el silabisind. Nu aur! În castelul lui Franz Joseph se mai aprind adeseori lumânări. Pricepeţi? Prin nitroglicerină şi electricitate vom pieri! Nu mai durează mult, nu, nu mai durează mult!

Lumina pe care o răspândeau becurile electrice iscă pe rafturile din pereţi reflexe tremurătoare, verzi, roşii, albastre, înguste şi late, în retorte şi eprubete.

Tăcut şi palid, Carl Joseph şedea pe scaunul lui. Băuse tot timpul. Prefectul îl privea. Se gândea

la vechiul lui prieten, la Moser, pictorul. Şi cum şi el băuse destul, el, bătrânul domn von Trotta, zări ca într-o oglindă depărtată imaginea ştearsă a fiului său beat, sub copacii verzi din grădina publică, în cap cu o pălărie pleoştită, cu o mapă mare sub braţ, ca şi când darul profetic al contelui de a desluşi viitorul istoric s-ar fi răsfrânt şi asupră-i, făcându-l să întrezărească viitorul urmaşului său.

Pe jumătate golite şi triste stăteau acum farfuriile, sticlele şi paharele. Luminile se reflectau magic în tuburile din jur. Doi servitori bătrâni, cu favoriţi, semănând amândoi ca nişte fraţi cu împăratul Franz Joseph şi cu prefectul, începură să strângă de la masă.

La răstimpuri, chemarea repetată a cucului cădea ca o lovitură de ciocan peste ţârâitul greierilor.

Chojnicki ridică o sticlă în raza lămpii.

— Pe-ăsta al casei (aşa obişnuia el să-i zică rachiului) trebuie să-l gustaţi. A rămas doar un rest.

Şi băură şi ultimul rest din „al casei".

Prefectul îşi scoase ceasornicul, dar nu mai putea deosebi exact poziţia arătătoarelor. I se părea că se rotesc atât de repede înlăuntrul cercului alb al cadranului, încât s-ar fi zis că sunt o sută de arătătoare în locul celor două obişnuite. Şi în loc de douăsprezece cifre erau de douăsprezece ori câte douăsprezece! Căci cifrele se învălmăşeau între ele, ca şi liniuţele minutelor. Putea fi tot atât de bine nouă, cât şi miezul nopţii.

— E zece! îl lămuri Chojnicki.

Servitorii cu favoriţi îi luară uşor pe oaspeţi de subsuori şi îi duseră afară. Caleaşca mare a contelui îi aştepta. Cerul era foarte aproape; o găoace blândă, intimă, pământească de sticlă albastră, îmbietoare s-o atingi cu mâna, se boltea deasupra pământului. Stâlpul de piatră din dreapta pavilionului părea să ajungă până acolo. Stelele păreau ţintuite în ace cu gămălie prinse de mâini

pământene pe cerul apropiat, ca nişte steguleţe pe o hartă. În unele clipe, întreaga noapte albastră se învârtea în jurul prefectului, se legăna uşor şi se oprea apoi liniştită. Broaştele orăcăiau în mlaştinile fără de margini. Mirosea reavăn a ploaie şi a iarbă. Vizitiul, în manta neagră, se ridica deasupra cailor albi, fantomatici, din faţa trăsurii lăcuite. Bălanii nechezau şi, cu copitele lor moi ca labele de pisică, scurmau pământul nisipos şi jilav.

Vizitiul plescăi din limbă şi porniră.

Se înapoiară pe drumul pe care veniseră, o cotiră pe aleea largă de mesteceni aşternută cu pietriş şi ajunseră la felinarele care vesteau „castelul nou”. Trunchiurile argintii de mesteacăn luminau mai tare decât felinarele. Roţile masive, cu cauciuc, ale caleştii se rostogoleau cu un huruit surd pe prundiş, în cadenţa dură a copitelor bălanilor iuţi.

Caleaşca era largă şi confortabilă. Te lăfăiai într-însa ca pe un divan. Sublocotenentul Trotta dormea lângă tatăl lui, cu chipul palid aproape culcat pe speteaza capitonată, mângâiat de vântul care pătrundea pe fereastra deschisă a cupelei. Faţa i se ivea din când în când în lumina câte unui felinar prin dreptul căruia treceau. Atunci Chojnicki, care şedea pe locul din faţa oaspeţilor, putea să vadă buzele decolorate, întredeschise ale sublocotenentului şi nasul osos şi proeminent, precis conturat.

— Doarme bine! spuse el prefectului.

Li se părea amândurora că sunt taţii ofiţerului. Sub adierea vântului noptatic, prefectul se mai înviorase, dar în inima lui mai stăruia o teamă nelămurită. Vedea lumea prăbuşindu-se şi era lumea lui. Viu şedea în faţa lui contele, după toate aparenţele un om viu, ai cărui genunchi atingeau chiar, uneori, piciorul prefectului, şi totuşi avea ceva neliniştitor într-însul. Vechiul revolver cu butoiaş pe care domnul von Trotta îl purta la el îl apăsa în buzunarul de la spate. Ce nevoie era aici

de un revolver? Nu se vedeau la graniţă nici urşi, nici lupi. Nu se vedea decât apusul lumii.

Caleaşca trase în faţa porţii boltite, de lemn. Vizitiul pocni din bici. Cele două canaturi se deschiseră şi bălanii urcară la pas o pantă lină. De la întregul şir de ferestre o lumină galbenă cădea pe prundiş şi pe peticele de iarbă de pe ambele părţi ale potecii. Se auzeau voci şi acorduri de pian. Era, fără îndoială, o „petrecere”.

Cina luase sfârşit. Lacheii alergau încolo şi încoace cu sticle mari de rachiuri colorate. Oaspeţii dansau, jucau taroc sau whist, beau, într-un loc cineva ţinea un discurs în faţa unor oameni care nu-l ascultau. Unii se clătinau ameţiţi prin saloane, alţii dormeau prin colţuri. Dansau numai bărbaţii, unii cu alţii. Tunicile negre, de salon, ale dragonilor se lipeau de cele albastre ale vânătorilor.

În încăperile „castelului nou”, Chojnicki folosea lumânări. Din sfeşnice de argint masiv, aşezate pe suporturi de piatră şi piedestale, sau ţinute în mână de lachei care făceau cu schimbul din jumătate în jumătate de oră, se iveau lumânările groase, albe sau galbene ca ceara. Flăcăruile lor tremurau din când în când în adierea vântului care se furişa pe fereastra deschisă. Când pianul tăcea pentru câteva clipe, se auzeau privighetorile cântând, greierii ţârâind şi, la intervale, lacrimile stearinei topite picurând cu un clipocit uşor pe suportul de argint al sfeşnicelor.

Prefectul îşi căuta fiul. O teamă nedesluşită îl gonea pe bătrân prin încăperi. Fiul lui – unde era oare? – nu se afla nici printre dansatori, nici printre cei băuţi care abia se mai ţineau pe picioare, nici printre jucători şi nici printre bărbaţii mai vârstnici, cumpătaţi care ici şi colo discutau între ei.

Sublocotenentul şedea singur într-o odaie izolată. O sticlă mare, pântecoasă, zăcea fidelă, pe jumătate golită, la picioarele lui. Pe lângă băutorul

acesta subţiratic şi prăbuşit într-un fotoliu, clondirul apărea disproporţionat de mare, aproape să-l înghită pe ofiţer.

Prefectul se propti în faţa sublocotenentului; vârfurile ghetelor lui înguste atingeau sticla.

Fiul zări doi şi chiar mai mulţi taţi sporindu-şi numărul cu fiecare secundă. Se simţea încolţit de ei; n-avea niciun rost să le arate tuturor respectul care nu se cuvenea decât unuia singur şi, deci, să se ridice în faţa lor. N-avea niciun rost, aşa că sublocotenentul rămase locului în aceeaşi poziţie ciudată, adică: şezând, zăcând şi, în acelaşi timp, ghemuindu-se.

Prefectul nu se mişca. Creierul său lucra foarte precipitat, răscolind o mie de amintiri dintr-odată. Aşa, de pildă, îl revedea pe elevul de şcoală militară Carl Joseph, în acele duminici de vară când şedea pe scaun în faţa lui, în birou, cu mănuşile orbitor de albe şi cu chipiul negru, de elev, pe genunchi, răspunzând cu voce sonoră şi cu privire supusă, copilărească, la fiecare întrebare. Prefectul îl revedea pe proaspătul sublocotenent de cavalerie intrând albastru, aurit şi stacojiu în aceeaşi cameră. Dar tânărul acela era acum foarte departe de bătrânul domn von Trotta. De ce-l durea atât să vadă un sublocotenent de vânători, străin şi beat? De ce-l durea atât?

Sublocotenentul Trotta nu se clintea. E drept că izbutea să-şi adune gândurile, să-şi amintească de recenta sosire a părintelui său şi să mai ia cunoştinţă de faptul că acesta nu e singur, ci în faţa lui stăteau mai mulţi părinţi. Dar nu reuşea să înţeleagă de ce tatăl lui sosise tocmai atunci, nici de ce se multiplica atât de vertiginos şi nici de ce el însuşi, sublocotenentul, nu era în stare să se ridice în picioare.

Sublocotenentul se obişnuise de mai multe săptămâni cu „ăl de nouăzeci de grade”. Rachiul acesta nu se urca la cap, ci cobora, după cum le plăcea cunoscătorilor să spună, „numai în

picioare”. Mai întâi îţi isca în piept o căldură plăcută. Sângele începea să umble mai iute prin vine, pofta de mâncare tăia greaţa şi gonea nevoia de a vomita. Când se ajungea aici, toată lumea mai bea încă un „ăl de nouăzeci de grade”. Oricât de rece şi de mohorâtă era dimineaţa următoare, ofiţerii o întâmpinau curajoşi şi în cea mai bună dispoziţie, ca pe o dimineaţă însorită şi fericită. În timpul pauzei, luau în pripă o gustare la cârciuma din apropierea pădurii de frontieră unde vânătorii făceau instrucţie, toţi camarazii laolaltă, şi beau iar câte un rachiu de nouăzeci de grade. Curgea pe gâtlej ca un foc viu şi repede, care se stinge de la sine. Abia dacă mai simţeai că ai mâncat ceva. Se întorceau apoi la cazarmă, îşi schimbau ţinuta şi se duceau la gară, să ia masa de prânz. Deşi aveau un drum destul de lung de făcut, nu le era foame deloc. Şi, prin urmare, mai dădeau pe gât un „ăl de nouăzeci”. Mâncau şi li se făcea pe dată somn. Atunci luau un şvarţ şi, pe deasupra, încă un rachiu de nouăzeci. Pe scurt, nu exista în cursul unei zile plicticoase niciun prilej la care să nu se bea rachiu. Dimpotrivă chiar, existau unele după-amiezi şi unele seri în care era obligatoriu să bei rachiu.

Căci viaţa devine uşoară de îndată ce ai băut. O, miracolul acestei graniţe! Unui om treaz îi făcea viaţa grea; dar pe care-l lăsa să rămână treaz? De câte ori se pornea pe băut, sublocotenentul Trotta vedea în toţi camarazii lui, superiori şi subordonaţi, nişte buni şi vechi prieteni. Orăşelul îi devenea drag de parcă acolo s-ar fi născut şi ar fi crescut.

Putea să intre în micile dughene, strâmte, întunecoase, întortocheate şi înţesate cu tot soiul de mărunţişuri, pitite ca nişte cuiburi de hârciog între zidurile groase ale bazarului, şi să cumpere lucrurile cele mai nefolositoare: imitaţii de mărgean, oglinjoare ieftine, un săpun mizerabil, piepteni din lemn de plop şi cureluşe împletite pentru câini; toate numai fiindcă se supunea

bucuros îmbierilor roşcovanului negustor. Zâmbea tuturor trecătorilor, ţărăncilor cu testemele pestriţe şi cu coşuri de papură pe braţ, tinerelor evreice gătite, slujbaşilor prefecturii şi profesorilor de la gimnaziu. O undă largă de mare amabilitate şi de bunătate străbătea prin această lume mică. Oamenii îl întâmpinau cu voioşie. Nimic neplăcut nu mai exista la slujbă sau în afara ei. Totul se rezolva uşor şi pe loc. Începeai să înţelegi graiul lui Onufri. Treceai întâmplător printr-unul din satele învecinate, cereai sătenilor să-ţi arate drumul, îţi răspundeau într-o limbă străină, dar îi înţelegeai.

Carl Joseph nu ieşea niciodată călare. Lăsa calul unuia sau altuia dintre camarazi, buni călăreţi, care ştiau să aprecieze un cal. Într-un cuvânt: era mulţumit. Nu-şi dădea însă seama că mersul îi devenea nesigur, că tunica îi era plină de pete, că pantalonii nu erau călcaţi pe dungă, cămăşii îi lipseau nasturi, obrazul îi era galben seara şi pământiu dimineaţa şi că avea privirea rătăcită. Nu juca – era singurul lucru care-l liniştea pe maiorul Zoglauer. Există în viaţa fiecărui om perioade în care trebuie să bea. Nu-i nimic, o să-i treacă!

Rachiul era ieftin. Cei mai mulţi dintre ofiţeri se ruinau din pricina datoriilor. Trotta nu-şi îndeplinea serviciul mai puţin conştiincios decât ceilalţi. Nici nu făcea scandal, ca unii dintre ei. Dimpotrivă, cu cât bea mai mult, cu atât devenea mai blajin. O să se însoare cândva şi o să se lase de băut, gândea maiorul. E un favorit al înaltelor foruri. O să facă rapid carieră. O să ajungă la Marele Stat-Major, numai să vrea.

Domnul von Trotta se aşează cu grijă pe marginea canapelei, lângă fiul său, şi încercă să găsească un cuvânt potrivit. Nu era obişnuit să vorbească unui om beat.

— Ar trebui, totuşi, începu el după ce chibzuise îndelung, să te mai laşi de rachiu. Eu, de

exemplu, n-am băut niciodată peste măsură.

Sublocotenentul făcea eforturi supraomeneşti pentru a ajunge din nerespectuoasa lui poziţie ghemuită în alta mai decentă. Osteneală zadarnică. Se uită la bătrân – acum, slavă Domnului, era numai unul, cum se mulţumea să şadă pe marginea îngustă a canapelei, nevoit să se sprijine cu mâinile pe genunchi, şi întrebă:

— Ai spus ceva, *papá*?

— Să te mai laşi de rachiu! repetă prefectul.

— La ce bun? întrebă sublocotenentul.

— Ce mai întrebi? stărui prefectul ceva mai liniştit, părându-i-se că fiul său e cel puţin destul de treaz ca să-l înţeleagă. Rachiul o să te ducă de râpă. Îţi mai aduci aminte de Moser?

— Moser, Moser... Da, sigur! Dar are dreptate. Îmi amintesc de el. E ăla care a pictat portretul bunicului.

— Ai uitat de el? întrebă aproape în şoaptă domnul von Trotta.

— N-am uitat! răspunse sublocotenentul. La portretul lui mă gândesc mereu. Nu sunt destul de tare pentru acel tablou. Morţii! Pe morţi nu-i pot uita! Tată, nimic nu pot uita, nimic, tată!

Domnul von Trotta şedea stingherit lângă fiul lui; nu înţelegea prea bine ce spunea Carl Joseph, totuşi bănuia că nu numai beţia îl făcea să vorbească astfel. Simţea ca tânărul striga după ajutor şi nu-l putea ajuta. Venise pentru a afla el însuşi un pic de ajutor. Era doar atât de singur pe lume! Iar lumea asta se prăbuşea şi ea! Jacques zăcea sub pământ şi el era singur, voia să-şi mai vadă o dată fiul şi fiul era de asemenea singur şi, poate, cum era mai tânăr, mult mai aproape de pieirea lumii. Cât de simplu arăta în trecut această lume! gândea prefectul. Pentru orice situaţie exista o atitudine corespunzătoare. Când fiul venea în vacanţă, îl examinai. Când ieşea sublocotenent, îl felicitai. Când îţi scria acele scrisori respectuoase, îi răspundeai în câteva rânduri măsurate. Dar cum

să te comporţi acum, când fiul e beat? Când strigă: „Tată!”? Când toată fiinţa lui strigă: „Tată!”?

Îl zări pe Chojnicki intrând şi sări în picioare mai repezit decât îi era felul.

— Aţi primit o telegramă, zise Chojnicki A adus-o servitorul hotelului.

Era o depeşă oficială. Domnul von Trotta era chemat la serviciu.

— Din păcate vă şi cheamă să vă înapoiaţi! Trebuie să fie în legătură cu sokolii, observă contele.

— Da, probabil, zise domnul von Trotta. Vor avea loc tulburări.

Acum ştia că e prea slab pentru a putea întreprinde ceva împotriva tulburărilor. Se simţea tare obosit. Mai avea câţiva ani până să iasă la pensie. Dar în clipa aceea îl fulgeră ideea de a cere îndată să fie pus în disponibilitate. Ar putea astfel să se ocupe de Carl Joseph, sarcină potrivită unui părinte bătrân.

— Când ai mâinile legate, ca în această afurisită de Monarhie, nu-i uşor să întreprinzi ceva împotriva tulburărilor. Îndrăzniţi numai să dispuneţi arestarea câtorva capi ai răzvrătiţilor şi francmasonii, deputaţii, demagogii şi ziarele se şi năpustesc asupra dumneavoastră, iar cei arestaţi sunt îndată puşi în libertate. Daţi ordin să fie dizolvată asociaţia sokolilor – şi vă veţi pomeni cu o mustrare din partea rezidentului. Autonomie! Da, încercaţi numai! Aici, în districtul meu, orice dezordine se termină cu împuşcături. Da, cât timp mă aflu aici, sunt candidatul guvernului şi reuşesc în alegeri. Din fericire, ţinutul acesta e destul de îndepărtat de orice idei moderne pe care le clocesc gazetarii în redacţiile lor murdare!

Se apropie apoi de Carl Joseph şi, cu tonul şi priceperea celui obişnuit să aibă a face cu oameni beţi, îi spuse:

— Tatăl dumitale trebuie să plece.

Carl Joseph pricepu imediat. Izbuti chiar să se ridice. Îşi căută cu ochi sticloşi părintele.

— Îmi pare rău, tată!

— Sunt oarecum îngrijorat în privinţa lui! îi mărturisi prefectul lui Chojnicki.

— Şi pe drept cuvânt! răspunse contele. Trebuie să plece din ţinutul ăsta. Când o să i se acorde concediu, am să încerc să-i mai arăt lumea. O să-i treacă atunci pofta să se mai întoarcă. Poate că se şi îndrăgosteşte...

— Nu mă-ndrăgostesc! rosti tărăgănat Carl Joseph.

Se înapoiară cu trăsura la hotel. Pe drum căzu un singur cuvânt, numai un cuvânt:

— Tată!

Atât rosti Carl Joseph şi nimic altceva.

În ziua următoare, prefectul se deşteptă foarte târziu; se şi auzeau goarnele batalionului care se întorcea la cazarmă.

Trenul pleca peste două ore. Carl Joseph sosi într-un suflet. Jos se şi auzea, ca un semnal, pocnetul de bici al lui Chojnicki.

Prefectul luă prânzul în restaurantul gării, la masa ofiţerilor de vânători.

De la plecarea lui din districtul W. trecuse vreme nemăsurat de lungă. Îşi amintea cu greu că se urcase în tren abia cu două zile în urmă. În afara contelui Chojnicki, la masa lungă, în formă de potcoavă, era printre ofiţerii în uniforme pestriţe singurul civil, uscăţiv şi întunecat, sub portretul mural al lui Franz Joseph Întâiul, bine cunoscutul, peste tot răspânditul tablou al Comandantului Suprem, în redingotă albă, imaculată, de feldmareşal, cu eşarfa stacojie. Exact sub barbetele albe şi aproape paralel cu ele, cu douăzeci de ţoli mai jos, se zăreau aripile brune, uşor argintate, ale barbetelor domnului von Trotta. Ofiţerii cei mai tineri, plasaţi la capetele potcoavei, puteau vedea asemănarea izbitoare dintre Maiestatea Sa Apostolică şi slujitorul său. Chiar şi

sublocotenentul Trotta putea, de la locul lui, compara chipul împăratului cu cel al părintelui său. Timp de câteva clipe i se păru că sus, la perete, atârnă portretul tatălui îmbătrânit, iar jos, la masă, şade împăratul în civil şi niţel întinerit. Şi, deodată, depărtaţi şi străini îi deveniră amândoi: împăratul, ca şi părintele lui.

Într-acestea, prefectul plimba o privire deznădăjduită, cercetătoare în jurul mesei, asupra feţelor aproape imberbe, cu tuleie, ale tinerilor ofiţeri, cât şi a celor mustăcioase ale vârstnicilor. Alături de el şedea maiorul Zoglauer. O, cu el domnul von Trotta ar fi schimbat bucuros un cuvânt de îngrijorare cu privire la Carl Joseph. Dar nu mai era vreme. Afară, în dreptul ferestrei, trenul fusese tras.

Prefectul era de-a dreptul descumpănit. Din toate părţile se bea în sănătatea lui, i se ura drum bun şi succes în împlinirea sarcinilor slujbei. Surâdea în dreapta şi în stânga. Apoi se ridică, ciocni paharul cu unul şi cu altul, în timp ce capul îi era greu de griji şi inima apăsată de presimţiri sumbre. Doar trecuse nespus de multă vreme de când plecase din districtul său! Da, prefectul plecase vioi şi exuberant spre o regiune aventuroasă şi la iubitul său fiu. Acum se întorcea însingurat de la însinguratul lui copil şi de la graniţă, unde prăbuşirea lumii se vedea de pe acum limpede, ca o vijelie la marginea unui oraş, în timp ce străzile se întind încă neştiutoare şi fericite sub un cer senin.

Iată că se aude clopoţelul zglobiu al impiegatului. Iată că locomotiva fluieră. Iată aburul jilav al locomotivei lovind cu mărgăritare mici, cenuşii, în fereastra restaurantului gării.

Masa se sfârşise şi se ridicară toţi în picioare. „Tot batalionul” îl însoţi pe domnul von Trotta până la peron. Prefectul ar fi fost dornic să spună ceva deosebit, dar nimic excepţional nu-i venea în minte. Mai îndreptă o privire duioasă asupra lui

Carl Joseph. Dar se temu pe loc că ar putea fi remarcată şi coborî ochii. Strânse mâna maiorului Zoglauer. Îi mulţumi lui Chojnicki. Îşi scoase solemnul demijoben gri pe care obişnuia să-l poarte în voiaj. Ţinea pălăria în mâna stângă şi cu dreapta cuprinse umerii lui Carl Joseph. Îl sărută pe amândoi obrajii. Şi, cu toate că ar fi vrut să spună: „Nu-mi face griji! Te iubesc, băiatul meu!”, rosti doar un „Ai grijă de tine!”. Căci cei din familia Trotta erau oameni sfioşi.

Iată-l pe prefect urcându-se în vagon. Iată-l la fereastră. Mâna lui, în mănuşă de piele fină, gri, se sprijină pe fereastra deschisă. Chelia îi luceşte. Încă o dată ochiul său îngrijorat caută privirea lui Carl Joseph.

— Când veniţi data viitoare, domnule prefect, zise căpitanul Wagner, totdeauna binedispus, veţi găsi la noi un mic Monte Carlo.

— Cum aşa? se miră prefectul.

— Se înfiinţează aici o sală de joc! răspunse Wagner.

Şi, încă înainte ca domnul von Trotta să se mai poată adresa fiului său pentru a-l preveni serios de pericolul viitorului Monte Carlo, locomotiva fluieră, tampoanele se ciocniră cu zgomot şi trenul porni să alunece. Prefectul făcea semne cu mănuşa gri şi toţi ofiţerii salutau. Carl Joseph nu se clintea.

Făcu drumul înapoi alături de căpitanul Wagner.

— O să fie o sală de joc grozavă! se entuziasma acesta. O adevărată sală de joc! Ah, Dumnezeule! De când n-am mai văzut o ruletă! Şi cum se mai învârteşte! Vai, cât îmi place zgomotul ei! Mă bucur nespus!

Nu numai căpitanul Wagner aştepta deschiderea noii săli de joc. O aşteptau cu toţii. De ani de zile garnizoana de la frontieră aştepta cu nerăbdare sala de joc pe care urma s-o deschidă Kapturak.

O săptămână după plecarea prefectului, sosi şi Kapturak. Şi probabil că sosirea lui ar fi stârnit o senzaţie mult mai mare dacă, odată cu dânsul, datorită unei ciudate coincidenţe, n-ar fi venit şi acea doamnă către care se îndreptă atenţia tuturor.

Capitolul XII

La graniţele monarhiei austro-ungare existau pe atunci mulţi oameni de soiul lui Kapturak. De jur împrejurul vechiului imperiu începeau să dea târcoale, asemenea unor păsări negre şi laşe care, din depărtări fără de margini, ochesc un muribund. Cu nerăbdătoare şi întunecoase bătăi de aripi îi aşteaptă sfârşitul. Se năpustesc cu pliscuri nesăţioase asupra prăzii. Nu se ştie nici de unde vin şi nici încotro îşi vor îndrepta zborul. Sunt fraţi înaripaţi ai morţii enigmatice, vestitorii, însoţitorii şi urmaşii ei.

Kapturak e un omuleţ cu o înfăţişare neînsemnată. Zvonuri îl însoţesc, zboară înaintea lui pe căi întortocheate şi se iau după urmele aproape invizibile ce rămân după el. Locuieşte la hanul de la graniţă. Are legături cu agenţii sud-americani de vapoare care, în fiece an, transportă pe vasele lor mii de dezertori ruşi către o nouă şi îngrozitoare patrie. Joacă oricând cu plăcere şi bea puţin. Nu-i lipsit de o anumită afabilitate melancolică. Povesteşte că a făcut ani de-a rândul contrabandă cu dezertori ruşi şi că are dincolo casă, nevastă şi copii pe care i-a părăsit de teamă să nu fie deportat în Siberia, după ce mai mulţi slujbaşi militari fuseseră prinşi şi condamnaţi. Şi, întrebat ce are de gând să facă aici, Kapturak răspunde concis şi surâzând: „Afaceri!”

Proprietarul hotelului în care locuiau ofiţerii, un anume Brodnitzer, originar din Silezia, azvârlit nu se ştie din ce pricini la graniţă, deschise localul de joc. Puse un afiş mare în vitrina cafenelei. Anunţa că ţine la dispoziţia publicului jocuri de tot felul, o capelă care va „concerta” în fiecare seară

până în zori şi că a angajat „cântăreţe de cabaret cu renume”. Inaugurarea localului începu cu concertele capelei, alcătuite din opt muzicanţi adunaţi pe fugă. Mai târziu, sosi şi „privighetoarea din Mariahilf[20]”, o fată blondă din Oderberg; cânta valsuri de Lehár, pe lângă acestea echivocul cântec „Când în noaptea de amor hoinăresc în zori de zi”, apoi, ca supliment, „Sub rochiţă port desuuri roz, plisate...”

Aşadar, Brodnitzer întrecuse toate aşteptările clientelei. Se află, până la urmă, că Brodnitzer, pe lângă numeroase mese, scurte şi lungi, pentru tot felul de jocuri de cărţi, instalase într-un colţ discret o mică masă de ruletă.

Căpitanul Wagner o spunea tuturor şi stârnea entuziasm. Acestor bărbaţi, de ani de zile cu serviciul la graniţă, mica bilă (şi mulţi dintre ei nu văzuseră în viaţa lor o ruletă) li se părea unul dintre acele obiecte magice ale lumii mari, cu ajutorul cărora dobândeşti dintr-odată femei frumoase, cai de rasă şi castele bogate. Tocmai lor să nu le vină în ajutor o asemenea bilă? Mai toţi petrecuseră ani de jalnică adolescenţă în şcoli canonice, ani de tinereţe dură în şcoli militare, ani de viaţă cenuşie în serviciu la graniţă.

Aşteptau războiul. În locul unei campanii spectaculare, a venit doar o mobilizare parţială împotriva Serbiei, de unde s-au întors fără glorie, în speranţa banală a avansării automate. Manevre, serviciu şi cazinou, cazinou, serviciu şi manevre!

Auzeau pentru întâia oară huruitul uşor al micii bile şi ştiau acum că norocul însuşi se învârtea printre ei pentru a se opri azi la unul, mâine la altul. În jurul mesei de joc şedeau nişte domni străini, palizi, bogaţi, cum nu mai fuseseră niciodată văzuţi pe aici.

Într-o zi, căpitanul Wagner câştigă cinci sute de coroane. În ziua următoare îşi plătise toate datoriile. Pentru prima dată după multă vreme, încasă în luna aceea solda întreagă, neatinsă, trei

treimi întregi. E drept că sublocotenentul Schnabel şi sublocotenentul Gründler pierduseră câte o sută de coroane. Mâine puteau câştiga o mie!

Când bila cea albă începea să alerge şi să descrie un cerc lăptos gravitând spre periferia câmpurilor negre şi roşii, când câmpurile negre şi roşii se învălmăşeau la rândul lor într-un singur rond, contopindu-se într-o culoare nedefinită, atunci inimile ofiţerilor zvâcneau şi în capul lor se isca un vâjâit straniu, ca şi când în fiecare creier s-ar roti câte o bilă, iar ochii lor nu mai vedeau decât negru şi roşu, roşu şi negru. Deşi şedeau, genunchii le tremurau. Ochii goneau cu iuţeală disperată după bila pe care nu o puteau prinde. După propriile ei legi, bila începea în sfârşit să se clatine ameţită de alergătură şi se oprea epuizată în una din găoacele numerotate. Toată lumea răsufla uşurată. Până şi cei care pierduseră se simţeau despovăraţi. A doua zi şi-o povesteau unul altuia. Erau cuprinşi de un adevărat delir. Tot mai mulţi ofiţeri frecventau sala de joc. Jucători străini, în civil, soseau din regiuni neumblate. Ei erau cei ce însufleţeau jocul, umpleau casa, scoteau din portvizite bancnote mari, din buzunarul hainei ducaţi de aur, ceasuri şi lanţuri, şi inele din deget.

Toate camerele hotelului erau ocupate. Droştile adormite, care aşteptau totdeauna în staţiile lor din piaţă, cu birjari căscând plictisiţi pe capră şi cu mârţoagele costelive în ham, ca nişte vehicule de ceară într-un panoptic, până şi ele se trezeau şi să vezi minune: roţile se puteau învârti, mârţoagele costelive începeau să tropăie cu copite tari de la gară la hotel, de la hotel la graniţă şi iar înapoi, în orăşel. Posacii negustori surâdeau. Dughenele lor negre păreau mai luminoase, mărfurile expuse mai atrăgătoare. Noapte de noapte cânta „privighetoarea din Mariahilf”. Şi, ca şi cum cu cântecul ar fi trezit din somn şi alte surate ale ei, soseau la cafenea mereu alte fete, necunoscute până atunci, gătite ţipător. Mesele

erau date în lături şi se dansa în legănarea valsurilor lui Lehár. Întreaga lume se transformase.

Da, întreaga lume! În alte locuri se iveau placarde stranii, cum nu se mai văzuseră pe aici. În toate limbile ţării, muncitorii de la fabrica de prelucrat părul pentru perii erau îndemnaţi să înceteze lucrul. Prepararea părului de porc pentru perii este singura industrie, sărăcăcioasă şi ea, a acestui ţinut. Muncitorii sunt ţărani săraci. O parte din ei trăiesc iarna din tăiatul lemnelor şi toamna din muncile agricole. Vara trebuie cu toţii să muncească la fabrica de fire de păr. Alţii provin din păturile de jos ale populaţiei evreieşti. Nu ştiau să socotească, nici să facă negoţ, nici nu învăţaseră vreo meserie. În lung şi în lat, pe o rază de cel puţin de douăzeci de mile, nu se afla o altă fabrică.

Pentru curăţirea părului de porc existau dispoziţii restrictive şi costisitoare; fabricanţii nu le respectau de bunăvoie. Trebuiau procurate pentru muncitori măşti împotriva prafului şi bacililor, erau obligaţi să amenajeze încăperi mari şi luminoase, deşeurile să fie arse de două ori pe zi şi, în locul muncitorilor care începeau să tuşească, să angajeze alţii. Căci toţi cei ce se îndeletniceau cu selecţionarea şi curăţirea părului de porc începeau după puţină vreme să scuipe sânge.

Fabrica era o clădire veche şi ruinată, cu ferestre mici, cu un acoperiş de ardezie deteriorat, împrejmuită de un mărăciniş sălbatic şi înconjurată de un vast loc viran unde, nu se mai ştie de câţi ani, se depozitau gunoaie, pisici moarte şi hoituri de şobolani intraţi în putrefacţie, cutii vechi de tinichea care rugineau acolo şi oale de lut sparte, aruncate laolaltă cu ghete rupte. De jur împrejur se întindeau lanuri pline de belşugul aurit al bucatelor, străbătute de ţârâitul neîntrerupt al greierilor, şi mlaştini de un verde întunecat, răsunând fără încetare de larma voioasă a broaştelor.

Prin faţa micilor ferestre cenuşii la care şedeau muncitorii scărmănând neobosit cu greble mari de fier şomoiogul de păr încâlcit şi înghiţind nori de praf uscat, stârnit din fiecare smoc nou, rândunelele sprintene săgetau văzduhul, muşte sclipitoare dănţuiau, fluturi albi şi pestriţi pluteau şi, prin deschizăturile largi ale acoperişului, pătrundeau trilurile triumfătoare ale ciocârliilor.

Muncitorii, sosiţi abia de câteva luni din satele lor deschise, născuţi şi crescuţi în răsufletul dulce al fânului, în cel rece al zăpezii, în mireasma înţepătoare a îngrăşămintelor, în zarva răsunătoare a păsărelelor, în toată varietatea dăruirii naturii, muncitorii aceştia se uitau prin norii suri de praf la rândunele, la fluturi şi la roiul gâzelor, şi li se făcea dor de casă. Îi contraria cântecul ciocârliei. O bucată de vreme nu au ştiut că o lege poruncea să li se ocrotească sănătatea; că există un parlament în Monarhie; că în acel parlament se aflau şi deputaţi din rândurile muncitorimii. Veneau oameni străini, afişau placarde, organizau întruniri, tălmăceau constituţia şi-i scoteau la iveală cusururile, citeau în auzul tuturor ziarele şi vorbeau în toate limbile ţării. Glasul lor îl întrecea pe cel al ciocârliilor şi broaştelor; muncitorii începeau să intre în grevă.

În acest ţinut, lucrul se întâmpla pentru prima oară. Autorităţile politice se speriară. Erau de zeci de ani deprinse să organizeze pe îndelete recensămintele, să sărbătorească aniversările împăratului, să ia parte la recrutări şi să redacteze rapoarte stereotipe pentru forurile superioare. Arestau din când în când niscaiva ucraineni rusofili, câte un popă ortodox, evrei prinşi în flagrant delict făcând contrabandă cu tutun, spioni. De zeci de ani se prelucra în acest ţinut părul pentru perii, firele erau trimise apoi în Moravia, în Boemia şi Silezia, la fabricile de perii, şi se importau periile gata fabricate în ţări străine. De ani de zile muncitorii tuşeau, scuipau sânge, se

îmbolnăveau şi mureau în spitale. Dar grevă nu făceau. Acum însă, trebuiau chemate în ajutor posturile de jandarmi din localităţi mai depărtate şi să se adreseze rapoarte Rezidenţei. Aceasta, la rândul ei, urma să ia legătura cu comandamentul armatei. Şi comandamentul armatei îl punea în cunoştinţă pe comandantul garnizoanei.

Ofiţerii mai tineri îşi închipuiau că „poporul”, adică pătura cea mai de jos a civililor, cerea egalitatea în drepturi cu funcţionărimea de stat, cu nobilimea şi cu consilierii de stat. Asta nu se putea în niciun caz tolera, dacă voiai să eviţi o revoluţie. Şi autorităţile nu voiau revoluţie. Trebuia deci să se tragă cu puşca până nu va fi prea târziu.

Maiorul Zoglauer ţinu o scurtă cuvântare din care toate astea reieşeau cu claritate. Fără îndoială, un război e mult mai plăcut. Doar nu erau ofiţeri de jandarmerie sau de poliţie! Dar deocamdată nu e încă război. Ordinul se execută, nu se discută! Dacă împrejurările o vor cere, se va proceda cu baioneta la armă şi se va comanda: „Foc!”.

Ordinul e ordin! Pentru moment, nu-i este nimănui interzis să frecventeze localul lui Brodnitzer şi să câştige bani mulţi.

Într-o zi, căpitanul Wagner pierdu bani mulţi. Un domn străin, pe vremuri ofiţer activ de ulani, persoană cu nume sonor, moşier în Silezia, câştigase două seri consecutiv, îi împrumutase căpitanului bani şi, în a treia zi, fu chemat printr-o telegramă acasă. Erau în total două mii de coroane, o nimica toată pentru un cavalerist. Dar nu şi pentru un căpitan de vânători! S-ar fi putut duce la Chojnicki, dar îi datora de mai înainte încă trei sute.

Brodnitzer îi sugeră:

— Domnule căpitan, dispuneţi după plac de semnătura mea!

— Da, răspunse căpitanul, dar cine dă atâţia bani pe semnătura dumitale?

Brodnitzer reflectă un moment:

— Domnul Kapturak.

Kapturak se ivi şi el şi zise:

— E vorba deci de două mii de coroane. Rambursabile?

— Habar n-am!

— Mulţi bani, domnule căpitan!

— Îi restitui! răspunse Wagner.

— Da, dar cum? În câte rate? Ştiţi că numai pe o treime din soldă se poate pune poprire. Afară de asta, mai toţi domnii ofiţeri sunt de mult angajaţi în datorii. Nu văd nicio posibilitate.

— Domnul Brodnitzer... începu căpitanul.

— ...domnul Brodnitzer, continuă Kapturak de parcă Brodnitzer nici n-ar fi fost de faţă, îmi datorează de asemenea mulţi bani. Aş putea oferi suma în chestiune dacă unul dintre camarazii dumneavoastră care nu are niciun fel de angajamente băneşti, ca bunăoară domnul sublocotenent Trotta, ar vrea să vă ajute. Dumnealui vine de la cavalerie, are un cal...

— Bine, răspunse căpitanul. O să vorbesc cu el.

Şi se duse să-l trezească pe sublocotenentul Trotta.

Stăteau în coridorul lung, strâmt şi întunecos al hotelului.

— Semnează repede! îi şopti căpitanul. Uite că mă aşteaptă acolo. Să nu vadă că te codeşti!

Trotta semnă.

— Vino îndată jos! zise Wagner. Te aştept!

Carl Joseph se opri în pragul uşiţei din fund, pe unde chiriaşii permanenţi ai hotelului obişnuiau să intre în cafenea. Vedea pentru prima oară sala de joc a lui Brodnitzer, recent inaugurată. Vedea mai ales pentru prima oară o sală de joc. În jurul mesei de ruletă atârna o draperie de rips verde.

Căpitanul Wagner dădu perdeaua niţel la o parte şi trecu dincolo, într-o altă lume.

Dincoace, Carl Joseph auzea huruitul moale, catifelat, al bilei. Nu îndrăznea să ridice draperia.

La celălalt capăt al cafenelei, lângă intrarea dinspre stradă, se improvizase o scenă pe care se fâţâia neobosită „privighetoarea din Mariahilf”. La mese se juca de zor. Cărţile de joc cădeau cu zgomot pe placa de marmură sintetică, oamenii scoteau exclamaţii confuze. Arătau de parcă ar fi purtat cu toţii aceeaşi uniformă, fără surtuce, în cămăşi albe, un regiment de jucători şezând pe scaune. Sacourile erau aşezate pe spetezele scaunelor, cu mânecile goale clătinându-se uşor şi fantomatic la fiece mişcare a jucătorilor. Deasupra capetelor plutea un nor des de fum de tutun. Vârfurile minuscule ale ţigărilor aprinse scânteiau roşiatic şi argintiu în ceaţa fumurie şi alimentau cu noi valuri de negură albăstrie norul cel des. Şi sub ceaţa vizibilă de fum părea să plutească o a doua alcătuită din larmă, o ceaţă plină de freamăte, de murmure şi de un vuiet surd. Dacă închideai ochii, puteai crede că se abătuse asupra celor de pe scaun un roi uriaş de lăcuste zbârnâind o melodie înfricoşătoare.

Căpitanul Wagner se întoarse în cafenea complet schimbat. Ochii îi erau înfundaţi în orbitele vinete. Deasupra gurii stătea zbârlită mustaţa brună din care o jumătate părea în chip straniu să fie mai scurtă, iar pe bărbie se iviseră ţepi roşiatici, un mic lan de suliţe minuscule.

— Unde eşti, Trotta? strigă căpitanul, deşi sublocotenentul se afla chiar lângă el. Am pierdut două sute. Afurisitul ăsta de roşu! S-a mântuit cu norocul meu la ruletă! Trebuie să încerc în altă parte!

Şi îl târî pe Trotta după dânsul la mesele unde se jucau cărţi.

Kapturak şi Brodnitzer se ridicară.

— Câştigat? întrebă Kapturak, căci vedea că Wagner pierduse.

— Pierdut, pierdut! răcni căpitanul.

— Îmi pare rău! îl compătimi Kapturak. Uită-te la mine, de exemplu: de câte ori n-am

câştigat şi pierdut! Vedeţi? Pierdusem totul! Şi am recâştigat totul! Nu trebuie să rămâi mereu la acelaşi joc. Numai să nu te ţii scai de acelaşi joc! Asta-i principalul!

Căpitanul Wagner îşi descopcie gulerul. Obişnuita lui roşeaţă intensă îi reveni în obraz. Mustaţa i se aranjase oarecum de la sine. Îl bătu pe Trotta pe umăr:

— Tu n-ai pus niciodată mâna pe o carte de joc.

Trotta îl văzu pe Kapturak scoţând din buzunar un pachet lucios de cărţi noi şi aşezându-l cu grijă pe masă, de parcă ar fi căutat să nu facă vreun rău chipului colorat de pe cartea din fund. Atinse pacheţelul uşor, cu degete agile. Ca nişte oglinjoare verzi strălucesc dosurile netede ale cărţilor. Luminile din plafon plutesc în ele. Unele se ridică singure, stau o clipă vertical pe muchia lor îngustă, se culcă ba pe spate, ba pe burtă, se strâng într-un teanc care apoi se desfoaie cu un pocnet uşor, lăsând să se perinde figurile negre şi roşii, ca un fulger scurt, colorat, se adună iar la loc şi cad pe masă în mai multe grămăjoare mici. Din ele se desprind cărţi separate, se înghesuie afectuos una într-alta acoperindu-se pe jumătate, după care se orânduiesc în cerc, semănând cu o ciudată anghinare răsturnată şi presată, se înşiră înapoi în rând şi se strâng în cele din urmă iar într-un singur pacheţel. Fiecare carte răspunde apelului mut al degetelor.

Căpitanul Wagner urmărea cu ochi lacomi acest preludiu al jocului. Ah, cât de dragi îi erau cărţile! Uneori veneau la dânsul cele pe care le chemase şi alteori fugeau de el. Îi plăcea când dorinţele lui nebuneşti alergau în galop după cărţile fugare şi le obligau să se întoarcă iar la el. Câteodată desigur că fugarele erau mai iuţi de picior şi dorinţele căpitanului trebuiau să cedeze istovite. În cursul anilor, căpitanul născocise un plan de luptă extrem de complicat şi greu de

cuprins cu mintea. Nu fusese omisă niciuna dintre metodele de a forţa norocul: nici formulele de conjurare a stihiilor, nici mijloacele violente, nici cele ale luării prin surprindere, ale implorărilor şi ale ademenirii drăgăstoase. Câteodată, dacă îşi dorea bunăoară o carte de cupă, bietul căpitan trebuia să se prefacă disperat şi să asigure în secret cartea invizibilă că, dacă nu vine, se va sinucide chiar în ziua aceea; altă dată socotea că e mai bine să rămână demn şi să se arate cu totul indiferent faţă de multdorita lui. O a treia oară, ca să câştige, trebuia să amestece cărţile cu mâna lui, şi anume cu stânga, o îndemânare dobândită printr-o voinţă de fier şi după îndelungate şi laborioase exerciţii; iar a patra oară era mai indicat să ia loc la dreapta bancherului. În cele mai multe cazuri însă, se cerea să combini toate aceste metode sau să le schimbi repede, şi anume astfel încât partenerii de joc să nu observe. Căci acest lucru era foarte important. „Să schimbăm locurile!", putea de pildă să spună căpitanul cu aerul cel mai candid. Şi când credea că surprinde în privirea partenerului un zâmbet, râdea şi adăuga: „Te-nşeli! Nu sunt superstiţios! Lumina mă supără!" Dacă, de exemplu, partenerii ar descoperi vreunul dintre trucurile strategice ale căpitanului, mâinile lor ar trăda cărţilor intenţiile lui ascunse. Cu alte cuvinte, cărţile i-ar simţi vicleşugul şi ar avea timp s-o ia la fugă. Astfel, de îndată ce se aşeza la joc, căpitanul începea să opereze ca un întreg stat-major. Şi, în timp ce creierul lui săvârşea această supraomenească performanţă, prin inimă îi treceau dogori şi geruri, speranţe şi deznădejdi, triumfuri şi amărăciuni. Lupta, duela şi suferea cumplit. Din zilele în care începuse acolo jocul de ruletă, el iniţiase elaborarea unor planuri subtile de război împotriva vicleniilor bilei. (Dar ştia bine că acestea sunt mai greu de dejucat decât perfidia cărţilor de joc.)

Juca aproape numai bacara, deşi era unul dintre jocurile nu numai interzise ofiţerilor, dar şi

oprite de lege. Însă la ce bun acele jocuri unde e nevoie de calcul şi chibzuială – să calculezi şi să chibzuieşti în chip raţional – când speculaţiile tale se izbesc de incalculabil şi de inexplicabil, care le dejoacă şi uneori chiar le răstoarnă? Nu! El voia să se lupte corp la corp cu enigmele destinului şi să le dezlege.

Se aşeză aşadar la masa de bacara. Şi câştigă într-adevăr. Îi căzu de trei ori la rând câte un nouă şi de alte trei ori un opt, pe când Trotta n-avea parte decât de valeţi şi de rigi, iar Kapturak numai de două ori de câte un patru şi un cinci.

Acum căpitanul Wagner îşi pierdu capul. Şi cu toate că ţinea de principiile lui să nu lase norocul să observe că e sigur de el, mări deodată miza de trei ori. Căci spera să „ratrapeze" încă în seara aceea suma poliţei semnate de Trotta. Şi acum se abătu nenorocirea.

Căpitanul începu să piardă, în timp ce Trotta nu încetase o clipă să piardă. Până la urmă, Kapturak câştigă cinci sute de coroane. Căpitanul fu nevoit să semneze o nouă poliţă.

Wagner şi Trotta se ridicară de la masa de joc. Începură să amestece coniac cu rachiu „de nouăzeci de grade" şi amândouă cu bere. Căpitanul Wagner se ruşina de înfrângerea suferită, asemenea unui general învins într-o bătălie la care invitase un prieten pentru a împărţi cu el laurii victoriei. Dar sublocotenentul împărţea cu el ruşinea. Şi amândoi ştiau că le va fi cu neputinţă să se uite unul în ochii celuilalt fără ajutorul alcoolului.

Băură pe îndelete, în sorbituri mici şi la intervale regulate.

— În sănătatea ta! toastă căpitanul.

— În sănătatea ta! răspunse Trotta.

De câte ori repetau urarea, se priveau curajos în ochi pentru a-şi arăta reciproc că nenorocirea îi lasă reci.

Deodată, sublocotenentului i se păru că cel mai bun prieten al său, căpitanul Wagner, e cel mai

nefericit om de pe pământ şi începu să plângă cu lacrimi amare.

— De ce plângi? întrebă căpitanul şi până şi lui începură să-i tremure buzele.

— Pentru tine, pentru tine! răspunse printre sughiţuri Trotta. Bietul meu prieten!

Şi se pierdură în tânguieli, parte mute, parte rostite.

În mintea căpitanului Wagner reîncolţi un vechi proiect. Era vorba de calul lui Trotta, pe care obişnuia să-l încalece în fiecare zi şi îl îndrăgise; ba, la început, intenţionase chiar să-l cumpere. Dar îi veni pe loc în gând că, dacă ar avea atâta bănet cât ar costa calul, fără îndoială că ar putea câştiga la bacara o avere şi să aibă astfel mai mulţi cai. Se gândea deci să ia calul sublocotenentului, să nu i-l plătească, să-l pună amanet şi, cu banii împrumutaţi pe cal, să joace şi apoi să-l răscumpere din câştig. Era ceva incorect? Cui putea să-i strice? Şi cât poate dura? Două ore de joc şi aveai de toate. Câştigi la sigur când te aşezi la masa de joc fără teamă şi fără a face nici cea mai mică socoteală. O, de-ar fi măcar o singură dată în stare să joace în voie, ca un om bogat şi independent! O singură dată! Căpitanul îşi blestema solda. Era prea meschină ca să-i îngăduie să joace „omeneşte”!

Acum, aflându-se atât de înduioşaţi unul în faţa celuilalt, uitând de toată lumea din jur şi convinşi că toată lumea din jur a uitat de ei, căpitanul crezu că a sosit momentul să poată spune:

— Vinde-mi calul tău!

— Ţi-l dăruiesc! spuse Trotta, mişcat.

Un dar n-ai voie să-l vinzi nici chiar vremelnic, gândi căpitanul şi zise:

— Nu, vinde-mi-l!

— Ia-l! îl rugă Trotta.

— Ţi-l plătesc! stărui căpitanul.

Se ciondăniră aşa câteva minute. Până la urmă, căpitanul se ridică în picioare, se clătină puţin şi strigă:

— Vă ordon, domnule sublocotenent, să mi-l vindeţi!

— Prea bine, domnule căpitan! răspunse mecanic Trotta.

— Numai că nu am bani! gângăvi căpitanul, se aşează la loc şi redeveni blând.

— Nu face nimic! Ţi-l dăruiesc!

— Tocmai asta nu! Şi nici nu vreau să-l cumpăr. Ei, de-aş avea bani...

— L-aş putea vinde altuia! zise Trotta, radiind de bucurie că i-a venit o idee atât de extraordinară.

— Grozav! se bucură căpitanul. Dar cui?

— Lui Chojnicki, de pildă.

— Grozav! repetă căpitanul. Îi sunt dator cinci sute de coroane.

— Preiau eu datoria! declară Trotta.

Fiindcă băuse, îşi simţea inima plină de milă pentru căpitan. Acest sărman camarad trebuia salvat! Se afla în mare pericol. Îi era foarte apropiat căpitanul Wagner, dragul de el! Afară de asta, sublocotenentul se socotea dator să-i spună în acea clipă grea un cuvânt bun, de îmbărbătare, poate chiar un cuvânt mare, şi să săvârşească o faptă caritabilă. Generozitatea, prietenia şi necesitatea de a se arăta foarte tare şi mărinimos, aceste trei sentimente năvăliseră laolaltă în inima lui ca nişte torente fierbinţi.

Trotta se ridică în picioare. Se crapă de ziuă. Mai ard doar câteva lămpi, pălite şi ele de lumina diafană a zilei, care pătrunde tot mai puternic prin jaluzele. Afară de domnul Brodnitzer şi de unicul său chelner, nu mai e nimeni în local. Dezolate şi părăsite stau mesele şi scaunele, ca şi estrada pe care ţopăise în timpul nopţii „privighetoarea din Mariahilf”. Pustiul din jur trezeşte imaginea înfiorătoare a unei panici ce s-ar fi stârnit pe neaşteptate, făcând ca oaspeţii ameninţaţi de o

primejdie subită să părăsească toţi deodată cafeneaua. Mucuri lungi de carton zac grămadă pe podea, alături de resturi de trabuc. Sunt rămăşiţele ţigărilor ruseşti şi ale trabucurilor austriece, trădând trecerea unor oaspeţi din ţară străină care au jucat şi au băut aici cu localnicii.

— Plata! cere căpitanul.

Îl îmbrăţişează pe sublocotenent. Îl strânge îndelung şi cu dragoste la piept.

— Aşadar, cu Dumnezeu înainte! zice el cu ochii plini de lacrimi.

Pe stradă, dimineaţa se desfăşura din plin, dimineaţa unui mic târg răsăritean, plină de mireasma florilor de castan, a liliacului atunci înflorit şi a pâinii proaspete, negre, acrişoare, cărate de brutari în coşuri adânci. Păsărelele făceau zarvă, era o mare nesfârşită de ciripeli, o mare răsunătoare în văzduh. Un cer străveziu, de un albastru pal, se întindea neted şi apropiat peste acoperişurile înclinate, de şindrilă, ale micilor clădiri. Căruţele mici, ţărăneşti, treceau agale, încă somnoroase, pe uliţele prăfuite şi împrăştiau în drum fân, şişcă şi paie uscate, din anul care trecuse.

În zarea largă a răsăritului, soarele se înălţa grăbit. Într-acolo se îndrepta sublocotenentul Trotta, aproape dezmeticit de vântul blajin care preceda ziua, însufleţit de intenţia nobilă de a-şi salva camaradul. Nu era deloc simplu să-şi vândă calul fără asentimentul prefectului, însă o făcea pentru un prieten! Şi nici nu era atât de simplu (dar ce lucru i-ar fi fost simplu sublocotenentului Trotta pe lumea asta?) să-i propui lui Chojnicki calul. Dar cu cât i se părea mai grea această cutezătoare intervenţie, cu atât mai bărbăteşte şi mai hotărât mergea Carl Joseph în întâmpinarea ei.

Se auzi clopotul din turn. Trotta ajunse la intrarea „castelului nou” în clipa în care contele, încălţat cu cizme şi cu biciul în mână, se pregătea să se urce în cabrioleta lui văratică.

Contele recunoscu, în îmbujorarea înşelătoare a feţei uscăţive şi nerase a sublocotenentului, sulimanul băutorului. Acoperea reala paloare a obrazului ca reflexul unei lămpi roşii pe o masă albă. Se duce de râpă! gândi Chojnicki.

— Veneam să vă fac o propunere, începu Trotta. Vreţi calul meu?

Întrebarea îl sperie chiar pe el însuşi. Deodată îi veni greu să continue.

— Ştiu că nu-ţi place să călăreşti, ai plecat doar de la cavalerie, ei, da, îţi este prin urmare de-a dreptul neplăcut să ai grijă de cal, de altfel tot nu te prea foloseşti de el, ei, da, dar s-ar putea să regreţi.

— Nu! răspunse Trotta.

Nu voia să ascundă nimic. Urmă:

— Am nevoie de bani!

Sublocotenentului îi era ruşine. Nu e faptă dezonorantă, interzisă sau măcar dubioasă să împrumuţi de la Chojnicki bani. Şi totuşi lui Carl Joseph i se părea că, odată cu primul împrumut, începe o nouă etapă a vieţii lui şi i-ar trebui pentru asta consimţământul părintesc. Sublocotenentului îi era ruşine. Reluă:

— Pentru a vorbi pe şleau: am garantat pentru un camarad. O sumă mare. În plus, a pierdut în noaptea asta încă una, ceva mai mică. Nu vreau să rămână dator acestui cafegiu. Mi-e imposibil să împrumut. Da, repetă sublocotenentul, mi-e de-a dreptul imposibil. Cel în cauză vă mai datorează nişte bani.

— Asta nu te priveşte pe dumneata! răspunse Chojnicki. În cazul de faţă, chestiunile lui nu te privesc deloc. Ai să-mi restitui dumneata banii. E doar o bagatelă! Vezi dumneata, eu sunt bogat, ceea ce se numeşte bogat. N-am niciun fel de interes pentru bani. E ca şi când mi-ai cere un rachiu. La ce atâtea mofturi? Uite-aici – şi Chojnicki întinse mâna spre orizont, descriind un semicerc – toate pădurile astea ale mele sunt.

N-are nicio importanţă, o spun pentru a-ţi cruţa remuşcările. Sunt recunoscător oricui îmi mai ia ceva. Nu, e ridicol, nu joacă niciun rol, e păcat să mai risipesc atâtea vorbe. Îţi fac o propunere: îţi cumpăr calul şi ţi-l mai las un an. După aceea îmi aparţine.

Se vede limpede că Chojnicki devine nerăbdător. De altfel, şi batalionul trebuie să iasă îndată la câmp. Soarele se înalţă tot mai sus. Ziua e în toi.

Trotta zori spre cazarmă. În jumătate de oră batalionul se va aduna. Sublocotenentul nu mai are timp să se bărbierească. Maiorul Zoglauer venea pe la unsprezece. (Nu-i plăceau comandanţii de pluton nebărbieriţi; singurul lucru căruia, în timpul anilor de când făcea serviciul la graniţă, se deprinsese să-i dea atenţie era curăţenia şi ţinuta îngrijită în timpul serviciului.) Acum era prea târziu.

Dădu fuga la cazarmă. Bine cel puţin că s-a mai dezmeticit!

Îl găsi pe căpitanul Wagner în faţa companiei adunate. Mai avu răgazul să-i spună:

— Da, e-n regulă!

Şi trecu la plutonul lui. Dădu comanda:

— Alinierea prin flanc câte doi! La dreap-ta! Înainte, marş!

Sabia fulgeră. Goarnele răsunau. Batalionul ieşea la câmp.

Căpitanul Wagner plăti în acea zi aşa-zisele „împrospătări” la „Cârciuma Graniţei”. Timp de o jumătate de oră puteau să bea două, trei pahare de rachiu „de nouăzeci de grade”. Căpitanul Wagner ştia cu precizie că începuse să-şi ţină norocul în mână. Îl putea conduce acum după propria-i voinţă. În acea după-amiază, două mii cinci sute de coroane! Restitui o mie cinci sute pe loc şi te aşezi pe deplin liniştit, cu totul fără grijă, exact ca un om bogat, la bacara! Preiei banca! Amesteci cărţile chiar tu, cu mâna ta! Şi anume, cu stânga! Poate că

plăteşti deocamdată numai o mie din banii datoraţi şi porneşti jocul cu o mie cinci sute întregi, absolut liniştit, absolut fără griji, absolut ca un om bogat, în chipul următor: cinci sute la ruletă şi o mie la bacara! Aşa-i cel mai bine!

— Socoteala în contul căpitanului Wagner! porunci el tejghelei.

Şi se ridicară, pauza se sfârşise şi instrucţia de luptă urma să înceapă.

Din fericire, maiorul Zoglauer plecase în acea zi după numai o jumătate de oră. Căpitanul Wagner trecu locotenentului Zander comanda companiei şi plecă în grabă, călare, la Brodnitzer. Se informă dacă după-amiază, pe la patru, ar putea conta pe parteneri de joc. Da, fără nicio îndoială.

Totul se prezenta admirabil. Până şi „duhurile casei", acele făpturi invizibile, a căror prezenţă căpitanul Wagner o simţea în orice sală de joc şi cu care vorbea uneori fără să-l audă alţii – şi atunci, într-o păsărească scornită de el în decursul anilor –, până şi aceste duhuri erau însufleţite de toată bunăvoinţa faţă de Wagner. Pentru a le dispune şi mai mult în favoarea lui sau măcar să nu le lase să-şi schimbe atitudinea, Wagner hotărî să ia prânzul, în mod excepţional, la cafeneaua Brodnitzer şi, până la sosirea lui Trotta, să nu se urnească din loc.

Aştepta. Pe la trei începură să sosească primii jucători. Căpitanul Wagner simţea că tremură. Dacă Trotta îl va da uitării şi va aduce banii, să zicem, abia a doua zi? Până atunci se pot risipi toate şansele. Poate că niciodată nu mai apucă o zi atât de norocoasă! Zeii erau în toane bune şi era într-o joi. Vineri însă... Să invoci vineri norocul e ca şi cum ai cere unui medic-şef de la Statul-Major să facă instrucţie cu compania!

Pe măsură ce timpul trecea, căpitanul Wagner devenea tot mai pornit împotriva „neglijentului" sublocotenent Trotta. Ticălosul ăla de tânăr nu mai venea! Doar pentru asta se făcuse el luntre şi punte

să părăsească înainte de vreme trupa în timpul instrucţiei, să renunţe la obişnuita lui masă de prânz de la gară, să ducă tratative atât de obositoare cu duhurile casei şi să ţină oarecum în loc o joi atât de favorabilă! Şi apoi te pomeneşti lăsat în părăsire! Arătătorul pendulei înainta fără cruţare şi Trotta nu venea, nu venea, nu venea!

— Ba da! Vine!

Uşa se deschide, Wagner se luminează la faţă. Nici nu-i mai întinde lui Trotta mâna. Degetele îi tremură. Degetele lui seamănă cu tot atâţia tâlhari nerăbdători. În clipa următoare strâng febril un plic miraculos, foşnitor.

— Şezi acolo! ordonă căpitanul. Mă întorc în cel mult o jumătate de oră!

Şi dispăru după draperia verde.

Trecu jumătatea de oră, apoi o oră întreagă şi încă una. Se făcuse seară, lămpile ardeau. Căpitanul Wagner se apropie încet, îl puteai recunoaşte cel mult după uniformă; ba până şi uniforma părea schimbată. Tunica îi era dezbumbată, cravata neagră, de celuloid, ieşise afară din guler, mânerul sabiei stătea vârât sub tunică, buzunarele îi erau căscate şi vestonul plin de cenuşă de trabuc. Pe capul căpitanului părul brun se încârlionţase pe cărarea strâmbă, iar sub mustaţa zbârlită se iveau buzele întredeschise.

— Totul! horcăi căpitanul şi se aşeză.

Nu mai aveau ce să-şi spună. Trotta încercă de câteva ori să întrebe ceva. Wagner, cu mâna întinsă şi cu ochii măriţi, îl rugă să tacă. Apoi se ridică. Îşi aranja uniforma. Recunoştea că viaţa lui nu mai avea niciun rost. Pleca deci pentru a-i pune, în sfârşit, capăt.

— Rămâi cu bine! rosti el solemn... şi se duse.

Afară însă îl întâmpină adierea unei seri aproape văratice, blânde, cu sute de mii de stele şi sute de miresme. La urma urmei, era mai uşor să nu mai joci decât să nu mai trăieşti. Şi îşi dădu lui

însuşi cuvântul de onoare că nu va mai juca niciodată. Mai bine să crape decât să mai pună mâna pe o carte de joc. Niciodată! Niciodată, asta ar dura prea mult, hai să scurtăm termenul! Să zicem: până la 31 august niciun joc! Apoi vom mai vedea! Aşadar, pe cuvânt de onoare, căpitane Wagner!

Şi cu conştiinţa proaspăt purificată, mândru de fermitatea lui şi bucuros că şi-a salvat chiar în acea clipă viaţa, căpitanul Wagner se duce la Chojnicki.

Contele stă în prag. Îl cunoaşte pe căpitan de prea multă vreme pentru a nu vedea de la prima privire că Wagner pierduse mult şi că luase din nou hotărârea să nu mai joace. Şi îi strigă:

— Unde l-ai lăsat pe Trotta?

— Nu l-am văzut!

— Totul?

Căpitanul lăsă capul în jos, se uită la vârful cizmelor şi zise:

— Mi-am dat cuvântul de onoare.

— Admirabil! îl aprobă Chojnicki. Era şi timpul.

Se decide să-l libereze pe Trotta de prietenia lui cu dementul de Wagner. Să plece de-aici, gândeşte Chojnicki. Să-l trimitem deocamdată pe câteva zile în concediu. Cu Wally!

Şi plecă în oraş.

— Da! încuviinţă Trotta fără să şovăie.

Se teme de Viena şi de o călătorie împreună cu o femeie. Dar trebuie să plece! Îl cuprinde acea contrarietate specifică pe care o resimte mereu de câte ori se află în faţa unei schimbări în viaţa lui. Presimte că îl ameninţă o nouă primejdie, poate cea mai mare din câte există, şi anume una pe care o dorea şi el. Nu îndrăzneşte să întrebe cine-i doamna. Chipuri multe de femei străine, cu ochi albaştri, căprui sau negri, cu păr blond, cu păr brun, cu şolduri, sâni şi picioare, femei pe lângă care trecuse cândva în adolescenţă, în tinereţe,

toate roiesc sprintene în jurul lui, toate odată, o năvală minunată, graţioasă, de femei străine. Adulmecă parfumul necunoscutei; îi simte frăgezimea răcoroasă şi tare a genunchiului; de pe acum grumazul îi este înconjurat de jugul dulce al braţelor ei goale şi al mâinilor ei împreunate.

Există o teamă de voluptate, ea însăşi voluptuoasă, aşa cum o anumită teamă de moarte poate fi mortală. Aceasta este teama care-l cuprinde acum pe sublocotenentul Trotta.

Capitolul XIII

Doamna von Taussig era frumoasă, deşi nu chiar atât de tânără. Fiică a unui şef de gară, văduvă a unui căpitan de cavalerie pe nume Eichberg, mort de tânăr, se recăsătorise de câţiva ani cu un domn Taussig, recent înnobilat, un fabricant bogat, dar bolnav. Suferea într-o formă uşoară de aşa-zisul delir periodic. Accesele se repetau regulat la fiecare jumătate de an. Le simţea apropierea cu săptămâni înainte. Şi pleca să se întremeze în acel stabiliment de pe malul lacului Konstanz, unde sunt trataţi cu menajamente şi pe mulţi bani bolnavii răsfăţaţi din familii bogate, iar infirmierele se poartă duios ca nişte moaşe.

Cu puţin înainte de un asemenea acces – şi urmând sfatul unuia dintre acei medici pe cât de moderni, pe atât de uşuratici, care prescriu pacienţilor „emoţii sufleteşti” cu aceeaşi dezinvoltură cu care medicii străvechi recomandau leacuri ca reventul sau untul de ricin – domnul von Taussig s-a căsătorit cu văduva prietenului său, Eichberg. Taussig, ce e drept, trecu printr-o „emoţie sufletească”, dar şi accesul se dezlănţui cu atât mai repede şi mai violent.

Pe timpul căsniciei cu domnul von Eichberg, doamna Taussig îşi făcuse mulţi prieteni şi, după moartea soţului, respinsese câteva sincere propuneri de mariaj. Aventurile ei erau trecute sub tăcere din pură consideraţie. Timpurile erau pe atunci severe, precum se ştie. Dar lumea îngăduia excepţiile şi chiar îi plăceau. Era unul dintre acele puţine principii aristocratice potrivit cărora simplii burghezi erau oameni de categoria a doua, dar unul sau altul dintre ofiţerii proveniţi din burghezie

putea deveni aghiotant al împăratului; evreii nu puteau aspira la distincţii mai înalte, dar câte unul putea să fie înnobilat şi să se bucure de prietenia unui arhiduce; femeile trebuiau să respecte o morală tradiţională, dar una sau alta putea iubi ca un ofiţer de cavalerie. (Erau principii pe care astăzi le numim „ipocrite” fiindcă suntem atât de intoleranţi: intoleranţi, cinstiţi şi lipsiţi de umor.)

Dintre prietenii intimi ai văduvei, singurul care nu-i propusese s-o ia în căsătorie fusese Chojnicki. Lumea în care mai făcea să trăieşti era condamnată la pieire. Lumea care avea să-i urmeze nu merita să aibă niciun locuitor mai acătării. Prin urmare, n-avea niciun rost să iubeşti statornic, să te însori şi să mai aduci şi urmaşi pe lume. Cu ochii lui trişti, de un albastru şters, puţintel bulbucaţi, Chojnicki o privise pe văduvă şi-i spusese: „Iartă-mă că nu vreau să mă-nsor cu tine!”. Cu aceste cuvinte îşi încheiase vizita de condoleanţe.

Văduva se recăsătorise deci cu alienatul Taussig. Avea nevoie de bani, iar soţul cel nou era mai supus decât un copil. De cum îi trecea accesul, o ruga să vina la el. Şi ea venea, îi îngăduia s-o sărute şi îl ducea acasă. „La revedere, cu bine!”, spunea domnul von Taussig profesorului care-l conducea până la grilajul secţiei speciale. „La revedere, pe curând!”, spunea şi soţia bolnavului. (Îi plăceau perioadele în care soţul era internat) Şi plecau acasă.

Îl vizitase pe Chojnicki pentru ultima oară cu zece ani în urmă, pe atunci încă necăsătorită cu Taussig, nu mai puţin frumoasă decât acum şi cu zece ani în cap mai tânără. Nici atunci nu plecase singură spre casă. O însoţise un sublocotenent tânăr şi melancolic, cum era şi ăsta de acum. Îl chema Ewald şi era ulan. (Pe vremea aceea erau ulani pe acolo.) Ar fi fost cu adevărat prima ei durere sinceră în viaţă: să călătorească neînsoţită; şi o decepţie să voiajeze în compania unui, să zicem, locotenent. Pentru grade superioare nu se

simţea nici pe departe destul de bătrână. Peste vreo zece ani, poate!

Dar bătrâneţea se apropia cu paşi ameninţători şi neauziţi şi, uneori, în travestiri perfide. Număra zilele ce treceau în goană şi, în fiecare dimineaţă, ridurile fine ca nişte plase din fire abia vizibile pe care timpul le urzea noaptea în jurul ochilor adormiţi şi neştiutori. Numai inima îi era ca a unei fete de şaisprezece ani. Înzestrată cu tinereţe permanentă, această inimă sălăşluia într-un corp pe cale de îmbătrânire, o enigmă frumoasă într-un castel în ruine. Fiecare bărbat tânăr pe care doamna Taussig îl cuprindea în braţe era oaspetele înalt dorit. Din păcate, bărbatul se oprea în anticameră. Ea nici măcar nu iubea; doar aştepta! Îi vedea plecând unul după altul şi-i urmărea cu ochii îngrijoraţi, nesătui şi amărâţi. Se obişnuise treptat să vadă venind şi plecând bărbaţii, această specie de copii mari, asemănători unor nătânge insecte preistorice, uşuratice, dar greoaie şi proaste, care ar încerca să fâlfâie cu aripi de plumb; luptători care cred că pot cuceri, când de fapt sunt dispreţuiţi, care cred că posedă în timp ce sunt luaţi în râs, care cred că se desfată când abia au gustat; o hoardă barbară pe care totuşi o aştepţi cât timp trăieşti. Poate, poate să se ridice cândva din gloata lor învălmăşită şi întunecoasă un făt-frumos, zvelt şi strălucitor, cu mâini vrăjite. Şi nu venea! Îl aştepta şi nu venea! Ea îmbătrânea şi el tot nu venea! Doamna von Taussig opunea apropiatei bătrâneţi bărbaţi tineri, pentru a o zăgăzui. De teama privirii ei lucide, se avânta cu ochii închişi în fiecare dintre aşa-zisele ei aventuri. Şi, cu dorinţele ei, fermeca pe bărbaţii nesăbuiţi pentru a-i subjuga. Din păcate, dânşii nu observau nimic. Şi nu se schimbau câtuşi de puţin.

Îl cântări din ochi pe sublocotenentul Trotta. Pentru anii lui, arată bătrân – găsi ea –, a trecut prin împrejurări triste, dar n-a tras nicio învăţătură.

Nu iubeşte cu pasiune, dar poate că nici trecător. E atât de nefericit, încât îl poţi face cel mult fericit.

În dimineaţa următoare, Trotta obţinu trei zile de concediu „pentru chestiuni familiale”. La ora unu după-amiază îşi luă rămas-bun de la camarazi în restaurantul gării. Urcă, invidiat şi sărbătorit, în urma doamnei Taussig, într-un compartiment de clasa întâi pentru care plătise, oricum, un „supliment”.

Pe măsură ce noaptea se lăsa, începu să se înfricoşeze de întuneric, ca un copil; şi părăsi compartimentul ca să fumeze, adică *sub pretextul* că vrea să fumeze. Stătea pe culoar, copleşit de imagini confuze, vedea prin fereastra întunecată serpentine zburătoare formate într-o clipă din scânteile incandescente ale locomotivei, ce se stingeau tot într-o clipă, vedea bezna deasă a pădurilor şi stelele blajine pe bolta cerului.

Trase discret uşa în lături şi, în vârful picioarelor, intră în compartiment.

— Poate că era mai bine dacă luam vagonul de dormit! rosti din întuneric doamna, surprinzându-l, ba chiar speriindu-l. Trebuie să fumezi tot timpul? Ai voie să fumezi şi aici!

Aşadar, nu dormea încă. Flacăra chibritului îi lumină obrazul alb, încadrat de părul negru, răvăşit, scos la iveală de capitonatul purpuriu al canapelei. Da, poate că era mai bine dacă luau vagonul de dormit.

Vârful ţigării licărea roşiatic prin întuneric. Treceau peste un pod, roţile ţăcăneau mai tare.

— Podurile! observă femeia. Mă tem să nu se prăbuşească!

Da, gândi sublocotenentul, să se prăbuşească odată! Avea doar de ales între o catastrofă subită şi una care se furişează pe îndelete.

Stătea nemişcat în faţa femeii, vedea lămpile gărilor perindându-se, luminând timp de secunde cupeul şi chipul palid al doamnei Taussig pălind şi mai tare.

Nu putea scoate niciun cuvânt. Îşi închipuia că trebuie s-o sărute în loc să spună ceva. Amâna mereu sărutul. „După gara următoare”, îşi zicea.

Pe neaşteptate, femeia întinse mâna, dibui zăvorul uşii, îl găsi şi încuie. Iar Trotta se aplecă asupra mâinii ei.

În acele clipe doamna von Taussig îl iubea pe sublocotenent cu aceeaşi pasiune cu care îl iubise cu zece ani în urmă pe sublocotenentul Ewald, pe aceeaşi linie ferată, la aceeaşi oră şi, cine ştie, poate chiar în acelaşi compartiment. Dar deocamdată ulanul era şters din memorie, ca şi cei dinaintea lui şi de după el. Iar plăcerea covârşea amintirea şi ştergea toate urmele trecutului.

Pe doamna Taussig o chema Valerie pe numele de botez, dar i se spunea, cu o abreviaţie obişnuită, Wally. Acest nume, şoptit la urechea ei în toate ceasurile mângâierilor, îi răsuna mereu nou în urechi. I se părea că acest tânăr i-l dăruise chiar acum, ea nefiind decât un copil (gingaş, ca numele însuşi).

Totuşi, din obişnuinţă, făcea din nou constatarea deprimantă că „era mult mai bătrână” decât el; o remarcă pe care o risca totdeauna faţă de bărbaţii tineri, dintr-un fel de prudenţă temerară. De altfel, această observaţie deschidea calea unui nou şir de dezmierdări. Toate cuvintele duioase pe care le cunoştea şi pe care le dăruise unuia şi altuia, le repeta şi de astă dată. Acum venea – vai, ce bine ştia ea tot ce urmează! – mereu aceeaşi rugăminte a bărbatului, să nu vorbească de vârstă şi de timp. Ştia ce puţin lucru însemnau toate aceste rugăminţi – şi totuşi, le dădea crezare. Aştepta. Dar sublocotenentul Trotta tăcea: ce tânăr îndărătnic! Se temea ca tăcerea lui să nu fie o sentinţă şi începu, prevăzătoare:

— Ce crezi, cu cât sunt mai în vârstă decât tine?

Carl Joseph nu ştia ce să răspundă. La o astfel de întrebare n-ai ce spune, de altfel nici nu-i păsa.

Simţea trecerea rapidă de la răcoarea bruscă la tot atât de brusca învăpăiere a epidermei, acele subite schimbări climatice care ţin de magicele fenomene ale dragostei. (În cuprinsul unei singure ore, ele acumulează toate particularităţile celor patru anotimpuri pe un singur umăr de femeie şi, de fapt, desfiinţează toate legile timpului.)

— Aş putea să-ţi fiu mamă, îi şopti ea. Ghici câţi ani am.

— Nu ştiu! răspunse nenorocitul.

— Patruzeci şi unu! urmă doamna Wally.

Împlinise cu o lună înainte patruzeci şi doi. Dar pe unele femei însăşi natura le opreşte să spună adevărul; acea natură care le fereşte de îmbătrânire. Doamna von Taussig ar fi fost poate prea mândră să escamoteze trei ani întregi. Dar să furi adevărului un singur biet anişor, asta doar nu se poate numi un furt în dauna adevărului.

— Minţi! zise el în fine, foarte grosolan din politeţe.

Şi ea îl îmbrăţişă, într-un nou şi răscolitor val de gratitudine.

Luminile albe ale gărilor alergau pe lângă ferestre, iluminau cupeul, îi scoteau la iveală obrazul alb şi păreau să-i dezgolească şi ele umerii.

Sublocotenentul se lipi, ca un copil, de pieptul ei. Femeia simţea o durere binefăcătoare, divină, o durere maternă. O dragoste de mamă îi străbătea braţele şi le dăruia puteri noi. Voia să-i facă plăcere iubitului ca unui copil născut de ea, de parcă trupul ei l-ar fi rodit, acelaşi trup ce-l ocrotea acum.

— Copilul meu, copilul meu! repeta întruna.

Acum nu se mai temea de vârstă. Da, pentru întâia oară binecuvânta anii care o despărţeau de Carl Joseph.

Când pe fereastra largă a vagonului se ivi dimineaţa, o dimineaţă radioasă de vară timpurie, femeia îşi arătă fără teamă obrazul încă nedichisit

pentru lumina zilei. E drept că se bizuia puţin şi pe reflexul roşiatic al aurorei. Căci fereastra la care şedea dădea din întâmplare spre răsărit.

Sublocotenentului Trotta lumea îi apăru transformată. De aceea constată că abia acum cunoscuse dragostea, adică materializarea ideilor pe care şi le formase despre dragoste. În realitate, era doar recunoscător, un copil satisfăcut.

— La Viena rămânem împreună, nu?

Copil drag, copil drag! gândea întruna femeia. Îl privea plină de mândrie maternă, ca şi când ar fi avut vreun merit pentru virtuţile pe care bărbatul nu le poseda, dar i le acorda ea, ca o mamă iubitoare.

Pregăti un şir nesfârşit de mici petreceri şi distracţii. Se nimerise bine că sosiseră în Joia-Verde. O să procure ea două locuri la tribună. Se vor desfăta împreună la spectacolul procesiunii multicolore la care ţinea atât, ca toate femeile austriece de pe atunci, indiferent de categorie socială.

Wally făcu rost de două invitaţii la tribună. Sărbătoreasca şi vesela măreţie a paradei îi dăruia parcă şi ei un nimb de tinereţe. Cunoştea din toţi anii, poate nu mai puţin exact decât marele maestru de ceremonii, toate fazele, etapele şi legile desfăşurării procesiunii, aidoma statornicilor spectatori din lojile lor permanente de la operă, care cunoşteau pe dinafară toate scenele pieselor favorite. Plăcerea de a le revedea perindându-se nu scădea, ci, dimpotrivă, era susţinută de această atât de amănunţită cunoaştere.

În Carl Joseph se redeşteptaseră vechile visuri copilăreşti şi eroice care acasă, în vacanţă, pe balconul părintesc, îl fermecau şi îl încântau în sunetele *Marşului lui Radetzky*. Întreaga forţă maiestuoasă a bătrânului imperiu îi trecea pe dinaintea ochilor. Sublocotenentul se gândea la bunic, eroul de la Solferino, şi la patriotismul de neclintit al tatălui, care putea fi asemuit cu o stâncă

mică, dar viguroasă, în mijlocul munţilor înalţi ai puterii habsburgice. Se gândea şi la propria-i misiune sfântă de a muri pentru împărat în orice clipă, pe apă, pe uscat sau în văzduh, într-un cuvânt: în orice loc. Formulele jurământului, pe care le rostise mecanic de mai multe ori, căpătau viaţă. Se înălţau, un cuvânt se înălţa după altul, fiecare în parte ca un stindard. Ochiul albastru, ca de porţelan, al Comandantului Suprem, îngheţat pe atâtea portrete, pe atâţia pereţi ai imperiului, se umplea de o nouă mărinimie părintească şi se uita, ca un imens cer senin, la nepotul eroului de la Solferino.

Pantalonii albaştri ai infanteriei încântau privirea. Ca o întruchipare vie a severităţii ştiinţei balistice, treceau artileriştii în uniformele lor cafenii. Fesurile stacojii de pe capetele bosniacilor, deasupra tunicilor sinilii, ardeau în soare ca nişte mici focuri festive aprinse de Islam în cinstea Maiestăţii Sale Apostolice. În caleşti negre, lăcuite, veneau muiaţi în fireturi cavalerii Ordinului Lânii-de-Aur şi consilierii comunali cu fălci roşii, îmbrăcaţi în negru. După ei, ca o furtună maiestuoasă care în apropierea împăratului îşi înfrânează impetuozitatea, fâlfâia panaşul din cozi de cal al gărzii imperiale de infanterie. În fine, pregătit de răsunătorul marş general, se înălţă imnul cezaro-crăiesc, terestru şi totodată apostolic, al heruvimului armatei: „Doamne-ajută, ocroteşte...” deasupra mulţimii în picioare, a soldaţilor în marş, a cailor tropăind agale şi a trăsurilor trecând fără zgomot. Imnul plutea peste toate capetele, o boltă de sunete, un baldachin de tonuri negre şi galbene.

Şi inima sublocotenentului bătea puternic şi se oprea totodată în loc – o anomalie medicală.

Printre acordurile lente ale imnului răzbăteau uralele ca nişte steguleţe albe din mijlocul drapelelor mari, împodobite cu pajură. Calul alb din Lipizza[21] venea jucând, cu faimoasa cochetărie

impunătoare dobândită în dresura hergheliilor imperiale, îi urma tropotul de copite al semiescadronului de dragoni, cu eleganţa unui tunet de paradă. Coifurile negre-aurii fulgerau în soare.

Semnalele fanfarelor sonore trâmbiţară ca glasurile unor crainici voioşi: „Drepţi, drepţi, drepţi! Soseşte bătrânul împărat!”

Şi împăratul sosi: opt cai albi ca neaua trăgeau landoul în care se afla Franz Joseph Întâiul. Iar pe bălani, în fracuri negre brodate cu fireturi de aur şi cu peruci albe pe cap, călăreau lacheii. Arătau ca nişte zei – şi nu erau decât slujitorii unor semizei. De ambele părţi ale landoului călăreau câte două gărzi de arcaşi cu coifuri de argint şi câte două gărzi regale maghiare, pe umăr cu dolmane din piei galbene de panteră tărcate cu negru. Evocau pe vechii paznici ai zidurilor din Ierusalim, sfântul oraş, al cărui rege era împăratul Franz Joseph. Împăratul purta redingota albă ca omătul, cunoscută din toate portretele Monarhiei şi, la pălărie, un mănunchi bogat de pene verzi de papagal. Penele fâlfâiau uşor în adierea vântului.

Împăratul surâdea în dreapta şi în stânga. Pe chipul lui bătrân, surâsul stăruia ca un mic soare făurit chiar de dânsul.

Din turnul domului Sfântul Ştefan, clopotele dăngăneau salutul Bisericii Romane adresat împăratului roman de naţionalitate germană. Bătrânul împărat coborî din trăsură cu acel pas elastic lăudat de toate ziarele, şi intră în biserică, aidoma unui om de rând; pe jos intra în biserică el, împăratul roman de naţionalitate germană, în dangăt de clopote.

Niciun sublocotenent al armatei cezaro-crăieşti n-ar fi putut asista nepăsător la această ceremonie. Şi Carl Joseph era unul dintre cei mai sensibili. Vedea strălucirea de aur pe care o răspândea procesiunea, dar nu auzea sumbra bătaie

de aripi a vulturilor de pradă. Căci peste acvila bicefală a Habsburgilor se roteau de pe atunci vulturii, inamicii ei fraterni.

Nu, lumea nu pierea, cum susţinea Chojnicki; vedeai cu propriii tăi ochi că trăieşte! Pe larga Ringstrasse treceau locuitorii acestui oraş, voioşii supuşi ai Maiestăţii Sale Apostolice, toţi slujitori ai Curţii, întregul oraş nu era decât o imensă curte imperială. Masivi sub porţile cu arcade ale străvechilor palate, vegheau în livrele paznicii intrărilor, cu buzduganele lor, zeităţi printre lachei. Trăsuri negre, pe roţi înalte şi subţiri încercuite cu cauciuc, cu spiţe delicate, opreau în faţa porţilor. Caii scormoneau cu copite grijulii pavajul. Înalţi funcţionari de stat, cu bicornuri negre, gulere aurite şi spade înguste, demni şi transpiraţi, se întorceau de la procesiune. Şcolăriţe în alb, cu flori în păr şi lumânări în mână, mergeau spre casă, înghesuite între părinţii lor ceremonioşi, ca nişte biete suflete întrupate, purtând urmele zdruncinului şi pedepselor la care au fost supuse. Deasupra pălăriilor de vară ale doamnelor în alb, conduse la plimbare de cavalerii lor care le ţineau ca în lanţ, se arcuiau baldachinele graţioase ale umbrelelor de soare. Uniforme albastre, cafenii, negre, cu fireturi de aur şi de argint, se iveau ca nişte copăcei sau plante exotice răsărite în vreo grădină meridională, tânjind parcă după patria lor depărtată. Focul negru al jobenelor strălucea deasupra unor chipuri zeloase şi înfierbântate. Eşarfe colorate, curcubeiele burghezilor, se lăfăiau pieziş pe piepturi late, pe veste şi pe pântece. Iată trecând pe partea carosabilă a bulevardului, aliniaţi pe două coloane, soldaţii din gardă, în pelerine albe ca de îngeri, cu revere roşii, panaşe albe, cu halebarde scânteietoare în mână; tramvaiele, trăsurile şi automobilele se opresc în faţa lor ca înaintea unor foarte familiare fantome ale istoriei. La intersecţii şi colţuri de stradă, florărese corpolente, înfoiate în multe şorţuri sumese (surori

citadine ale zmeilor), stropeau buchetele lor multicolore din căni de un verde închis, fericeau cu priviri surâzătoare perechile de îndrăgostiţi, făceau mănunchiuri de lăcrămioare şi sporovăiau limbute. Chivărele aurii ale pompierilor sclipeau; paznici voioşi împotriva primejdiilor şi a catastrofelor mărşăluiau spre sălile de spectacol. Mirosea a liliac şi a păducel. Zgomotele străzii nu erau destul de puternice pentru a acoperi glasul fluierător al mierlelor din grădini şi trilurile ciocârliilor.

Toate acestea, lumea le revărsa din belşug asupra sublocotenentului Trotta. Şedea în trăsură lângă prietena sa, o iubea şi se bucura, precum i se părea, de prima zi fericită a vieţii lui. Şi, de fapt, era ca şi când viaţa lui abia acum ar fi început.

Se obişnuise să bea vin, aşa cum băuse la graniţă „ăl de nouăzeci de grade”.

Luă masa împreună cu Wally în acel renumit restaurant a cărui patroană era demnă ca o împărătească, într-o încăpere luminoasă şi solemnă ca un templu, nobilă ca un castel şi liniştită ca o colibă. Acolo, la mese rezervate, prânzeau excelenţe, iar chelnerii care serveau arătau ca fiind de o seamă cu ele, încât s-ar fi zis că oaspeţii şi chelnerii se înlocuiau pe rând. Se cunoşteau între ei pe numele mic, ca fraţii; dar se salutau unii pe alţii ca nişte prinţi. Se cunoşteau tineri şi bătrâni, călăreţii buni şi cei neîndemânatici, galanţii şi jucătorii, risipitorii, orgolioşii, favorizaţii, moştenitori ai unei stupidităţi străvechi, consfinţite, proverbiale şi pretutindeni onorate prin tradiţie, şi iniţiaţii care, ca mâine, urmau să vină la putere. Se auzea doar un zgomot uşor de furculiţe şi linguri bine educate şi, la mese, acel murmur zâmbitor al convivilor, pe care doar cel căruia îi este adresat îl aude, iar vecinul avizat îl ghiceşte şi aşa. Feţele de masă albe radiau o lumină paşnică, prin perdelele ferestrelor înalte se revărsa aureola discretă a zilei, din sticle vinul curgea cu un

gâlgâit delicat, iar cel care voia să cheme un chelner n-avea decât să ridice ochii. Căci în această atmosferă de tăcere stilată, mişcarea unei pleoape era percepută ca o chemare.

Da, aşa începea ceea ce el numea „viaţa" care, poate, pe acea vreme, era chiar viaţa: plimbarea cu trăsura lucioasă prin miresmele dense ale primăverii împlinite, alături de femeia care te iubeşte. Fiecare dintre privirile ei drăgăstoase părea să confirme recenta lui convingere că e un bărbat admirabil, cu numeroase calităţi, şi chiar un „ofiţer eminent", în sensul folosit în rândurile armatei. Îşi amintea că aproape toată viaţa lui fusese trist, timid, s-ar putea chiar spune: un amărât. Dar, aşa cum se cunoaşte acum, nu mai înţelege de ce fusese trist, timid şi amărât. Apropierea suflului morţii îl speriase. Dar până şi în gândurile pline de melancolie pe care le dăruia acum Katharinei şi lui Max Demant mai resimţea voluptate. După opinia lui, avusese multe de îndurat. Merita deci privirile calde ale unei femei frumoase. Totuşi, o privea din când în când cu oarecare teamă. Nu era cumva o toană a lui Wally să-l ia cu dânsa ca pe un băieţaş, doar ca să-i prilejuiască vreo câteva zile plăcute? Asta n-ar putea-o îngădui. El este, după cum se ştie, un om cu totul excepţional, el, Carl Joseph, şi cine-l iubeşte trebuie să-l iubească total, sincer şi până la moarte, ca biata Katharina. Şi oare cine ştie câţi bărbaţi îi trec acestei frumoase femei prin minte, în timp ce crede sau pretinde că-l iubeşte numai pe dânsul? Nu cumva e gelos? Sigur că este! Şi încă neputincios de tot, aşa îi trece brusc prin gând. Gelos? Da, gelos şi lipsit de orice posibilitate de a rămâne aici sau de a pleca mai departe cu dânsa, s-o păstreze cât îi va plăcea şi s-o cunoască tot mai bine şi s-o cucerească pe deplin. Da, nu era decât un biet mic sublocotenent, cu o rentă lunară de cincizeci de coroane de la tatăl lui, şi mai avea şi datorii...

— Se joacă mult în garnizoana voastră? îl întrebă pe neaşteptate doamna Taussig.

— Camarazii, răspunse el, de pildă căpitanul Wagner. Pierde sume enorme.

— Dar tu?

— Eu? Nicidecum! se apără sublocotenentul.

Ştia în clipa aceea pe ce cale poţi deveni puternic. Se revolta împotriva modestului său destin. Şi-ar fi dorit un destin strălucit. Dacă devenea funcţionar de stat, avea poate prilejul să-şi valorifice din plin câteva dintre însuşirile sale spirituale, pe care cu siguranţă că le poseda, şi ar face carieră. Dar ce e un ofiţer în timp de pace? Şi, la urma urmei, ce mare lucru dobândise eroul de la Solferino, chiar şi în război, de pe urma faptei sale?

— Numai să nu joci! îl sfătui doamna Taussig. Nu prea pari a avea noroc la joc.

Se simţi jignit. Îl cuprinse pe loc ambiţia de a dovedi că are pretutindeni noroc. Se porni să ţeasă planuri secrete pentru ziua aceea, pentru noaptea aceea chiar. Îmbrăţişările lui deveniră aproape absente, mai curând făgăduieli de dragoste pe care le va împlini a doua zi, ca un bărbat nu numai excepţional, dar şi viguros.

Se întrebă ce oră e, se uită pe furiş la ceas şi chibzui cum să facă să nu întârzie prea mult.

Doamna Wally îl trimise ea însăşi acasă:

— Se face târziu, trebuie să pleci!

— Pe mâine-dimineaţă!

— Pe mâine-dimineaţă!

Portarul hotelului îi indică o sală de joc în apropiere. Acolo, sublocotenentul fu salutat cu politeţea cuvenită. Zări câţiva ofiţeri superiori şi se opri în faţa lor în poziţie regulamentară. Îi răspunseră nepăsători printr-un semn, uitându-se la el nedumeriţi, de parcă n-ar fi putut concepe să fie trataţi şi acolo milităreşte, ca şi cum ei de mult nu ar mai fi aparţinut armatei şi n-ar purta uniforma decât din neglijenţă; şi ca şi când acest neştiutor

novice ar deştepta în ei amintirea uitată a unui timp îndepărtat în care mai erau ofiţeri. Se aflau într-un alt compartiment, poate într-unul mai tainic al vieţii lor, şi doar îmbrăcămintea şi stelele de la gulerul tunicii mai trădau ceva din viaţa obişnuită, cotidiană, care a doua zi, odată cu revărsatul zorilor, va reîncepe de la capăt.

Sublocotenentul îşi numără banii. Avea la el o sută cincizeci de coroane. Aşa cum îl văzuse făcând pe căpitanul Wagner, puse cincizeci de coroane în buzunar şi restul în tabacheră. Zăbovi o bucată de vreme în faţa uneia dintre cele două mese de ruletă, fără a miza – jocul de cărţi nu-l prea cunoştea şi nu voia să rişte.

Era cât se poate de calm, surprins el însuşi de propria-i linişte. Vedea grămăjoarele de jetoane roşii, albastre crescând şi descrescând, împinse încolo şi încoace. Dar nicio clipă nu-i trecea prin minte că, de fapt, venise acolo pentru a face ca toate aceste jetoane să se adune în faţa lui.

Se hotărî în sfârşit să joace, dar o făcea ca pe o obligaţie. Câştigă. Mizã jumătate din câştig şi avu şi de astă dată noroc. Nu se uita nici la culori, nici la numere. Miza liniştit, la întâmplare. Apoi mizã întreg câştigul. Nimeri şi a patra oară.

Un maior îi făcu semn. Trotta se ridică în picioare. Maiorul:

— Eşti pentru prima oară aici. Ai câştigat o mie de coroane. Ar fi mai bine să pleci chiar acum!

— Am înţeles, domnule maior! răspunse Trotta şi plecă fără un cuvânt.

Pe când schimba jetoanele, îi păru rău că dăduse ascultare maiorului. Se dojenea în gând că fusese atât de slab încât să se supună primului venit De ce a admis să fie expediat astfel? Şi de ce nu mai avea curajul să se întoarcă?

Plecă nemulţumit de sine şi nefericit de primul lui câştig la joc.

Era târziu şi atâta linişte în jur, încât se puteau auzi paşii fiecărui trecător din străzile depărtate. Pe

fâşia de cer de deasupra uliţei înguste, mărginite de clădiri înalte, stelele sclipeau, reci şi paşnice.

O siluetă întunecată coti după colţ şi se îndreptă spre sublocotenent. Şovăia; un om beat, desigur. Sublocotenentul îl recunoscu îndată: era pictorul Moser, care-şi făcea rondul obişnuit pe străzile nocturne din centrul oraşului, cu mapa şi pălăria lui pleoştită. Duse un deget la pălărie şi porni să-şi ofere schiţele: „Fete una şi una în toate poziţiile!”.

Carl Joseph se opri. Gândea că soarta însăşi i-l scosese pe pictorul Moser în cale. Nu ştia că, de ani de zile, îl putea întâlni pe „profesor” la aceeaşi oră, pe oricare stradă din centrul oraşului. Scoase din buzunar cele cincizeci de coroane puse deoparte şi le dărui bătrânului. O făcu de parcă i-ar fi poruncit-o cineva în tăcere, aşa cum execuţi un ordin. Ca şi dânsul, ca şi dânsul, îşi zise, e cât se poate de fericit, are deplină dreptate!

Se sperie de acest gând. Căută în minte motivele pentru care pictorul Moser ar avea deplină dreptate, nu găsi niciunul, se sperie şi mai tare şi resimţi îndată o sete de alcool, setea băutorului, o sete a sufletului şi a trupului. Pe neaşteptate începi să vezi prost ca un miop, auzi mai greu decât un surd. Trebuie să bei de îndată, pe loc, un pahar.

Sublocotenentul se întoarse din drum. Îl opri pe Moser şi-l întrebă:

— Unde-am putea bea ceva?

Există un local de noapte, nu departe de strada Wollzeile. Au acolo o şliboviţă, din păcate cu douăzeci şi cinci la sută mai puţine grade decât cel „de nouăzeci”.

Sublocotenentul şi pictorul se aşezară şi băură. Treptat, Trotta începea să-şi dea seama că de mult nu mai e stăpân pe norocul lui, că de mult încetase să mai fie un bărbat excepţional, cu tot felul de însuşiri alese. Era mai curând sărac şi nefericit şi plin de obidă şi de revoltă pentru

docilitatea lui faţă de un maior care-l împiedicase să câştige sute de mii. Nu! Nu era făcut pentru noroc! Doamna Taussig şi maiorul din sala de joc şi mai ales toţi, toţi îşi râdeau de el. Numai omul acesta, pictorul Moser (putea foarte liniştit să-i zică prieten), era sincer, cinstit şi devotat. Să-i spună deci cine e! Acest admirabil bărbat era cel mai vechi, de fapt unicul prieten al tatălui său. N-avea de ce să se ruşineze cu el. Doar îl pictase pe bunicul!

Sublocotenentul răsuflă din adânc pentru a-şi face curaj şi începu:

— Ştii dumneata că, de fapt, noi ne cunoaştem de multă vreme?

Pictorul Moser înălţă capul, ochii îi fulgerară sub sprâncenele stufoase, şi întrebă:

— Noi... ne... cunoaştem... de... multă... vreme? Personal? Că aşa, ca pictor, sigur că mă cunoşti. O lume-ntreagă mă ştie ca pictor. Regret, regret mă tem că te-nşeli! Sau – Moser deveni îngrijorat – e posibil să fiu confundat?

— Mă numesc Trotta, rosti sublocotenentul.

Pictorul Moser se uită la sublocotenent cu ochi sticloşi, lipsiţi de expresie, şi-i întinse mâna. Apoi un chiot tunător izbucni dintr-însul. Îl trase de braţ, se aplecă spre el şi aşa, peste masă, se îmbrăţişară frăţeşte şi îndelung.

— Şi ce mai face el, tat-tu? întrebă profesorul. Tot cu slujba? L-au făcut rezident? De mult n-am mai auzit de el. L-am întâlnit acum ceva vreme în grădina publică, mi-a dat nişte bani, dar nu era singur, era cu fi-su, cu un băieţandru – da' ia stai! Păi, chiar tu erai ăla!

— Da, eu eram, îl lămuri sublocotenentul. E mult de-atunci, e foarte mult, foarte mult de-atunci.

Îşi aminti cum se speriase la vederea mâinii lipicioase şi roşii odihnindu-se pe coapsa părintelui său.

— Trebuie să te rog să mă ierţi, da, să mă ierţi! bâigui sublocotenentul. Te-am tratat atunci mizerabil, mizerabil te-am tratat! Iartă-mă, dragă prietene!

— Adevărat, mizerabil! confirmă Moser. Da' te iert! Să nu mai vorbim de asta. Unde stai? Vreau să te conduc!

Localul se închise în urma lor. Braţ la braţ se clătinau pe străzile pustii.

— Aici mă opresc! mormăi pictorul. Uite adresa mea! Vino mâine, băiatule, să mă vezi!

Şi-i dădu sublocotenentului o carte de vizită enormă, din cele pe care obişnuia să le împartă prin cafenele.

Capitolul XIV

Ziua în care sublocotenentul trebuia să se întoarcă în garnizoană era o zi tristă şi, din întâmplare, înnorată. Mai parcurse o dată străzile prin care, cu două zile înainte, trecuse procesiunea. Atunci, gândi sublocotenentul (atunci, gândi el), fusese timp de o oră mândru de sine şi de profesiunea lui. Acum însă, gândul reîntoarcerii îl însoţea ca paznicul pe un deţinut.

Pentru prima oară, sublocotenentul Trotta se răzvrătea împotriva legilor militare care-i dominau viaţa. Fusese supus din cea mai fragedă vârstă. Acum însă nu mai voia să se supună. E drept că nu ştia deloc ce înseamnă libertatea; dar simţea că trebuie să se deosebească de un simplu concediu, ca războiul de o manevră. Îi venea această comparaţie în minte fiindcă era ostaş (şi fiindcă războiul e libertatea ostaşului). Îi trecu prin gând că muniţia necesară libertăţii este banul. Dar suma pe care o avea în buzunar se asemăna oarecum cartuşelor oarbe folosite la manevre. Şi-apoi, poseda el ceva? Îşi putea îngădui să fie liber? Îi lăsase oare bunicul lui, eroul de la Solferino, vreo avere? O va moşteni cândva de la tatăl lui? Nu-şi bătuse niciodată capul cu asemenea lucruri. Dar acum aceste preocupări zboară spre dânsul ca un stol de păsări stranii, îşi fac cuib în creierul lui şi flutură neliniştite în jur. Acum abia aude toate chemările ademenitoare ale lumii celor mari.

Cu o zi înainte aflase că Chojnicki va părăsi patria mai devreme decât de obicei şi avea de gând să plece încă în săptămâna aceea, cu prietena lui, în sud. Şi cunoscu gelozia tocmai faţă de un prieten; se ruşină de două ori. El, Carl Joseph,

pleca la graniţa de nord-est a ţării. Iar prietenul său pleca în sud cu iubita lui. Şi „sudul", care până în clipa aceea nu fusese decât o noţiune geografică, strălucea acum în cele mai ispititoare culori ale unui paradis necunoscut. Sudul se află într-o ţară străină. Ia te uită: există aşadar şi ţări străine! Ţări străine care nu erau supuse împăratului Franz Joseph Întâiul, care aveau armatele lor proprii, cu multe mii de sublocotenenţi în garnizoane mici şi mari. În acele ţări, numele eroului de la Solferino nu însemna nimic. Erau şi acolo monarhi. Şi acei monarhi aveau şi ei salvatorii vieţii lor.

Era extrem de obositor să urmăreşti firul unor astfel de gânduri: pentru un sublocotenent al Monarhiei, tot atât de obositor ca de pildă pentru unul ca noi reflecţia că Pământul nu este decât unul dintre milioanele şi milioanele de corpuri cereşti, că mai există nenumăraţi sori pe Calea Lactee şi fiecare dintre aceşti sori îşi are planetele lui proprii şi deci tu însuţi nu eşti decât un foarte neînsemnat individ, pentru a nu o spune pe şleau: o mână de humă!

Mai avea vreo şapte sute de coroane din banii câştigaţi la ruletă. Să mai pornească în căutarea unui local de joc, nu mai cuteza; nu numai de teama acelui maior necunoscut care poate era pus acolo de comenduire pentru a-i supraveghea pe ofiţerii mai tineri, ci şi din cauza amintirii lamentabilei sale plecări forţate. Ah, ştia el bine că ar fi de o sută de ori gata să părăsească orice local de joc, supunându-se ordinului sau numai unui semn al vreunui superior. Şi, ca un copil în timpul unei boli, se pierdea cu un fel de satisfacţie în recunoaşterea dureroasă că e incapabil să forţeze mâna norocului. Se compătimea din cale-afară. Şi în acea clipă îi făcea bine să se compătimească singur.

Bău câteva păhărele de rachiu. Şi, în moleşeala de care se lăsa cuprins, se simţi îndată ca acasă. Ca unuia care intră în puşcărie sau la

mânăstire, banii pe care-i avea la el i se părură o povară inutilă. Se hotărî să-i cheltuiască dintr-odată.

Intră în magazinul de unde tatăl lui îi cumpărase tabachera de argint şi alese un colier de perle pentru prietena lui.

Cu flori în mână, cu perlele în buzunar, cu un obraz jalnic, se înfăţişă doamnei Taussig.

— Ţi-am adus ceva, mărturisi de parcă i-ar fi spus: „Am furat ceva pentru tine!”.

I se părea că joacă prost rolul altuia, rolul unui om de lume. Şi abia în clipa când scoase la iveală perlele, îi veni în minte că darul e ridicol de exagerat, că îl înjoseşte pe dânsul şi poate o jigneşte pe această doamnă atât de bogată.

— Te rog să mă ierţi! se rugă el. Am vrut să-ţi dăruiesc o mică atenţie... dar...

Şi nu mai ştiu ce să spună. Se înroşi ca focul. Şi plecă ochii.

Vai! El, sublocotenentul Trotta, nu cunoştea femeile care văd că li se apropia bătrâneţea! Nu ştia că primesc orice cadou ca pe un dar vrăjit, menit să le întinerească, şi că ochii lor inteligenţi şi nostalgici îl preţuiesc cu totul deosebit.

De altminteri, descumpănirea lui îi plăcea doamnei Taussig şi, cu cât mai evidentă apărea tinereţea sublocotenentului, cu atât mai tânără devenea ea însăşi. Aşa că, lucidă, dar năvalnică, sări de gâtul lui, îl sărută ca pe propriul ei copil, începu să plângă fiindcă urma să-l piardă, plângea şi râdea fiindcă-l mai ţinea în braţe şi, un pic, chiar fiindcă perlele erau atât de frumoase; printr-un şuvoi nezăgăzuit şi pasionat de lacrimi, îi zise:

— Eşti drăguţ, tare drăguţ, băiatul meu!

Regretă pe loc cele rostite, mai ales cuvintele „băiatul meu”. Căci o făceau mai bătrână decât era de fapt în clipa aceea. Din fericire, putu observa îndată că sublocotenentul se simţea mândru ca de o distincţie pe care i-ar fi conferit-o personal

Comandantul Suprem. E prea tânăr, gândi ea, ca să-şi dea seama cât sunt de bătrână!...

Dar pentru a nimici, a şterge adevărata ei vârstă şi a o îneca în oceanul pasiunii, îl apucă de umeri – şi simţi cum articulaţiile delicate şi calde încep să se abandoneze sub strânsoarea mâinilor ei febrile, apoi îl trase spre canapea. Îl copleşi cu năvalnica-i dorinţă de a deveni tânără. Patima izbucnea din ea în văpăi violente, îl înlănţuia pe Carl Joseph şi îl subjuga. Ochii femeii clipeau recunoscători şi fericiţi, îndreptaţi spre obrazul tânăr al bărbatului aplecat spre dânsa. Numai văzându-l şi se simţea întinerită. Şi pofta-i nesăţioasă de a rămâne veşnic tânără era tot atât de intensă cât şi aceea de a iubi.

O clipă, crezu că nu va putea renunţa niciodată la acest sublocotenent. Dar după un scurt răstimp, zise:

— Păcat că pleci astăzi!

— N-am să te mai văd niciodată? întrebă el smerit, ca un tânăr amorez.

— Aşteaptă-mă, vin din nou la tine! Să nu mă-nşeli! adăugă ea repede, cu teama de infidelitatea şi tinereţea celorlalţi, specifică femeii care îmbătrâneşte.

— Numai pe tine te iubesc! izbucni din el glasul sincer al unui bărbat tânăr căruia nimic nu i se pare mai important decât fidelitatea.

Aşa se despărţiră.

Sublocotenentul Trotta plecă la gară, sosi prea devreme şi trebui să aştepte mult. Dar parcă ar fi fost de pe atunci plecat. Fiece minut pe care l-ar fi petrecut în oraş i s-ar fi părut penibil, ba chiar nedemn.

Atenuă senzaţia de constrângere ce-l stăpânea, dându-şi singur impresia că pleacă ceva mai devreme decât era nevoie.

Putu, în fine, să-şi ocupe locul în vagon. Căzu într-un somn fericit, aproape neîntrerupt, şi se trezi

abia aproape de graniţă.

Onufri, ordonanţa, îl aştepta în gară. Îl informă că în oraş domneşte neliniştea şi că întreaga garnizoană era consemnată. Muncitorii de la fabrică organizaseră o demonstraţie.

Acum abia înţelese sublocotenentul de ce Chojnicki părăsise atât de prematur ţinutul. Pleca aşadar „spre sud" cu doamna Taussig. Iar el nu era decât un biet prizonier neputincios şi nu se putea întoarce imediat, să se urce în tren şi să plece înapoi!

Astăzi, în faţa gării, nu aşteptau obişnuitele trăsuri. Sublocotenentul porni deci pe jos. Onufri venea după el, cu geamantanul. Micile dughene de mărunţişuri ale orăşelului erau închise. Drugi de fier baricadau uşile şi obloanele de lemn ale caselor joase. Jandarmi cu baioneta la armă patrulau pe străzi. Nu se auzea niciun zgomot, afară de familiarul orăcăit al broaştelor din mlaştini. Praful pe care pământul nisipos îl răspândea neobosit era luat de vânt şi presărat cu dărnicie peste acoperişuri, ziduri, garduri, bulumaci şi sălcii izolate. Un praf secular părea să acopere această lume uitată. Nu se vedea niciun locuitor pe stradă şi se putea crede că fuseseră cu toţii loviţi, îndărătul uşilor şi ferestrelor zăvorâte, de o moarte subită. Santinelele fuseseră dublate în faţa cazărmii. De două zile, toţi ofiţerii locuiau acolo şi hotelul Brodnitzer era pustiu.

Sublocotenentul Trotta se prezentă maiorului Zoglauer şi raportă de sosire. Află de la acest superior al său că voiajul îi priise. După concepţia unuia care de mai bine de un deceniu făcea serviciul la graniţă, un voiaj nu se putea să nu priască. Ca şi când ar fi fost vorba de un fapt divers, maiorul îl informă pe sublocotenent că un pluton de vânători va porni a doua zi dimineaţa şi va lua poziţie pe şosea, peste drum de fabrica de perii, pentru ca, la nevoie, să procedeze cu mână armată contra „uneltirilor împotriva siguranţei

statului” puse la cale de muncitorii grevişti. Acel pluton va fi comandat de sublocotenentul Trotta. Era, de fapt, un lucru de nimic şi existau suficiente motive să se presupună că jandarmeria singură ajungea pentru a-i ţine pe oameni la respect, aşa cum se cuvine; trebuie doar să ne păstrăm sângele rece şi să nu ne pripim; hotărârea definitivă însă, şi anume dacă vânătorii vor trece sau nu la fapte, va fi luată de autorităţile politice; evident, nu-i prea plăcut pentru un ofiţer, căci cum ar putea îngădui el unui comisar districtual să aibă un cuvânt de spus? Dar, la urma urmei, această delicată misiune este pentru cel mai tânăr sublocotenent al batalionului un soi de distincţie; şi, în fine, ceilalţi domni ofiţeri n-au avut concediu, iar cel mai elementar simţ de camaraderie cere – şi aşa mai departe...

— Am înţeles, domnule maior! zise sublocotenentul şi se retrase.

Maiorului Zoglauer nu i se putea reproşa nimic. Aproape că îl rugase pe nepotul eroului de la Solferino, în loc să-i dea un ordin. Afară de asta, nepotul eroului de la Solferino beneficiase de un concediu pe cât de neaşteptat, pe atât de minunat.

Carl Joseph străbătu de-a curmezişul curtea spre cantină. Numai pentru el pusese destinul la cale acea demonstraţie politică. În acest scop se transferase el la graniţă. Credea să ştie cu precizie că o soartă perfidă, de un gen cu totul deosebit, îi dăruise dinadins mai întâi concediul, pentru ca apoi să-l nimicească.

Ceilalţi ofiţeri şedeau la cantină. Îl salutară cu bucurie exagerată, izvorâtă mai curând de curiozitatea de a „afla ceva” decât din cordialitate pentru cel reîntors, şi-l întrebară, toţi în acelaşi timp, „cum a fost”. Numai căpitanul Wagner zise:

— Mâine, după ce o trece totul, ne povesteşte el!

Şi tăcură deodată cu toţii.

— Dar dacă mâine o să fiu ucis? întrebă sublocotenentul Trotta adresându-se căpitanului Wagner.

— Ar fi mai mare ruşinea! exclamă căpitanul Wagner. O moarte dezgustătoare! Toată chestia e dezgustătoare! La urma urmei, sunt nişte bieţi oameni sărmani. Şi poate, la urma urmei, să aibă dreptate!

Până în acea clipă, sublocotenentului Trotta nu-i trecuse încă prin minte că muncitorii ar putea fi nişte bieţi oameni sărmani şi s-ar putea chiar să aibă dreptate. Acum însă, observaţia căpitanului i se părea foarte justă şi nu se mai îndoia deloc că e vorba de nişte bieţi oameni necăjiţi. Dădu aşadar peste cap, unul după altul, două rachiuri de nouăzeci de grade şi zise:

— Atunci pur şi simplu n-am să dau ordin să se tragă! Şi nici atac cu baioneta! Jandarmeria n-are decât să se descurce cum poate!

— O să faci ce trebuie să faci! Ştii doar şi tu!

Nu, în clipa aceea Carl Joseph nu ştia. Se mulţumea să bea. Şi ajunse foarte repede în acea stare în care-şi atribuia lucrurile cele mai inimaginabile: refuz de executare de ordin, demisie din armată şi jocuri de hazard norocoase. În drumul lui să nu mai zacă niciun mort! „Părăseşte armata asta!”, îl sfătuise doctorul Max Demant. Destulă vreme fusese un om fără voinţă! În loc să plece din armată, se transferase la graniţă. Dar acum totul trebuia să ia sfârşit! Nu se va lăsa degradat mâine-poimâine, până la rangul unui fel de sergent de stradă! Te pomeneşti că va fi pus să păzească străzile şi să dea informaţii străinilor! Ce ridicol e acest joc de-a soldaţii în timp de pace! N-o să mai fie război niciodată! O să putrezească în cantine! El, însă, sublocotenentul Trotta, cine ştie dacă săptămâna viitoare pe vremea asta nu se va afla în „sud”!

Toate acestea le împărtăşea el febril, cu voce tare, căpitanului Wagner. Câţiva camarazi îl înconjurară şi îi ascultau spusele. Unii n-aveau niciun interes pentru război. Cei mai mulţi s-ar fi mulţumit cu toate, dacă ar avea solde mai mari, garnizoane mai confortabile şi posibilităţi mai rapide de avansare. Unora, sublocotenentul Trotta le părea straniu şi chiar neliniştitor: era doar un beneficiar al protecţiei. Tocmai se întorsese dintr-o călătorie minunată. Cum? Şi totuşi nu-i convine să pornească mâine cu plutonul?

Sublocotenentul Trotta simţea în jur o tăcere ostilă. Pentru prima oară de când se afla în armată voia să-şi provoace camarazii.

Şi deoarece ştia ce-i contraria mai amarnic, zise:

— Poate că intervin să fiu trimis la şcoala de ofiţeri de stat-major!

Sigur, de ce nu? îşi ziceau ofiţerii. A venit de la cavalerie, poate ajunge şi la şcoala de ofiţeri de stat-major. Fără îndoială că o să treacă toate examenele şi poate chiar să devină peste rând general la o vârstă când alţii ca el sunt abia căpitani şi li se îngăduie să poarte pinteni. Prin urmare, n-are ce-i strica să iasă mâine la vânzoleală!

A doua zi dimineaţa trebui să pornească încă în zori. Căci însăşi armata coordonează mersul orelor. Ea înşfacă timpul şi-i fixează locul cuvenit conform socotelilor militare. Deşi „uneltirile contra siguranţei statului” erau de aşteptat abia către prânz, sublocotenentul Trotta mărşăluia încă de la opt dimineaţa pe şoseaua largă şi plină de praf.

Îndărătul armelor făcute piramide, cu înfăţişare paşnică şi totodată ameninţătoare, şedeau sau umblau de colo-colo ostaşii în aşteptare. Ciocârliile cântau, greierii ţârâiau, gâzele bâzâiau. Pe ogoarele depărtate se zăreau basmalele pestriţe licărind pe capetele ţărăncilor. Cântau. Şi, din când

în când, le răspundeau cu acelaşi cântec soldaţii născuţi în acea regiune. Ar fi ştiut ei, de bună-seamă, ce ar avea de făcut acolo, în ţarină! Dar ce aşteaptă aici, asta n-o înţelegeau. Să fie război? Să moară poate încă în acea zi la amiază?

Se afla prin apropiere o cârciumioară sătească. Într-acolo se duse sublocotenentul Trotta să bea unul „de nouăzeci de grade".

Cârciuma scundă era plină până la ultimul loc. Sublocotenentul înţelese că cei aflaţi acolo erau muncitorii care, la douăsprezece, urmau să se adune în faţa fabricii.

Toată lumea amuţi când intră ofiţerul, zăngănind, încins fioros în centiron şi curele.

Carl Joseph se opri în faţa tejghelei. Încet, mult prea încet umbla cârciumarul cu sticla şi păhărelul. În spatele lui Trotta domnea tăcerea, un munte de tăcere. Goli paharul dintr-odată. Simţea că toată lumea aşteaptă să-l vadă plecând. Şi cât de bucuros le-ar fi spus că n-are nicio vină! Dar nu se putea hotărî nici să le spună ceva, nici să plece îndată. Nu voia să pară fricos şi bău mai multe rachiuri unul după altul.

Oamenii continuau să tacă. Poate că, în spatele lui, îşi făceau semne. Carl Joseph nu întoarse capul.

Părăsi în cele din urmă cârciuma, părându-i-se că se strecoară pe lângă stânca dură a tăcerii; şi sute de priviri îi înţepau grumazul ca nişte suliţe negre.

Când se întoarse la pluton, i se păru nimerit să comande „adunarea", deşi erau abia orele zece. Se plictisea şi învăţase doar la „teorie" că plictiseala demoralizează trupa şi instrucţia cu arma ridică moralul.

Într-o clipă, plutonul se adună în faţa lui, regulamentar, aliniat pe două rânduri şi, deodată, poate pentru întâia oară în viaţa lui de ostaş, i se păru că mădularele care îi legau pe aceşti oameni erau piesele neînsufleţite ale unor maşini moarte

lucrând în gol. Întreg plutonul stătea nemişcat şi toţi oamenii îşi ţineau răsuflarea. Dar sublocotenentului Trotta, care mai adineauri, în cârciumă, simţise în spatele lui tăcerea sumbră a muncitorilor, îi deveni subit limpede că ar putea să existe două feluri de tăcere. Şi, îşi continuă el gândul, poate chiar mai multe feluri, aşa cum există atâtea soiuri de zgomote. Când intrase el în cârciumă, nimeni nu ordonase muncitorilor să se adune. Totuşi au amuţit cu toţii într-o clipă, ca la comandă. Iar din tăcerea lor răzbea o ură surdă şi întunecată, ca uneori ameninţarea tăcută a norilor în care sălăşluieşte zăduful electric şi mut al furtunii la pândă.

Sublocotenentul Trotta asculta. Dar din tăcerea moartă a plutonului în nemişcare nu răzbătea nimic. Un obraz de piatră lângă altul. Cei mai mulţi dintre soldaţi aduceau puţin cu Onufri. Aveau gura mare şi buzele grele, ce abia se puteau închide şi ochii înguşti, de culoare deschisă, fără priviri. Şi cum stătea aşa în faţa plutonului său, sărmanului sublocotenent Trotta, sub bolta strălucirii albastre a zilei de vară timpurii, înconjurat de trilurile ciocârliilor, de ţârâitul greierilor şi de zumzetul gâzelor, i se părea că mai tare decât zvonurile zilei aude tăcerea neînsufleţită a soldaţilor şi îl cuprinse certitudinea că locul lui nu e acolo. Atunci unde? se întrebă în timp ce plutonul aştepta comanda următoare. Unde-mi este locul? Nu printre cei care şed acolo, în cârciumă! La Sipolje, poate? La strămoşii strămoşilor mei? Oare mâinii mele i se potriveşte plugul şi nu sabia? Şi sublocotenentul îşi lăsă trupa în imobilitatea poziţiei de drepţi.

— Pe loc repaus! comandă el în sfârşit. Rupeţi rândurile!

Şi totul era ca mai înainte. Soldaţii se grupară în dosul piramidelor de arme. Din depărtarea ogoarelor venea cântecul ţărănoilor. Şi soldaţii le răspundeau cu aceeaşi melodie.

Dinspre oraş se ivi mărşăluind unitatea de jandarmi: trei posturi de pază întărite, sub conducerea comisarului districtual Horak. Sublocotenentul Trotta îl cunoştea. Polonez silezian de origine, era bun dansator, risipitor şi totodată om de treabă. Semăna tatălui său, pe care, de altfel, nimeni nu-l cunoscuse, un fost factor poştal la Bielitz. Horak purta acum, aşa cum cere regulamentul, uniforma neagră cu verde, cu revere violete, şi spada. Mustaţa lui scurtă şi blondă lucea aurie ca spicul grâului, iar obrajii trandafirii şi plini răspândeau de departe mirosul de pudră. Era voios ca o zi de duminică şi ca o paradă.

— Am ordin, îi comunică el lui Trotta, să dizolv pe loc întrunirea. Aşa că fiţi gata de acţiune, domnule sublocotenent.

Îşi postă jandarmii în jurul locului viran din faţa fabricii, unde urma să se ţină întrunirea.

Sublocotenentul răspunse scurt:

— Bine!

Şi-i întoarse spatele.

Aştepta. Bucuros ar mai fi băut un rachiu tare, dar nu se mai putea duce la cârciumă. Îi zări pe plutonierul-major, pe plutonier şi pe sergentul instructor dispărând acolo şi reapărând după puţin. Se întinse în iarbă, la marginea drumului, şi aşteptă.

Ziua se împlinea tot mai mult, soarele se înălţa tot mai sus, iar cântecele ţărănoilor de pe ogoare amuţiră.

Sublocotenentului Trotta i se părea că trecuse nesfârşit de multă vreme de când se întorsese de la Viena. Din acele zile „depărtate” nu mai revedea decât femeia care se şi afla poate în „sud”, iar el se simţea părăsit; trădat, îşi spuse. Iată-l acum în garnizoana de la graniţă, culcat la marginea drumului şi aşteptând – nu inamicul, ci pe demonstranţi.

Veneau. Veneau din direcţia cârciumii. Îi preceda cântecul lor, unul pe care sublocotenentul

nu-l mai auzise niciodată. În ţinutul acela nu răsunase încă. Era „Internaţionala”, cântată în trei limbi diferite.

Comisarul districtual o învăţase în şcoală. Sublocotenentul Trotta nu înţelegea niciun cuvânt. Dar melodia i se părea o continuare a tăcerii pe care o simţise cu puţin înainte în spate, transpusă acum în muzică.

O agitaţie euforică, febrilă, puse stăpânire pe voiosul comisar districtual. Alerga de la un jandarm la altul, cu creionul şi caietul de însemnări în mână.

Trotta comandă din nou „adunarea” Şi, ca un nor răsturnat peste pământ, grupul compact de demonstranţi trecu prin faţa dublului gard rigid al celor două rânduri de vânători.

Pe sublocotenent îl cuprinse presimţirea sumbră a prăbuşirii lumii. Îi veni în minte strălucirea policromă a procesiunii din Joia-Verde şi o clipă i se păru că norul întunecos al „rebelilor” păşea în întâmpinarea acelui alai imperial. Într-o străfulgerare de o secundă, sublocotenentul avu revelaţia sublimă de a desluşi o viziune: vedea vremile rostogolindu-se ca două stânci prăvălite una împotriva celeilalte, iar el, sublocotenentul, era strivit între ele.

Plutonul era acum gata, cu arma la umăr, în timp ce de partea cealaltă, deasupra cercului compact al mulţimii negre, în neîncetată mişcare, se iviră, ridicate de braţe nevăzute, capul şi bustul unui bărbat, formând centrul exact al cercului. Bărbatul ridică mâinile. Din gură îi ţâşneau cuvinte neînţelese. Mulţimea striga.

Lângă sublocotenent, cu carnetul şi creionul în mână, stătea comisarul Horak. Închise brusc carnetul şi se îndreptă încet, flancat de doi jandarmi înarmaţi cu puşti scânteietoare, spre mulţime, de cealaltă parte a şoselei.

— În numele legii! rosti el.

Vocea lui stridentă o acoperi pe cea a vorbitorului. Întrunirea era dizolvată.

Se lăsă o clipă de tăcere. Apoi, din pieptul tuturor izbucni un singur strigăt. Lângă feţele lor apărură pumni strânşi, fiecare obraz între doi pumni. Jandarmii se desfăşurată în trăgători. În clipa următoare, semicercul de oameni se puse în mişcare. Toţi strigau şi se îndreptau în fugă spre jandarmi.

— Baioneta la armă! comandă Trotta.

Trase sabia. Nu putea s-o vadă scânteind în soare, aruncând un reflex fugar, jucăuş şi aţâţător pe partea umbrită a şoselei, acolo unde se afla mulţimea. Coifurile şi baionetele jandarmilor se pierdură deodată în grămada de oameni.

— Direcţia fabrică! răsună comanda lui Trotta. Înainte, marş!

Vânătorii porniră şi fură întâmpinaţi cu o ploaie de obiecte negre de fier, de leaţuri cafenii de lemn şi de pietre albe, toate şuierând, vâjâind, zbârnâind şi vuind.

Sprinten ca o veveriţă, Horak alergă lângă sublocotenent şi-i şopti:

— Trageţi, domnule sublocotenent, pentru numele lui Dumnezeu!

— Pluton, stai! comandă Trotta. Foc!

Vânătorii, potrivit ordinelor lui Zoglauer, traseră prima salvă în aer.

Se făcu deodată linişte. Timp de o secundă se putură auzi toate zvonurile paşnice ale amiezii de vară. Şi se simţea pătrunderea blândă a soarelui prin praful stârnit de soldaţi şi de mulţime, precum şi uşorul miros de arsură răspândit de gloanţele trase.

Pe neaşteptate, prin aerul amiezii, ţâşni glasul limpede şi jalnic al unei femei. Şi cum câţiva din grămadă crezură pesemne că femeia fusese poate lovită de vreun glonţ, reîncepură să arunce asupra armatei tot ce le cădea în mână. Şi celor puţini de la început li se alăturară de îndată alţii şi, până la

urmă, toţi. Şi iată că de pe acum zăceau la pământ câţiva vânători din rândul din faţă şi, pe când sublocotenentul Trotta stătea destul de nehotărât locului, cu sabia în mâna dreaptă şi cu cea stângă pe tocul revolverului, auzi lângă el vocea şuierătoare a lui Horak:

— Ci trageţi odată! Daţi, pentru Dumnezeu, ordin să se tragă!

Într-o singură secundă, prin creierul agitat al sublocotenentului se precipitară sute de frânturi de gânduri şi de imagini simultane; voci confuze din inima lui îi cereau când să aibă milă, când să fie neîndurător, îl făceau să se întrebe cum ar fi procedat în această situaţie bunicul lui, îl preveneau că în clipa următoare s-ar putea să moară şi îi sugerau totodată, drept singură soluţie posibilă şi cea mai de dorit în acea luptă, propria-i moarte.

Cineva, aşa cel puţin crezu el, îi ridică mâna şi o voce străină de dânsul comandă încă o dată: „Foc!” şi mai putu vedea că, de astă dată, armele vânătorilor erau îndreptate împotriva mulţimii.

O clipă mai târziu, nu mai ştia nimic. Căci o parte dintre muncitorii care păreau că fugiseră la început sau se prefăcuseră doar că fug făcură doar un ocol şi căzură în spatele vânătorilor, astfel că plutonul sublocotenentului Trotta se pomeni între cele două grupuri.

În timp ce vânătorii trăgeau cea de a doua salvă în grămadă, pe spinările şi grumajii lor cădeau pietre şi leaţuri pline de cuie. Lovit în cap de unul dintre aceste proiectile improvizate, sublocotenentul Trotta căzu în nesimţire la pământ. Îl mai loviră apoi pe cel căzut cu tot ce se nimerea.

Vânătorii trăgeau acum fără să mai aştepte comenzile, fără să aleagă şi în toate direcţiile, şi îi siliră astfel pe atacanţi să fugă.

Totul nu durase mai mult de trei minute; când vânătorii, sub comanda unui subofiţer, se aliniară din nou câte doi, zăceau în pulberea şoselei soldaţi

şi muncitori răniţi şi trecu mult timp până să sosească ambulanţele.

Îl duseră pe sublocotenentul Trotta la micul spital al garnizoanei, se constată o fractură la cap şi una la claviculă şi existau temeri de o comoţie cerebrală.

O coincidenţă, evident absurdă, îi hărăzise şi nepotului eroului de la Solferino o rană la claviculă. (De altfel, niciunul dintre cei în viaţă, cu excepţia împăratului poate, nu avea de unde şti că familia Trotta îşi datora ascensiunea unei răni la clavicula eroului de la Solferino.)

În adevăr, după trei zile se declară o encefalită. Şi cu siguranţă că prefectul ar fi fost înştiinţat dacă sublocotenentul, încă în ziua internării în spitalul garnizoanei, de cum îşi revenise din starea de inconştienţă, nu l-ar fi rugat insistent pe maior să nu comunice în niciun caz tatălui său cele întâmplate. E drept că sublocotenentul zăcea acum din nou fără simţire şi existau destule motive de teamă pentru viaţa lui; totuşi, maiorul Zoglauer hotărî să mai aştepte.

Aşa se făcu deci că prefectul află de rebeliunea de la graniţă şi de rolul nefast pe care-l jucase fiul său abia după două săptămâni. O aflase în primul rând din ziarele partidelor politice de opoziţie. Căci opoziţia era hotărâtă să arunce asupra armatei răspunderea pentru cele întâmplate, asupra batalionului de vânători şi mai ales a sublocotenentului Trotta, care dăduse ordin să se tragă, pe el să-l facă răspunzător pentru morţi, văduve şi orfani.

Şi pe sublocotenent îl ameninţa cu adevărat un soi de anchetă, de fapt o anchetă formală, pusă la cale pentru liniştirea adversarilor politici ai guvernului, condusă de autorităţile militare cu indicaţia de a-l reabilita pe învinuit şi poate chiar de a-l evidenţia într-un fel.

Oricum însă, prefectul nu era deloc liniştit. Telegrafie de două ori fiului său şi o dată maiorului Zoglauer. Sublocotenentului îi mergea atunci mai bine. Încă nu se putea mişca din pat, dar viaţa nu-i mai era în primejdie. Îi scrise tatălui său, relatându-i faptele pe scurt.

De altfel, pe Carl Joseph nu starea sănătăţii îl îngrijora. Se gândea că din nou zăceau cadavre în calea lui şi se hotărâse în sfârşit să părăsească armata. Cu astfel de preocupări i-ar fi fost imposibil să-şi vadă tatăl şi să-i vorbească, deşi îi era dor de el. Avea un fel de nostalgie după casa părintească şi după tatăl lui, dar în acelaşi timp ştia bine că bătrânul nu mai înfăţişa căminul. Armata nu mai era vocaţia lui. Şi oricât îl îngrozea amintirea împrejurărilor care îl aduseseră în spital, îşi binecuvânta boala fiindcă amâna necesitatea de a-şi aduce la îndeplinire hotărârea. Se lăsă în voia mirosului de acid fenic, a monotoniei pereţilor albi şi a patului, a durerii, a schimbării pansamentelor, a severităţii şi blândeţii materne din partea îngrijitorilor şi a vizitelor plicticoase ale camarazilor, totdeauna binedispuşi.

Recitea câteva din acele cărţi – nu mai citise nimic de când plecase din şcoala militară – pe care i le recomandase tatăl lui cândva ca lectură în orele libere, şi fiecare rând îi amintea de bătrân şi de acele dimineţi calme, văratice, de duminică, şi de Jacques, de capelmaistrul Nechwal şi de *Marşul lui Radetzky*.

Într-o zi veni să-l vadă căpitanul Wagner; şezu mult timp lângă patul lui, lăsa ici şi colo să cadă un cuvânt, se ridică şi se aşeză din nou. În cele din urmă, scoase oftând o poliţă din buzunar şi-l rugă pe Trotta să i-o semneze. Trotta o semnă. Era vorba de o mie cinci sute de coroane. Kapturak pretinsese categoric garanţia lui Trotta. Căpitanul Wagner se învioră pe loc, deveni volubil şi începu să relateze amănunţit o chestie cu un cal de curse pe care se gândea să-l cumpere la un preţ ieftin şi

să-l pună să alerge pe hipodromul de la Baden, apoi mai istorisi ca supliment câteva anecdote, se ridică brusc şi plecă.

După două zile, medicul-şef apăru livid şi mâhnit la patul lui Trotta şi îi anunţă moartea căpitanului Wagner. Se împuşcase în pădurea de la graniţă. Lăsase o scrisoare de adio către toţi camarazii şi un salut cordial sublocotenentului Trotta.

Carl Joseph nu se gândea deloc la poliţă şi la consecinţele semnăturii lui. Fu cuprins de friguri. Visa – şi vorbea chiar despre asta – că îl cheamă morţii şi că a sosit şi pentru el timpul să părăsească acest pământ. Bătrânul Jacques, Max Demant, căpitanul Wagner şi muncitorii necunoscuţi, împuşcaţi, stăteau aliniaţi şi îl chemau. Între el şi cei morţi se afla o masă goală de ruletă pe care bila, neacţionată de nicio mână, se rotea la nesfârşit.

Două săptămâni ţinu febra. Un motiv binevenit pentru autorităţile militare de a amâna ancheta şi de a comunica mai multor foruri politice că armata are şi ea de deplâns victime, că autorităţile civile ale localităţii de frontieră poartă toată răspunderea şi că jandarmeria trebuia să primească din timp întăriri. Se întocmiseră acte fără număr cu privire la cazul Trotta, mormanul de acte creştea şi fiecare birou al fiecărui serviciu le mai stropea cu un pic de cerneală, aşa cum uzi florile ca să crească, şi întreaga afacere fu până la urmă supusă cabinetului militar al împăratului, deoarece un funcţionar superior din justiţia militară extrem de prudent descoperise că sublocotenentul este un nepot al răposatului erou de la Solferino, care se aflase în raporturi acum cu totul uitate, dar nu mai puţin apropiate, cu Comandantul Suprem şi că, deci, sublocotenentul merită atenţia celor mai înalte foruri şi ar fi bine să se mai aştepte un timp înainte de a se deschide o anchetă.

Astfel că, într-o dimineaţă la orele şapte, împăratul, abia reîntors de la Ischl[22], trebui să se ocupe de un anume Carl Joseph, baron von Trotta und Sipolje. Şi cum împăratul era acum bătrân – deşi se reîntorsese destul de întremat de la Ischl – nu-şi putea explica de ce la citirea acestui nume îi veni în minte bătălia de la Solferino, aşa că se ridică de la masa de lucru şi se plimbă de câteva ori încoace şi încolo şi iar încoace şi încolo, cu paşi mici, moşnegeşti, prin cameră, până ce îl nelinişti pe bătrânul servitor de afară, care bătu la uşă.

— Intră! rosti împăratul şi, când îşi zări servitorul: Când vine odată Montenuovo?

— La orele opt, maiestate!

Mai era o jumătate de oră până la opt. Şi împăratului i se părea că nu va mai suporta multă vreme această stare. De ce, de ce oare numai la citirea numelui de Trotta îi venea în minte Solferino? Şi de ce nu-şi poate aminti ce legătură e între aceste două nume? Să fi îmbătrânit chiar într-atât? De când se întorsese de la Ischl îl frământa întrebarea: Ce vârstă are el de fapt? Căci i se păru deodată curios că trebuie să scadă anul naşterii lui din cel în curs pentru a-şi afla vârsta, dar că anii încep cu luna ianuarie, iar ziua lui de naştere cădea în optsprezece august! Ei, dacă anii ar începe cu luna august! Şi, bunăoară, dacă s-ar fi născut pe optsprezece ianuarie, socoteala ar fi fost o bagatelă! Aşa însă, e cu neputinţă să ştie exact dacă are optzeci şi doi şi merge pe optzeci şi trei sau are optzeci şi trei şi merge pe optzeci şi patru! Dar el, împăratul, nu vrea să întrebe pe nimeni. Lumea are şi aşa destulă bătaie de cap şi, afară de asta, un an mai mult sau mai puţin nu contează; la urma urmei, chiar dacă ar fi mai tânăr, tot nu şi-ar mai putea aminti de ce acest blestemat de Trotta îi evocă Solferino. Şambelanul Curţii o ştie, desigur. El însă vine abia la opt. Dar poate că o ştie şi valetul.

Împăratul se opri din mersul lui cu paşi mărunţi şi repezi şi-l întrebă pe servitor:

— Ia spuneţi, vă rog, aţi auzit de numele Trotta?

De fapt, împăratul ar fi vrut să-şi tutuiască servitorul, aşa cum făcea adeseori, dar de astă dată era vorba de o pagină din istoria universală şi împăratului îi impuneau respect până şi cei pe care-i întreba despre evenimente istorice.

— Trotta! răspunse valetul personal al împăratului. Trotta!

Era şi el bătrân, servitorul, şi îşi aducea vag aminte de bucata din cartea de citire, cu titlul „Bătălia de la Solferino”. Şi pe neaşteptate, ca o rază de soare, memoria îi lumină chipul.

— Trotta! strigă el bucuros. Trotta! E acela care a salvat viaţa Maiestăţii Voastre!

Împăratul se întoarse la masa lui de lucru. Pe fereastra deschisă pătrundea zarva matinală a păsărelelor din Schönbrunn. I se părea că e iarăşi tânăr şi aude pocnetul armelor, se vedea apucat de umăr şi trântit la pământ. Şi deodată numele Trotta îi deveni foarte familiar, ca şi Solferino.

— Da, da! rosti împăratul, făcu un semn cu mâna şi scrise pe marginea dosarului Trotta: „Se va rezolva favorabil!”

Apoi se ridică din nou şi se duse la fereastră. Păsărelele zburdau vesele şi bătrânul le zâmbi de parcă le-ar fi văzut.

Capitolul XV

Împăratul era un om bătrân. Cel mai bătrân împărat din lume. În jurul lui, moartea bântuia în cerc; şi secera, şi secera. Întregul ogor era pustiu de pe acum şi numai el, împăratul, ca un spic argintiu uitat, mai stătea acolo şi aştepta. Ochii lui limpezi şi duri priveau de mulţi ani, pierduţi într-o depărtare pierdută. Ţeasta îi era pleşuvă şi semăna cu un pustiu boltit. Barbetele îi erau albe ca o pereche de aripi de zăpadă. Zbârciturile de pe obraz alcătuiau un mărăciniş încâlcit, înlăuntrul lor sălăşluiau deceniile. Trupul îi era slab, spatele uşor gârbovit. Umbla prin încăperi cu paşi mărunţi şi grăbiţi. Dar de cum ieşea în stradă, se străduia să-şi ţină coapsele încordate, paşii elastici, picioarele sprintene, spatele drept. Îşi umplea ochii cu o bunătate artificială, adevărata însuşire a ochilor imperiali: păreau să vadă pe oricine se uita la el şi să salute pe oricine îl saluta. În realitate însă, chipurile oamenilor pluteau şi dispăreau în faţa ochilor săi, care se uitau drept înainte spre acea fâşie gingaşă, subţire, ce înfăţişează graniţa dintre viaţă şi moarte, la marginea zării, văzută mereu de ochii moşnegilor, chiar dacă perspectiva le este acoperită de clădiri, păduri sau munţi.

Oamenii credeau că Franz Joseph ştia mai puţine decât ei, fiindcă era cu atâta mai bătrân. Dar el ştia mai multe decât unii sau alţii. Vedea cum soarele apune în imperiul lui, dar nu spunea nimic. Ştia că va muri încă înainte ca acest soare să apună. Uneori se prefăcea neştiutor şi se bucura când i se lămureau amănunţit lucruri pe care el le cunoştea exact. Căci îi plăcea, cu şiretenia copiilor şi a moşnegilor, să inducă oamenii în eroare. Şi se bucura de înfumurarea cu care îşi dovedeau lor

înşişi că sunt mai deştepţi decât el. Îşi camufla deşteptăciunea sub masca naivităţii: căci nu se cuvine ca un împărat să fie tot atât de deştept cât şi sfetnicii lui. Mai bine să apară naiv decât deştept. Când se ducea la vânătoare, ştia el bine că i se punea sălbăticiunea în faţa puştii şi, cu toate că ar mai fi putut doborî şi altele, nu trăgea decât în aceea care fusese gonită în dreptul ţevii lui. Căci nu se cuvine ca un împărat bătrân să arate că a pătruns şiretlicul şi ştie să ţintească mai bine decât un pădurar. Când i se istorisea un basm, se prefăcea că-l crede. Căci nu se cuvine ca un împărat să prindă pe cineva cu un neadevăr. Când zâmbeau în spatele lui, se prefăcea că nu ştie. Căci nu se cuvine ca un împărat să ştie că se râde pe socoteala lui; şi acel zâmbet rămâne prostesc cât timp nu vrei să-l iei în seamă.

Când avea febră şi ceilalţi tremurau în jurul său, iar medicul curant îl minţea că n-are temperatură, împăratul spunea: „Atunci totul e în regulă!” deşi ştia că nu-i adevărat. Căci un împărat nu-i spune unui medic că e mincinos. Afară de asta, ştia el bine că ceasul morţii lui nu sunase încă. Şi cunoştea de asemenea multe nopţi când îl chinuia febra fără ca medicii s-o ştie. Căci se simţea uneori bolnav fără să observe cineva. Şi alteori era sănătos şi i se spunea că e bolnav, iar el se comporta ca şi când ar fi fost cu adevărat bolnav.

Când trecea drept om bun, rămânea nepăsător. Dar când se spunea că îl lasă ceva rece, îl durea inima. Trăise destul pentru a şti ce nesăbuit lucru e să spui adevărul. Îngăduia oamenilor eroarea şi credea mai puţin în stabilitatea lumii lui decât acei mucaliţi care, în cuprinsul întinsului imperiu, povesteau anecdote pe seama sa. Dar nu se cuvine ca un împărat să-şi pună mintea cu glumeţii şi cu atotştiutorii. Aşa că împăratul tăcea.

Cu toate că se întremase şi medicul curant era satisfăcut de pulsul, plămânii şi respiraţia lui, avea

un guturai. Nu-i trecea prin minte să lase pe cei din jur să observe că-i răcit. Puteau să-l împiedice să asiste la manevrele de toamnă de la graniţa răsăriteană şi voia să le mai vadă o dată, măcar o singură zi. Din dosarul acelui salvator al vieţii sale, al cărui nume iarăşi îl uitase, îi revenise în minte Solferino. Nu-i plăceau războaiele (căci ştia bine că le pierde), dar milităria îi era dragă, jocul de-a războiul, uniformele, instrucţia cu arma, paradele, defilările şi exerciţiile cu compania. Se necăjea uneori că ofiţerii purtau chipie mai înalte decât al lui, pantaloni cu dungă şi ghete de lac şi gulere prea înalte la tunică. Unii dintre ei erau chiar raşi ca în palmă. Văzuse nu demult pe stradă un ofiţer de rezervă ras în cap şi inima i-a fost grea toată ziua. Dar când apărea în mijlocul lor, ştiau ei că una-i regulamentul şi alta zorzoanele. Unul sau altul putea fi luat la rost. Căci în armată chiar şi împăratul îşi poate îngădui unele libertăţi, în armată până şi împăratul e ostaş. Ah! ce drag îi era sunetul goarnelor, deşi se prefăcea că nu-l interesează decât planurile de marş. Apoi, deşi ştia că însuşi Dumnezeu l-a aşezat pe tron, se necăjea în clipele de slăbiciune că nu e ofiţer de front şi avea oarecare pică pe ofiţerii de stat-major. Îşi amintea că, după bătălia de la Solferino, la întoarcere, se răstise ca un plutonier la trupele nedisciplinate şi le silise să se alinieze. Era convins – dar cui ar fi avut voie s-o spună? – că zece plutonieri destoinici fac mai mult decât douăzeci de ofiţeri din Marele Stat-Major. Îi era dor de manevre!

Hotărî deci să nu lase anturajul să observe că are guturai şi să se folosească de batistă cât mai rar cu putinţă. Nimeni să n-o ştie dinainte: cu hotărârea sa voia să facă o surpriză manevrelor şi celor din jur. Se bucura de panica autorităţilor care nu vor fi luat suficiente măsuri poliţieneşti. Dar el nu se temea. Era sigur că ceasul morţii nu-i sunase încă.

Îi sperie pe toţi. Încercară să-l abată de la hotărârea sa. Împăratul rămase ferm. Şi, într-o zi, luă trenul imperial şi plecă spre est.

În satul Z., la nu mai mult de zece mile de graniţa rusească, i se pregătise încartiruirea într-un castel străvechi. Împăratul ar fi preferat să se adăpostească într-una din colibele în care locuiau ofiţerii. De ani de zile nu mai e lăsat să se bucure de adevărata viaţă ostăşească. O singură dată, chiar în acea nefericită campanie din Italia, a zărit în patul lui un purice veritabil, viu, dar n-a spus nimănui nimic despre asta. Căci era împărat şi un împărat nu vorbeşte despre insecte. Asta era încă de atunci părerea lui.

Închiseră ferestrele odăii de dormit. În timpul nopţii nu putu dormi, dar în jurul lui dormeau toţi cei puşi să-l păzească; împăratul, în cămaşa lungă, cu falduri, coborî din pat şi tiptil, pentru a nu trezi pe nimeni, deschise canaturile înalte şi înguste ale ferestrei.

Rămase o clipă nemişcat, inspiră suflul răcoros al nopţii de toamnă, privi stelele pe cerul albastru întunecos şi focurile roşietice ale bivuacului.

Citise cândva o carte despre dânsul în care se spunea: „Franz Joseph Întâiul nu e un romantic”. Scriau despre mine, gândea bătrânul monarh, că n-aş fi un romantic. Dar îmi place focul de tabără.

Ar fi dorit să fie un simplu sublocotenent, şi tânăr. Poate că nu e nicidecum romantic, gândea el, dar ar vrea să fie tânăr!

Dacă nu mă-nşel, îşi urmă împăratul gândul, aveam optsprezece ani când m-am urcat pe tron. „Când m-am urcat pe tron” – cuvintele astea i se păreau foarte cutezătoare; în aceste clipe îi venea foarte greu lui însuşi să se considere împărat. Sigur! Aşa scria în cartea care i se înmânase cu obişnuita dedicaţie respectuoasă. Era, fără îndoială, Franz Joseph Întâiul.

În faţa ferestrei sale, noaptea se arcuia nesfârşită, albastră, înstelată. Neted şi întins era ţinutul. I se spusese că ferestrele acestea dădeau spre nord-est. Puteai aşadar privi dincolo, spre Rusia. Dar graniţa, bineînţeles, nu se zărea. Şi împăratul Franz Joseph ar fi fost în acel moment bucuros să vadă graniţa imperiului său!

Imperiul său! Zâmbi. Noaptea era albastră şi rotundă şi nesfârşit de plină de stele. Împăratul stătea la fereastră, slab şi bătrân, într-o cămaşă de noapte lungă şi albă, şi se vedea tare mititel faţă de imensa noapte. Ultimul dintre soldaţii lui care patrulau în jurul corturilor era mai puternic decât dânsul. Ultimul dintre soldaţii lui! Iar el era Comandantul Suprem! Fiecare soldat jura pe Atotputernicul Dumnezeu credinţă împăratului Franz Joseph Întâiul. Era o Maiestate prin graţia lui Dumnezeu şi el credea în Atotputernicul Dumnezeu. Dincolo de albastrul înstelat cu aur al cerului, se adăpostea el, Atotputernicul... Inimaginabil! Ale Lui erau stelele care luceau pe cer şi al Lui era cerul care se boltea deasupra pământului, şi o parte a acestui pământ, şi anume Monarhia austro-ungară, pe care El a dăruit-o lui Franz Joseph Întâiul. Iar Franz Joseph Întâiul era un unchiaş slab, stătea la fereastra deschisă şi se temea să nu fie surprins în orice clipă de unul dintre paznici. Greierii ţârâiau. Cântecul lor, nesfârşit ca noaptea, trezea în împărat aceeaşi veneraţie ca şi stelele. Din când în când, i se părea împăratului că stelele însele cântă.

Se înfioră un pic. Dar îi era şi teamă să închidă fereastra. Poate că nu va izbuti s-o facă atât de uşor cum o deschisese. Îi tremurau mâinile.

Îşi aminti că încă de mult de tot luase parte la nişte manevre în acest ţinut. Până şi această cameră de dormit se ivea din nou din vremi uitate. Dar nu-şi amintea dacă trecuseră de atunci zece, douăzeci sau mai mulţi ani. I se părea că înoată în marea timpului – nu către o ţintă precisă, ci că

pluteşte la suprafaţă în neştire, împins mereu către stâncile pe care trebuie să le mai fi cunoscut cândva. Se va scufunda într-o zi, într-un loc încă neştiut.

Îi veni să strănute. Da, guturaiul! Numai să nu trezească pe cineva! Trase cu urechea. Nimic nu se mişca în anticameră. Închise cu precauţie fereastra şi orbecăi desculţ, cu picioarele-i slabe, spre pat. Ducea cu el imaginea sferei albastre şi înstelate a cerului. Ochii închişi o păstrau încă. Şi adormi astfel sub baldachinul nopţii, ca sub cerul liber.

Se deşteptă, ca totdeauna când se afla în „campanie" (aşa le spunea el manevrelor), exact la patru dimineaţa. Valetul se şi afla în cameră. Şi îndărătul uşii, o ştia, aşteptau de pe acum aghiotanţii personali. Trebuie să înceapă ziua! Într-o zi întreagă abia dacă va putea fi o oră singur. În schimb, i-a păcălit astă-noapte şi a stat un sfert de ceas încheiat la fereastra deschisă. La această plăcere pe care le-a furat-o atât de abil se gândea el acum şi zâmbea. Zâmbea valetului şi ordonanţei, care tocmai intrase şi stătea smirnă, speriat de zâmbetul împăratului, de bretelele Maiestăţii Sale, pe care le vedeau pentru prima oară în viaţă, de barbetele zbârlite şi cam încâlcite între care zâmbetul flutura încolo şi încoace ca o păsărică bătrână, obosită şi tăcută, de tenul galben al împăratului şi de chelia lui cu pielea scorojită. Nu ştiau dacă să zâmbească şi ei moşneagului sau să aştepte în tăcere.

Deodată, împăratul începu să fluiere. Îşi ţuguia cu adevărat buzele, aripile barbetelor se apropiară puţin una de alta şi împăratul fluiera o melodie, una cunoscută, o melodie oarecum alterată. Suna ca ieşită din fluieraşul unui cioban. Şi împăratul zise:

— Asta o fluiera mereu Hojos. Aş vrea să ştiu ce cântec e.

Niciunul dintre cei doi, nici valetul şi nici ordonanţa, nu ştia; dar după un scurt răgaz, pe

când se spăla, împăratul uitase cu totul de melodie.

Îl aştepta o zi grea. Împăratul studie hârtia pe care era notat programul zilei, oră cu oră. În localitate nu exista decât o singură biserică, una ortodoxă. Un preot romano-catolic va citi mai întâi liturghia, apoi cel ortodox. Nimic nu-l obosea atât cât o făceau slujbele religioase. Avea sentimentul că trebuie să se observe tot timpul înaintea lui Dumnezeu ca în faţa unui superior. Şi era atât de bătrân! Ar putea să mă mai scutească de câte unele! gândea împăratul. Dar Dumnezeu e şi mai bătrân decât mine, iar hotărârile Lui poate că-mi par tot atât de neînţelese ca soldaţilor mei ceea ce hotărăsc eu! Şi unde am ajunge dacă orice subordonat şi-ar critica superiorul?

Prin fereastra înaltă, arcuită, împăratul vedea urcând soarele Domnului. Făcu semnul crucii şi îndoi genunchiul. Din timpuri imemoriale vedea în fiecare dimineaţă răsărind soarele. De când se ştia, se sculase mai totdeauna înaintea zorilor, aşa cum un soldat se scoală mai devreme decât superiorul lui. Cunoştea toate răsăriturile, cele arzătoare şi voioase ale verii şi cele târzii, înceţoşate şi tulburi ale iernii. Şi nu-şi mai amintea acum datele şi numele zilelor, lunilor şi anilor în care se abătuse asupră-i nenorocul sau avusese parte de fericire; dar îşi aducea foarte bine aminte de dimineţile care marcaseră începutul fiecărei zile importante din viaţa lui. Şi ştia care dimineaţă fusese tulbure şi care senină. Şi în fiece dimineaţă se închinase şi-şi îndoise genunchiul, aşa cum unii arbori îşi deschid în zori frunzele către soare, fie că sunt zile când pândeşte furtuna, sau securea, sau bruma ucigaşă, fie că sunt dimineţi pline de pace, de căldură şi de viaţă.

Împăratul se ridică. Sosi bărbierul. Cu regularitate, în fiecare dimineaţă îşi oferea bărbia; favoriţii erau scurtaţi şi periaţi cu grijă, în urechi şi sub nări îl gâdila metalul rece al foarfecelor. Câteodată împăratul trebuia să strănute. Astăzi

şedea în faţa unei mici oglinzi ovale şi urmărea înveselit şi interesat mişcările mâinilor osoase ale bărbierului. După fiecare firişor de păr care cădea, după fiecare trăsătură de brici, de pieptene sau de perie, bărbierul sărea un pas înapoi şi, cu buze tremurânde, şoptea: „Maiestate!”. Împăratul nici nu-i auzea şoapta. Nu vedea decât buzele bărbierului în neîncetată mişcare, nu îndrăznea să-l întrebe ce spune şi, până la urmă, îşi zise că omul o fi cam nervos.

— Cum îţi zice? întrebă împăratul.

Bărbierul – avea grad de caporal, deşi nu era decât de o jumătate de an în armata de rezervă, dar îşi servea conştiincios colonelul şi se bucura de favoarea superiorilor – sări dintr-un pas până la uşă, cu eleganţă, aşa cum se cerea în meseria lui, dar şi milităreşte – era doar soldat! Saltul era plecăciune şi înţepenire totodată, şi împăratul dădu satisfăcut din cap.

— Hartenstein! exclamă bărbierul.

— Dar de ce te tot salţi aşa? întrebă Franz Joseph.

Nu primi răspuns. Caporalul se apropie din nou, şovăind, de împărat şi-şi desăvârşi opera cu mâini agile. Dorea să se vadă plecat şi iar în tabără.

— Mai stai niţel! îl îndemnă împăratul. Aha, eşti caporal! Faci de mult serviciul?

— De jumătate de an, Maiestate! şopti bărbierul.

— Aşa, aşa! Şi te-au şi făcut caporal? Pe vremea mea – urmă împăratul cam în felul în care ar fi vorbit un veteran – nu mergea chiar aşa, la repezeală. Dar văd că eşti un ostaş chipeş. N-ai vrea să rămâi în armată?

Bărbierul Hartenstein avea nevastă şi copil şi era patronul unei frizerii cu vad bun la Olmütz şi încercase chiar de câteva ori să simuleze un reumatism articular pentru a se elibera mai curând. Dar nu putea spune „nu” împăratului.

— Da, Maiestate! răspunse el şi ştia că, în clipa aceea, şi-a ratat întreaga viaţă.

— Ei, atunci e-n regulă! Acum eşti plutonier. Dar nu mai fi atât de nervos!

Bun! Împăratul făcuse fericit un om. Se bucura. Se bucura. Se bucura. Săvârşise o ispravă formidabilă cu acest Hartenstein. Acuma ziua putea să înceapă. Caleaşca îl aştepta. O luară încet spre biserica ortodoxă, zidită pe creasta unei coline. Dubla cruce aurită de pe turlă scânteia în razele matinale ale soarelui.

Fanfarele militare intonară imnul „Doamne-ajută”. Împăratul coborî din trăsură şi intră în biserică. Îngenunche în faţa altarului, mişcă din buze, dar nu se rugă. Nu-şi putea lua gândul de la bărbier. Atotputernicul nu putea da pe loc împăratului atâtea dovezi de favoare câte dăduse împăratul unui caporal – şi era păcat. Rege al Ierusalimului: era cel mai înalt rang pe care Dumnezeu îl poate conferi unei maiestăţi. Şi Franz Joseph era de multă vreme rege al Ierusalimului. Păcat! gândea împăratul.

Cineva îi şopti că, în sat, îl aşteaptă şi evreii. Uitase cu totul de evrei. Uf! Şi evreii ăştia! îşi zise contrariat împăratul. Bine! Să poftească! Dar să se grăbească. Altminteri întârziem la manevra tactică!

Preotul ortodox termină slujba în mare grabă. Din nou fanfarele intonară „Doamne-ajută” când împăratul ieşea din biserică. Erau orele nouă. Lupta începea la nouă şi douăzeci.

Franz Joseph se hotărî să nu ia caleaşca, ci să încalece. Pe evreii ăştia îi poţi primi şi de pe cal. Trimise deci trăsura înapoi şi porni călare spre locul unde îl aşteptau evreii.

La ieşirea din sat, unde începea şoseaua largă ce ducea atât spre castel, cât şi la câmpul de instrucţie, îl întâmpinară ei, un nor întunecat. Ca un lan de spice stranii în vânt se înclina comunitatea evreiască în faţa împăratului. Domina din şa spinările lor încovoiate. Apoi, când se

apropie, putu desluşi lungile bărbi fâlfâitoare, albe ca argintul, negre ca tăciunele şi roşii ca focul, pe care vântul lin al toamnei le mişca, precum şi nasurile lungi, osoase, părând să caute ceva pe pământ.

Împăratul şedea pe calul lui alb, învăluit în mantia albastră. Barbetele îi luceau argintiu în soarele tomnatic. De pe ţarinile din jur se înălţau văluri alburii.

Capul delegaţiei, un bătrân înfăşurat în şalul de rugăciune alb cu dungi negre, cu barba în vânt, se îndreptă spre împărat. Franz Joseph călărea la pas. Picioarele bătrânului evreu îşi încetineau treptat mersul. În cele din urmă, părură să se oprească locului şi totuşi să se mişte.

Pe Franz Joseph îl trecu un fior. Se opri brusc, încât calul se cabră. Împăratul descălecă. Suita de asemenea. Bătrânul monarh îşi urmă drumul pe jos. Cizmele lustruite se umplură de colbul şoselei şi marginile tălpilor de glodul greu şi cenuşiu.

Gloata neagră a evreilor se tălăzuia spre împărat. Spinările se ridicau şi se plecau. Bărbile negre ca tăciunele, roşii ca focul sau albe ca argintul fâlfâiau în bătaia lină a vântului.

La trei paşi de împărat, bătrânul evreu se opri. Ducea în braţe un sul sfânt, purpuriu, împodobit cu o coroană de aur ai cărei clopoţei sunau uşor. Apoi bătrânul ridică Tora spre împărat şi gura lui hirsută, ştirbă, gângăvi într-o limbă neînţeleasă binecuvântarea pe care o rostesc evreii la ivirea unui suveran.

Franz Joseph stătea cu capul plecat. De chipiul lui negru se aninau funigei subţiri, argintii, în văzduh raţele sălbatice ţipau, un cocoş cucurigea într-o gospodărie depărtată. Încolo domnea liniştea.

Din grămada evreilor se iscă un murmur sumbru. Tot mai mult li se încovoiau spinările. Fără nori, nemărginit, cerul albastru deschis se boltea peste pământ.

— Fii binecuvântat! grăi către împărat bătrânul evreu. N-ai să apuci sfârşitul lumii!

Ştiu, adevărat! gândi împăratul.

Întinse evreului mâna. Se întoarse. Îşi încălecă din nou bălanul.

Porni în trap spre stânga, peste bulgării tari ai arăturilor de toamnă, urmat de suita lui. Vuitul îi aduse cuvintele pe care căpitanul Kaunitz le adresa prietenului de alături:

— N-am priceput o boabă din ce spunea evreul!

Împăratul se întoarse în şa şi zise:

— Doar mi-a vorbit numai mie, dragă Kaunitz!

Şi călări mai departe.

Nu înţelegea nimic din tema manevrelor. Ştia doar că „albaştrii" luptă contra „roşilor". Ceru explicaţii. „Aşa, aşa!" zicea mereu. Se bucura gândindu-se: oamenii cred că aş vrea să înţeleg, dar nu pot. Nătărăilor! gândea. Clătină din cap. Dar oamenii credeau că i se clatină capul fiindcă e un moşneag. „Aşa, aşa!", repetă împăratul.

Operaţiunile erau destul de înaintate. Flancul stâng al „albaştrilor", situat la circa o milă şi jumătate de satul Z., se afla de două zile în retragere sub presiunea cavaleriei „roşilor". Centrul ţinea sub ocupaţie terenul din jurul lui P., un ţinut deluros, greu de atacat, dar şi expus primejdiei de a fi încercuit dacă s-ar izbuti – şi asupra acestui obiectiv se concentra la acea oră atenţia „roşilor" – să se taie de centru flancul drept şi cel strâng al „albaştrilor". Pe când aripa stângă era gata să dea îndărăt, cea dreaptă nu ceda deloc, ci mai degrabă înainta încă, dar încet, trădând tendinţa de a se prelungi în aşa măsură, încât se putea presupune că vrea să cuprindă în cleşti flancurile inamicului. Era, după opinia împăratului, o situaţie destul de banală. Dacă s-ar afla el în fruntea „roşilor", ar ademeni aripa avântată a „albaştrilor" printr-o continuă dare

îndărăt şi ar încerca să absoarbă puterile ei de şoc până la extrem, creând astfel un loc descoperit între ea şi centru. Dar împăratul nu spuse nimic. Era preocupat de faptul nemaiauzit că domnul colonel Lugatti, originar din Triest şi deci orgolios cum – după părerea de nezdruncinat a lui Franz Joseph – numai italienii pot fi, purta gulerul mantalei croit înalt cum nici măcar la tunici nu era îngăduit şi, pentru ca totuşi să i se vadă gradul, mai lăsase pe deasupra acel detestabil guler înalt de la manta, cochet descopciat.

— Ia spune, domnule colonel, îl întrebă împăratul, unde-ţi lucrezi dumneata mantalele? La Milano? Din păcate, i-am uitat cu totul pe croitorii de acolo.

Colonelul de stat-major Lugatti îşi pocni călcâiele şi îşi încopcie la loc gulerul mantalei.

— Acum ai putea fi luat drept un sublocotenent, urmă necruţător Franz Joseph. Dar tânăr mai arăţi!

Şi dădu pinteni calului, îndreptându-se în galop spre colina unde, exact după modelul bătăliilor mai vechi, trebuia să se afle corpul generalilor. Era hotărât, dacă ar mai ţine mult, să ordone încetarea „acţiunilor de luptă” – căci era nerăbdător să înceapă defilarea.

Franz Ferdinand cu siguranţă că nu aşa ar fi procedat. Devenea părtinitor, trecea de partea unuia sau altuia dintre „adversari”, începea să dea ordine şi să comande şi, bineînţeles, învingea întotdeauna. Exista oare vreun general care să-l fi învins pe moştenitorul tronului?

Împăratul îşi plimbă ochii bătrâneşti, de un albastru şters, pe chipurile celor din jur. Nişte băieţi înfumuraţi! gândi. Cu numai câţiva ani în urmă s-ar fi necăjit din cauza asta. Dar acum nu, acum nu! Nu ştia precis ce vârstă are, dar, când ceilalţi îl înconjurau, simţea că trebuie să fie tare bătrân. I se părea uneori că pluteşte mult peste oameni şi pământ. Cu cât îi privea mai stăruitor, cu

atât deveneau cu toţii mai mici, iar vorbele lor îi ajungeau la urechi ca de la mari depărtări şi recădeau apoi pierdute precum un ecou ce se stinge. Şi dacă unuia sau altuia i se întâmpla o nenorocire, vedea el bine cum îşi dădeau osteneala să i-o comunice cu menajamente. Vai, nu ştiau că el poate suporta orice! Marile dureri erau la ele acasă în sufletul lui, iar cele noi se cuibăreau de asemenea alături, ca nişte surori de mult aşteptate. Nu se mai necăjea chiar atât de tare. Nici nu se mai bucura chiar atât de intens. Nu mai suferea chiar atât de cumplit.

Dar acum ordonă într-adevăr încetarea „acţiunilor tactice" şi începerea defilării.

Pe câmpul nemărginit se aliniară regimentele de toate armele, din păcate în uniforme cenuşii de campanie (era şi asta o chestiune de modă pe care împăratul n-o mistuia). Oricum, tot mai ardea roşul pantalonilor cavaleriei peste galbenul uscat al miriştilor şi răzbea prin cenuşiul infanteriştilor ca focul printre nori. Fulgerele mate şi înguste ale săbiilor scăpărau înaintea rândurilor simple şi duble în marş, crucile roşii se reliefau pe fond alb îndărătul unităţilor de mitraliere. Ca nişte zei antici ai războiului veneau pe carele lor grele artileriştii, iar caii frumoşi, murgi sau şargi, se cabrau în mândră şi puternică încordare.

Franz Joseph urmărea prin binoclu mişcările fiecărei unităţi în parte, simţi timp de câteva minute mândria de a dispune de o asemenea armată şi alte câteva minute regretul de a o putea pierde. Căci o şi vedea înfrântă şi împrăştiată, împărţită între multele popoare ale vastului său imperiu. Vedea de pe acum soarele uriaş, de aur al Habsburgilor apunând, zdrobit la temelia primară a lumilor, risipit în mai mulţi sori mici, la rândul lor sortiţi să lumineze, ca nişte aştri de sine stătători, naţiuni de sine stătătoare... Vezi că nu le mai convine să le guvernez eu! gândi bătrânul. Dar

n-am ce face! îşi zise în sinea lui. Căci era austriac...

Şi iată că, spre groaza tuturor comandanţilor, împăratul coborî de pe colină şi începu să treacă în revistă regimentele în nemişcare, aproape pluton după pluton. Câteodată trecea printre rânduri, examina noile raniţe şi sacii de merinde, scotea câte o cutie de conserve şi întreba ce conţine, se uita la câte un obraz tâmp şi-l întreba de locul de baştină, de familie şi de meserie, abia dând ascultare vreunui răspuns sau altuia, şi uneori întindea mâna lui bătrână şi bătea pe umăr câte un sublocotenent. Ajunse în felul acesta şi la batalionul de vânători în care slujea Trotta.

Se împliniseră patru săptămâni de când Carl Joseph părăsise spitalul. Stătea în faţa plutonului său, palid, slab şi nepăsător. Dar când împăratul se apropie de dânsul, începu să-şi dea seama de apatia lui şi s-o regrete. Avea sentimentul că-şi neglijează îndatoririle. Armata îi devenise străină. Străin îi era şi Comandantul Suprem. Sublocotenentul semăna cu un om care şi-a pierdut nu numai patria, dar şi dorul de patrie. Îi era milă de acel moşneag cărunt care se apropia tot mai mult de el, pipăind curios raniţe, saci cu merinde şi cutii de conserve. Sublocotenentul ar fi dorit să simtă din nou acea vrajă de care se lăsase cuprins în toate momentele solemne ale carierei lui militare sau acasă, în acele duminici văratice, pe balconul casei părinteşti, sau la fiecare paradă şi trecere în revistă şi, cu puţin în urmă, la procesiunea din Joia Verde, la Viena. Nimic nu simţea în pieptul său sublocotenentul Trotta, stând la cinci paşi de împărat, nimic nu simţea în pieptul bombat, afară de mila pentru bătrânul din faţa lui.

Maiorul Zoglauer debită fonfăit formula regulamentară. Din nu se ştie ce pricină, displăcu împăratului. Franz Joseph bănui că în batalionul comandat de acest maior lucrurile nu stau chiar

atât de bine şi hotărî să se intereseze mai îndeaproape.

Împăratul cercetă atent chipurile împietrite ale ostaşilor, arătă spre Carl Joseph şi întrebă:

— E bolnav?

Maiorul Zoglauer raportă cele întâmplate cu sublocotenentul Trotta. Numele izbi urechea lui Franz Joseph ca un lucru familiar şi supărător în acelaşi timp şi în amintirea lui se contură cazul aşa cum fusese relatat în acte şi, în asociaţie cu el, şi acel eveniment, de mult adormit în memorie, din bătălia de la Solferino. Îl mai vedea încă limpede pe căpitanul care, în acea ridicolă audienţă, se rugase atât de stăruitor să se scoată din cartea de citire o bucată patriotică. Era bucata de lectură numărul 15. Împăratul îşi reaminti cifra cu plăcerea ce o resimţea de pe urma unor asemenea dovezi mărunte cu privire la „buna lui memorie". Dispoziţia i se îmbunătăţi văzând cu ochii. Până şi maiorul Zoglauer îi apăru într-o lumină mai simpatică.

— Îmi aduc încă bine aminte de tatăl dumitale! zise împăratul adresându-se lui Trotta. Era tare modest eroul de la Solferino!

— Maiestate, replică Trotta, era bunicul meu!

Împăratul se dădu cu un pas înapoi ca împins în lături de distanţa enormă de timp ce se interpusese deodată între el şi tânărul ofiţer. Da, da, îşi poate foarte bine aminti de numărul unei bucăţi din cartea de citire, dar nu şi de enormul număr de ani pe care îi străbătuse.

— Ah! făcu el, era aşadar bunicul dumitale! Aşa, aşa! Şi tatăl dumitale e colonel, nu?

— Prefect în W., Maiestate!

— Aşa, aşa! repetă Franz Joseph. Am să ţin minte! adăugă după aceea, ca un fel de scuză pentru confuzia de mai înainte.

Mai zăbovi un răstimp în faţa sublocotenentului, dar nu-l mai vedea nici pe el, nici pe ceilalţi. Nu mai avea chef să treacă unităţile

în revistă rând cu rând, dar trebuia s-o facă pentru ca nu cumva să se observe că se speriase singur de bătrâneţea lui. Scruta din nou, ca de obicei, depărtarea unde se iveau de pe atunci marginile veşniciei. Nu-şi dădea seama că îi apăruse în vârful nasului un strop limpede ca apa şi că toată lumea se uita ţintă, ca vrăjită, la acel strop care în fine, în fine se pierdu în mustaţa deasă, de argint şi se cuibări nevăzut undeva, acolo.

Şi fiecăruia inima îi fu mai uşoară. Iar defilarea putu începe.

PARTEA A TREIA

Capitolul XVI

Multe schimbări importante se petrecuseră în casa şi în viaţa prefectului. Le constata uimit şi chiar puţin mânios. Din semne mici, care i se păreau uriaşe, observa că în jur lumea se transformă şi se gândea la prăbuşirea ei şi la prorocirile lui Chojnicki.

Îşi căută un alt servitor. I se propuseseră mulţi oameni mai tineri şi foarte de treabă, cu certificate excelente, bărbaţi care făcuseră de trei ani armată şi ajunseseră chiar caporali. Angaja pe unul sau pe altul „de probă", dar nu reţinea pe niciunul. Se numeau Karl, Franz, Alexander, Joseph, Alois sau Cristoph ori altfel. Dar prefectul încerca să-i spună fiecăruia Jacques. Doar şi pe adevăratul Jacques îl chemase altfel şi acceptase acest nume şi-l purtase cu mândrie toată viaţa, ca un poet vestit care scrie sub un pseudonim literar cânturi şi poeme nemuritoare. Dar încă din primele zile se dovedi că toţi acei Alois, Alexander, Joseph şi cum le mai zicea nu voiau să audă de marele nume de Jacques şi prefectul interpreta această îndărătnicie nu numai ca un refuz de ascultare şi ca o împotrivire faţă de ordinea lumii, ci şi ca o jignire adusă celui care pornise pe drumul fără întoarcere. Cum? Nu le convenea să li se zică Jacques? Aceşti oameni de nimic, fără ani de serviciu şi fără merite, fără inteligenţă şi fără disciplină?! Căci defunctul Jacques continua să trăiască în amintirea prefectului nu atât ca un servitor cu însuşiri exemplare cât, mai ales, ca un model de om. Şi încă mai mult decât de îndărătnicia urmaşilor se mira domnul von Trotta de uşurinţa stăpânilor şi

autorităţilor de a da unor astfel de specimene dubioase certificate laudative. Dacă a fost mai ales cu putinţă ca un individ oarecare, pe nume Alexander Cak – un om al cărui nume nu-l va putea uita niciodată şi pe care-l pronunţa cu aversiune, încât s-ar fi zis că, pronunţându-l, îl şi vedea împuşcat dacă, deci, a fost cu putinţă ca acel Cak să aparţină Partidului Social-Democrat şi să fi ajuns totuşi caporal în regimentul lui, apoi fireşte că trebuie să disperi nu numai în privinţa unui asemenea regiment, dar şi a întregii armate. Şi, după opinia prefectului, armata era în Monarhie singura forţă pe care te puteai bizui.

Prefectului i se părea că întreaga lume e alcătuită numai din cehi: o naţiune pe care o considera încăpăţânată, tare de cap şi neroadă şi mai cu seamă născocitoarea ideii de naţiune. Popoare vor fi existând multe, dar naţiuni în niciun caz! Şi, pe lângă toate astea, veneau tot felul de decrete şi de dispoziţii confuze din partea Rezistenţei cu privire la un tratament mai indulgent al „minorităţilor naţionale”: unul dintre termenii pe care prefectul îi ura cel mai mult. Căci, în concepţia lui, „minorităţile naţionale” nu erau decât nişte comunităţi mai mari de „elemente revoluţionare”. Da, era înconjurat numai de elemente revoluţionare! Ba credea chiar că observă cum se înmulţesc în chip cu totul anormal, într-un fel care nu corespunde nicidecum speciei umane. Prefectului îi devenise cât se poate de limpede că „cetăţenii devotaţi statului” sunt din ce în ce mai sterili şi procreează tot mai puţin, aşa cum o dovedesc statisticile pe care le frunzărea uneori. Nu-şi mai putea tăinui nici sieşi gândurile înspăimântătoare precum că providenţa însăşi este nemulţumită de Monarhie şi – cu toate că în înţelesul curent al cuvântului era un creştin care, ce e drept, practica religia, dar nu credea prea mult în ea – mai înclina să presupună că Dumnezeu îl pedepseşte pe împărat.

Începea treptat să fie frământat de tot felul de gânduri stranii. Demnitatea pe care o afişase din prima zi a numirii lui ca prefect în W. îl îmbătrânise repede. Chiar pe când barbetele îi erau încă negre de tot, nu i-ar fi trecut nimănui prin gând să-l considere pe domnul von Trotta om tânăr. Şi totuşi, locuitorii orăşelului începeau abia acum să spună că prefectul îmbătrâneşte.

Trebui să renunţe la tot felul de tabieturi care îi deveniseră de multă vreme dragi. Aşa, de pildă, de la moartea bătrânului Jacques şi după ce se întorsese acasă de la fiul său din garnizoana de la frontieră, nu se mai ducea dimineaţa, înaintea micului dejun, să se plimbe, de teamă ca unul dintre acele specimene dubioase din serviciul lui, pe care le schimba mereu, să nu uite cumva să-i pună curierul pe masă sau chiar să deschidă fereastra.

Nu-şi putea suferi menajera. O urâse dintotdeauna, totuşi i se adresa din când în când. Dar din momentul în care bătrânul Jacques încetase să mai servească la masă, prefectul nu mai scotea o vorbă. Căci, de fapt, cuvintele sale pline de tâlc erau totdeauna destinate lui Jacques şi, în anumită măsură, erau aluzii pentru a obţine aprobarea bătrânului servitor. Acum abia, de când acesta murise, baronul von Trotta îşi dădea seama că vorbise numai pentru Jacques, asemenea unui actor care ştie că în stal se află un vechi admirator al artei sale. Şi dacă în trecut prefectul mânca mereu grăbit, acum era gata să se ridice de la masă după prima îmbucătură. Căci i se părea imoral să se desfete cu muşchiul de vită în timp ce, în groapă, viermii îl mănâncă pe bătrânul Jacques. Şi chiar dacă, din timp în timp, îşi ridica privirile în speranţa şi cu sentimentul înnăscut al credinciosului că decedatul e în cer şi se uită la el, prefectul tot nu vedea decât binecunoscutul plafon al încăperii, deoarece se îndepărtase de credinţa

simplă şi simţurile sale nu mai ascultau de porunca inimii. Vai, ce jale!

Câteodată prefectul uita chiar în zile obişnuite să se ducă la serviciu. Şi se putea întâmpla ca, bunăoară într-o simplă joi, să îmbrace dimineaţa redingota neagră pentru a se duce la biserică. Abia afară observa, după variatele şi neîndoielnicele aspecte ale zilelor de lucru, că nu e duminică şi se întorcea acasă pentru a-şi pune haina obişnuită. Şi dimpotrivă: în câte o duminică uita să meargă la biserică, rămânea totuşi în pat mai târziu ca de obicei şi îşi amintea că e duminică abia când capelmaistrul Nechwal apărea jos cu muzicanţii lui.

Se servea muşchiul cu legume, ca în orice duminică. La cafea, venea capelmaistrul Nechwal. Şedeau în bibliotecă, fumau câte o „virginie”... Şi capelmaistrul Nechwal îmbătrânise. Urma să iasă în curând la pensie. Nu mai pleca atât de des la Viena, iar în ce priveşte anecdotele pe care le povestea, până şi prefectul credea că le cunoaşte pe dinafară de mulţi ani. Nici acum nu le înţelegea, dar le recunoştea ca pe unii oameni pe care-i întâlneşti mereu, dar nu-i ştii pe nume.

— Ce fac ai dumitale? întrebă domnul von Trotta.

— Mulţumesc, le merge splendid, răspunse capelmaistrul.

— Doamna?

— E sănătoasă.

— Copiii?

Căci prefectul tot nu ştia dacă Nechwal avea băieţi sau fete şi, de peste douăzeci de ani, întreba prevăzător ce-i fac „copiii”.

— Cel mare a ieşit sublocotenent, răspunse Nechwal.

— La infanterie, nu-i aşa? întrebă din obişnuinţă domnul von Trotta şi îşi aminti în clipa următoare că propriul său fiu servea acum la vânători şi nu la cavalerie.

— Da, la infanterie, confirmă Nechwal. Vine în curând în concediu. O să-mi îngădui să vi-l prezint.

— Mă rog, mă rog, cu plăcere! răspunse prefectul.

Într-o zi sosi şi tânărul Nechwal. Făcea serviciul la regimentul „Deutschmeister”[23], fusese promovat cu un an în urmă şi, după părerea baronului von Trotta, arăta „ca un muzicant”.

— Leit tat-su! constată prefectul. Dumneata din creştet până-n tălpi! (Deşi tânărul Nechwal semăna mai degrabă mamei decât capelmaistrului.) Ca un muzicant!

Prin aceasta prefectul voia să înţeleagă o anumită vioiciune nestânjenită în privirea sublocotenentului, precum şi mustaţa mică, blondă şi încreţită, plasată ca un cârlig orizontal, răsucit sub nasul scurt şi lătăreţ, şi urechile frumos modelate, mici ca de păpuşă, parcă făcute din porţelan, ca şi părul lins, blond ca soarele, cu cărare pe mijloc.

— Pare un băiat de viaţă! se adresă domnul von Trotta lui Nechwal. Apoi către tânăr: Eşti mulţumit?

— Sincer vorbind, domnule prefect, răspunse fiul capelmaistrului, e cam plictisitor.

— Plictisitor? se miră domnul von Trotta. La Viena?

— Da, stărui tânărul Nechwal, plictisitor! Vedeţi, domnule prefect, când faci serviciul într-o garnizoană mică, nici nu observi că nu ai bani.

Prefectul se simţea jignit. Găsea că nu e cuviincios să vorbeşti de bani şi bănuia că tânărul Nechwal făcea aluzie la condiţiile financiare mai bune ale lui Carl Joseph.

— Fiul meu, e drept, face serviciul la graniţă, zise domnul von Trotta, dar a ieşit totdeauna bine la socoteală. Chiar şi la cavalerie.

Accentuă acest cuvânt. Pentru prima oară îi era penibil că fiul lui plecase de la ulani. Desigur

că de-alde Nechwal n-au ce căuta la cavalerie! Şi gândul că fiul acestui capelmaistru îşi închipuie cumva că se poate compara într-un fel sau altul cu tânărul Trotta îi producea prefectului un chin aproape fizic. Hotărî deci să-l demaşte pe „muzicant”, îl socotea capabil de trădare de patrie pe acest tânăr al cărui nas i se părea prea „cehesc”.

— Îţi place serviciul? întrebă prefectul.

— Sincer vorbind, domnule prefect, răspunse sublocotenentul Nechwal, mi-aş dori o profesiune mai bună.

— Cum aşa „mai bună”?

— Mai practică, preciză tânărul Nechwal.

— Oare nu e practic să lupţi pentru patrie? întrebă domnul von Trotta. Presupunând, bineînţeles, că ai spirit practic.

Era limpede că apăsase pe cuvântul „practic” cu intenţie ironică.

— Dar nu luptăm deloc! replică sublocotenentul. Şi dacă va trebui să luptăm, poate că n-o să fie chiar atât de practic!

— De ce? stărui prefectul.

— Fiindcă e sigur că vom pierde războiul! zise Nechwal, sublocotenentul. Sunt alte vremuri acum! urmă el – şi nu fără maliţiozitate, cum i se părea domnului von Trotta.

Tânărul îşi strânse pleoapele, încât aproape nu i se mai vedeau ochii, într-un fel pe care prefectul îl găsea cu totul insuportabil, buza de sus îi descoperi gingia, mustaţa îi atinse nasul făcându-l să semene cu nările largi ale unui animal, aşa cum i se părea domnului von Trotta. Un tip dezgustător, gândea prefectul.

— Alte vremuri! repetă sublocotenentul Nechwal. Prea multe popoare nu pot fi ţinute mult timp sub călcâi!

— Aşa?! îl ironiză prefectul. Şi de unde ştii dumneata toate astea, domnule sublocotenent?

Dar în aceeaşi clipă, prefectul îşi dădu seama că sarcasmul lui era tocit şi se simţi oarecum ca un

veteran care trage din teacă sabia lui inofensivă şi neputincioasă împotriva unui inamic.

— Toată lumea le ştie, răspunse tânărul, şi o şi spune.

— O spune? repetă domnul von Trotta. Camarazii dumitale o spun?

— Da, o spun cu toţii.

Prefectul nu mai insistă. I se păru deodată că se află în vârful unui munte înalt şi în faţa lui, într-o vale adâncă, stă sublocotenentul Nechwal. Era tare mititel sublocotenentul Nechwal! Dar oricât de mic era şi oricât de jos se afla, avea dreptate! Lumea de acum nu mai era cea de altădată. Apunea. Şi era în ordinea lucrurilor ca, o oră înaintea apusului, văile să aibă dreptate faţă de munţi, tinerii faţă de bătrâni, nerozii faţă de cei cu judecată.

Prefectul tăcea. Era o după-amiază de duminică, în plină vară. Jaluzelele galbene din bibliotecă lăsau să pătrundă în încăpere razele filtrate, de aur, ale soarelui. Pendula ticăia. Muştele bâzâiau. Prefectului îi veni în minte acea zi de vară în care fiul său, Carl Joseph, apăruse în uniformă de sublocotenent de cavalerie. Cât timp să fi trecut din ziua aceea? Câţiva ani. Dar în anii aceştia evenimentele se precipitaseră parcă. Era ca şi cum soarele ar fi răsărit şi apus de câte două ori pe zi, iar fiecare săptămână ar fi avut două duminici şi fiecare lună şaizeci de zile. Anii fuseseră şi ei dubli. Şi domnul von Trotta simţea că timpul îl frustrase întrucâtva, deşi îi oferise de două ori mai mult; i se părea că eternitatea îi dăruise ani dubli, dar falşi, în locul celor simpli, dar veritabili. Şi în timp ce-l privea cu dispreţ pe sublocotenentul care stătea faţă de dânsul atât de jos în a sa vale a plângerii, nu se încredea în muntele pe care se afla el. Ah! Era nedreptăţit! Nedreptăţit! Pentru întâia oară în viaţă, prefectul se simţea nedreptăţit.

I se făcu dor de doctorul Skowronnek. De câteva luni încoace, în fiecare după-amiază juca şah cu el. Căci şi jocul regulat de şah făcea parte din schimbările intervenite în viaţa prefectului.

Îl ştia de multă vreme pe doctorul Skowronnek, aşa cum îi cunoştea şi pe ceilalţi clienţi statornici ai cafenelei, nu mai mult şi nici mai puţin. Într-o după-amiază, se nimeriră să şadă unul în faţa celuilalt, fiecare pe jumătate acoperit de ziarul larg desfăcut. Ca la comandă, lăsară amândoi deodată ziarul din mână şi privirile lor se întâlniră. Îşi dădură în clipa aceea seama că citiseră, şi unul şi altul, acelaşi reportaj.

Era vorba de o serbare câmpenească în Hietzing[24], la care un meşter măcelar, pe nume Alois Schinagl, graţie excepţionalei sale voracităţi, ieşise învingător la concursul consumatorilor de rasol de vacă şi dobândise „Medalia de aur a Societăţii de întreceri la Mâncare din Hietzing". Şi privirile celor doi bărbaţi păreau să spună în acelaşi timp: „Şi noi mâncăm cu plăcere rasol, dar ideea de a se conferi pentru aceasta o medalie de aur este de-a dreptul ultramodernă şi cu totul năstruşnică!"

Că poate exista dragoste dintr-o singură privire este pentru cunoscători – şi pe drept cuvânt – îndoielnic. Dar că se poate lega din primul moment o prietenie, o prietenie între bărbaţi mai în vârstă, este în afară de orice dubiu. Doctorul Skowronnek se uita pe deasupra ochelarilor ovali, neînrămaţi, la prefect şi prefectul îi scoase în aceeaşi clipă pe ai lui. Şi doctorul Skowronnek se apropie de masa prefectului.

— Jucaţi şah? întrebă doctorul.

— Cu plăcere, răspunse prefectul.

Nu era nevoie să mai fixeze o nouă întâlnire. Se vedeau în toate după-amiezile la aceeaşi oră. Soseau în acelaşi timp. Părea să domnească în obiceiurile lor zilnice un acord bine stabilit. În timpul partidei de şah abia dacă schimbau câte un

cuvânt. De altfel, nici nu simţeau necesitatea să-şi vorbească. Pe eşichierul strâmt, degetele lor osoase se atingeau câteodată, ca oamenii pe un loc îngust, apoi se retrăgeau brusc. Dar oricât de fugare erau aceste atingeri, s-ar fi zis că degetele au ochi şi urechi, că ştiau totul despre ele şi despre bărbaţii cărora le aparţineau. Şi cum prefectul şi medicul se întâlniseră de mai multe ori prin inimile lor pe eşichier, li se părea amândurora că se cunosc de ani de zile şi că nu au niciun secret unul faţă de celălalt.

Şi astfel porniră într-o bună zi discuţii domoale pe marginea jocului de şah, iar peste mâinile de mult înfrăţite cei doi schimbau observaţii cu privire la vremea de afară, la lume, politică şi oameni. Un bărbat demn de stimă! gândea prefectul despre doctorul Skowronnek. Un om cu totul distins! gândea medicul despre domnul von Trotta.

Cea mai mare parte a anului, doctorul Skowronnek nu avea nimic de făcut. Lucra numai patru luni pe an ca balneolog la Franzensbad[25] şi toată experienţa lui de viaţă se întemeia pe confidenţele pacienţilor; căci femeile îi împărtăşeau tot ce le părea apăsător şi nu exista nimic pe lume care să nu le fie o povară. Sănătatea lor suferea atât din pricina profesiunii soţului, cât şi din lipsa lui de afecţiune, de pe urma „mizeriei generale actuale”, a scumpetei, a crizelor politice, a permanentei primejdii de război, abonamentelor soţului la ziare, a lipsei ei de ocupaţie, a infidelităţii amantului, a indiferenţei bărbaţilor, dar şi din cauza geloziei lor. În chipul acesta doctorul Skowronnek cunoştea diferite pături sociale şi viaţa lor casnică, bucătăriile şi dormitoarele, înclinaţiile, pasiunile şi prostiile. Şi cum nu dădea decât pe trei sferturi crezare celor ce-i spuneau femeile, dobândise cu timpul o perfectă cunoaştere a oamenilor, care îi era mai preţioasă decât ştiinţa sa medicală. Chiar când stătea de vorbă cu

bărbaţii, avea pe buze acel zâmbet sceptic şi totuşi îndatoritor al omului care se aşteaptă la orice. Din chipul lui slab şi blazat radia un fel de bunătate defensivă. Şi, de fapt, chiar îi iubea pe oameni, în măsura în care-i şi dispreţuia.

Ghicea oare sufletul simplu al domnului von Trotta ceva din şiretenia cordială a doctorului Skowronnek? Era, în orice caz, după prietenul din tinereţe Moser, primul om pentru care prefectul începea să simtă afecţiune şi stimă.

— Locuiţi de multă vreme aici, în oraşul nostru, domnule doctor? îl întrebă domnul von Trotta.

— De când m-am născut! răspunse Skowronnek.

— Păcat! zise prefectul. Păcat că ne-am cunoscut atât de târziu.

— Eu vă cunosc de mult, domnule prefect, mărturisi doctorul.

— Şi eu v-am observat din când în când.

— Fiul dumneavoastră a fost o dată aici, urmă medicul. Sunt câţiva ani de-atunci.

— Da, da, îmi amintesc! confirmă prefectul.

Evocă acea după-amiază când Carl Joseph venise cu scrisorile decedatei doamne Slama. Era vară. Plouase. Băiatul băuse la bufet un coniac prost.

— Şi-a cerut mutarea, îl informă domnul von Trotta pe medic. Face acum serviciul la vânători, în B., la graniţă.

— Şi vă face multă bucurie? întrebă Skowronnek, dar voia să spună „grijă”.

— De fapt... da! Desigur! Da! răspunse prefectul.

Se sculă foarte grăbit şi-l părăsi pe doctorul Skowronnek.

Îl bătea de mult gândul să-i împărtăşească noului său prieten grijile care-l frământau. Îmbătrânea, avea nevoie de cineva care să-l asculte. De fiecare dată prefectul îşi reînnoia

hotărârea de a se sfătui cu doctorul Skowronnek. Dar nu se putea hotărî să rostească acel cuvânt propice unei discuţii intime. Doctorul Skowronnek o aştepta în fiecare zi. Simţea că pentru acest prefect sosise vremea mărturisirilor.

De mai multe săptămâni, prefectul purta în buzunarul de la piept o scrisoare a fiului său. Trebuia să-i răspundă, dar nu putea. Între timp, scrisoarea devenea tot mai grea; o simţea ca pe o povară în buzunar. I se părea că o poartă pe inima lui bătrână.

Căci Carl Joseph îi scrisese că are de gând să părăsească armata. Da, chiar prima frază din scrisoare suna; „Am de gând să plec din armată" De cum citi aceste cuvinte, prefectul întrerupse lectura şi aruncă o privire în josul ei, pentru a vedea dacă nu o semnase altcineva decât Carl Joseph. Apoi domnul von Trotta îşi scoase ochelarii pe care-i folosea la scris şi la citit şi-i puse deoparte, odată cu scrisoarea. Se odihni un răstimp. Se afla în cancelarie. Încă nu deschisese corespondenţa oficială. Putea conţine în acea zi chestiuni importante, probleme care se cereau imediat luate în lucru. Dar toate chestiunile care priveau serviciul păreau dinainte rezolvate, numai că în modul cel mai defavorabil, datorită comunicărilor lui Carl Joseph. Pentru prima oară i se întâmpla prefectului să subordoneze îndatoririle de serviciu chestiunilor lui personale. Şi oricât de modest, ba chiar umil slujitor al statului era, intenţia fiului său de a părăsi armata făcea asupra prefectului aceeaşi impresie pe care i-ar fi lăsat-o ştirea că întreaga armată cezaro-crăiască ar fi gata să se dizolve. Totul, totul pe lumea asta părea să-şi fi pierdut rosturile. S-ar fi zis că începuse sfârşitul lumii. Şi prefectul, când se hotărî totuşi să citească scrisorile de serviciu, avea senzaţia că îndeplineşte o misiune zadarnică, anonimă şi eroică, oarecum asemănătoare celei a unui telegrafist pe un vapor care se scufundă.

Abia după o oră reluă citirea scrisorii băiatului. Carl Joseph îi cerea consimţământul. Şi prefectul îi răspunse următoarele:

„Dragul meu fiu,
Scrisoarea ta m-a zguduit. Îţi voi comunica după câtva timp hotărârea mea definitivă.

Tatăl tău.”

La această scrisoare, domnul von Trotta n-a mai primit răspuns. Carl Joseph întrerupsese chiar şirul periodic al obişnuitelor lui rânduri, încât prefectul nu mai auzise mult timp nimic despre fiul său. Aştepta bătrânul în fiecare dimineaţă, deşi ştia bine că aşteaptă în zadar. Şi i se părea că nu mult-aşteptata scrisoare îi lipseşte zilnic, ci că primeşte în fiecare dimineaţă aşteptata şi temuta tăcere.

Fiul tăcea. Dar tatăl îl auzea tăcând. Parcă fiul lui ar refuza zilnic şi din nou să i se supună. Şi cu cât absenţa ştirilor se prelungea, cu atât mai greu îi venea prefectului să trimită scrisoarea promisă. Dacă la început i se păruse de la sine înţeles să-i interzică pur şi simplu băiatului să părăsească armata, acum începea treptat să creadă că nu mai are niciun drept să se opună.

Era de-a dreptul derutat domnul prefect. Tot mai argintii îi deveneau barbetele. Tâmplele îi albiseră cu totul. Capul i se lăsa uneori în piept, bărbia şi ambele aripi ale favoriţilor se odihneau pe cămaşa scrobită. Se întâmpla apoi să adoarmă deodată în scaun, să tresară după câteva minute şi să creadă că dormise o veşnicie. Pierduse mai cu seamă noţiunea strictă a mersului orelor, de când renunţase la unul sau altul dintre vechile tabieturi. Căci tocmai respectării lor le erau destinate orele şi zilele, şi iată că ele sunt acum ca nişte vase goale în care n-ai ce pune şi de care nu mai e nevoie să te preocupi. Numai după-amiezile, la partidele de

şah cu doctorul Skowronnek, prefectul apărea cu punctualitate.

Într-una din zile se pomeni cu o vizită neaşteptată. Era adâncit în hârtiile lui, în cancelarie, când auzi afară glasul dogit şi bine cunoscut al prietenului din tinereţe, Moser, şi zadarnicele eforturi ale aprodului de a-i face vânt. Prefectul sună şi îl pofti pe pictor să intre.

— Noroc, domnule rezident! spuse Moser.

Cu pălăria pleoştită şi mapa sub braţ, fără palton pe dânsul, Moser nu arăta deloc ca omul ce făcuse o lungă călătorie şi abia coborâse din tren, ci ca şi cum ar fi venit dintr-o casă de peste drum. Şi prefectul se sperie la gândul îngrozitor că Moser putea să fi venit cu intenţia de a se stabili pentru totdeauna în W.

Profesorul se duse mai întâi din nou la uşă, o încuie cu cheia şi zise:

— Ca să nu fim deranjaţi, dragul meu! Ar putea să strice carierei tale!

Apoi, cu paşi mari şi înceţi, se apropie de masa de scris, îl îmbrăţişă pe prefect şi-i depuse pe chelie un sărut răsunător. După care se aşeză într-un fotoliu de lângă birou, puse la picioare mapa şi pălăria şi tăcu.

Domnul von Trotta tăcea şi el. Ştia acum pentru ce venise Moser. De trei luni nu-i mai trimisese bani.

— Iartă-mă, se scuză prefectul. Vreau să-ţi plătesc imediat restanţele. Trebuie să mă ierţi! Am avut în ultima vreme multe griji!

— Îmi închipui! răspunse Moser. Domnul fi-tu te costă multe parale. Îl văd la două săptămâni o dată la Viena. Pare să petreacă bine, domnul sublocotenent!

Prefectul se ridică. Duse mâna la piept. Simţea în buzunar scrisoarea lui Carl Joseph. Se apropie de fereastră. Cu spatele la Moser, cu privirea îndreptată asupra bătrânilor castani din parcul de peste drum, întrebă:

— Ai vorbit tu cu el?

— Bem întotdeauna un păhărel, de câte ori ne vedem, zise Moser. E un băiat tare distins, domnul fi-tu!

— Aha! E distins! repetă prefectul.

Se întoarse repede la masa de lucru, trase un sertar, cotrobăi într-un teanc de bancnote, scoase câteva şi le întinse pictorului. Moser băgă banii sub căptuşeala ruptă a pălăriei şi dădu să se ridice.

— O clipă! îl opri prefectul.

Se duse la uşă, o descuie şi se adresă aprodului:

— Condu-l pe domnul profesor la gară! Pleacă la Viena. Are tren peste o oră.

— Sluga dumneavoastră! zise Moser şi făcu o plecăciune.

Prefectul aşteptă câteva minute. Apoi îşi luă pălăria şi bastonul şi se duse la cafenea.

Era puţin în întârziere. Doctorul Skowronnek îl aştepta cu figurile gata aşezate pe tabla de şah. Domnul von Trotta se aşeză şi el.

— Alb sau negru, domnule prefect? întrebă Skowronnek.

— Astăzi nu joc! răspunse prefectul.

Comandă un coniac, sorbi din el şi începu:

— Mi-aş permite să vă importunez, domnule doctor.

— Vă rog! acceptă medicul.

— E vorba de fiul meu, reluă prefectul.

Şi, în limbajul oficial, cu intonaţie lentă şi puţin nazală, îşi expuse grijile de parcă ar fi relatat unui superior nişte chestiuni de serviciu. Îşi orânduia oarecum preocupările, în principale şi secundare. Şi punct cu punct, cu mici întreruperi, expuse doctorului Skowronnek istoria tatălui său, a sa proprie şi cea a lui Carl Joseph.

Până să termine, toţi clienţii cafenelei dispăruseră, iar flăcăruile verzui ale lămpilor de gaz aerian din camera de joc se aprinseseră şi sfârâitul lor monoton stăruia deasupra meselor.

— Aşa! Aşadar asta este! încheie prefectul.

Se lăsase tăcere îndelungată între cei doi. Prefectul nu cuteza să se uite la doctorul Skowronnek şi doctorul Skowronnek nu cuteza să se uite la prefect. Îşi fereau amândoi privirile unul de celălalt, ca şi cum s-ar fi surprins reciproc asupra unei fapte blamabile. În cele din urmă, doctorul vorbi:

— Poate că e o femeie la mijloc. Ce alt motiv ar putea avea fiul dumneavoastră să plece atât de des la Viena?

Într-adevăr, prefectului nu i-ar fi trecut niciodată prin gând că ar putea fi vorba de o femeie. I se părea şi lui de neconceput că nu-i venise imediat această idee atât de firească. Căci tot ce ştia – şi cu siguranţă că nu era mare lucru – despre influenţa nefastă pe care femeile sunt în stare s-o exercite asupra bărbaţilor tineri, îi năvăli brusc şi cu violenţă în creier şi îi despovără totodată inima. Dacă asta-i totul, o femeie care a trezit în Carl Joseph dorinţa de a renunţa la cariera militară – atunci, chiar dacă nu mai e nimic de făcut, se cunoaşte cel puţin cauza nenorocirii şi prăbuşirea lumii nu mai e o problemă a unor stihii necunoscute, misterioase şi obscure împotriva cărora nu te poţi apăra. O femeie! gândi el. Nu ştia nimic despre vreo femeie. Şi, în stilul lui oficial, rosti:

— Mie nu mi-a ajuns nimic la urechi despre vreo făptură femeiască.

— O făptură femeiască! repetă doctorul Skowronnek şi zâmbi. S-ar putea să fie din întâmplare vorba de o doamnă.

— Sunteţi aşadar de părere, întrebă prefectul, că fiul meu are intenţia serioasă de a se căsători?

— Nici asta, răspunse medicul. Doar nimeni nu te sileşte să te însori, chiar când e vorba de o doamnă.

Skowronnek îşi dădea seama că prefectul făcea parte din categoria acelor firi simple care ar

trebui trimise din nou la şcoală. Şi se hotărî să-l trateze ca pe un copil care învaţă să îngâne limba maternă. Zise:

— Să lăsăm doamnele! Nu de ele depind lucrurile, domnule prefect! Dintr-un motiv sau altul, fiul dumneavoastră nu mai vrea să rămână în armată. Îl înţeleg.

— Înţelegeţi?

— Desigur, domnule prefect. Un tânăr ofiţer al armatei noastre, dacă reflectează puţin, nu poate fi mulţumit de carieră. Dorinţa lui cea mai arzătoare trebuie să fie războiul. Dar el ştie că războiul înseamnă sfârşitul Monarhiei.

— Sfârşitul Monarhiei?

— Sfârşitul, domnule prefect. Îmi pare rău! Lăsaţi-l pe fiul dumneavoastră să facă ce crede. Poate că i s-ar potrivi mai bine o altă carieră.

— O altă carieră? repetă domnul von Trotta.

— Da, o altă carieră! stărui doctorul.

Tăcură un lung răstimp. Apoi prefectul rosti încă o dată:

— O altă carieră!

Se silea să se familiarizeze cu aceste trei cuvinte, dar îi sunau straniu, ca, de pildă, expresiile „revoluţionar” sau „minoritate naţională”. Şi prefectului i se părea că nu mai are mult de aşteptat ca lumea să se prăbuşească.

Bătu în masă cu pumnul lui slab, manşeta rotundă fâşâi în timp ce lampa verzuie de deasupra mesei se clătină un pic, şi întrebă:

— Ce fel de carieră, domnule doctor?

— Ar putea, îşi dădu doctorul Skowronnek cu părerea, să se angajeze, să zicem, la Căile Ferate.

În clipa aceea, prefectul îşi vedea fiul în uniforma unui conductor de tren, purtând în mână un cleşte de perforat biletele. Cuvintele „să se angajeze” îi străbătură ca un fior inima bătrână. Simţi că îl ia cu frig.

— Aşa! Credeţi?

— Altceva nu văd! declară medicul.

Şi cum prefectul tocmai se ridica să plece, se ridică şi el şi zise:

— Vă însoţesc!

Trecură prin parc. Ploua. Prefectul nu-şi deschise umbrela. Stropi reci cădeau pe alocuri din coroanele dese ale copacilor pe umerii lui şi pe pălăria tare. Era întuneric şi linişte. De câte ori treceau pe lângă lumina sărăcăcioasă a felinarelor pitite în frunzişul întunecat, îşi plecau amândoi frunţile. Când ajunseră la ieşirea din parcul comunal, mai zăboviră o clipă. Pe neaşteptate, doctorul Skowronnek zise:

— La revedere, domnule prefect!

Iar domnul von Trotta trecu singur strada, spre intrarea boltită a prefecturii.

Pe scară o întâlni pe menajeră şi-i zise:

— Astăzi nu iau masa, domnişoară!

Şi îşi văzu repede de drum. Voia să urce treptele câte două, dar se ruşină şi, cu demnitatea lui obişnuită, se duse direct în cancelarie.

Pentru prima oară de când conducea prefectura, se afla seara la birou. Aprinse lampa verde de pe masa de scris, care nu ardea decât în după-amiezile întunecoase de iarnă. Ferestrele erau deschise. Ploaia bătea violent în prichiciul de tablă al ferestrelor. Domnul von Trotta scoase din sertar o foaie gălbuie de hârtie ministerială şi scrise:

> „Dragă fiule!
> După o matură chibzuinţă, m-am decis să-ţi las întreaga răspundere pentru viitorul tău. Te rog numai să-mi comunici şi mie ce ai hotărât.
>
> Tatăl tău.”

Domnul von Trotta rămase multă vreme în faţa scrisorii. Reciti de câteva ori puţinele ei cuvinte. Îi sunau ca un testament. Nici prin gând nu i-ar fi trecut până atunci că vreodată caracterul lui părintesc îl va domina pe cel oficial. Cum însă

prin această scrisoare abdica de la dreptul de a porunci fiului, i se păru că întreaga lui viaţă nu mai are niciun rost şi, în acelaşi timp, că ar trebui să înceteze a mai fi funcţionar de stat. Nu era nimic incorect în atitudinea lui. Dar i se părea că se face singur de ocară.

Părăsi cancelaria cu scrisoarea în mână şi intră în bibliotecă. Aprinse toate luminile, atât lampa cu picior, din colţ, cât şi plafoniera, şi se aşeză aproape de portretul eroului de la Solferino. Nu putea desluşi prea bine chipul tatălui său. Tabloul se descompunea în sute de mici puncte şi pete de lumină uleioasă, gura părea o dungă ştearsă şi ochii două cioburi de cărbune.

Prefectul se urcă pe un scaun (din copilărie nu mai stătuse în picioare pe un scaun), se opinti, se înălţă în vârful picioarelor, îşi ţinu ochelarii cu mâna în faţa ochilor şi mai putu descifra semnătura lui Moser în colţul drept al tabloului.

Coborî nu fără oarecare greutate, îşi înăbuşi un oftat, se dădu în lături păşind de-a-ndăratelea până la peretele opus, se lovi tare şi dureros de marginea mesei şi reîncepu să studieze tabloul de la distanţă; întoarse comutatorul plafonierei. Şi, în penumbra adâncă, i se păru că vede lucind chipul viu al tatălui său. Când se depărta, când se apropia, părea să dispară dincolo de perete şi, dintr-o depărtare incomensurabilă, să se uite în încăpere ca pe o fereastră deschisă.

Domnul von Trotta se simţi cuprins de o imensă oboseală. Se aşeză în fotoliu în aşa fel încât să aibă portretul drept în faţă şi îşi descheie vesta. Auzea stropii din ce în ce mai rari ai ploii în descreştere bătând cu lovituri neregulate în geam şi, din când în când, vântul foşnind în bătrânii castani de peste drum.

Prefectul închise ochii. Şi adormi, cu plicul şi scrisoarea în mâna nemişcată sprijinită de braţul fotoliului.

Când se trezi, dimineaţa năvălea biruitoare prin cele trei ferestre arcuite. Prefectul zări mai întâi portretul eroului de la Solferino, apoi simţi plicul între degete, văzu adresa, citi numele fiului său şi se ridică oftând. Pieptul scrobit al cămăşii era boţit, cravata lată, purpurie cu picăţele albe se abătuse spre stânga şi, pe pantalonii vărgaţi, domnul von Trotta observă, pentru prima oară de când purta pantaloni lungi, respingătoarele creţuri orizontale.

Se privi un timp în oglindă. Şi observă că barbetele îi sunt răvăşite, că pe chelie câţiva perişori cărunţi şi sărăcăcioşi se încovrigaseră, iar sprâncenele ţepoase se zbârliseră în cruciş şi în curmeziş, de parcă ar fi trecut o furtună peste ele.

Prefectul se uită la ceas. Şi cum bărbierul trebuia să sosească, se grăbi să se dezbrace şi să se strecoare iute în pat, pentru a da bărbierului iluzia unei dimineţi ca oricare alta. Dar nu lăsă scrisoarea din mână.

Şi o ţinea şi în timp ce bărbierul îi săpunea şi-i rădea obrazul; şi mai târziu, când se spălă, o puse pe marginea măsuţei pe care se afla ligheanul.

Abia când se aşeză la gustarea de dimineaţă, prefectul dădu aprodului scrisoarea cu ordinul de a o expedia cu prima poştă de serviciu.

Apoi se duse, ca în fiecare zi, la lucrul lui. Şi nimeni n-ar fi fost în stare să observe că domnul Trotta îşi pierduse credinţa. Căci meticulozitatea cu care rezolvă în acea zi hârtiile curente nu era cu nimic mai prejos decât cea de toate zilele. Numai că era o meticulozitate cu totul, dar cu totul felurită. Era doar a mâinilor, a ochilor şi chiar a ochelarilor. Şi domnul von Trotta se asemăna cu un virtuos în care focul sacru se stinsese, sufletul devenise surd şi pustiu şi doar degetele, printr-o dexteritate dobândită de-a lungul anilor, datorită unei memorii neînsufleţite, mai izbuteau să scoată sunete juste. Dar nimeni nu observa toate acestea.

Şi după-amiaza, când vagmistrul Slama se prezentă ca de obicei, domnul von Trotta îl întrebă:

— Ia spune, dragă Slama, nu cumva te-ai recăsătorit?

Nici el nu ştia de ce-i pusese această întrebare şi întrucât l-ar fi putut interesa aşa, deodată, viaţa particulară a jandarmului.

— Nu, domnule baron! răspunse Slama. Şi nici n-am de gând să mă mai căsătoresc vreodată.

— Aici ai dreptate! îl aprobă prefectul.

Dar nici el nu ştia de ce ar avea dreptate vagmistrul în hotărârea de a nu se recăsători.

Era tocmai ora când prefectul apărea zilnic la cafenea, aşa că se duse şi de astă dată într-acolo. Tabla de şah se şi afla gata aranjată pe masă; doctorul Skowronnek sosise odată cu el. Se aşezară.

— Negru sau alb, domnule prefect? întrebă medicul ca de obicei.

— Cum doriţi! răspunse prefectul.

Şi începură partida. De astă dată domnul von Trotta juca atent, deosebit de concentrat, şi câştigă.

— Cu timpul o să deveniţi un adevărat maestru al şahului! îl lăudă Skowronnek.

Prefectul se simţea cu adevărat măgulit.

— Puteam să devin! fu răspunsul.

Şi îşi zise că ar fi fost mai bine, că totul ar fi fost mai bine.

— De altfel, începu el după un timp, i-am scris fiului meu să facă ce crede!

— Socot că aşa e şi just, îl aprobă Skowronnek. Nu ne putem asuma răspunderi. Niciun om nu trebuie să-şi asume vreo răspundere pentru altul.

— Tatăl meu şi-a asumat-o pentru mine şi bunicul pentru tata, răspunse prefectul.

— Pe-atunci era altfel, opină Skowronnek. Nici măcar împăratul nu mai răspunde astăzi de monarhia lui. Da, s-ar zice că însuşi Dumnezeu s-a lepădat de răspunderea pentru mersul lumii.

Pe-atunci era mai uşor. Totul era asigurat. Fiece piatră stătea la locul ei. Străzile vieţii erau bine pavate. Acoperişuri sigure apărau zidurile caselor. Astăzi, însă, domnule prefect, astăzi pietrele zac pieziş pe străzi şi de-a valma şi în grămezi periculoase, iar acoperişurile au spărturi şi lasă ploaia să pătrundă în case, şi fiecare trebuie să ştie singur pe ce stradă să umble şi în ce casă să se mute. Dacă răposatul dumneavoastră tată a spus că nu sunteţi potrivit pentru agricultură şi că e mai bine să deveniţi slujbaş al statului, a avut deplină dreptate. Aţi devenit un funcţionar exemplar. Dar când aţi spus fiului dumneavoastră să se facă militar, n-aţi avut dreptate. Nu e un ostaş exemplar!

— Da, da! confirmă domnul von Trotta.

— Şi de aceea trebuie să lăsaţi ca totul să-şi urmeze cursul firesc, fiecare propriul său drum. Când copiii mei nu-mi dau ascultare, mă străduiesc doar să-mi păstrez demnitatea. E tot ce pot face. Mă uit uneori la ei în timp ce dorm. Chipurile lor îmi par atunci cu totul străine, aproape de nerecunoscut, văd că sunt nişte oameni străini, aparţinând unei vremi care abia urmează să vină şi pe care eu n-am s-o mai apuc. Sunt încă mici copiii mei. Unul are opt, celălalt zece ani. În somn, au feţe rotunde, trandafirii. Totuşi, e multă cruzime pe chipurile lor în timp ce dorm. Mi se pare uneori că este însăşi cruzimea vremii lor, a viitorului, care se lasă în timpul somnului asupra copiilor. N-aş vrea să apuc timpurile acelea!

— Da, da! se mulţumi să zică prefectul.

Mai jucară o partidă pe care, de astă dată, prefectul o pierdu.

— Nu ajung maestru! constată el blajin şi oarecum împăcat cu lipsurile lui.

Se făcuse şi de data asta târziu, lămpile verzi de gaz şi glasurile tăcerii vibrau în surdină, iar cafeneaua se golise.

Porniră din nou prin parc, spre casă. Era o seară senină şi în cale le ieşeau oameni voioşi.

Tot discutând despre ploile dese din vara aceea, despre seceta celei ce trecuse şi de asprimea probabilă a iernii ce va veni, Skowronnek îl însoţi pe domnul von Trotta până la prefectură.

— Aţi procedat bine cu scrisoarea dumneavoastră, domnule prefect! zise el.

— Da, da! încuviinţă domnul von Trotta.

Se aşeză la masă şi mâncă grăbit jumătatea de pui cu salată, fără a scoate un cuvânt. Menajera îi arunca priviri piezişe, temătoare. De când murise Jacques, servea chiar ea.

Cu o plecăciune neizbutită, aşa cum făcea cu treizeci de ani înainte, ca şcolăriţă, faţă de directorul pensionului, menajera părăsi sufrageria înaintea prefectului. Acesta îi făcu un semn de despărţire cu mâna, de parcă ar fi alungat o muscă, apoi se ridică şi se duse la culcare.

Se simţea obosit şi aproape bolnav; noaptea de dinainte îi mai stăruia în amintire ca un vis foarte depărtat, dar în mădulare, ca o spaimă cu totul apropiată.

Dormi liniştit; credea că trecuse peste ce era mai greu. Nu ştia bătrânul domn von Trotta că soarta îi urzea necazuri şi mai amare în timp ce el dormea. Era bătrân şi obosit şi moartea îl pândea de pe acum, dar viaţa încă nu-l eliberase. Ca o gazdă necruţătoare îi reţinea cu de-a sila la masă, fiindcă nu gustase încă tot amarul ce-i fusese rezervat.

Capitolul XVII

Nu, nu, prefectul nu gustase încă tot amarul!

Carl Joseph primi prea târziu scrisoarea părintelui său, adică într-un moment când hotărâse de mult să nu mai deschidă şi să nu mai trimită nicio scrisoare. Cât despre doamna von Taussig, coresponda cu ea prin telegrame. Ca nişte rândunele sprintene soseau o dată la două săptămâni telegramele ei prin care îl chema. Şi Carl Joseph se repezea la şifonier, scotea haina civilă de culoare gri, a doua lui existenţă, mai bună, mai importantă şi mai tainică, şi lepăda uniforma. Se simţea pe dată la el acasă în lumea la care se ducea şi uita de viaţa cazonă.

În locul căpitanului Wagner venise la batalion căpitanul Jedliček din Regimentul 1 vânători, un „băiat bun", de proporţii trupeşti enorme, spătos, vesel şi blajin ca orice uriaş şi accesibil oricărei vorbe bune. Ce om! Din clipa sosirii, ştiau cu toţii că era făcut pentru acest ţinut mlăştinos şi că e mai puternic decât graniţa. Te puteai bizui pe el! Păcătuia împotriva tuturor ordinelor militare, dar o făcea de parcă le-ar fi revocat. Ar fi putut născoci un nou regulament de ordine interioară, să-l introducă şi să-l impună: aşa arăta el! Avea nevoie de mulţi bani, dar îi curgeau din toate părţile. Camarazii îl împrumutau, semnau pentru el poliţe, îşi amanetau pentru el inelele şi ceasornicele, scriau pentru el taţilor şi mătuşilor. Nu fiindcă l-ar fi iubit cine ştie cât. Căci iubirea i-ar fi apropiat de el, pe câtă vreme dânsul nu părea să le dorească apropierea. Şi nici n-ar fi fost uşor să i te apropii; înălţimea, spatele larg, vigoarea îi ţineau pe toţi la distanţă, aşa că lui nu-i venea greu să fie amabil.

— Pleacă tu liniştit! îi spunea sublocotenentului Trotta. Preiau eu răspunderea!

Şi chiar prelua răspunderea şi o putea face. Avea nevoie de bani în fiecare săptămână. Sublocotenentul Trotta îi căpăta de la Kapturak. Căci avea şi el nevoie de bani. I se părea deplorabil să se înfăţişeze doamnei von Taussig fără bani. Ar fi însemnat să pătrundă fără apărare într-o tabără înarmată. Câtă uşurinţă!

Şi nevoile creşteau treptat şi măreau de fiecare dată sumele ce le lua cu el, şi totuşi, după fiecare călătorie la Viena, se întorcea cu o ultimă coroană în buzunar şi hotăra mereu şi iarăşi ca data următoare să ia şi mai mulţi bani. Încerca uneori să facă socoteala banilor cheltuiţi. Dar nu izbutea niciodată să-şi aducă aminte de toate cheltuielile făcute şi adeseori nici nu mai era în stare să facă simple adunări în cifre. Nu ştia să socotească. Micile carneţele ar fi putut depune mărturie pentru disperatele lui stăruinţe de a păstra ordine. Pe fiecare pagină se înşirau coloane nesfârşite de cifre. Dar se învălmăşeau şi se contopeau, încât parcă le pierdea din mână, se adunau singure şi îl amăgeau cu sume false, o luau razna în galop din faţa ochilor săi, se reîntorceau transformate în clipa următoare şi erau de nerecunoscut. Nu reuşea să adune nici măcar sumele datorate. Nici dobânzile nu le înţelegea. Orice împrumut dispărea îndărătul datoriilor ca o colină în spatele unui munte. Şi nu putea pricepe cum calcula de fapt acel Kapturak. Deşi îi punea la îndoială onestitatea, avea şi mai puţină încredere în propria-i capacitate de a socoti. Până la urmă, fiecare cifră îl plictisea. Şi renunţa pentru totdeauna la orice încercare de a face socoteli, cu acel curaj pe care ţi-l dau neputinţa şi disperarea.

Şase mii de coroane datora el lui Kapturak şi lui Brodnitzer, o sumă care, chiar pentru vaga sa idee despre cifre, era enormă când o compara cu solda. (Şi din ea i se mai reţinea cu regularitate o

treime.) Cu toate astea, se familiarizase treptat cu cifra 6000, aşa cum te deprinzi cu un inamic mult mai puternic şi foarte vechi. Da, în unele momente bune putea chiar să i se pară că cifra scade, că pierde din greutate. În ceasurile rele însă, o vedea crescând şi devenind o povară apăsătoare.

Pleca la doamna von Taussig. De săptămâni întregi pornea în aceste scurte şi fugare călătorii, pelerinaje vinovate. Aidoma evlavioşilor naivi pentru care un pelerinaj e un fel de desfătare, o distracţie şi, câteodată, chiar un eveniment, sublocotenentul lega ţelul pelerinajului de mediul în care se desfăşura, cu veşnica-i dorinţă după o viaţă liberă aşa cum şi-o închipuia el, cu haina civilă pe care o purta şi cu farmecul fructului oprit. Iubea aceste călătorii. Îi erau dragi cele zece minute de drum în trăsură închisă, spre gară, în timpul cărora îşi imagina că nu-l recunoscuse nimeni. Îi erau dragi cele câteva bancnote împrumutate, de câte o sută de coroane, din buzunarul de la piept, care astăzi şi mâine îi aparţineau numai lui şi nu se putea vedea că erau de împrumut şi că începeau de pe acum să crească şi să se umfle în registrul de însemnări al lui Kapturak. Îi era drag acest anonimat civil sub care străbătea şi părăsea Gara de Nord a Vienei. Nimeni nu-l recunoştea. Treceau pe lângă el ofiţeri şi soldaţi. Nu saluta şi nu era salutat. Uneori braţul i se ridica de la sine pentru salutul milităresc. Îşi amintea însă repede că e în civil şi lăsa braţul în jos. Bunăoară vesta îi producea sublocotenentului Trotta o plăcere copilărească. Îşi vâra mâinile în toate buzunarele cărora nu ştia ce întrebuinţare să le dea. Şi mângâia cu degete încântate nodul de la unica lui cravată – un dar al doamnei Taussig – pe care, în ciuda repetatelor eforturi, nu ştia să şi-o lege. Chiar şi cel mai neexperimentat poliţist ar fi recunoscut de la prima ochire pe ofiţerul în civil.

Doamna von Taussig era prezentă pe peronul gării Cu douăzeci de ani în urmă – i se părea că

trecuseră numai cincisprezece, căci de atâtea ori îşi camuflase vârsta, încât era convinsă că anii ei stau în loc şi nu se vor sfârşi niciodată –, cu douăzeci de ani în urmă deci, aştepta ca şi acum, în aceeaşi gară, un sublocotenent, cavalerist însă. Îi plăcea să descindă pe peron ca într-o baie de întinerire. Se afunda în aburul înecăcios al cărbunelui, în şuieratul şi pufăitul locomotivelor care manevrau trenurile, în sunetele repetate ale semnalelor.

Purta un mic voal de voiaj. Avea impresia că fusese la modă cu cincisprezece ani în urmă. Pe câtă vreme de atunci sunt douăzeci şi cinci de ani; nici măcar douăzeci! Îi plăcea peronul şi aşteptarea, îi plăcea clipa când trenul intra în gară şi când zărea la fereastra vagonului pălăriuţa caraghioasă, verde, a lui Trotta şi chipul său tânăr, drag şi neajutorat. Căci îl vedea pe Carl Joseph mai tânăr chiar decât era, întinerindu-se astfel şi pe dânsa, îl vedea mai nătâng şi mai neajutorat, ca şi dânsa.

În clipa în care sublocotenentul cobora de pe ultima treaptă a vagonului, braţele ei se deschideau ca şi cu douăzeci, respectiv cincisprezece ani în urmă. Şi din obrazul pe care-l purta acum, se ivea cel trandafiriu şi fără cute pe care-l purtase cu douăzeci, respectiv cincisprezece ani în urmă, un obraz de fată, dulce şi niţel înfierbântat. La gâtul în pielea căruia se săpaseră două şănţuleţe paralele se încolăcea acel lănţuc copilăresc, subţire, de aur, care înainte cu douăzeci, respectiv cincisprezece ani, fusese unica ei podoabă. Şi, ca înainte cu douăzeci, respectiv cincisprezece ani, trăgea împreună cu cel sosit la unul dintre micile hoteluri unde înflorea dragostea tăinuită, în paradisul paturilor închiriate, sărăcăcioase, scârţâitoare şi intime.

Începeau plimbările. Sferturile de oră ale îndrăgostiţilor în vegetaţia tânără a Pădurii Vieneze, micile furtuni trecătoare ale sângelui. Serile în penumbra purpurie a lojilor de la operă,

îndărătul draperiilor. Dezmierdările bine cunoscute şi totuşi surprinzătoarele dezmierdări, atât de dorite de carnea versată, şi totuşi neştiutoare. Urechea cunoştea muzica auzită de nenumărate ori, dar ochii nu cunoşteau decât fragmente de scene. Căci la operă doamna Taussig şedea întotdeauna îndărătul draperiilor trase sau cu ochii închişi. Mângâierile sugerate de muzică şi încredinţate parcă de către orchestră mâinilor bărbatului atingeau pielea, răcoroase şi fierbinţi totodată, surori de mult cunoscute şi veşnic tinere, daruri pe care le-ai primit de atâtea ori, dar le-ai uitat sau crezi că le-ai visat numai. Restaurantele tăcute se deschideau. Supeurile discrete începeau în colţuri tăinuite, unde vinul pe care-l bei pare să se fi împlinit şi el din dragostea ce lumina acolo veşnic, în întuneric.

Venea apoi despărţirea, o ultimă după-amiază în permanentul avertisment ticăit al ceasornicului de pe noptieră, o despărţire de pe acum însoţită de bucuria viitoarei revederi, şi graba cu care zoreai spre gară, şi cel din urmă sărut pe scara trăsurii, şi renunţarea în ultima clipă la speranţa nesăbuită de a pleca împreună.

Obosit, dar pătruns de toate bunătăţile lumii şi ale dragostei, sublocotenentul se reîntoarse în garnizoană. Ordonanţa lui, Onufri, îl aştepta cu uniforma pregătită. Trotta se schimbă în camera din fund a restaurantului şi plecă la cazarmă.

Se duse de-a dreptul în cancelaria companiei. Totul era în ordine, nu se întâmplase nimic, căpitanul Jedliček era voios, senin, masiv şi sănătos ca întotdeauna.

Sublocotenentul Trotta se simţi despovărat de o grijă, dar, în acelaşi timp, şi dezamăgit. Într-un colţ tainic al inimii sperase într-o catastrofă care să-i facă imposibilă rămânerea în armată. Atunci s-ar fi reîntors de îndată la Viena. Dar nu intervenise nimic. Aşa că trebuia să aştepte alte douăsprezece zile, închis între cele patru ziduri ale

curţii cazărmii, înlăuntrul uliţelor pustii ale acestui orăşel.

Aruncă o privire panourilor de tragere aşezate de-a lungul zidurilor, în curtea cazărmii. Siluetele albastre, mici, zdrenţuite de împuşcături şi vopsite din nou, îi păreau sublocotenentului nişte spiriduşi răutăcioşi, duhuri ale cazărmii, ameninţând la rândul lor cu armele care trăgeau în ei – nu ţinte, ci puşcaşi primejdioşi.

De cum sosi la hotelul Brodnitzer, intră în odaia lui rece, se aruncă îmbrăcat pe patul de fier, cu hotărârea fermă de a nu se mai întoarce în garnizoană din următorul concediu.

Să aducă la îndeplinire o asemenea hotărâre, nu era în stare. O ştia şi el. În realitate, nădăjduia într-un noroc neaşteptat, care să-i pice într-o bună zi în braţe şi să-l elibereze pentru totdeauna de armată şi de necesitatea de a o părăsi de bunăvoie. Tot ce putuse face consta în a înceta să-i mai scrie părintelui său şi în a lăsa nedeschise cele câteva scrisori ale prefectului, pentru a le citi cândva; mai târziu, cândva...

Următoarele douăsprezece zile trecură şi ele. Deschise şifonierul, îşi privi costumul civil şi rămase în aşteptarea telegramei. De obicei, sosea la acea oră, în amurg, puţin înainte de lăsarea nopţii ca o pasăre ce se întoarce la cuib. Dar nici când se înnoptase de-a binelea telegrama nu venise încă.

Sublocotenentul nu aprinse lampa, refuzând să ia cunoştinţă de ivirea nopţii. Zăcea pe pat, îmbrăcat gata şi cu ochii deschişi. Toate zvonurile, atât de cunoscute, ale primăverii năvăleau în încăpere pe fereastra deschisă: larma gravă a broaştelor şi, odată cu ea, ison mai blând şi mai limpede, ţârâitul greierilor; între ele, chemarea nocturnă a gaiţei şi cântecele flăcăilor şi fetelor din satul de graniţă.

Telegrama sosi, în sfârşit. Îi comunica sublocotenentului ca, de astă dată, să nu vină.

Doamna Taussig pleca la soţul ei. Dorea să se întoarcă foarte curând, numai că nu ştia când. Textul se încheia cu „o mie de sărutări”.

Cifra îl jigni pe sublocotenent. Ar fi trebuit să nu facă economie, gândi el. Putea foarte bine telegrafia o sută de mii. Îi veni în minte că datora şase mii de coroane. Pe lângă această sumă, o mie de sărutări era o cifră meschină.

Se ridică pentru a închide la loc uşa şifonierului. Acolo, spânzurat, curat şi ţeapăn, un cadavru bine călcat, liber, cenuşiu: civilul Trotta. Dulapul se închise peste el. Un sicriu: înmormântat, înmormântat!

Sublocotenentul deschise uşa spre coridor. Onufri şedea tot acolo, tăcut sau îngânând încet un cântec sau ţinându-şi muzicuţa la gură cu palmele căuş în jurul micului instrument, pentru a-şi înăbuşi sunetele.

Uneori Onufri şedea pe un scaun, alteori pe vine, ghemuit în prag. Cu un an înainte i se împlinise termenul. Rămăsese mai departe, voluntar. Satul lui, Burdlaki, se afla în apropiere. De câte ori sublocotenentul pleca la Viena, Onufri se ducea în satul lui. Lua cu el un băţ de lemn de vişin, o basma albă, înflorată cu albastru, punea într-însa nişte obiecte enigmatice, făcea o bocceluţă pe care o agăţa de capătul băţului ţinut pe umăr, îl conducea pe sublocotenent la gară, aştepta până la plecarea trenului, stătea ţeapăn pe peron, cu mâna la chipiu, chiar dacă Trotta nu se uita pe fereastra vagonului, şi pornea apoi la drum spre Burdlaki, printre mlaştini, pe poteca îngustă străjuită de sălcii, pe unicul drum sigur unde nu era primejdie să te cufunzi. Şi Onufri se întorcea la timp pentru a-i aştepta pe Trotta, se aşeza la uşa sublocotenentului, tăcând, îngânând un cântec sau cu muzicuţa la gură, pitită în palmele făcute căuş.

Sublocotenentul deschise uşa spre coridor:

— De astă dată nu te poţi duce la Burdlaki! Nu plec astăzi!

— Am înţeles, să trăiţi, dom' sublocotenent!

Onufri stătea încremenit, salutând, în coridorul alb: o dungă dreaptă, în albastru-închis.

— Rămâi aici! precizează Trotta.

Credea că Onufri nu pricepuse. Dar Onufri repetă:

— Am înţeles, să trăiţi, dom' sublocotenent!

Şi pentru a dovedi că pricepe chiar mai mult decât i se spune, coborî şi reveni cu o sticlă de rachiu „de nouăzeci de grade".

Trotta bău. Searbădă odaie deveni subit mai intimă. Becul electric, fără abajur, atârnând de sârma împletită, înconjurat de roiul fluturilor de noapte, legănat de vântul noptatic, oglindea în luciul cafeniu al mesei reflexe prietenoase şi blânde.

Dezamăgirea lui Trotta făcu treptat loc unei suferinţe calme. Sublocotenentul încheia un fel de alianţă cu mâhnirea sa. Totul pe lume era acum negrăit de trist şi el devenise punctul central al acestei lumi deplorabile. Pentru el orăcăiau acum broaştele atât de jalnic şi chiar îndureraţii greieri pentru el se tânguiau. De dragul lui acea noapte de primăvară se umplea de o suferinţă atât de lină şi de dulce, pentru el vegheau stelele în slava de neatins a cerului şi numai lui îi licărea lumina lor în acel dor fără de nădejdi. Nemărginitul alean al lumii se potrivea în totul disperării lui Trotta. Suferea în deplină armonie cu întregul univers în suferinţă. Dincolo de întinderea albastră a cerului, însuşi Dumnezeu se uita cu milă aici, pe pământ, la dânsul.

Trotta mai deschise o dată şifonierul. Atârna acolo, mort pentru totdeauna, Trotta cel liber. Alături sclipea sabia lui Max Demant, a prietenului mort. În sipet zăcea darul bătrânului Jacques, rădăcina tare ca piatra, lângă scrisorile doamnei Slama, care era moartă. Iar pe pervazul ferestrei aşteptau nu mai puţin de trei scrisori nedeschise ale tatălui, care poate murise şi el în răstimp! Vai!

Sublocotenentul Trotta era nu numai mâhnit şi nefericit, era şi rău, avea un caracter detestabil!

Carl Joseph se apropie de masă, îşi turnă un pahar şi-l goli dintr-o sorbitură. În coridor, în faţa uşii, Onufri tocmai începuse să cânte o altă melodie, bine cunoscutul cântec „O, împăratul nostru...” Primele cuvinte în limba ucraineană, Carl Joseph nu le cunoştea: „Oi, nai cizar, cizareva”. Nu izbutise să înveţe limba ţinutului. Era nu numai un caracter detestabil, dar şi un cap obosit şi astupat. Ce să mai lungim vorba: întreaga lui viaţă era ratată!

Inima i se strânse, îl înecară lacrimile, încă puţin şi i se urcau în ochi. Şi mai bău un pahar, ca să le uşureze calea. În fine, izbucniră. Îşi puse braţele pe masă, îşi sprijini pe ele capul şi se porni pe un plâns amar şi cu sughiţuri.

Plânse aşa cam un sfert de oră. Nu auzi că Onufri încetase să cânte şi că bătea cineva la uşă. Abia când se deschise, îşi ridică ochii. Şi îl zări pe Kapturak.

Reuşi să-şi reţină lacrimile şi să întrebe cu voce aspră:

— Ce cauţi aici?

Kapturak, cu şapca în mână, stătea aproape de uşă; trecea cu puţin de înălţimea clanţei. Chipul lui galben-pământiu rânjea. Era îmbrăcat în gri. Purta pantofi de pânză de aceeaşi culoare. Pe marginile tălpilor se vedea noroiul umed, cenuşiu, lucios, de primăvară, de pe drumurile acestui ţinut. Pe ţeasta mică se încârlionţau bătător la ochi câteva şuviţe sure.

— Bună seara! zise Kapturak şi făcu o mică plecăciune.

Umbra reproduse mişcarea pe uşa albă şi reveni odată cu dânsul la poziţia iniţială.

— Unde mi-e ordonanţa? întrebă Trotta. Şi ce doreşti?

— Azi n-aţi mai plecat la Viena, începu Kapturak.

— Nu plec nicidecum la Viena! i-o tăie Trotta.

— Săptămâna asta n-aţi avut nevoie de bani, urmă Kapturak. V-am aşteptat toată ziua. Am venit să mă interesez. Vin tocmai de la domnul căpitan Jedliček. Nu-i acasă.

— Nu-i acasă? repetă nepăsător Trotta.

— Da, nu-i acasă, întări Kapturak. S-a întâmplat ceva cu dumnealui.

Trotta, ce e drept, auzise că i s-a întâmplat ceva căpitanului Jedliček.

Dar nu întrebă nimic. Mai întâi de toate, nu era curios. (Acum nu era curios.) în al doilea rând, i se întâmplaseră lui însuşi atâtea încât n-avea să-i pese de toţi ceilalţi; în al treilea rând, nu avea niciun chef să afle ceva de la Kapturak şi simpla lui prezenţă îl înfuria. Atâta doar că nu avea puterea să întreprindă nici cel mai mic lucru împotriva acestui omuleţ. I se trezi o foarte vagă aducere-aminte despre cele şase mii de coroane pe care i le datora; o penibilă aducere-aminte pe care căuta s-o înlăture. Banii, încerca să se convingă în sinea lui, n-au nimic a face cu vizita asta. E vorba de doi oameni diferiţi: unul căruia îi datorez bani şi nu-i aici; altul, prezent în această cameră, vrea doar să-mi comunice un lucru cu totul indiferent despre Jedliček.

Se uita ţintă la Kapturak. Câteva clipe i se păru că musafirul se descompune şi apoi se reconstituie din nişte pete cenuşii şi nedesluşite. Aşteptă până ce Kapturak se va reface pe deplin. Trebui să facă un efort pentru a se folosi repede de acea clipă; căci exista pericolul ca omuleţul cenuşiu să se descompună din nou şi chiar să se evaporeze.

Kapturak se mai apropie cu un pas, ca şi când ar fi ştiut că nu e destul de vizibil pentru sublocotenent, şi repetă ceva mai tare:

— Cu căpitanul s-a întâmplat ceva!

— La urma urmei, ce s-a întâmplat cu el? întrebă Trotta de parcă ar fi vorbit prin somn.

Kapturak mai făcu un pas spre masă şi, ducând mâinile pâlnie la gură, şopti cu un şuierat:

— L-au ridicat şi l-au dus. Bănuit de spionaj.

La acest cuvânt, sublocotenentul se ridică. Stătea în picioare cu mâinile sprijinite pe masă. Abia de-şi mai simţea picioarele. I se părea că stă numai în mâini. Aproape că le împlântă în tăblia mesei.

— Doresc să nu fi auzit nimic de la dumneata despre asta! rosti el. Pleacă!

— Din păcate, e cu neputinţă, cu neputinţă! răspunse Kapturak.

Stătea acum aproape de masă, lângă Trotta. Lăsă capul în piept, ca pentru o mărturisire jenantă, şi zise:

— Trebuie să stărui pentru o plată parţială.

— Mâine! zise Trotta.

— Mâine! repetă Kapturak. Mâine poate că n-o să fie cu putinţă. Vedeţi şi dumneavoastră ce surprize se pot întâmpla de la o zi la alta. Pierd o avere la căpitan. Cine ştie dacă o să-l mai văd vreodată! Sunteţi prietenul lui.

— Ce-ai spus? strigă Trotta.

Luă mâinile de pe masă şi se simţi deodată sigur pe picioare. Pricepuse pe loc că acest Kapturak rostise un cuvânt monstruos, deşi ăsta era adevărul; i se părea monstruos tocmai fiindcă era adevărul. În aceeaşi clipă, sublocotenentul îşi aminti de singura oră a vieţii lui când fusese el primejdios pentru alţii. Îşi dorea să fie acum la fel de înarmat ca atunci, cu sabie, cu pistol şi cu plutonul în spate. Dar omuleţul acesta cenuşiu era astăzi cu mult mai primejdios decât sutele de oameni de atunci. Şi pentru a compensa neputinţa de a se apăra, se străduia să-şi încarce inima cu o mânie străină de dânsul. Strânse pumnii; n-o făcuse încă niciodată şi simţea că nu poate fi ameninţător, ci doar să se prefacă a fi. O vână

albastră i se umflă pe frunte, obrazul i se înroşi, sângele i se urcă până şi în ochi şi privirea îi deveni fixă. Izbuti să pară credibil. Kapturak se dădu îndărăt.

— Ce-ai spus? repetă sublocotenentul.

— Nimic! bâigui Kapturak.

— Repetă ce-ai spus! porunci Trotta.

— Nimic! răspunse Kapturak.

Pentru o clipă, se topi din nou în pete cenuşii, nedesluşite. Sublocotenentul fu cuprins de o spaimă cumplită ca nu cumva mărunţelul acesta să aibă darul fantomatic de a se descompune în bucăţi şi de a se reconstitui apoi într-un întreg. Şi simţi un impuls irezistibil de a explora substanţa lui Kapturak cu pasiunea neslăbită a unui cercetător. La căpătâiul patului, în spate, atârna sabia, arma lui, simbolul onoarei militare şi personale şi, caracteristic pentru acea clipă, o unealtă magică, proprie descoperirii legilor nefaste ale strigoilor nefaşti. Simţea în spatele lui prezenţa sabiei sclipitoare şi îl îmbia un fel de forţă magnetică pe care arma o radia. Parcă atras de ea, făcu un pas înapoi, cu privirea aţintită asupra unui Kapturak ce se descompunea şi se reconstituia neîncetat. Apucă arma cu stânga, trase cu dreapta fulgerător de repede sabia afară din teacă şi, în timp ce Kapturak făcea un salt spre uşă scăpând din mână şapca lângă pantofii de pânză gri, Trotta îl urmărea cu sabia scoasă. Fără să-şi mai dea seama, îndreptă vârful lamei spre pieptul arătării cenuşii, simţi prin toată lungimea oţelului rezistenţa îmbrăcăminţii şi a corpului celuilalt, răsuflă uşurat, convingându-se în sfârşit că numitul Kapturak e om în carne şi oase – şi totuşi nu putea lăsa arma în jos. N-a fost decât o clipă. Dar în clipa aceea sublocotenentul Trotta auzi, văzu şi simţi tot ce dăinuia pe lume, zvonurile nopţii, stelele pe cer, lumina lămpii, obiectele din odaie şi propria sa făptură – de parcă nu el ar fi întruchipat-o, ci ca şi când i-ar sta în faţă

– dansul gâzelor în jurul luminii, aburul jilav al mlaştinilor şi suflul răcoros al vântului noptatic.

Pe neaşteptate, Kapturak îşi desfăcu braţele. Mâinile lui osoase şi mici se cramponau de ambele uşcioare ale uşii. Capul pleşuv, cu şuviţe sure şi creţe, îi căzu pe umăr. Puse în acelaşi timp un picior în faţa celuilalt şi-şi încrucişă într-un singur nod caraghioşii pantofi cenuşii. Iar în spatele lui, pe uşa albă, se ivi deodată, sub ochii încremeniţi ai sublocotenentului, umbra neagră şi tremurătoare a unei cruci.

Mâna lui Trotta slăbi şi scăpă sabia. Arma căzu cu un scâncet uşor şi metalic. În aceeaşi clipă Kapturak lăsă braţele în jos. Capul îi alunecă de pe umăr pe piept. Ţinea ochii închişi. Buzele îi tremurau. Tot trupul îi tremura.

Se lăsă tăcerea. Se auzea fâlfâitul fluturilor de noapte în jurul lămpii şi, pe fereastra deschisă, orăcăitul broaştelor, ţârâitul greierilor, toate întrerupte de lătratul apropiat al unui câine.

Sublocotenentul Trotta se clătină. Reveni în mijlocul odăii.

— Şezi! zise el, arătând spre unicul scaun din odaie.

— Da, zise Kapturak, am să şed.

Şi se îndreptă vioi spre masă, vioi ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat, după cum i se păru lui Trotta. Atinse cu vârful piciorului sabia de pe duşumea. Se aplecă s-o ridice. Ca şi când ar fi vrut să facă ordine în încăpere, apucă sabia goală între două degete ale mâinii întinse, se duse până la masa unde zăcea teaca şi, fără a se uita la sublocotenent, vârî lama la loc şi agăţă arma din nou la căpătâiul patului. Dădu apoi ocol mesei şi se aşeză în faţa lui Trotta, care stătea în picioare, părând să-l zărească abia acum.

— Mai rămân, zise acesta, o clipă numai, să-mi revin.

Sublocotenentul tăcea.

— Vă rog ca săptămâna viitoare pe vremea asta şi exact la această oră să-mi plătiţi întreaga sumă! reluă Kapturak. Nu vreau să fac cu dumneavoastră nicio afacere. Sunt 7250 de coroane în total. Mai vreau să vă informez că domnul Brodnitzer stă după uşă şi a auzit totul. Domnul conte Chojnicki, precum ştiţi, vine anul ăsta mai târziu sau poate chiar deloc. Acum aş vrea să plec, domnule sublocotenent.

Se ridică, se îndreptă spre uşă, se aplecă, îşi ridică de jos şapca şi mai privi o dată în jur. Uşa se închise în urma lui.

Sublocotenentul era acum pe deplin treaz. I se părea totuşi că visase. Deschise uşa. Onufri şedea, ca de obicei, pe scaunul lui, deşi trebuie să fi fost foarte târziu.

Trotta se uită la ceas. Era nouă jumătate.

— De ce nu dormi încă? întrebă el.

— Pentru vizită! răspunse Onufri.

— Ai auzit totul?

— Totul! confirmă Onufri.

— Brodnitzer a fost aici?

— A fost, să trăiţi, dom' sublocotenent!

Nu încăpea nicio îndoială: totul fusese aievea, aşa cum văzuse sublocotenentul. Va trebui deci să raporteze mâine-dimineaţă despre întreaga afacere.

Camarazii nu se întorseseră încă. Trecu de la o uşă la alta; odăile erau pustii. Ceilalţi se află probabil la popotă şi discută cazul căpitanului Jedliček, îngrozitorul caz al căpitanului Jedliček. Îl vor trimite în faţa Consiliului de Război, îl vor degrada şi pune la zid.

Trotta îşi încinse sabia, îşi luă chipiul şi coborî. Trebuia să-şi aştepte jos camarazii.

Patrulă încoace şi încolo prin faţa hotelului. Ciudat: mai grav decât scena care se desfăşurase între el şi Kapturak i se părea cazul căpitanului. Credea că recunoaşte manoperele perfide ale unei puteri tenebroase, stranie i se părea şi coincidenţa că tocmai în acea zi doamna Taussig trebuise să

plece la soţul ei şi treptat i se perindară prin minte toate întâmplările sumbre ale vieţii lui, supuse unor înlănţuiri sumbre şi regizate de un puternic trăgător de sfori, duşmănos şi nevăzut, cu ţelul de a-l nimici pe sublocotenent. Era limpede, sărea în ochi că sublocotenentul Trotta, nepotul eroului de la Solferino, provoca în parte ruina altora, era în parte târât şi dânsul şi că, în orice caz, aparţinea acelor nenorocite fiinţe cărora un geniu funest le pusese gând rău.

Se plimbă în sus şi în jos pe strada liniştită, pasul lui răsună în faţa ferestrelor luminate şi acoperite de perdele ale cafenelei în care cânta muzica, fâşâiau pe mese cărţile de joc şi, în locul vechii „privighetori", o altă artistă, pe scenă, cânta şi dansa vechile melodii şi vechile dansuri. Astăzi cu siguranţă că nu-i niciun camarad acolo. Oricum ar fi, Trotta nu voia să se convingă. Căci ruşinea căpitanului Jedliček se răsfrângea şi asupra lui, deşi de mult nu mai putea suferi serviciul în armată. Ruşinea căpitanului apăsa asupra întregului batalion. Educaţia militară a sublocotenentului Trotta era destul de predominantă pentru a-i face greu de conceput ca ofiţerii batalionului să mai rişte după cazul lui Jedliček să apară în uniformă pe străzile oraşului. Da, Jedliček! Înalt, zdravăn şi vesel, era bun camarad, dar mulţi bani îi mai trebuiau! Purta totul pe umerii lui largi, Zoglauer îl îndrăgise, trupa îl iubea. Le părea tuturor mai puternic decât mlaştina şi decât graniţa. Şi era spion!

Din cafenea muzica răsuna, răzbătea amestec de voci şi clinchet de pahare şi totul se pierdea din nou în corul nocturn al neobositelor broaşte. Primăvara sosise. Chojnicki însă nu. Singurul care l-ar fi putut ajuta cu bani! Nu mai erau de mult şase mii, ci şapte mii două sute cincizeci! Săptămâna viitoare, exact la aceeaşi oră, trebuia să achite întreaga sumă! Dacă nu, cu siguranţă că se va putea stabili o legătură oarecare între el şi

căpitanul Jedliček. Doar fuseseră prieteni! Dar, la urma urmei, cu toţii erau prietenii căpitanului. Şi totuşi, tocmai de la acest nefericit de sublocotenent Trotta te poţi aştepta la orice. Soarta, soarta lui! Numai cu două săptămâni înainte, pe vremea asta, era un tânăr voios şi liber, în civil. La acea oră îl întâlnise pe pictorul Moser şi băuse cu el un rachiu. Iar acum îl invidia pe Moser!

Auzi de după colţ paşi cunoscuţi: camarazii se întorceau acasă. Veneau toţi cei care locuiau la hotelul Brodnitzer, veneau într-un grup tăcut. Trotta le ieşi înainte.

— A, n-ai plecat? se miră Winter. Aşadar, ai aflat? Groaznic! înfiorător!

Urcară treptele aproape furişându-se, unul în spatele celuilalt, fără un cuvânt, silindu-se să nu facă zgomot pe scară. Urcară treptele furişându-se ca hoţii.

— Toţi la numărul nouă! comandă locotenentul Hruba.

Acolo locuia el, în camera cea mai spaţioasă a hotelului. Intrară cu toţii, cu capetele plecate, în camera lui Hruba.

— Trebuie să facem ceva! începu Hruba. Doar l-aţi văzut pe Zoglauer. E disperat! O să se-mpuşte! Trebuie să facem ceva!

— N-are niciun rost, domnule locotenent! interveni sublocotenentul Lippowitz.

Se activase târziu, după doi ani de studii juridice; nu izbutise nici până acum să se dezbare de „civilie”; era întâmpinat cu respectul pe jumătate timid, pe jumătate ironic care se arăta de obicei ofiţerilor din rezervă.

— Aici nu putem face nimic, reluă Lippowitz. Să tăcem şi să ne vedem de serviciu! Nu-i primul caz. Şi, din păcate, nu va fi nici ultimul din armată.

Nimeni nu răspunse. Recunoşteau vrând-nevrând că nu-i nimic de făcut. Şi totuşi, fiecare sperase că, strânşi laolaltă, vor găsi tot felul de soluţii. Acum însă îşi dădeau seama că numai

panica îi adunase la un loc, fiecare temându-se să rămână singur, închis cu spaima lui între patru pereţi; dar şi că nu ajută la nimic să stea împreună, fiecare în parte fiind totuşi singur cu spaima lui în mijlocul celorlalţi.

Ridicară o clipă capetele, se uitară unul la altul şi coborâră din nou privirile. Se mai aflaseră într-o situaţie asemănătoare după sinuciderea căpitanului Wagner. Se gândeau. Fiecare îşi amintea de predecesorul căpitanului Jedliček, căpitanul Wagner, fiecare ar fi dorit acum ca şi Jedliček să se fi împuşcat. Şi le veni subit în minte bănuiala că şi camaradul lor mort, Wagner, s-a sinucis poate de teamă să nu fie şi el arestat.

— Mă duc la dânsul! zise sublocotenentul Habermann. Pătrund eu până la el şi-l dobor cu un glonţ!

— În primul rând, nu poţi pătrunde până la el, observă Lippowitz. În al doilea rând, fii sigur că a avut grijă să-şi ia singur viaţa. De cum se va afla totul de la el, i se va pune un pistol în mână şi va fi lăsat singur.

— Da, adevărat, aşa-i! întăriră câţiva.

Începeau să spere că, la ora asta, căpitanul s-a şi sinucis. Şi li se părea că numai mulţumită deşteptăciunii lor se introdusese acum acest înţelept obicei în justiţia militară.

— Atârna azi ca de-un fir de păr să ucid un om! zise după un timp sublocotenentul Trotta.

— Pe cine? Cum aşa? De ce? întrebară toţi deodată.

— Pe Kapturak! îl ştiţi doar cu toţii.

Şi pe îndelete, căutând cuvintele, schimbat la faţă, povesti cele întâmplate; dar când ajunse la capăt, nu le putu explica de ce nu băgase sabia în el. Simţea că nu l-ar înţelege. Da, acum nu-l înţelegeau chiar deloc.

— L-aş fi ucis! strigă unul.

— Şi eu! exclamă altul.

— Şi eu! declară un al treilea.

— Nu-i chiar atât de simplu! îi întrerupse din nou Lippowitz.

— Lipitoarea aia de jidan! spuse cineva.

Dar încremeniră cu toţii, amintindu-şi că şi tatăl lui Lippowitz era evreu.

— Da, zărisem deodată... reîncepu Trotta – şi se miră la culme că, în clipa aceea, trebui să se gândească la defunctul Max Demant şi la bunicul lui cel cu barbă colilie, rege peste toţi hangiii – ...zărisem deodată o cruce în spatele lui.

Unul râse. Un altul zise rece:

— Erai beat!

— Ei, gata! hotărî în sfârşit Hruba. Toate astea le raportăm mâine lui Zoglauer.

Trotta îşi plimbă privirea de la un obraz la altul: feţe obosite, trase, agitate, dar încă atrăgătoare şi vioaie în oboseala şi agitaţia lor. Dacă ar mai trăi Demant! gândi. S-ar putea sfătui cu el, cu nepotul regelui cu barbă albă al hangiilor!

Încercă să se strecoare nevăzut afară. Se duse în camera lui.

A doua zi dimineaţa raportă cazul. Îl expuse în termenii cazoni în care, încă din copilărie, era obişnuit să relateze faptele, în limbajul milităresc, adevărata lui limbă maternă; dar simţea că nu spusese totul şi nici măcar ce era esenţial, şi că între fapte şi raportul lui se interpunea un spaţiu vast şi enigmatic, un ţinut întreg, ciudat. Nu uită să menţioneze însă umbra crucii pe care i se păruse că o zăreşte. Maiorul zâmbi, cum de altfel se şi aştepta Trotta, şi întrebă:

— Cât băuseşi?

— Cam o jumătate de sticlă, domnule maior! răspunse Trotta.

— Păi, vezi? conchise Zoglauer.

Zâmbise o clipă doar chinuitul maior Zoglauer. Era o chestiune gravă. Chestiunile grave se acumulau, din păcate. O poveste penibilă care, în orice caz, trebuia raportată mai departe. Se mai putea totuşi aştepta.

— Ai banii? întrebă maiorul.

— Nu! răspunse scurt sublocotenentul.

Se uitară descumpăniţi unul la altul, cu ochi goi, ficşi, cu bieţii ochi ai unor oameni care nu îndrăzneau să mărturisească nici măcar în sinea lor cât de neajutoraţi sunt. Nu totul se găseşte în regulament, poţi frunzări cărţulia de la cap la coadă şi de la coadă la cap, nu găseşti în ea totul! Fusese oare sublocotenentul în dreptul lui? Nu cumva recursese prea curând la sabie? Omul care-i împrumutase o avere era oare în dreptul lui să ceară restituirea? Şi chiar dacă maiorul i-ar convoca pe toţi domnii în subordine şi s-ar consulta cu ei, cine ar şti ce sfat să dea? Cui îi era îngăduit să fie mai deştept decât comandantul batalionului? Şi ce era de făcut cu acest nefericit sublocotenent? Avusese destul de furcă până să aplaneze afacerea aia cu greva. Năpastă peste năpastă se abătea pe capul maiorului Zoglauer, năpastă pe capul lui Trotta, năpastă asupra acestui batalion. Bucuros şi-ar fi frânt mâinile maiorul Zoglauer, dacă ar fi fost posibil în serviciu să-ţi frângi mâinile. Şi chiar dacă toţi ofiţerii batalionului ar garanta pentru Trotta, suma tot nu s-ar putea strânge. Iar povestea se complica şi mai mult dacă nu era plătită.

— La ce ţi-au trebuit atâţia bani? întrebă Zoglauer, dar îşi aduse aminte că ştia totul.

Făcu un semn cu mâna. Nu dorea să obţină nicio informaţie în plus.

— Înainte de toate, scrie domnului *papá* al dumitale! îl sfătui apoi Zoglauer.

I se părea că formulase astfel o idee strălucită. Şi cu asta raportul se termină.

Sublocotenentul Trotta se duse acasă, se aşeză şi începu să-i scrie domnului *papá.* N-o putea face fără alcool. Coborî în cafenea, comandă „unul de nouăzeci”, cerneală, condei şi hârtie. Începu. Ce scrisoare dificilă! Ce scrisoare imposibilă!

Sublocotenentul îşi luă de câteva ori avânt. Ştergea începutul şi o lua iar de la capăt. Nimic nu poate fi mai greu pentru un sublocotenent decât să aştearnă pe hârtie întâmplări care-l privesc personal şi sunt în defavoarea lui. Se dovedi cu acest prilej că sublocotenentul, care de multă vreme detesta milităria, mai poseda destul orgoliu ostăşesc pentru a nu îngădui să fie scos din armată. Şi, în timp ce încerca să expună părintelui său complicatele fapte, Carl Joseph, fără a-şi da seama, redevenea elevul de şcoală militară Trotta, cel care odinioară, de pe balconul casei părinteşti dorea, în sunetele *Marşului lui Radetzky*, să moară pentru casa de Habsburg şi Austria. (Atât de ciudat, de nestatornic şi de încâlcit e sufletul omenesc!)

Trecură mai bine de două ore până ce Trotta să izbutească a aşterne pe hârtie cele petrecute. Se făcuse târziu. Jucătorii de cărţi şi de ruletă se şi adunaseră în cafenea. Venise şi patronul, domnul Brodnitzer. Politeţea lui era de astă data neobişnuită şi înfricoşătoare. Făcu în faţa sublocotenentului o plecăciune atât de adâncă, încât Trotta îşi dădu pe loc seama că hotelierul vrea să-i amintească de scena cu Kapturak şi de propria lui mărturie autentică.

Trotta se ridică să-l caute pe Onufri. Ieşi în coridor şi îi strigă de câteva ori numele în sus, pe scară. Dar ordonanţa nu se arătă, în schimb veni Brodnitzer şi-i spuse:

— Ordonanţa a plecat astăzi de dimineaţă.

Sublocotenentul porni deci spre gară pentru a expedia singur scrisoarea. Abia pe drum îi veni în minte că Onufri plecase fără învoirea lui. Educaţia militară îl îndemna la mânie împotriva ordonanţei. El însuşi, sublocotenentul, plecase fără învoire de mai multe ori la Viena – şi încă în civil. Poate că Onufri nu face decât să imite exemplul stăpânului său. Poate că-l aşteaptă o fată – îşi urmă sublocotenentul gândul. Am să-l ţin la arest, să-l învăţ minte! îşi propuse. Dar simţi totodată

limpede că gândise această frază independent de voinţa lui şi că n-o crezuse serios. Era o formulă mecanică, mereu gata în creierul lui cazon, una dintre nenumăratele formule mecanice care, în raţionamentul militarilor, înlocuiesc ideile şi o iau înaintea hotărârilor.

Nu, ordonanţa Onufri nu avea nicio fată în sat. Stăpânea patru pogoane de pământ moştenite de la taică-său, gospodărite de un cumnat, şi douăzeci de ducaţi de aur a câte zece coroane, îngropaţi sub a treia salcie de la stânga bordeiului, pe drumul care duce la vecinul Nikofor.

Ordonanţa Onufri se trezise în acea zi înainte de răsăritul soarelui, periase uniforma şi lustruise cizmele sublocotenentului, le aşezase în faţa uşii şi pusese uniforma pe un scaun. Îşi luase apoi băţul din lemn de vişin şi începuse marşul spre Burdlaki. O apucă de-a lungul potecii înguste străjuite de sălcii, pe unicul drum care asigura duritatea terenului. Căci sălciile absorbeau umiditatea mlaştinilor. De ambele părţi ale drumului strâmt pe care-l străbătea, se ridicau negurile cu multiple înfăţişări fantomatice ale dimineţii, îi ieşeau în întâmpinare şi-l îndemnau să se crucească. Murmura neîncetat, cu buze tremurânde, „Tatăl nostru”. Era totuşi plin de voioşie.

Se iveau acum la stânga magaziile mari ale gării, acoperite cu plăci de ardezie. Se simţea ceva mai îmbărbătat, deoarece stăteau pe locul unde se aştepta el să le găsească. Se mai închină o dată, acum din recunoştinţă faţă de Dumnezeu, care lăsase magaziile gării la locul lor de totdeauna.

Ajunse în Burdlaki o oră după revărsatul zorilor. Soră-sa şi bărbatul ei ieşiseră la câmp. Intră în bordeiul părintesc unde locuiau. Copiii mai dormeau în leagănele agăţate cu funii groase de grinzile din tavan, înnodate de scoabe de fier, răsucite de mai multe ori.

Onufri luă sapa şi grebla din grădiniţa de legume aflată în spatele casei şi porni în căutarea

celei de a treia sălcii din stânga bordeiului. La ieşire, se opri cu spatele spre uşă şi cu ochiul îndreptat către orizont. Trecu un răstimp până să se convingă că braţul drept era dreptul şi cel stâng era stângul, se duse apoi la stânga până la a treia salcie de pe drumul care duce la vecinul Nikofor.

Acolo începu să sape. Îşi rotea din timp în timp privirea în jur spre a se încredinţa că nu-l vede nimeni. Nu! Nimeni nu vedea ce face el. Săpa necurmat. Soarele se înălţa atât de repede, încât credea că se şi făcuse amiază. Dar nu era decât nouă dimineaţa.

Auzi în sfârşit cum limba de fier a sapei se izbeşte de ceva tare, sunător. Puse jos sapa, începu să râcâie uşor cu grebla ţărâna răscolită, aruncă şi grebla deoparte, se întinse la pământ şi înlătură cu toate zece degetele fărâmele de glie reavănă. Pipăi mai întâi o basma de pânză, căută nodul şi o trase afară. Erau acolo banii lui: douăzeci de ducaţi de aur a câte zece coroane.

Nu mai pierdu vremea să-i numere. Ascunse comoara în buzunar şi se duse la hangiul evreu din satul Burdlaki, un anume Hirsch Beniower, singurul bancher din lume de care ştia Onufri.

— Te cunosc! îl primi Hirsch Beniower. L-am cunoscut şi pe taică-tu! Ce-ţi trebuie? Zahăr, făină, tutun rusesc sau bani?

— Bani! spuse Onufri.

— Cât îţi trebuie? întrebă Beniower.

— Mulţi, foarte mulţi bani! răspunse Onufri şi întinse braţele în lături ca să arate cât de mulţi bani îi trebuie.

— Bine, zise Beniower, să vedem ce ai.

Şi Beniower deschise un registru mare. Era însemnat acolo că Onufri Kolohin stăpâneşte patru pogoane şi jumătate de pământ. Beniower era dispus să dea pe ele cu împrumut trei sute de coroane.

— Să mergem la primar! zise.

Îşi chemă soţia, îi lăsă în grijă dugheana şi porni cu Onufri Kolohin la primar.

Acolo îi înmână lui Onufri trei sute de coroane. Onufri se aşeză la o masă cafenie, mâncată de cari, şi începu să-şi scrie numele în josul unei hârtii. Îşi scoase şapca. Soarele era acum sus, în slava cerului. Dar şi prin ferestruica joasă a bordeiului ţărănesc unde oficia primarul din Burdlaki soarele izbutea să-şi trimită razele arzătoare. Onufri năduşea. Pe fruntea lui îngustă se înmulţeau stropii de sudoare ca nişte boabe cristaline. Fiecare literă pe care o scria îi scotea pe frunte o nouă bobiţă străvezie. Broboanele curgeau, curgeau în jos ca lacrimile pe care le plângea creierul lui Onufri. În sfârşit, un nume stătea în josul actului. Şi, cu cei douăzeci de ducaţi de aur a câte zece coroane în buzunarul pantalonilor şi cu cele trei sute de coroane în bancnote foşnind în buzunarul tunicii, Onufri Kolohin o luă pe drumul de înapoiere.

Apăru după-amiază la hotel. Intră în cafenea, întrebă de stăpânul lui şi pătrunse printre jucătorii de cărţi, atât de nestânjenit de parcă s-ar fi aflat în curtea cazărmii. Când îl zări pe Trotta, Onufri radia cu toată faţa, ca un soare.

Trotta îl privi îndelung, cu duioşie în inimă şi asprime în ochi.

— Am să te ţin la arest până o să ţi se facă negru înaintea ochilor! rostiră buzele sublocotenentului, dând ascultare dictatului pornit din creierul lui cazon. Hai, sus în cameră!

Trotta se ridică. Urcă scara, cu Onufri la exact trei trepte în urma lui. Intrară în cameră. Onufri, mereu cu chipul însorit, raportă:

— Să trăiţi, dom' sublocotenent, iaca banii!

Şi scoase din buzunarele de la pantaloni şi tunică tot ce poseda, se apropie şi puse banii pe masă. Se mai vedeau, lipite de basmaua stacojie în care stătuseră atâta vreme îngropaţi în pământ cei douăzeci de ducaţi de aur a câte zece coroane,

fărâmele argintii de noroi. Lângă basma stăteau bancnotele albastre.

Trotta le numără. Deznodă apoi basmaua şi numără şi galbenii. Apoi băgă bancnotele împreună cu monezile de aur în basma, o înnodă la loc şi îi înapoie lui Onufri legăturica.

— Din păcate, nu pot lua bani de la tine, pricepi tu? zise Trotta. Regulamentul nu permite, pricepi tu? Dacă iau bani de la tine mă dă afară din armată şi mă degradează, pricepi?

Onufri încuviinţă în tăcere, dând din cap.

Sublocotenentul stătea aşa, cu legăturica în mână. Onufri dădea neîntrerupt din cap. Întinse mâna şi apucă bocceluţa, clătinând-o o clipă în aer.

— Eşti liber! comandă Trotta.

Şi Onufri ieşi cu legăturica.

Sublocotenentul îşi aminti de acea noapte de toamnă, în garnizoana de cavalerie, când auzise în spatele lui pasul tropăit al lui Onufri. Şi îi veniră în minte schiţele umoristice din viaţa cazonă, pe care le citise în volumaşele subţiri, legate în pânză verde, din biblioteca spitalului. Conţineau descrieri înduioşătoare despre ordonanţe, flăcăi neciopliţi de la ţară, cu inimi de aur. Şi cu toate că sublocotenentul Trotta nu poseda nici cel mai elementar gust literar – de câte ori se întâmpla să audă cuvântul „literatură” nu-şi amintea decât de drama *Zrínyi*, de Theodor Korner, şi de nimic altceva – resimţea întotdeauna o aversiune surdă împotriva dulcegăriei sentimentale din acele cărticele şi a tipurilor idealizate acolo. Nu avea destulă experienţă sublocotenentul Trotta pentru a şti că şi în realitate există flăcăi de la ţară neciopliţi cu inimi nobile, şi că mult adevăr din lumea vie se poate găsi şi în cărţile proaste, numai că este prost înfăţişat.

Mai ales, învăţase încă foarte puţin din viaţă sublocotenentul Trotta.

Capitolul XVIII

Într-o dimineaţă însorită şi răcoroasă de primăvară, prefectul primi nefasta scrisoare a sublocotenentului.

Înainte de a o deschide, domnul von Trotta o cântări în mână. Părea mai grea decât toate scrisorile pe care le primise până atunci de la fiul său. Trebuia să cuprindă două coli, o scrisoare de o neobişnuită lungime. Inima îmbătrânită a domnului von Trotta se umplu de grijă, de mânie părintească, de bucurie şi totodată de o bănuială neliniştitoare.

Când desfăcu plicul, manşeta fâşâi un pic la încheietura mâinii bătrâne. Ţinea ochelarii, care în ultimele luni păreau să cam tremure, strânşi în mâna stângă şi duse cu dreapta scrisoarea destul de aproape de ochi, încât vârful barbetelor atinse uşor hârtia. Scrisul, vizibil grăbit, îl sperie pe domnul von Trotta tot atât cât şi extraordinarul conţinut. Căută şi printre rânduri eventuale alte noi grozăvii ascunse; căci i se păru deodată că scrisoarea nu cuprinde destulă grozăvie, ca şi cum s-ar fi aşteptat mai demult, zi de zi, şi mai cu seamă de când fiul său încetase să-i mai scrie, la cea mai înspăimântătoare ştire.

Era deci resemnat când puse scrisoarea deoparte. Era un om bătrân, dintr-o vreme apusă. Bătrânii din timpul dinaintea marelui război erau poate mai proşti decât tinerii de astăzi. Dar în clipele ce li se păreau groaznice şi care, după concepţiile din zilele noastre, ar fi fost poate întâmpinate cu o glumă superficială, ei, bunii noştri bătrâni, păstrau o pondere eroică. Astăzi, noţiunile de onoare de castă şi de familie, ca şi

onoarea personală, deci acele noţiuni în mijlocul cărora trăia domnul von Trotta, ne par uneori rămăşiţe ale unor legende neverosimile şi copilăreşti. Dar pe atunci, vestea morţii subite a unicului său copil l-ar fi zguduit pe un prefect austriac de felul domnului von Trotta mai puţin decât dezonoarea, fie ea şi aparentă, a acelui unic copil. După concepţiile acelei epoci dispărute, acoperite parcă de moviliţele proaspete ale mormintelor celor căzuţi, dacă un ofiţer din armata cezaro-crăiască nu l-ar fi ucis pe loc pe cel care i-a lezat onoarea, sub pretextul că îi era dator bani, înfăţişa o nenorocire şi chiar mai rău decât o nenorocire: şi anume o ruşine pentru tatăl lui, pentru armată şi pentru Monarhie. Iată de ce în prima clipă, fu răscolită nu inima părintească, ci, ca să zicem aşa, cea oficială a domnului von Trotta. Şi inima aceea poruncea: „Dă-ţi imediat demisia! Ieşi la pensie înainte de termen! Nu mai ai ce căuta în slujba împăratului tău!” Dar în secunda următoare inima părintească striga: „Vremurile sunt de vină! Garnizoana de la graniţă e de vină! Şi tu eşti de vină! Fiul tău e sincer şi are o inimă nobilă! Numai că, din păcate, e slab! Şi trebuie ajutat!”.

Trebuie ajutat! Trebuie evitat ca numele Trotta să fie dezonorat şi pângărit. Şi, în această privinţă, cele două inimi ale domnului von Trotta, cea părintească şi cea oficială, erau de acord. Aşadar, înainte de toate, trebuiau găsiţi banii, şapte mii două sute cincizeci de coroane! Suma de cinci mii de fiorini dăruită în timpul său din graţia imperială pentru fiul eroului de la Solferino, ca şi banii moşteniţi de la răposat, nu mai existau de mult. Se topiseră în mâinile prefectului pentru una sau alta, pentru menaj, pentru şcoala militară de ofiţeri din Weisskirchen, pentru pictorul Moser, pentru cal, pentru scopuri de binefacere. Domnul von Trotta a ţinut întotdeauna să pară mai bogat decât era. Avea instincte de adevărat senior. Şi pe

vremea aceea (poate şi astăzi încă) nu existau instincte mai costisitoare. Oameni cu asemenea metehne nu ştiu nici cât posedă, nici cât cheltuiesc. Se alimentează dintr-o sursă invizibilă. Nu fac socoteli. Părerea lor e că ceea ce posedă nu poate reprezenta mai puţin decât mărinimia lor.

Pentru prima oară în viaţa lui, de pe acum atât de lungă, domnul von Trotta se afla în faţa sarcinii imposibile de a-şi procura pe loc o sumă relativ mare. Prieteni nu avea, cu excepţia acelor colegi de şcoală şi camarazi de studii aflaţi în slujbe, cu care nu se mai văzuse de ani de zile. Cei mai mulţi dintre ei erau săraci. Îl cunoştea pe cel mai bogat om al acestei capitale de district, pe bătrânul domn von Winternigg. Şi începu să se deprindă treptat cu gândul cutremurător că se va duce mâine, poimâine sau chiar astăzi la domnul von Winternigg şi-i va cere un împrumut.

Nu avea o imaginaţie deosebit de vie domnul von Trotta. Izbuti totuşi să-şi zugrăvească fiecare pas al acestui groaznic demers, cu o amănunţime chinuitoare. Şi, pentru prima oară în viaţa lui, de pe acum atât de lungă, prefectului îi fu dat să afle cât de greu e să fii nevoiaş şi să rămâi totuşi demn. Ca un trăsnet căzu acest adevăr asupra capului său, îi frânse într-o clipă mândria pe care domnul von Trotta cu atâta grijă şi-o păzise şi cultivase, pe care o moştenise şi era hotărât s-o transmită mai departe. Se şi simţea umilit ca unul care de mulţi ani umblă cu solicitări fără rezultat. Mândria fusese odinioară un tovarăş viguros al tinereţii lui, mai târziu un sprijin al vârstniciei; acum însă, i se răpea această mândrie, lui, sărmanului, bătrânului domn prefect!

Luă hotărârea de a adresa imediat o scrisoare domnului von Winternigg. Dar de cum puse mâna pe condei, îşi dădu seama că nu era în stare să ceară măcar o întrevedere care, de fapt, nu putea fi denumită decât demers. Şi bătrânului Trotta i se părea că ar comite un fel de înşelăciune dacă n-ar

face chiar de la început barem o aluzie cu privire la scopul întrevederii. Dar îi era cu neputinţă să găsească o formulă care să corespundă cât de cât acestei intenţii.

Rămase astfel multă vreme cu condeiul în mână, chibzuia şi aşternea pe hârtie şi ştergea iar şi iar fiecare frază. Fireşte că se putea şi telefona domnului von Winternigg. Dar de când exista telefon la prefectură (şi nu trecuseră mai mult de doi ani de atunci), domnul von Trotta nu-l folosise decât pentru convorbiri de serviciu. I se părea de neînchipuit să se apropie de dihania aceea cafenie, niţel neliniştitoare, să învârtească manivela şi, cu acel înfiorător „Alo!” care aproape că-l jignea pe domnul von Trotta (fiindcă îi făcea impresia unei parole copilăreşti, a unei zburdălnicii necuviincioase cu care oamenii serioşi încep o convorbire despre lucruri serioase), să înceapă o discuţie cu domnul von Winternigg.

Între timp, îşi aminti că fiul său aşteaptă un răspuns, o telegramă poate. Ce să-i telegrafieze prefectul? Ceva cam ca: „Voi încerca totul, amănunte urmează”? Sau: „Aşteaptă cu răbdare, revin cu ştiri”? Sau: „Caută alte soluţii, aici imposibil”? Imposibil! Un ecou lung, îngrozitor, trezea acest cuvânt. Ce era imposibil? De salvat onoarea familiei Trotta? Asta trebuie să fie cu putinţă! Asta nu se poate să nu fie cu putinţă!

De colo-colo înainte şi înapoi se plimba prefectul prin cancelarie, ca în acele duminici în care îl examina pe micul Carl Joseph. Ţinea o mână la spate, iar la cealaltă fâşâia manşeta.

Coborî apoi în curte la îndemnul gândului nesăbuit că Jacques ar mai putea să şadă acolo, la umbra grindişului. Pustie era curtea. Fereastra căsuţei în care locuise bătrânul servitor stătea deschisă şi canarul mai trăia. Stătea în cadrul ferestrei şi ciripea.

Prefectul se întoarse din drum, îşi luă pălăria şi bastonul şi plecă de acasă. Se decise să facă un

lucru neobişnuit, şi anume să-l viziteze pe Skowronnek la locuinţa lui. Străbătu mica piaţă centrală, o coti pe strada Lenau, căută pe uşile de intrare o firmă, deoarece nu ştia numărul casei şi, până la urmă, trebui să întrebe pe un negustor de adresa lui Skowronnek, deşi i se părea o indiscreţie să ceri unui necunoscut o informaţie.

Dar şi acest lucru îl suportă curajos şi încrezător în sine domnul von Trotta şi intră în casa care i se indicase. Îl găsi pe doctorul Skowronnek în grădiniţa din spatele intrării, sub o uriaşă umbrelă de soare, cu o carte în mână.

— Pentru Dumnezeu! exclamă Skowronnek.

Căci ştia bine că trebuie să se fi petrecut ceva deosebit pentru ca prefectul să-l caute acasă.

Domnul von Trotta se pierdu într-un întreg şir de scuze ceremonioase înainte de a începe. Şi povesti totul, şezând pe banca din grădiniţă, cu capul plecat, tot scormonind cu vârful bastonului prundişul de pe cărăruia îngustă. Apoi depuse în mâinile lui Skowronnek scrisoarea lui Carl Joseph. După care tăcu, îşi înăbuşi un oftat şi răsuflă uşurat.

— Economiile mele, spuse Skowronnek, se ridică la două mii de coroane şi, dacă-mi daţi voie, vi le pun la dispoziţie, domnule prefect!

Debitase această frază foarte precipitat, parcă de teamă că prefectul l-ar putea întrerupe; era atât de stânjenit, încât luă bastonul din mâna prefectului şi începu la rândul lui să scormonească pietrişul; i se părea că, după cele rostite de dânsul, nu mai putea sta acolo cu mâinile neocupate.

Domnul von Trotta zise:

— Vă mulţumesc, domnule doctor, accept. Vă voi da o poliţă. Voi plăti, dacă sunteţi de acord, în rate.

— Despre asta nici nu face să vorbim! protestă Skowronnek.

— Bine! consimţi prefectul.

I se părea imposibil să înşire vorbe multe şi inutile, de felul celor pe care le folosise toată viaţa, din politeţe faţă de străini.

Timpul îi dădea ghes. Îi mai rămăseseră câteva zile, o nimica toată.

— Restul, reluă Skowronnek, restul poate fi obţinut numai prin domnul von Winternigg. Îl cunoaşteţi, nu?

— În treacăt.

— Altceva nu rămâne de făcut, domnule prefect! Dar cred că eu îl cunosc pe domnul von Winternigg. I-am tratat cândva nora. E, după cât mi se pare şi se spune despre el, un neom. Şi s-ar putea întâmpla, domnule prefect, s-ar putea întâmpla să vă alegeţi cu un refuz.

Skowronnek tăcu. Prefectul îşi luă bastonul din mâinile doctorului. Şi se lăsă o tăcere apăsătoare. Nu se auzea decât scormonitul bastonului în prundiş.

— Un refuz! şopti după un răstimp prefectul, apoi cu glas tare: Nu mă tem de niciun refuz! Dar pe urmă?

— Pe urmă, repetă Skowronnek, pe urmă nu există decât o singură soluţie, cu totul năstruşnică, îmi vine aşa, în minte, dar mi se pare şi mie prea fantastică. Cred însă că, în cazul dumneavoastră, poate că n-ar fi chiar atât de absurdă. În locul dumneavoastră m-aş duce de-a dreptul acolo, direct la bătrân, la împărat vreau să spun. Aici doar nu e vorba numai de bani. E primejdia ca fiul dumneavoastră, iertaţi-mă că vorbesc atât de deschis – „să zboare” ar fi vrut Skowronnek să spună, dar zise: să fie nevoit să plece din armată.

După ce rosti aceste cuvinte, Skowronnek se ruşină pe loc. Şi adăugă:

— Poate că e totuşi o idee puerilă. Şi, pe măsură ce o formulez, îmi face impresia că suntem doi băietani care ţes planuri imposibile. Da, am devenit atât de bătrâni, şi avem necazuri mari, şi

totuşi este ceva cutezător în ideea asta a mea. Iertaţi-mă!

Sufletului simplu al domnului von Trotta ideea doctorului Skowronnek nu-i părea deloc puerilă. Totdeauna, la orice act pe care-l întocmea sau semna, la cea mai neînsemnată dispoziţie pe care o dădea comisarului sau chiar numai vagmistrului de jandarmi Slama, el se afla direct sub sceptrul protector al împăratului. Şi era un lucru explicabil că împăratul stătuse de vorbă cu Carl Joseph. Eroul de la Solferino îşi vărsase sângele pentru el şi, într-un anumit sens şi Carl Joseph, întrucât luptase împotriva „indivizilor" şi a „elementelor turbulente şi suspecte". După concepţiile naive ale domnului von Trotta, nu înseamnă să abuzezi de graţia imperială când Servitorul Maiestăţii Sale se duce plin de încredere la Franz Joseph, ca un copil în mare ananghie la părintele lui.

Până şi doctorul Skowronnek se sperie şi începu să se îndoiască de judecata prefectului când acesta exclamă:

— Excelentă idee, domnule doctor, cel mai simplu lucru din lume!

— Chiar atât de simplu nu e, îi potoli Skowronnek entuziasmul. În două zile nu se poate obţine o audienţă cu caracter particular.

Prefectul îi dădu dreptate. Şi hotărâră amândoi ca domnul von Trotta să încerce mai întâi cu Winternigg.

— Chiar cu riscul unui refuz! zise prefectul.

— Chiar cu riscul unui refuz! repetă doctorul Skowronnek.

Şi prefectul, fără să mai zăbovească, porni spre domnul von Winternigg. Luă o birjă. Era ora prânzului. Nu mâncase nimic. Opri în faţa cafenelei şi bău un coniac. Se gândea că întreprinde ceva extrem de inoportun. Îl va deranja de la masă pe bătrânul Winternigg. Dar nu avea

timp de pierdut. Încă în acea după-amiază trebuia să se hotărască. După două zile va fi la împărat.

Şi opreşte din nou birja. Coboară în faţa poştei şi, cu mână fermă, scrie telegrama către Carl Joseph: „Se rezolvă. Salutări, tata”. E absolut sigur că totul va merge bine. Căci o fi imposibil de procurat banii, dar e şi mai imposibil să fie primejduită onoarea familiei Trotta. Da, prefectul îşi vâră în cap că este ocrotit şi însoţit de duhul tatălui său, eroul de la Solferino. Şi coniacul îi încălzeşte inima bătrână şi o face să bată ceva mai tare. Dar e foarte liniştit. Şi, în faţa vilei Winternigg, plăteşte birjarului şi-l salută condescendent, cu un deget, aşa cum obişnuia totdeauna faţă de cei mici. Condescendent surâde şi valetului. Cu pălăria şi bastonul în mână, aşteaptă.

Domnul von Winternigg apăru, pirpiriu şi galben. Întinse prefectului mânuţa lui uscată, apoi se prăbuşi într-un fotoliu larg, aproape dispărând în pernele verzi. Ochii lui fără culoare fixau ferestrele înalte, în pupilele lui nu trăia nicio privire ori poate se ascundea; erau mate, nişte oglinjoare bătrâne, prefectul îşi zărea în ele doar imaginea lui micşorată.

Începu, mai lesne decât s-ar fi crezut el însuşi în stare, cu scuze bine plasate şi explică de ce îi fusese cu neputinţa să-şi anunţe vizita. Apoi zise:

— Domnule von Winternigg, sunt un om bătrân.

Aceste cuvinte n-ar fi vrut să le rostească. Pleoapele galbene şi boţite ale lui Winternigg clipiră de câteva ori şi prefectului i se părea că vorbeşte unei păsări bătrâne, uscate care nu pricepe limbajul oamenilor.

— Foarte regretabil! se mulţumi să constate domnul von Winternigg.

Vorbea foarte încet. Vocea nu avea niciun timbru, după cum ochii nu aveau privire. Sufla, în loc să vorbească, şi descoperea o dantură

surprinzător de puternică, dinţi laţi, gălbui, nişte zăbrele de apărare veghind deasupra cuvintelor.

— Foarte regretabil! zise încă o dată domnul von Winternigg. Dar nu posed niciun fel de numerar.

Prefectul se ridică imediat. Winternigg făcu la fel. Stătea în faţa prefectului, mărunţel şi galben, spân în faţa barbetelor argintii, şi domnul von Trotta părea să crească şi avea chiar senzaţia că creşte. I se frânsese cumva mândria? Nicidecum! Era umilit? Nu, deloc! Avea de salvat onoarea numelui purtat de eroul de la Solferino, aşa cum misiunea eroului de la Solferino fusese de a salva viaţa împăratului.

Cât de neînsemnate erau de fapt demersurile! Cu dispreţ – pentru întâia oară inima domnului von Trotta se umplea cu un adevărat dispreţ şi dispreţul acesta era aproape tot atât de adânc pe cât de mare îi era mândria.

Se pregăti să plece. Şi, cu vocea vechiului slujbaş de stat, demnă şi puţin nazală, zise:

— Am onoarea, domnule von Winternigg!

Porni pe jos, drept, agale, strălucind în toată demnitatea lui argintie, pe lunga alee care ducea de la vila Winternigg spre oraş. Drumul era pustiu, vrăbiile ţopăiau pe alee şi mierlele cântau, în timp ce bătrânii castani străjuiau calea domnului prefect.

Ajuns acasă, apucă din nou, după multă vreme, clopoţelul de pe masă. Glăsciorul subţire al clopoţelului străbătea sprinten toată casa.

— Stimată domnişoară, se adresă domnul von Trotta domnişoarei Hirschwitz, aş dori să am până-ntr-o jumătate de oră valiza gata. Uniforma, bicornul şi spada, fracul şi cravata albă. Vă rog! Până-ntr-o jumătate de oră!

Scoase ceasul, făcu să-i sară căpăcelul şi-l închise apoi la loc cu un pocnet uşor. Se aşeză în fotoliu şi închise ochii.

În garderob atârna uniforma lui de paradă pe cinci umeraşe: frac, vestă, pantalon, bicorn şi spadă. Bucată cu bucată, uniforma ieşea ca de la sine, doar însoţită şi nu ridicată de mâinile atente ale menajerei. Valiza cea mare a prefectului, în husa ei de pânză cafenie, îşi deschise larg botul căptuşit cu hârtie de mătase foşnitoare şi înghiţi bucată cu bucată uniforma. Spada intră supusă în tocul ei de piele. Cravata albă se cuibări într-un văl gingaş de hârtie. Mănuşile albe se împăturiră în căptuşeala vestei. După care valiza se închise. Domnişoara Hirschwitz se duse să anunţe că totul e gata.

Prefectul plecă deci la Viena.

Ajunse târziu, seara. Dar ştia unde să-i găsească pe cei de care avea nevoie. Cunoştea locuinţele lor şi localurile unde cinau. Şi consilierul guvernamental Smekal, şi consilierul imperial Pollak, şi consilierul Pollitzer de la înalta Curte de Conturi, şi consilierul municipal Busch, şi consilierul rezidenţial Leschnigg, şi consilierul de poliţie Fuchs, toţi aceştia şi alţi câţiva îl primiră în seara aceea pe straniul domn von Trotta şi, cu toate că era de o vârstă cu ei, fiecare constata îngrijorat cât de mult îmbătrânise prefectul. Şi, în fond, era chiar mai bătrân decât ei toţi. Da, le părea venerabil şi aproape se jenau să-l tutuiască.

Fu văzut în seara aceea apărând în multe locuri şi aproape simultan în toate, şi tuturor le evoca ivirea unui strigoi, a unui strigoi din vechea vreme şi vechea monarhie habsburgică; îl însoţea umbra istoriei, ba el însuşi chiar era o umbră argintie a istoriei. Şi, oricât de ciudat sunau cele încredinţate lor, şi anume pretenţia lui de a obţine până în două zile o audienţă particulară la împărat, mult mai ciudat le apărea el însuşi, domnul von Trotta, cel de timpuriu îmbătrânit şi oarecum dintotdeauna bătrân; şi, treptat, începură să găsească dorinţa lui justificată şi firească.

În înaltul Serviciu al Mareşalatului Curţii, condus de Montenuovo, se afla Gustl, acel copil al norocului pe care îl invidiau cu toţii, deşi se ştia că măreţia lui va înceta în chip lamentabil odată cu moartea bătrânului şi urcarea pe tron a lui Franz Ferdinand. De-abia aşteptau acest lucru! între timp însă, Gustl se căsătorise, şi anume cu fiica unui Fugger[26]; Gustl, doar un burghez de rând, pe care ei îl ştiau cu toţii din banca a treia, colţul stâng, căruia îi suflau când era scos la lecţie şi al cărui „noroc" îl urmăreau de treizeci de ani cu epitete amare! Gustl fusese înnobilat şi lucra la Mareşalatul Curţii. Nu-l mai chema simplu „Hasselbrunner", îşi zicea „von Hasselbrunner". Avea un serviciu uşor, agreabil, în timp ce ei, ceilalţi, aveau de rezolvat probleme imposibile sau măcar extrem de complicate. Hasselbrunner! Numai el putea să facă ceva în chestia asta!

Aşa, a doua zi dimineaţa, încă de pe la nouă, prefectul stătea în faţa uşii lui Hasselbrunner, la Mareşalatul Curţii. Află că Hasselbrunner e plecat în voiaj şi se va întoarce probabil după-amiaza.

Din întâmplare trecu pe acolo Smetana, pe care în ziua precedentă nu-l putuse găsi. Iar Smetana, pus în două vorbe la curent şi sprinten ca întotdeauna, era un om descurcăreţ. Chiar dacă Hasselbrunner e plecat, rămânea Lang în locul lui. Şi acest Lang era băiat bun!

Acum începu pentru neobositul prefect peregrinarea printr-un labirint nesfârşit de la un birou la altul. Nu cunoştea nicidecum legile secrete, în vigoare la autorităţile cezaro-crăieşti vieneze. Abia acum începea să le cunoască. Potrivit acestor legi, slujbaşii erau morocănoşi până ce prefectul le prezenta cartea de vizită; după aceea, de cum îi aflau rangul, deveneau umili. Funcţionarii superiori însă, toţi fără excepţie, îl salutau cu un respect cordial. Fiecare în parte şi, fără excepţie, toţi împreună păreau în primul sfert de oră gata să-şi rişte cariera şi chiar viaţa pentru

prefect. Dar în următorul sfert de oră ochii li se împăienjeneau şi feţele le împietreau; marele necaz al prefectului le rupea inima, dar le paraliza voinţa şi fiecare spunea: „Da, dacă ar fi vorba de altceva! Cu plăcere! Dar aşa, dragă, iubite baroane Trotta, chiar pentru unul ca noi, de! Dumitale nu trebuie să ţi-o mai explic!”. Şi cam aşa vorbeau cu toţii neclintitului domn von Trotta.

Trecu prin ganguri boltite şi prin curţi interioare urcă la etajul trei, apoi la patru, coborî înapoi la întâiul şi pe urmă la parter. Şi, până la sfârşit, se hotărî să-l aştepte pe Hasselbrunner.

Aşteptă până după prânz şi află că Hasselbrunner nici nu plecase, ci rămăsese acasă. Şi neînfricatul luptător pentru onoarea familiei Trotta pătrunse în locuinţa lui Hasselbrunner.

Acolo se ivi, în sfârşit, o rază de speranţă. Plecară împreună la unul şi la altul, Hasselbrunner şi bătrânul Trotta. Esenţialul era să se ajungă la însuşi Montenuovo. Şi reuşiră în cele din urmă, pe la şase seara, să descopere, în acea renumită cofetărie unde după-amiezile se întâlnesc ocazional pofticioşii şi veselii demnitari ai imperiului, un prieten al lui Montenuovo. Că dorinţa lui e irealizabilă, asta o auzi în acea zi prefectul pentru a cincisprezecea oară. Dar rămase de neurnit. Şi gravitatea de argint a vârstei, ca şi fermitatea uşor bizară şi oarecum absurdă cu care vorbea despre fiul lui şi despre primejdia ce-i ameninţă numele, şi solemnitatea cu care pomenea de defunctul său tată, spunându-i „eroul de la Solferino” şi nu altfel, de împărat zicându-i „Maiestatea Sa” şi nu altfel, îi înrâuriră pe cei ce-l ascultau, încât înşişi lor proiectul domnului von Trotta începea să le pară justificat şi aproape de la sine înţeles. Dacă nu merge altfel, declara acest prefect de W., el, vechi slujitor al Maiestăţii Sale, fiul eroului de la Solferino, se va arunca la fel ca un simplu precupeţ din hală în faţa trăsurii în care împăratul pleacă în fiece dimineaţă de la

Schönbrunn la palat. El, prefectul Franz von Trotta, trebuie să aranjeze întreaga chestiune. Îl înflăcărase în asemenea măsură misiunea lui de a salva cu ajutorul împăratului onoarea familiei Trotta, încât i se părea că prin acest „accident" al fiului, cum denumea în sinea lui întreaga afacere, lunga-i viaţă îşi căpătase abia acum adevăratul rost. Da, numai prin asta a căpătat un înţeles.

E greu să nesocoteşti ceremonialul. I-au spus-o de cincisprezece ori. Trotta răspundea că şi tatăl lui, eroul de la Solferino, nesocotise ceremonialul. „Uite-aşa, cu mâna lui a înşfăcat pe Maiestatea Sa de umeri şi a trântit-o la pământ!", repeta prefectul. El, care nu putea să tolereze altora gesturi violente sau măcar de prisos fără o uşoară înfiorare, se ridica în picioare, îl apuca de umăr pe domnul căruia îi descria scena şi încerca s-o joace ca la faţa locului pentru a reda istorica salvare a vieţii împăratului. Şi nimeni nu zâmbea. Şi fiecare se străduia să găsească o modalitate de a eluda ceremonialul.

Intră într-o papetărie, cumpără o coală oficială de hârtie, o sticluţă cu cerneală şi o peniţă de oţel marca Vultur, singura cu care scria. Şi, cu mâna sprintenă, dar cu scriitura lui obişnuită care mai păstra cu stricteţe regulile caligrafice ale alfabetului gotic, compuse cererea reglementară către Maiestatea Sa Apostolică Imperială şi Regală şi nu se îndoia nicio clipă, adică nu-şi permitea să pună nicio clipă la îndoială că va fi rezolvată „favorabil". Ar fi fost în stare să-l trezească pe Montenuovo chiar şi în toiul nopţii. În cursul acelei zile, după concepţia domnului von Trotta, chestiunea fiului său devenise o problemă a eroului de la Solferino şi, prin aceasta, una a împăratului însuşi, până la un punct chiar a patriei.

De la plecarea din W., abia dacă îmbucase câte ceva. Arăta mai uscăţiv ca de obicei şi prietenului său, Hasselbrunner, îi făcea impresia uneia dintre acele păsări exotice din grădina

zoologică de la Schönbrunn, înfăţişând o tentativă a naturii de a reproduce înlăuntrul faunei ornitologice fizionomia Habsburgilor. Da, asemănarea prefectului cu Franz Joseph sărea în ochi tuturor acelora care-l văzuseră cândva pe împărat.

Domnii de la Viena nu erau nicidecum obişnuiţi cu un asemenea grad de perseverenţă ca acela pe care-l dovedea prefectul! Şi bătrânul domn von Trotta le apărea lor, obişnuiţi să rezolve probleme de stat mult mai grele cu o glumă uşoară ca fulgul, în cafenelele oraşului de reşedinţă, nu ca o personalitate a unei provincii geografice, ci a uneia istorice, depărtate, fantomă a istoriei patriei, sol întruchipat al conştiinţei patriotice. Permanenta înclinare spre vorbe de duh cu care întâmpinau toate semnele propriei lor prăbuşiri capitula timp de o oră şi numele de „Solferino" trezea în ei fiori şi respect, numele bătăliei care pentru întâia oară prevestise căderea monarhiei cezaro-crăieşti. Înfăţişarea şi vorbele acestui straniu prefect îi înfricoşau şi pe ei. Poate că simţeau de pe atunci suflul morţii care, cu câteva luni mai târziu, avea să-i cuprindă pe ei toţi, să-i înşface de grumaz! Şi simţeau în ceafă suflarea de gheaţă a morţii.

În totul, domnul von Trotta mai avea trei zile de răgaz. Şi izbuti în cuprinsul unei singure nopţi, în care nu dormi, nu mâncă şi nu bău, să înfrângă legea de fier şi de aur a ceremonialului.

Aşa precum numele eroului de la Solferino nu mai putea fi găsit în cărţile de istorie sau în cele de citire pentru uzul şcolilor primare şi medii austriece, tot astfel lipseşte din protocoalele lui Montenuovo numele fiului eroului de la Solferino. Afară de şambelan şi de recent decedatul servitor al lui Franz Joseph, niciun om pe lumea asta nu mai ştie că prefectul Franz baron von Trotta fusese într-o dimineaţă primit de împărat, şi anume cu puţin înainte de plecarea monarhului la Ischl.

Era o dimineaţă minunată. În tot timpul nopţii prefectul îşi probase mereu uniforma de paradă. Fereastra rămăsese deschisă. Fusese o noapte luminoasă, de vară. Din când în când, se apropia de fereastră. Auzea zvonurile oraşului adormit şi chemarea unui cocoş din vreo curte depărtată. Adulmeca suflul verii; vedea stelele pe un petic de cer nocturn şi, dedesubt, auzea pasul uniform al poliţistului de sector. Aştepta dimineaţa. Se ducea pentru a zecea oară la oglindă, aranja aripile cravatei albe peste colţurile gulerului scrobit, mai ştergea odată cu batista albă, de olandă, nasturii auriţi ai fracului, lustruia mânerul de aur al spadei, îşi peria încălţămintea, îşi pieptăna barbetele şi puţinele fire de păr de pe chelie, care păreau să se ridice mereu şi să se încreţească, mai dădea odată cu peria peste poalele fracului. Lua apoi bicornul în mână, se aşeza în faţa oglinzii şi repeta: „Maiestate, cer îndurare pentru fiul meu!” Vedea în oglindă cum i se mişcau barbetele în timp ce vorbea, i se părea că e un lucru necuviincios şi încerca să pronunţe fraza astfel încât barbetele să rămână nemişcate şi totuşi cuvintele să se audă clar. Nu resimţea niciun fel de oboseală. Se ducea mereu la fereastră, cum te apropii de un ţărm. Şi aştepta cu dor nespus dimineaţa, cum aştepţi o navă care te va aduce în patrie. Da, îi era dor de împărat.

Stătu la fereastră până ce raza cenuşie a zorilor începu a lumina cerul, luceafărul dimineţii apusese şi glasurile învălmăşite ale păsărelelor vesteau răsăritul soarelui. Apoi stinse luminile din cameră şi apăsă pe sonerie. Ceru să vină bărbierul. Îşi scoase fracul. Se aşeză. Se lăsă în voia bărbierului. „De două ori!”, porunci el tânărului ameţit de somn. „Şi cu perdaf!” Acum bărbia apăru vineţie între aripile argintii ale barbetelor. Piatra acră ustura, pudra răcorea gâtul.

I se fixase audienţa pentru orele opt şi treizeci. Îşi mai perie o dată fracul negru-verzui.

Apoi repetă în faţa oglinzii: „Maiestate, cer îndurare pentru fiul meu!” şi încuie apoi camera. Coborî treptele. Tot hotelul dormea.

Îşi puse mănuşile albe, le întinse pe degete, mângâie pielea lor moale, mai zăbovi o clipă în faţa oglinzii mari de pe palierul dintre etajul al doilea şi primul şi încercă să se vadă din profil. Coborî apoi prudent scara acoperită cu un preş roşu, abia atingând treptele cu vârful picioarelor. Prefectul răspândea în jur o demnitate argintie, miros de pudră şi de colonie şi izul înţepător al cremei de ghete.

Portarul se înclină adânc. În faţa uşii turnante aştepta trăsura cu doi cai. Prefectul scutură cu batista praful de pe pernele trăsurii şi se aşează.

— Schönbrunn! porunci.

În timpul întregului parcurs şezu ţeapăn în trăsură. Copitele cailor tropăiau voios pe pavajul proaspăt stropit, ucenicii brutarilor, în şorţuri albe, se opreau locului şi se uitau după trăsură ca la o paradă. Ca o secvenţă strălucită dintr-o paradă, domnul von Trotta zorea spre împărat.

Opri trăsura la o distanţă ce i se părea potrivită. Şi, cu mănuşile de un alb orbitor la dreapta şi la stânga fracului negru-verzui, punând cu grijă un picior înaintea celuilalt pentru a-şi feri de praful aleii ghetele lustruite, păşi pe drumul drept care ducea în sus, spre palatul Schönbrunn. Deasupra lui zburdau păsările dimineţii. Îl îmbăta mireasma liliacului şi a iasomiei. Ici şi colo îi cădea pe umăr câte o petală din florile albe ale castanilor. O înlătura cu două degete. Urcă încet treptele netede, strălucitoare în soarele dimineţii. Santinela prezentă arma, prefectul baron von Trotta intră în castel.

Aşteptă. Un funcţionar al mareşalatului îl examina atent, aşa cum cerea regula. Fracul, mănuşile, pantalonii, încălţămintea – totul era impecabil. Ar fi fost cu neputinţă să descoperi cel mai mic cusur în ţinuta domnului von Trotta.

Aşteptă. Aştepta în marea încăpere din faţa camerei de lucru a Maiestăţii Sale, prin ale cărei ferestre mari, în număr de şase, boltite şi încă ocrotite de storuri, dar larg deschise, pătrundea întreaga bogăţie a verii timpurii, toate dulcile miresme şi toate glasurile zburdalnice ale păsărelelor din Schönbrunn.

Prefectul părea să nu audă nimic. S-ar fi zis că nici nu-l observă pe domnul a cărui discretă îndatorire era să măsoare atent pe vizitatorii împăratului şi să le dea indicaţii privind eticheta. În faţa demnităţii argintii şi distante a prefectului, amuţi şi renunţă la atribuţia lui. De ambele părţi ale uşii înalte, albe, tivite cu aur, stăteau două santinele, doi coloşi, ca nişte statui neînsufleţite. Parchetul castaniu deschis, acoperit numai la mijloc de un covor purpuriu, reflecta neclar partea de jos a domnului von Trotta, pantalonii negri, vârful aurit al tecii spadei şi umbrele fluturătoare ale cozilor fracului.

Domnul von Trotta se ridică. Călca pe covor cu paşi sfioşi şi fără zgomot. Inima îi bătea cu putere. Dar sufletul îi era liniştit. La acea oră, cu cinci minute înainte de întâlnirea cu împăratul său, domnului von Trotta i se părea că umblase pe acolo ani de zile, ca şi când ar fi fost obişnuit să depună personal în fiece dimineaţă Maiestăţii Sale împăratului Franz Joseph Întâiul, raportul despre întâmplările zilei precedente din districtul moravian W. Întocmai ca la el acasă se simţea prefectul în palatul împăratului. Îl stânjenea cel mult gândul că ar fi fost poate nevoie să-şi mai treacă o dată degetele prin barbete şi că nu mai avea timp să-şi scoată în acest scop mănuşile. Niciun ministru al împăratului şi nici chiar şambelanul nu s-ar fi simţit mai la largul lor decât domnul von Trotta. Din timp în timp, vântul umfla perdelele galbene de soare din faţa înaltelor ferestre boltite şi un petic de verdeaţă văratică se ivea în raza vizuală a prefectului. Păsărelele

lărmuiau tot mai tare. Câteva muşte greoaie începură să bâzâie prematur crezând că sosise amiaza şi, treptat, căldura verii se făcea tot mai simţită.

Prefectul se opri în mijlocul vastei încăperi, cu bicornul la şoldul drept, cu mâna stângă orbitor de albă pe mânerul spadei, cu privirea aţintită spre uşa camerei în care se afla împăratul.

Stătu aşa vreo două minute. Prin ferestrele deschise vibrau dangătele aurii ale depărtatelor orologii din turnuri.

Deodată se deschiseră ambele canaturi ale uşii. Şi, cu capul drept, cu paşii grijulii, înăbuşiţi, dar fermi, prefectul înaintă. Făcu o plecăciune adâncă şi zăbovi astfel câteva secunde, cu privirea spre parchet şi fără a se gândi la nimic. Când îşi îndreptă trupul, uşa se închise în urma sa. În faţa lui, la masa de scris, stătea împăratul Franz Joseph şi prefectul avea impresia că dincolo de masă stă fratele lui mai mare. Da, barbetele lui Franz Joseph erau ceva mai gălbui, mai ales în jurul gurii, dar altminteri tot atât de albe ca şi cele ale domnului von Trotta. Împăratul era în uniformă de general şi domnul von Trotta în uniformă de prefect. Aduceau cu doi fraţi, dintre care unul ajunsese împărat, iar celălalt prefect. Foarte omenesc – ca toată această audienţă, niciodată consemnată în protocoale, a domnului von Trotta la împărat – fu gestul pe care Franz Joseph îl făcu în acea clipă. Temându-se că i s-ar putea ivi un strop în vârful nasului, scoase din buzunarul pantalonilor batista şi şi-o trecu peste mustaţă. Aruncă apoi o privire peste hârtiile de pe birou. Aha, Trotta! gândi el. Cu o zi înainte, ceruse explicaţii cu privire la această neprevăzută audienţă, dar nu ascultase destul de atent. De luni de zile aceşti Trotta nu mai încetează să-l plictisească. Îşi aduse aminte că la manevre stătuse de vorbă cu cel mai tânăr vlăstar al acestei familii. Era un sublocotenent, un sublocotenent neobişnuit de palid. Ăsta cu siguranţă că e tatăl lui.

Şi iată că împăratul iar a uitat cine i-a salvat viaţa în bătălia de la Solferino: bunicul sau tatăl sublocotenentului? Se făcuse oare eroul de la Solferino, aşa, deodată, prefect? Sau o fi chiar fiul eroului de la Solferino? Şi se sprijini cu mâinile de birou.

— Ei, dragul meu Trotta? întrebă împăratul, căci era de imperiala lui datorie să ştie în chip uluitor numele tuturor vizitatorilor.

— Maiestate! rosti prefectul şi se înclină încă o dată adânc. Cer îndurare pentru fiul meu.

— Ce fel de fiu ai? întrebă împăratul pentru a câştiga timp şi a nu arăta că nu era la curent cu istoria familiei Trotta.

— Fiul meu e sublocotenent de vânători în B., răspunse domnul von Trotta.

— Aha, aha! făcu împăratul. E tânărul pe care l-am văzut la ultimele manevre! Un om de treabă!

Şi cum ideile i se cam încurcau, urmă:

— Aproape că mi-a salvat viaţa. Sau dumneata ai fost acela?

— Maiestate! Era tatăl meu, eroul de la Solferino! observă prefectul în timp ce se mai înclină o dată.

— Câţi ani are acum? întrebă împăratul. Bătălia de la Solferino! Nu e acela din cartea de citire?

— Ba da, Maiestate! confirmă prefectul.

Şi împăratul îşi aminti subit de audienţa acelui bizar căpitan. Şi, ca şi atunci, când straniul căpitan venise la el, Franz Joseph părăsi şi de astă dată masa de scris şi, făcând câţiva paşi spre vizitator, zise:

— Dar vino mai aproape.

Prefectul se apropie. Împăratul întinse mâna lui slabă şi tremurătoare, o mână de unchiaş cu vinişoare albastre şi noduri la încheieturile degetelor. Prefectul apucă mâna împăratului şi se aplecă asupra ei. Voia s-o sărute. Nu ştia dacă poate îndrăzni s-o reţină sau să-şi lase propria-i

mână în cea a împăratului în aşa fel încât să-i dea posibilitatea să şi-o retragă în orice moment.

— Maiestate! spuse pentru a treia oară prefectul. Cer îndurare pentru fiul meu.

Erau ca doi fraţi. Dacă un străin i-ar fi văzut în acea clipă, ar fi fost gata să-i ia drept fraţi. Barbetele albe, umerii înguşti şi căzuţi, înălţimea egală trezeau în amândoi impresia că stau în faţa propriei lor imagini zărite într-o oglindă şi unul credea că se transformase în prefect, iar celălalt că se transformase în împărat.

La stânga împăratului şi la dreapta domnului von Trotta stăteau deschise cele două ferestre ale camerei, acoperite şi ele de draperiile galbene de soare.

— Frumoasă vreme azi! zise deodată Franz Joseph.

— Foarte frumoasă vreme azi! întări prefectul.

Şi în timp ce împăratul arăta cu mâna stângă spre fereastră, prefectul o întinsese pe cea dreaptă în aceeaşi direcţie. Şi împăratului i se păru că stă în faţa propriei sale imagini, zărite într-o oglindă.

Împăratului îi veni brusc în minte că mai avea multe de aranjat înainte de a pleca la Ischl. Şi zise:

— E în regulă! Totul se rezolvă! Dar ce ispravă a făcut? Datorii? Se rezolvă! Salută-l pe *papá* al dumitale!

— Tata e mort, maiestate! zise prefectul.

— Aşa, mort! se dumiri împăratul. Păcat, păcat!

Şi se pierdu în amintiri legate de bătălia de la Solferino. Apoi se întoarse la masa de lucru, se aşeză, apăsă pe butonul soneriei şi nici nu-l mai văzu pe domnul von Trotta cum ieşea, cu capul plecat, cu mânerul spadei în stânga, cu bicornul la şoldul drept.

Zarva matinală a păsărelelor umplea întreaga încăpere. Cu toată preţuirea pe care o avea pentru păsărele, ca pentru un soi de făpturi favorizate de

Dumnezeu, în fundul inimii sale Franz Joseph nutrea şi un anumit simţământ de neîncredere faţă de ele, asemănător aceluia ce-l ai uneori pentru artişti. Şi, după experienţa acumulată de el în ultimii ani, păsărelele ciripitoare fuseseră mereu cauza micilor lui lapsusuri de memorie. De aceea notă repede pe hârtie: „Afacerea Trotta”.

Apoi aşteptă vizita zilnică a mareşalului Curţii. Bătea ora nouă. Acum sosea.

Capitolul XIX

Nenorocita afacere în care fusese implicat sublocotenentul Trotta fu cu grijă înmormântată sub tăcere. Maiorul Zoglauer se mărgini să spună:

— Din ordinul celui mai înalt for, cazul este clasat. Domnul tatăl dumitale a trimis banii. Mai mult nu am a spune.

După aceasta, Trotta îi scrise părintelui său. Îl informă că, prin intervenţia celui mai înalt for, primejdia care-i ameninţa onoarea fusese înlăturată. Cerea iertare pentru nesocotinţa de a fi tăcut atâta vreme şi de a nu fi răspuns scrisorilor prefectului.

Era impresionat şi înduioşat. Încercă să-şi exprime într-un fel sentimentul. Dar în vocabularul lui restrâns nu se găseau termeni pentru căinţă, mâhnire şi dor. Îi era prea greu.

După ce semnă scrisoarea, îi veni în minte o frază: „Mă gândesc să cer în curând un concediu şi să vin să-ţi cer şi prin viu grai iertare”. Din motive formale, această inspirată frază nu putea fi plasată ca un post-scriptum, aşa că se apucă să scrie totul de la început.

Termină după o oră. Rescrisă, aspectul exterior al scrisorii nu avu decât de câştigat. I se păru în felul acesta că totul e în ordine şi că toată acea chestiune dezgustătoare e definitiv închisă.

Se minuna el singur de „fenomenalul lui noroc”. Nepotul eroului de la Solferino se putea bizui în orice situaţie pe bătrânul împărat. Nu mai puţin îmbucurător era faptul dovedit că tatăl lui avea bani. După ce pericolul de a fi scos din armată fusese înlăturat, o putea eventual părăsi din proprie iniţiativă, ca să locuiască la Viena în

preajma doamnei Taussig, să intre în serviciul statului şi să umble în civil.

Nu mai plecase de mult la Viena. Nu mai primise nicio veste de la Wally. Îi era dor de ea. Când mai bea câte un „nouăzeci de grade” i se făcea şi mai tare dor de ea, dar acum intrase în acea binefăcătoare fază a dorului care-ţi îngăduie să plângi câte puţin. În ultimul timp, lacrimile îi atârnau mereu, gata să pice.

Sublocotenentul aruncă o ultimă privire satisfăcută scrisorii, operă a mâinilor lui, o băgă în plic şi, binedispus, scrise adresa. Drept răsplată, îşi comandă o porţie dublă de rachiu.

Băutura i-o aduse însuşi Brodnitzer, care zise:

— Kapturak a plecat!

O zi norocoasă, fără nicio îndoială! Omuleţul care oricând putea aminti sublocotenentului una dintre cele mai penibile clipe din viaţa lui fusese de asemenea înlăturat.

— De ce?

— L-au expulzat, pur şi simplu!

Da! Aşadar atât de departe se întindea braţul lui Franz Joseph, bătrânul care se întreţinuse cu Trotta, în timp ce un strop atârna de vârful nasului imperial! Atât de departe se întindea deci şi amintirea eroului de la Solferino!

La o săptămână de la audienţa prefectului la împărat, Kapturak fusese expediat. După ce autorităţile politice au primit indicaţii din loc înalt, au închis şi localul de joc al lui Brodnitzer. De căpitanul Jedliček nu se mai vorbea. Se cufundase în acea enigmatică uitare tacită din care te poţi tot atât de greu întoarce ca şi de pe lumea cealaltă. Dispăruse în închisorile militare de prevenţie ale vechii Monarhii, în celulele de plumb ale Austriei. Dacă ofiţerilor le venea întâmplător în minte numele lui, îl alungau; cei mai mulţi reuşeau s-o facă mulţumită predispoziţiei lor înnăscute de a uita totul.

Venise un alt căpitan, pe nume Lorenz: un bărbat corpolent, scund, blajin, cu o nestăvilită înclinare spre neglijenţă în serviciu şi în ţinută, oricând gata să-şi scoată vestonul, deşi era interzis, şi să joace o partidă de biliard. Îşi expunea cu acest prilej mânecile scurte ale cămăşii, uneori cârpite şi puţin transpirate. Era tată a trei copii şi soţul unei femei amărâte.

Se acomodase repede şi camarazii se obişnuiseră curând cu el. Copiii se asemănau între ei ca gemenii şi intrau în cafenea câteşitrei odată să-l ia pe căpitan acasă.

Diversele „privighetori" dansatoare din Olmütz, Hernals şi Mariahilf dispăruseră treptat. Muzica nu mai cânta în cafenea decât de două ori pe săptămână. Dar acum îi lipsea verva şi temperamentul de odinioară şi, din lipsă de dansatoare, capela devenise clasică şi părea mai curând să plângă după vremea de altădată decât s-o cânte.

Ofiţerii începeau să se plictisească din nou, când nu se puneau pe băutură. Din când în când întreceau măsura, deveneau melancolici şi fiecare se compătimea din inimă pe sine însuşi.

Vara era înăbuşitoare. La câmp, în timpul instrucţiei, luau înainte de amiază de două ori repaus. Armele şi trupa transpirau. Din trâmbiţele gorniştilor sunetele ieşeau surde şi se loveau, descurajate, de aerul greu. Un văl de ceaţă acoperea uniform cerul, un strat subţire de plumb argintiu. Se aşternea şi peste mlaştini şi înăbuşea până şi larma mereu însufleţită a broaştelor. Sălciile stăteau în nemişcare. Toată lumea dorea o adiere. Dar toate vânturile dormeau.

Chojnicki nu se întorsese încă în anul acela. Erau cu toţii supăraţi pe dânsul ca şi când ar fi fost un animator ce-şi călcase angajamentul de a oferi armatei în fiecare vară turnee teatrale.

Pentru ca viaţa din acea oropsită garnizoană să mai capete cât de cât o nouă strălucire, căpitanul

de dragoni, contele Zschoch, avu geniala idee de a organiza o mare serbare câmpenească. Genială era ideea întrucât serbarea putea ţine loc de repetiţie generală în vederea marii aniversări a centenarului regimentului. O sută de ani de la înfiinţarea regimentului de dragoni se împlineau abia peste un an, dar s-ar fi zis că nici cei nouăzeci şi nouă de ani trecuţi nu se puteau resemna să rămână nesărbătoriţi. Toată lumea era de acord că ideea e genială. O afirma până şi colonelul Festetics şi îşi băgase chiar în cap că el singur şi cel dintâi o calificase ca atare. Începuse de câteva săptămâni chiar el pregătirile pentru marea festivitate a centenarului. Zilnic, în orele libere, dicta în cancelaria regimentului respectuoasa invitaţie ce urma să fie trimisă abia după şase luni către patronul regimentului, un prinţişor din Germania, din păcate descendent al unei linii colaterale, cam trecute cu vederea. Numai redactarea acestei curtenitoare scrisori absorbea activitatea a doi oameni: colonelul Festetics şi căpitanul Zschoch. Uneori angajau chiar controverse violente în probleme stilistice. Aşa, de pildă, colonelul considera permisă formula „şi regimentul îşi îngăduie preasupus”, pe când căpitanul era de părere că acel „şi” era greşit plasat şi că „preasupus” nu e tocmai indicat. Hotărâseră să redacteze în fiecare zi două fraze. Ceea ce şi reuşeau. Dictau pe rând câte unui furier, căpitanul unui caporal, colonelul unui sergent. Apoi confruntau frazele. Fiecare îl lăuda peste măsură pe celălalt. După care colonelul închidea conceptele în marea casă de fier a regimentului, a cărei cheie o avea numai el. Punea schiţele alături de celelalte planuri elaborate cu privire la marea paradă şi la întrecerile din rândurile ofiţerilor şi ale trupei. Toate acestei planuri erau păstrate laolaltă cu plicurile mari, sigilate, îngrijorătoare cuprinzând ordinele secrete pentru caz de mobilizare.

Aşadar, după ce căpitanul Zschoch îşi făcuse publică geniala idee, întrerupseră redactarea scrisorii către prinţ şi se porniră să lanseze invitaţii asemănătoare în cele patru colţuri ale lumii. Erau texte concise, care nu reclamau multe eforturi literare şi puteau fi redactate în câteva zile. Existau doar unele divergenţe de păreri cu privire la rangul invitaţilor. Căci, în opoziţie cu colonelul Festetics, contele Zschoch era de părere că invitaţiile trebuie trimise succesiv, în primul rând celor mai suspuşi şi apoi persoanelor mai puţin importante. „Toate în acelaşi timp!" stărui colonelul. „Îţi ordon!" Şi, cu toate că Festetics aparţinea celei mai bune familii maghiare, contele Zschoch se credea îndreptăţit să tragă din acest ordin concluzia că superiorul său are în sânge înclinări democratice. Strâmbă din nas şi expedie toate invitaţiile în acelaşi timp.

Trimiseră după şeful biroului mobilizării. În mâinile lui se aflau toate adresele ofiţerilor de rezervă şi ale celor pensionaţi. Fură invitaţi cu toţii. La fel şi membrii familiilor şi prietenii ofiţerilor de dragoni... Tuturor acestora li se făcuse cunoscut că e vorba de o repetiţie generală în vederea aniversării centenarului. Li se dădea prin urmare a înţelege că vor avea ocazia să-l întâlnească pe patronul regimentului, acel prinţ german, din păcate descendent dintr-o linie colaterală şi, în orice caz, de puţină importanţă. Unii invitaţi erau chiar de obârşie mai veche decât patronul regimentului. Puneau totuşi preţ pe relaţiile cu prinţul eliberat de sub autoritatea imperială germană.

Deoarece totul urma să fie o „serbare estivală", hotărâră să se folosească de crângul contelui Chojnicki. „Crângul" se deosebea de pădurile lui Chojnicki prin aceea că părea de însăşi natura, cât şi de proprietarul lui, destinat unor astfel de serbări. Era o pădurice tânără. Alcătuită din copăcei mici şi veseli de molid, oferea răcoare şi umbră, drumuri netede şi câteva luminişuri care,

în chip evident, erau numai bune pentru instalarea acolo a unor estrade de dans.

Închiriară deci crângul. Cu acest prilej, regretară din nou absenţa lui Chojnicki. Îl invitară totuşi, în speranţa că nu va putea rezista ispitei de a lua parte la serbarea regimentului de dragoni şi va fi chiar gata „să aducă cu sine câteva persoane şarmante”, cum se exprimase Festetics.

Invitară familiile Hulin şi Kinsky, Podstatzki şi Schönborn, familiile Albert Tassilo Larisch, Kirchberg, Weissenhorn, Babenhausen, Sennyi, Benkyö, Zuscher şi Dietrichstein. Fiecare dintre aceste familii avea anumite legături cu regimentul de dragoni.

Când căpitanul Zschoch mai trecu o dată în revistă lista invitaţilor, exclamă: „Mii de tunete, de sfinţi şi de dumnezei!” Şi repetă de câteva ori această originală observaţie.

Era neplăcut, dar inevitabil ca ofiţerii de rând ai batalionului de vânători să fie invitaţi şi ei. Îi băgăm noi mai la fund! îşi zicea colonelul Festetics. La fel gândea şi căpitanul Zschoch. În timp ce unul dicta caporalului şi celălalt sergentului invitaţiile pentru ofiţerii batalionului de vânători, se priveau amândoi cu ochi fioroşi. Şi fiecare dintre ei îl făcea pe celălalt răspunzător de obligaţia invitării batalionului de vânători. Se luminară la faţă când văzură numele baronului von Trotta und Sipolje.

— Bătălia de la Solferino! zise colonelul în treacăt.

— Aha! făcu Zschoch.

Era convins că bătălia avusese loc încă în secolul al şaisprezecelea.

Toţi furierii regimentului împleteau ghirlande din hârtie verde şi roşie. Ordonanţele ofiţerilor se căţărau pe trunchiurile subţiri ale molizilor din crâng şi întindeau sârme de la un capăt la altul. De trei ori pe săptămână dragonii nu ieşeau la câmp. Făceau „şcoală” la cazarmă. Erau instruiţi în arta

de a se purta cu distinşii oaspeţi. Jumătate din escadron fusese provizoriu repartizat la bucătărie. Acolo îi învăţau pe ţărani să cureţe tingirile, să ducă tava, să ţină paharele de vin şi să învârtească frigarea. Colonelul Festetics făcea zilnic dimineaţa inspecţii severe în bucătărie, în pivniţă şi la popotă. Se procuraseră mănuşi albe, de aţă, pentru fiecare om de trupă ameninţat de cea mai slabă perspectivă de a veni în atingere cu oaspeţii.

În fiecare dimineaţă, dragonii cărora toana vagmistrului le acordase această penibilă favoare trebuiau să se înfăţişeze colonelului, cu mâinile întinse înmănuşate în alb şi cu degetele răsfirate. Festetics verifica dacă mănuşile sunt curate, dacă vin bine şi cusăturile ţin. Era exuberant, animat de o însorită bucurie lăuntrică. Îşi admira propria-i energie, solicitând şi admiraţia celorlalţi. Desfăşura o fantezie neobosită. Fiecare zi îi dăruia cel puţin zece idei noi, pe câtă vreme înainte o scotea destul de bine la capăt cu una singură pe săptămână. Şi ideile se refereau nu numai la serbare, ci şi la marile probleme ale vieţii, ca de pildă regulamentul de instrucţie, ţinuta şi chiar tactica de luptă. În acele zile colonelului Festetics îi era limpede că, vorbind pe şleau, ar putea fi general.

Acum sârmele erau întinse de la un copăcel la altul şi urma să se atârne de ele ghirlandele. Le agăţaseră doar de probă. Colonelul le inspecta. Se impunea fără discuţie necesitatea de a se monta şi lampioane. Cum însă, cu toată ceaţa şi zăpuşeala, nu mai plouase de mult, te puteai aştepta în orice moment să izbucnească o furtună. Colonelul hotărî deci să se instaleze în crâng un post de pază cu sarcina de a demonta lampioanele şi ghirlandele la cel mai mic indiciu de furtună.

— Să scoatem şi sârmele? îl întrebă prevăzător pe căpitan, conştient de faptul că oamenii mari şi importanţi primesc cu plăcere sfatul subordonaţilor.

— Sârmelor nu li se-ntâmplă nimic! hotărî căpitanul.

Aşa că rămaseră prinse de copaci.

Furtunile aşteptate nu veniră. Zăpuşeala stăruia şi aerul continua să fie apăsător. În schimb, din unele refuzuri ale invitaţilor de a participa la serbare aflară că în duminica serbării va avea loc balul unui cunoscut club aristocratic din Viena. Unii invitaţi şovăiau între curiozitatea de a afla toate noutăţile din înalta societate (ceea ce numai la balul clubului era cu putinţă) şi plăcerea aventuroasă de a vizita acea graniţă aproape legendară. Exoticul li se părea tot atât de seducător cât şi bârfa, ca şi prilejul de a surprinde o părere bună sau rea despre cineva, de a solicita o protecţie în favoarea altuia sau de a obţine o favoare de care ai chiar tu nevoie. Unii promiteau că totuşi vor telegrafia în ultimul moment dacă vin. Aceste comunicări şi perspectiva unor răspunsuri telegrafice nimiciseră aproape cu totul certitudinea pe care colonelul Festetics se bizuise în ultimele zile. „E o nenorocire!”, zicea el. „E o nenorocire!” repeta căpitanul. Şi erau tot mai deprimaţi.

Câte camere să se rezerve? O sută sau numai cincizeci? Şi unde? La hotel? În casa Chojnicki? Din păcate, contele nu era acolo şi nici măcar nu răspunsese invitaţiei.

— E perfid Chojnicki ăsta! N-am avut niciodată încredere în el! declară căpitanul.

— Ai perfectă dreptate! confirmă colonelul.

În clipa aceea ordonanţa bătu la uşă anunţându-l pe Chojnicki.

— Straşnic tip! exclamară amândoi deodată.

Fu o revedere cordială. În sinea lui, colonelul îşi mărturisea că geniul nu-l mai ajută şi că avea nevoie de sprijin. Căpitanul Zschoch vedea şi el că geniul îl părăsise. Îl îmbrăţişară pe rând pe nou-venit, fiecare de câte trei ori. Fiecare aştepta nerăbdător ca celălalt să termine îmbrăţişarea pentru a-i lua locul. Apoi comandară rachiu.

Toate grijile care îi apăsau se transformară pe loc în tot atâtea idei nesăbuite şi plăcute. Dacă bunăoară Chojnicki spunea: „Atunci să rezervăm o sută de camere şi dacă cincizeci rămân goale, n-ai ce-i face!”, amândoi exclamau într-un glas: „Genial!” Şi se porneau din nou pe îmbrăţişări fierbinţi, strângându-l pe conte la piept.

În săptămâna dinaintea serbării nu plouase. Toate ghirlandele şi lampioanele rămaseră agăţate la locul lor. Câteodată sergentul şi cei patru soldaţi care stăteau ca o gardă de pază la marginea crângului, cu ochii la pândă spre apus, în direcţia duşmanului ceresc, se speriau la auzul câte unui bubuit surd, ecou al vreunui tunet îndepărtat. Uneori, către seară, scăpăra câte-o fulgerare pală prin ceaţa galben-albăstruie care se îndesa în zare pentru a face soarelui roşu culcuş la asfinţit. Departe, într-o altă lume, furtunile poate că se dezlănţuiau. În crângul acela mut însă pârâia de uscături şi de scoarţele scorojite ale molizilor. Lânced şi somnoros piuiau păsărelele. Pământul moale şi nisipos dogorea printre trunchiurile copacilor. Furtuna nu venea. Ghirlandele rămâneau atârnate de sârme.

Vineri sosiră primii oaspeţi. Se anunţaseră prin telegrame. Ofiţerul de serviciu îi aducea de la gară. În ambele cazărmi agitaţia creştea cu fiecare ceas. În cafeneaua lui Brodnitzer cavalerişţii şi infanteriştii ţineau consfătuiri fără niciun rost, doar cu scopul de a mări şi mai mult neastâmpărul. Nu-i era nimănui cu putinţă să stea singur. Nerăbdarea îi mâna pe unii spre alţii. Şuşoteau, ştiau tot felul de secrete nemaipomenite pe care le tăinuiseră ani de-a rândul, le împărtăşeau fără rezerve şi-şi arătau reciproc afecţiune. Transpirau în unanimitate, într-o aşteptare în comun. Serbarea, ca un munte enorm şi solemn, le acoperea orizontul. Erau cu toţii convinşi că nu era doar un divertisment şi că festivitatea însemna o totală schimbare în viaţa lor.

În ultimele clipe, începură să se teamă de ceea ce iniţiaseră. Serbarea se arăta când promiţătoare, când ameninţătoare. Ba le întuneca, ba le lumina cerul. Ordonau mereu să li se perie şi să li se calce uniformele de gală. Nici măcar căpitanul Lorenz nu cuteza să joace în acele zile partidele lui de biliard. Tihna plăcută în care spera să-şi petreacă restul vieţii de militar fusese tulburată. Îşi contempla cu priviri sceptice vestonul de paradă şi semăna cu o mârţoagă trupeşă care stătuse ani de zile în umbra răcoroasă a grajdului şi se pomeneşte pe neaşteptate silită să ia parte la o cursă de trap.

Sosi, în sfârşit, şi duminica. Erau în total cincizeci şi patru de oaspeţi. „Mii de tunete, de sfinţi şi de dumnezei!”, repeta mereu contele Zschoch. Ştia, ce e drept, cărui regiment aparţine, dar la vederea celor cincizeci şi patru de nume sonore de pe lista invitaţilor, i se părea că nu fusese niciodată îndeajuns de mândru de regimentul lui.

Serbarea începu la unu după-amiază cu o paradă de o oră pe câmpul de instrucţie. Ceruseră două orchestre militare de la nişte garnizoane mai mari; cântau în două pavilioane de scânduri, rotunde şi descoperite, instalate în mica dumbravă. Doamnele luaseră loc în furgonete ocrotite de prelate; purtau rochii de vară ajustate pe corsete ţepene şi pălării mari cât roata carului pe care stăteau cuibărite păsările împăiate. Deşi era tare cald, doamnele surâdeau, fiecare ca o boare proaspătă. Surâdeau cu buzele, cu ochii, cu sânii prizonieri în rochiile parfumate şi strânse pe corp, cu mănuşi de dantelă ajurată, lungi până la coate, în mână cu batistuţe minuscule cu care din când în când îşi tamponau nasul – uşor, ca nu cumva să destrame dantela. Vindeau bomboane, şampanie şi lozuri pentru roata norocului mânuită de însuşi şeful biroului mobilizării, şi săculeţe colorate pline de confetti cu care erau şi ele presărate şi pe care

încercau să le scuture suflând cu buzele ţuguiate în chip hazliu. Nu lipseau nici serpentinele. Se încolăceau pe gât şi pe picioare, atârnau în crengile copacilor şi transformau dintr-odată brazii naturali în arbori artificiali. Căci erau mai dese şi mai convingătoare decât verdele naturii.

Deasupra crângului se adunaseră între timp pe cer mult-aşteptaţii nori. Tunetul se apropia din ce în ce, dar muzica militară îl acoperea.

Când, peste corturi, furgoane, confetti şi dans, seara coborî, lampioanele fură aprinse şi nimeni nu observă că erau tot mai tare clătinate de palele vântului, mai mult decât se cuvenea pentru nişte lampioane festive. Fulgerele ce luminau tot mai puternic cerul nu se puteau nici pe departe compara cu artificiile pe care oamenii din trupă le făceau să explodeze în adâncul crângului. Şi fiecare căuta să se convingă pe sine că fulgerele întâmplător observate nu erau decât nişte rachete neizbutite.

— Vine furtuna! zise deodată cineva.

Şi zvonul despre furtună începu să se răspândească prin toată pădurea.

Se pregătiră deci de plecare şi se îndreptară cu toţii, unii pe jos, alţii călări sau cu trăsurile, spre casa Chojnicki.

Toate ferestrele erau larg deschise. Flăcările lumânărilor îşi revărsau în evantai razele lor pâlpâitoare asupra aleii largi, aureau pământul şi copacii, împrumutând frunzelor un luciu metalic.

Era încă devreme, dar se lăsase întuneric din cauza noianului de nori sosiţi din toate părţile cerului şi învălmăşiţi într-un singur tot înaintea porţii de intrare la castel, pe aleea încăpătoare şi pe ovalul prunduit din fata clădirii, se adunau acum caii, trăsurile, oaspeţii, femeile cu rochii în culori vii şi ofiţerii în uniforme multicolore. Caii de călărie ţinuţi de dârlogi de către soldaţi şi telegarii struniţi cu greu de vizitii deveneau nerăbdători, vântul trecea ca un pieptene electric peste părul lor

lucios, animalele nechezau înfricoşate, dornice să se vadă la adăpost în grajd şi scurmau pietrişul cu copite tremurânde.

Agitaţia naturii şi a cailor părea să se transmită până şi oamenilor. Exclamaţiile, care până nu demult însoţeau jocul cu mingea, se stinseră. Se uitau cu toţii cam neliniştiţi la uşi şi la ferestre.

Uşa cea mare, cu două canaturi, se deschise larg şi lumea începu să se apropie în grupuri. Fie că îi preocupa peste măsură creşterea tot mai evidentă a furtunii care, deşi nu neobişnuită, nelinişteşte totdeauna pe oameni, fie că îi distrăgeau sunetele învălmăşite ale celor două fanfare militare care, în casă, îşi acordau instrumentele, nimeni nu auzi galopul precipitat al ostaşului care se apropie de castel, opri calul cu o mişcare bruscă şi – în ţinută de serviciu, cu coif sclipitor, carabină în spate şi cartuşieră la centiron, luminat de fulgere albe şi întunecat de nori violeţi – nu se deosebea prea mult de un sol de război dintr-o piesă de teatru. Dragonul descălecă şi întrebă de colonelul Festetics. I se spuse că e înăuntru.

După o clipă, colonelul se ivi afară, luă o scrisoare din mâna soldatului şi reintră în casă. Se opri în holul rotund, unde nu era lumină. Un fecior apăru în spatele lui, cu un sfeşnic în mână. Colonelul desfăcu plicul. Servitorul, deşi educat din fragedă tinereţe în marea artă a valeţilor stilaţi, nu-şi putu reţine un tremur subit al mâinii. Flacăra lumânării se porni să pâlpâie mai tare. Fără să fi încercat în vreun fel să citească peste umărul colonelului, textul mesajului căzu în raza vizuală a ochilor săi bine-crescuţi şi putu desluşi o singură frază alcătuită din cuvinte scrise citeţ cu litere neobişnuit de mari, cu creion chimic albastru. Tot aşa cum i-ar fi fost cu neputinţă să nu simtă chiar cu ochii închişi scăpărarea unuia dintre fulgerele care se încrucişau atunci din toate ungherele

cerului, i-ar fi fost la fel de imposibil să-şi ia ochii de la înspăimântătorul scris cu litere mari, albastre: „Zvon despre asasinarea la Sarajevo a moştenitorului tronului”, spuneau acele litere.

Cuvintele, fără spaţii între ele, loviră dintr-odată conştiinţa colonelului şi ochii valetului din spate. Colonelul scăpă plicul din mână. Servitorul, cu sfeşnicul în mâna stângă, se aplecă să-l ridice cu dreapta. Când se îndreptă din şale, ochii li se întâlniră. Feciorul se dădu un pas înapoi. Ţinea sfeşnicul şi plicul cu mâinile tremurânde. Raza lumânării pâlpâia pe chipul colonelului, întunecându-l şi luminându-l alternativ. Faţa lui Festetics, de obicei îmbujorată, împodobită cu o mustaţă mare, blondă-cenuşie, apărea când vânătă, când albă ca varul. Buzele îi tremurau puţin şi mustaţa îi zvâcnea.

În afară de colonel şi de valet, nu mai era nimeni în hol. Din interiorul casei se auzeau acum înăbuşit primele valsuri ale ambelor muzici militare, zăngănit de pahare şi murmur de voci. Prin uşa dinspre ieşire se zărea reflexul fulgerelor depărtate şi se auzea ecoul slab al tunetelor.

Colonelul se uită la valet, apoi îl întrebă:

— Ai citit?

— Da, domnule colonel!

— Să nu sufli un cuvânt! îi ordonă colonelul şi duse arătătorul la buze.

Apoi se depărtă. Se clătină puţin. Poate că, în pâlpâirea lumânării, mersul lui doar părea nesigur.

Servitorul, curios şi agitat atât prin recomandaţia de a tăcea, cât şi prin sângeroasa ştire ce, fără voia lui, o aflase, aşteptă ca unul din colegi să preia serviciul şi sfeşnicul şi se duse apoi prin încăperi pentru a mai afla noutăţi. Deşi avea experienţa şi cumpătarea unui bărbat în puterea vârstei, nu se simţea în apele lui în holul luminat sărăcăcios de puţinele lumânări şi care, după fiece fulger puternic, alb-albăstrui, recădea într-o beznă neagră şi mai adâncă. Valuri grele de aer încărcat

pluteau prin încăpere. Furtuna zăbovea. Valetul făcea o legătură supranaturală între furtuna pe cale de a se dezlănţui şi vestea aceea înspăimântătoare. Se gândea că sosise în sfârşit ora când stihiile necunoscute al lumii urmează să se manifeste precis şi necruţător. Ţinând sfeşnicul în mâna stângă, făcu semnul crucii cu dreapta.

În clipa aceea apăru Chojnicki, se uită mirat la fecior şi-l întrebă dacă nu cumva se teme de furtună. Valetul răspunse că n-ar fi numai furtuna. Căci, deşi făgăduise să tacă, îi era cu neputinţă să poarte singur povara secretului.

— Ce-ar mai putea fi? întrebă Chojnicki.

— Domnul colonel Festetics a primit o ştire înfiorătoare, îl informă valetul.

Şi-i repetă conţinutul.

Chojnicki îi porunci să tragă mai întâi perdelele la ferestre, deşi erau închise din cauza furtunii, şi apoi să i se pregătească trăsura. Voia să se ducă în oraş.

În timp ce se înhămau caii, sosi o droşcă udă de ploaie, cu poclitul ridicat: se vedea că vine dintr-o regiune unde furtuna se dezlănţuise. Din birjă coborî cu o servietă sub braţ acel sprinten comisar districtual care dizolvase întrunirea muncitorilor grevişti de la fabrica de prelucrat părul pentru perii.

Comunică mai întâi că în orăşel plouă, ca şi cum ar fi venit anume în acest scop. Îl informă apoi pe Chojnicki că, după câte se pare, moştenitorul tronului monarhiei austro-ungare a fost împuşcat la Sarajevo. Călătorii coborâţi din tren cu trei ore înainte răspândiseră primii această ştire. După aceea, sosise de la Rezidenţă o telegramă cifrată confuză. Se vede că, din cauza furtunii, comunicaţia telegrafică era deranjată şi o contratelegramă prin care se cereau lămuriri rămăsese până acum fără răspuns. În plus, fiind duminică, personalul de serviciu era redus.

Agitaţia în oraş şi chiar la sate creşte mereu şi, în ciuda vremii rele, oamenii umplu străzile.

În timp ce comisarul relata grăbit şi în şoaptă toate aceste ştiri, se auzeau din saloane paşii târşâiţi ai dansatorilor, clinchetul cristalin al paharelor şi, din când în când, râsetele zgomotoase ale bărbaţilor.

Chojnicki hotărî să convoace într-o cameră izolată în primul rând pe câţiva dintre invitaţi socotiţi de el mai competenţi, mai prevăzători şi mai treji. Folosind tot soiul de pretexte, îi aduse unul câte unul în încăperea pe care o alesese, îl prezentă pe comisarul districtual şi îi informă de cele întâmplate.

Printre cei iniţiaţi se afla colonelul regimentului de dragoni, maiorul batalionului de vânători, fiecare cu adjutantul lui, câţiva dintre purtătorii de nume ilustre şi, dintre ofiţerii batalionului de vânători, sublocotenentul Trotta.

Camera în care se aflau avea prea puţine scaune, astfel că unii trebuiră să rămână în picioare sprijinindu-se de pereţi, în timp ce alţii, nepăsători sau exuberanţi înainte de a afla despre ce e vorba, se aşezară turceşte pe covor. Dar se observă curând că rămaseră în aceeaşi poziţie şi după ce aflară totul. Pe unii poate că îi paralizase spaima, alţii erau de-a dreptul băuţi. O a treia categorie, însă, se compunea din persoane nepăsătoare din fire faţă de orice eveniment de pe lume şi, s-ar putea spune, inerţi dintr-o distincţie înnăscută, părându-li-se sub demnitatea lor să se lase incomodaţi numai din pricina unei catastrofe. Câţiva dintre ei nici măcar nu-şi scuturaseră de pe umeri, grumaji şi din păr resturile de serpentine şi micile rotocoale de confetti. Şi aceste ridicole podoabe măreau parcă şi mai mult spaima pe care o stârnise evenimentul.

În mica încăpere se făcuse de câteva minute cald.

— Să deschidem o fereastră! propuse cineva.

Un altul răsuci ivărul unei ferestre înalte şi înguste, se aplecă în afară, dar se retrase brusc în clipa următoare. Un fulger incandescent, de o neobişnuită violenţă, se abătu asupra parcului spre care dădea fereastra. Deşi nu se putea desluşi locul unde căzuse trăsnetul, se auzea prăvălirea copacilor loviţi. Negre şi grele, coroanele lor smulse foşneau cu putere. Până şi cei care se ghemuiseră pe covor, exuberanţii, ca şi indiferenţii, săriră în picioare, cei băuţi începură să se clatine şi toată lumea păli. Se mirau că sunt încă în viaţă. Îşi reţineau răsuflarea, se uitau unii la alţii cu ochii holbaţi şi rămaseră aşa în aşteptarea tunetului. Nu dură decât puţine secunde până să se rostogolească. Dar între fulger şi tunet stăruia eternitatea însăşi. Fiecare încerca să se apropie de ceilalţi. Alcătuiau un maldăr de trupuri şi de capete de jur împrejurul mesei. Vreme de o clipă, cu toată deosebirea de trăsături, chipurile lor înfăţişară o asemănare de parcă ar fi fost fraţi. Li se părea că asistă pentru prima oară la o furtună. Aşteptară cu teamă şi respect să treacă tunetul bubuitor şi scurt. Apoi răsuflară uşuraţi. Şi, pe când în faţa ferestrelor norii grei despicaţi de fulger se descărcau în şiroaie înspumate, îşi reluară locurile.

— Trebuie să întrerupem petrecerea! sugeră maiorul Zoglauer.

Căpitanul Zschoch, cu steluţe de confetti în păr şi cu un rest de serpentină trandafirie în jurul gâtului, sări în sus. Era jignit în calitatea lui de conte, de căpitan de cavalerie, de dragon mai ales, de cavalerist în general şi, în special, el însuşi ca individ de o specie deosebită, pe scurt: ca Zschoch. Sprâncenele dese şi scurte i se ridicară formând două arcuri ameninţătoare din spini mici şi aspri îndreptaţi împotriva maiorului Zoglauer. Ochii mari şi limpezi, de prostănac, în care se oglindea tot ce înregistraseră cu ani înainte şi rareori ceea ce vedeau în clipa prezentă, păreau să exprime trufia strămoşilor familiei Zschoch, o trufie din secolul al

cincisprezecelea. Aproape că uitase fulgerul, tunetul, vestea îngrozitoare, toate evenimentele de acum câteva minute, în memorie nu-i stăruiau decât eforturile pe care le depusese pentru serbare, geniala lui idee. Nici nu prea suporta băutura. Consumase multă şampanie şi năsucul lui cârn transpira niţel.

— Ştirea nu-i adevărată! strigă el. Nu poate fi adevărată! Să-mi dovedească cineva că-i adevărată! Nu-i decât o minciună sfruntată, se vede asta până şi din cuvântul „zvon" sau „se pare", sau cum li mai zice drăcoveniei ăleia politice!

— Şi un zvon e suficient! insistă Zoglauer.

Aici interveni în dispută domnul von Babenhausen, căpitan de cavalerie în rezervă. Era cam ameţit, îşi făcea vânt cu batista pe care ba o scotea din mânecă, ba o punea la loc. Se dezlipi de perete, se apropie de masă şi clipi din ochi.

— Domnilor, Bosnia e departe de noi. Pe zvonuri nu dau niciun ban! În ce mă priveşte, îmi bat joc de ele! Dacă însă e adevărat, o s-o aflăm şi aşa destul de repede.

— Bravo! exclamă baronul Nagy Jenö, cel de la husari.

Deşi nu încăpea îndoială că se trăgea dintr-un bunic evreu din Odenburg şi cu toate că tatăl lui dobândise baronia pe bani grei, Nagy îi considera pe maghiari ca pe una dintre cele mai nobile rase ale Monarhiei şi chiar ale lumii şi se străduia, cu succes de altfel, s-o uite pe cea semită din care provenea, însuşindu-şi în schimb toate cusururile *gentry*[27]-ului maghiar.

— Bravo! repetă el.

Reuşea să iubească sau să deteste tot ce-i părea favorabil, respectiv dăunător politicii naţionaliste maghiare. Îşi stimula inima să-l urască pe moştenitorul tronului Monarhiei, fiindcă se spunea peste tot că e de partea popoarelor slave şi împotriva ungurilor. Baronul Nagy nu venise la o

serbare de la această depărtată graniţă pentru a se lăsa acum tulburat de un incident oarecare. Considera mai ales ca o trădare faţă de naţiunea maghiară dacă vreunuia dintre apartenenţii ei i s-ar răpi pe temeiul unui simplu zvon prilejul de a dansa un ceardaş la care era obligat din motive rasiale. Îşi fixă deci monoclul mai strâns în orbită, ca întotdeauna când trebuia să simtă naţional, asemenea unui moşneag ce-şi ţine mai ferm băţul când porneşte la drum şi, în acea nemţească a ungurilor, care sună ca un fel de silabisire plângăreaţă, rosti:

— Domnul baron von Babenhausen are perfectă dreptate! Perfectă dreptate! Dacă domnul moştenitor al tronului a fost ucis, apoi mai există şi alţi moştenitori!

Domnul von Sennyi, de sânge maghiar mai pur decât domnul von Nagy, cuprins subit de teama că un vlăstar iudeu l-ar putea depăşi în sentimentele lui maghiare, se ridică şi zise:

— Dacă domnul moştenitor al tronului a fost sau nu ucis, mai întâi încă nu ştim nimic precis şi, al doilea, asta nu ne priveşte deloc!

— Întrucâtva ne priveşte, interveni contele Benkyö, dar n-a fost nicidecum ucis. E numai un zvon.

Afară ploaia răpăia cu putere susţinută. Fulgerele albe-albăstrui se răriseră, tunetele se îndepărtaseră.

Locotenentul Kinsky, crescut pe malurile Vltavei, susţinu că moştenitorul tronului fusese oricum o şansă cu totul nesigură pentru Monarhie – presupunând mai ales că se poate spune „fusese”. El, Kinsky, e de părerea antevorbitorului său: asasinarea moştenitorului tronului nu poate fi interpretată decât ca un zvon neîntemeiat. Ne aflăm aici atât de departe de presupusul loc al crimei, încât faptele scapă controlului. Iar adevărul complet îl vom afla oricum abia după terminarea serbării.

Asupra acestora, contele Battyanyi, care se îmbătase, începu să se întreţină pe ungureşte cu conaţionalii săi. Nu se înţelegea niciun cuvânt. Ceilalţi tăceau, se uitau pe rând la cei ce vorbeau şi aşteptau, de altfel destul de consternaţi. Dar ungurii păreau că vor să continue pe acelaşi ton toată seara; pesemne că acesta era obiceiul lor naţional. Deşi ceilalţi erau foarte departe de a înţelege măcar o silabă din ce spuneau, se putea observa după expresia chipului lor ca ungurii încep treptat să uite de prezenţa celorlalţi. Din când în când, izbucneau cu toţii în râs. Nu supăra atât faptul că în acele clipe râsetele nu păreau să fie chiar la locul lor, cât împrejurarea că nu puteau stabili motivele ilarităţii.

Jelacich, sloven de origine, se mânie de-a binelea. Îi ura pe unguri, aşa cum îi dispreţuia pe sârbi. Era devotat Monarhiei. Avea sentimente patriotice. Dar acum stătea aici, cu dragostea de patrie în mâinile întinse în lături a neputinţă, ca un drapel care trebuie arborat undeva, dar nu i se găseşte un suport. O parte a consângenilor lui trăia direct sub dominaţia maghiară: slovenii şi verii lor, croaţii. Întreaga Ungarie îl despărţea pe căpitanul de cavalerie Jelacich de Austria, de Viena şi de împăratul Franz Joseph. La Sarajevo, aproape în patria lui, fusese asasinat moştenitorul tronului, poate chiar de mâna unui sloven ca dânsul, căpitanul Jelacich. Dacă ar fi încercat numai să-l apere de defăimările maghiarilor pe cel ucis (era singurul din societatea celorlalţi care ştia ungureşte), i s-ar fi putut răspunde că asasinii sunt doar conaţionalii lui. De fapt, se şi simţea puţintel complice. Nu ştia nici el de ce. De cam o sută cincizeci de ani familia sa slujea leal şi devotat dinastia Habsburgilor. Dar amândoi fiii lui, adolescenţi încă, vorbeau de pe acum de independenţa tuturor slavilor din sud şi-i ascundeau broşurile ce proveneau desigur din Belgradul ostil. Ei, da, îşi iubea fiii! În fiecare zi,

la ora unu după-amiază, când regimentul trecea pe lângă gimnaziu, băieţii o zbugheau pe poarta cea mare, cafenie a şcolii, cu părul ciufulit, râzând în gura mare, şi dragostea părintească îl îndemna să descalece şi să-şi îmbrăţişeze copiii. Închidea ochii când îi vedea citind publicaţii suspecte şi-şi astupa urechile când îi auzea vorbind despre lucruri subversive. Era destul de lucid pentru a-şi da seama că se găseşte neputincios între străbunii şi urmaşii săi, destinaţi să devină la rândul lor strămoşii unei generaţii cu totul alta. Aveau trăsăturile feţei lui, culoarea părului şi a ochilor lui, dar inimile lor băteau într-un ritm nou, capetele lor nutreau gânduri străine de el, glasurile lor intonau cântece noi şi străine, necunoscute lui. Şi, la cei patruzeci de ani ce-i avea, căpitanul se simţea un moşneag, iar fiii i se păreau a-i fi strănepoţi pe care nu-i putea înţelege.

E totuna, gândi el în acea clipă. Se apropie şi bătu cu palma în masă.

— Vă rog, domnilor, îi întrerupse. Continuaţi discuţia în germană!

Benkyö, care tocmai vorbea, se opri şi răspunse:

— S-o spun în germană: ne-am pus de acord, conaţionalii mei şi cu mine, că am avea motive să ne bucurăm dacă porcul acela ar fi cu-adevărat mort!

Săriră cu toţii în sus. Chojnicki şi sprintenul comisar districtual părăsiră încăperea. Musafirii rămaseră singuri. Li se dăduse a înţelege că disensiunile din armată nu îngăduie prezenţa unor martori civili.

Sublocotenentul Trotta stătea lângă uşă. Băuse mult. Obrazul îi era livid, mădularele amorţite, gâtlejul uscat, inima pustie. Ce e drept, îşi dădea seama că-i ameţit, dar, spre surprinderea lui, era lipsit de obişnuita ceaţă binefăcătoare din faţa ochilor. Ba i se părea mai curând că vede totul prea limpede, ca printr-un bloc străveziu de

gheaţă. Chipurile pe care atunci le vedea pentru prima oară i se păreau de mult cunoscute. Mai ales ora aceea îi era deosebit de familiară, ca o înfăptuire a unui eveniment de multă vreme şi adeseori visat. Patria neamurilor Trotta[28] se sfărâma şi se făcea ţăndări.

Acasă, în reşedinţa districtului morav W., mai era poate Austria. Duminica muzica militară a lui Nechwal cânta *Marşul lui Radetzky*. Măcar o dată pe săptămână, duminica, era Austria. Împăratul cu barbă albă, moşneagul uituc, cu mucul sclipitor în vârful nasului, şi bătrânul domn von Trotta înfăţişau Austria. Jacques, bătrânul servitor, era mort. Eroul de la Solferino era mort. Medicul regimentului, doctorul Demant, era mort. „Pleacă din armata asta!", îl îndemnase el. Am să părăsesc armata asta, gândea sublocotenentul. Şi bunicul meu a părăsit-o. Am să le-o şi spun, îşi propuse el în continuare.

Ca atunci, cu ani în urmă, în localul doamnei Resi, simţea şi acum nevoia de a întreprinde ceva. Nu era pe acolo niciun portret de salvat. Simţea în ceafă privirea întunecată a bunicului. Făcu un pas înainte, spre mijlocul camerei. Nu ştia încă ce voia să spună. Câţiva îşi îndreptară privirea spre dânsul.

— Ştiu... începu el şi nu-i mai veni nimic în minte. Ştiu, repetă făcând încă un pas înainte, că Alteţa Sa cezaro-crăiască, domnul arhiduce moştenitor al tronului, a fost cu-adevărat ucis!

Tăcu. Îşi strânse buzele. Formau acum o dungă îngustă de un roz pal. În ochii lui mici şi întunecoşi scapără un licăr viu, aproape alb. Părul negru, răvăşit, îi umbrea fruntea joasă şi-i adâncea cuta de la rădăcina nasului, lăcaşul mâniei, patrimoniul familiei Trotta. Ţinea capul plecat. Pumnii strânşi îi atârnau de braţele inerte. Se uitau cu toţii la mâinile lui. Dacă ar fi cunoscut portretul eroului de la Solferino, ar fi putut crede că bătrânul Trotta înviase.

— Bunicul meu, urmă sublocotenentul – şi simţi în ceafă privirea bătrânului – bunicul meu a salvat viaţa împăratului. Eu, nepotul lui, nu voi îngădui să fie insultată casa Comandantului nostru Suprem. Domnii aceştia au o purtare scandaloasă!

Ridicase vocea.

— E un scandal! strigă.

Se auzea pentru întâia oară strigând. Niciodată, spre deosebire de camarazii lui, nu strigase în faţa trupei.

— E un scandal! repetă.

Ecoul vocii lui îi răsuna în urechi. Benkyö, încă beat, se clătină făcând un pas spre sublocotenent.

— E un scandal! striga Trotta pentru a treia oară.

— E un scandal! repetă şi căpitanul Jelacich.

— Dacă mai spune careva un singur cuvânt împotriva celui ucis, urmă sublocotenentul, îl împuşc pe loc!

Şi băgă mâna în buzunar. Cum Benkyö începu să mormăie ceva, Trotta strigă „Tăcere!” cu o voce care i se părea chiar lui de împrumut, o voce tunătoare, poate însăşi vocea eroului de la Solferino. Propriul lui portret era cel ce atârna în penumbra sufitului bibliotecii părinteşti.

Colonelul Festetics şi maiorul Zoglauer se ridicară în picioare. Pentru prima oară de când exista armata austriacă, un sublocotenent ordona unor căpitani, maiori şi colonei să tacă. Niciunul dintre cei de faţă nu mai credea că asasinarea moştenitorului tronului era un zvon. Îl vedeau pe arhiduce într-un lac de sânge roşu, fierbinte. Se temeau că şi acolo, în acea cameră, vor vedea în clipa următoare sânge.

— Ordonaţi-i să tacă! şopti colonelul Festetics.

— Sublocotenent Trotta! rosti Zoglauer. Lasă-ne singuri!

Trotta se îndreptă spre ieşire. În clipa aceea uşa se dădu în lături. O ceată de invitaţi dădură buzna în încăpere, cu serpentine şi confetti pe capete şi pe umeri. Uşa rămase deschisă. Se auzeau din celelalte saloane râsetele femeilor, muzica şi paşii târşâiţi ai dansatorilor. Cineva strigă:

— Moştenitorul tronului a fost asasinat!

— Marşul funebru! ordonă Benkyö.

— Marşul funebru! repetară mai mulţi.

Părăsiră camera în grup. În cele două saloane mari, unde până atunci se dansase, ambele muzici militare, dirijate de capelmaiştrii surâzători în uniformele lor roşii ca focul, atacară marşul funebru de Chopin. Câteva perechi de oaspeţi începură a se roti în cerc, în tactul marşului funebru. Serpentine şi confetti pestriţe le acopereau umerii şi părul. Bărbaţi în uniformă şi în civil duceau doamnele de braţ. Picioarele păşeau şovăielnic în ritmul macabru şi poticnit. Căci ambele muzici cântau fără note, conduse doar de mişcarea lentă schiţată în aer de baghetele negre ale capelmaiştrilor. Câteodată una dintre fanfare rămânea în urma celeilalte, căuta s-o ajungă şi sărea câteva măsuri.

Oaspeţii mărşăluiau în cerc în jurul ringului lucios, acum neocupat, al parchetului. Se roteau aşa laolaltă, fiecare dintre ei ca un îndoliat după dricul celui din faţă, iar la mijloc cadavrul invizibil al moştenitorului tronului şi cadavrul Monarhiei înseşi.

Erau beţi cu toţii. Până şi celui care nu băuse destul i se învârtea capul din pricina acestui neobosit carusel. Treptat, fanfarele începură să accelereze ritmul şi picioarele dansatorilor se porniră mărşăluind în cadenţă. Toboşarii băteau fără încetare tactul şi măciuliile grele ale timpanului se năpusteau cu tunet, ca nişte maiuri sprintene şi jucăuşe. Toboşarul era beat şi lovi fără

să vrea trianglul argintiu; în aceeaşi clipă, contele Benkyö făcu un salt de bucurie.

— Porcul a murit! strigă el în limba maghiară.

Dar îl înţeleseră cu toţii de parcă ar fi vorbit nemţeşte.

Deodată câţiva se porniră să ţopăie. Tot mai precipitat suna acum marşul funebru. În răstimpuri, trianglul surâdea argintiu, sonor şi beat.

În sfârşit, lacheii lui Chojnicki începură să strângă instrumentele. Muzicanţii se supuseră zâmbind. Violoniştii se zgâiau cu ochi holbaţi după viorile lor, celiştii după violoncele, suflătorii după alămuri. Unii păstraseră arcuşurile şi le plimbau în neştire peste postavul mut al mânecii, mişcându-şi capul în ritmul unei melodii neauzite, închipuită de mintea lor turmentată. Când i se luă toboşarului bateria, el tot mai agita beţele sau măciuliile în aerul gol. Capelmaiştrii – ei băuseră cel mai mult – fură până la urmă scoşi afară de câte doi servitori, odată cu instrumentele.

Oaspeţii râdeau. Apoi se făcu tăcere. Nimeni nu mai scotea un sunet. Rămaseră cu toţii locului, în nemişcare.

După instrumente, cărară afară sticlele. Iar dacă unul sau altul mai ţinea în mână un pahar pe jumătate plin, i-l luau şi pe acela.

Sublocotenentul Trotta părăsi casa Chojnicki. Pe treptele de la intrare şedeau colonelul Festetics, maiorul Zoglauer şi căpitanul Zschoch. Nu mai ploua. Doar dacă din când în când mai picura din norii răsfiraţi şi din streşinile acoperişului. Celor trei li se aşternuseră pe treptele de piatră basmale mari, albe. S-ar fi zis că erau de pe atunci aşezaţi pe propriile lor linţolii. Pete mari, colţuroase de ploaie stăruiau pe spinările vestoanelor. De grumazul umed al căpitanului stăteau încă lipite bucăţi de serpentine.

Sublocotenentul luă poziţie în faţa lor. Cei trei nu se clintiră. Ţineau capetele plecate. Semănau cu

un grup de militari de ceară dintr-un panoptic.

— Domnule maior! se adresă Trotta lui Zoglauer. Îmi voi prezenta mâine demisia.

Zoglauer se ridică. Întinse mâna, voi să spună ceva, dar nu scoase niciun cuvânt.

Treptat se crăpa de ziuă. O adiere blândă destrăma norii; în argintul sclipitor al nopţii scurte în care se amestecau de pe acum solii dimineţii, chipurile se desluşeau limpede. Faţa uscăţivă a maiorului trăda o mobilitate continuă. Ridurile se înghesuiau între ele, pielea zvâcnea, bărbia i se mişca încoace şi încolo, părea chiar să penduleze, şi în umerii obrajilor jucau fibrele minuscule ale muşchilor feţei, pleoapele se zbăteau şi obrajii îi tremurau. Totul era pus în mişcare de agitaţia pe care o pricinuiau cuvintele încâlcite, nerostite şi inexprimabile ce-i umpleau gura. O umbră de nebunie îi stăruia pe chip.

Zoglauer strânse mâna lui Trotta secunde lungi ca veşnicia. Festetics şi Zschoch, ghemuiţi şi nemişcaţi, mai şedeau pe trepte. Plutea o mireasmă de soc. Se auzea picurul uşor al stropilor de ploaie şi foşnetul gingaş al arborilor umezi şi se trezeau la viaţă vocile sfioase ale animalelor, amuţite în timpul furtunii. Muzica dinlăuntrul clădirii încetase de multă vreme. Doar convorbirile oaspeţilor mai răzbăteau prin ferestrele închise şi acoperite de draperii.

— Poate că ai dreptate! Eşti încă tânăr! zise în cele din urmă Zoglauer.

Era partea cea mai ridicolă, mai sărăcăcioasă din tot ce gândise el în cele câteva secunde. Restul, un ghem mare, încâlcit, de idei, nu fu rostit.

Trecuse mult de miezul nopţii. Dar în târg oamenii mai stăteau pe afară, în faţa caselor, pe trotuarele de bulumaci, şi tăifăsuiau. Tăcură când sublocotenentul trecu pe lângă ei.

Când Trotta ajunse la hotel, se luminase. Deschise dulapul de haine. Scoase de acolo două uniforme, costumul civil, rufăria şi sabia lui Max

Demant şi aşează totul în cufăr. O făcea pe îndelete, ca să-şi omoare timpul. Socotea pe ceas durata fiecărei mişcări, îşi încetinea gesturile. Se temea de răgazul gol ce-i mai rămânea până la ora raportului.

Sosi şi dimineaţa. Onufri aduse uniforma de serviciu şi cizmele văcsuite cu lustru.

— Onufri, zise sublocotenentul, părăsesc armata!

— Am înţeles, să trăiţi, dom' sublocotenent! răspunse Onufri.

Şi ieşi luând-o de-a lungul coridorului, coborî scara spre odaia lui, îşi strânse lucrurile într-o basma colorată, făcu o bocceluţă, o agăţă de toiag şi aşează totul pe pat.

Hotărâse să plece acasă, la Burdlaki: secerişul trebuia să înceapă curând. Nu mai avea ce căuta în armata cezaro-crăiască. Faptul se chema „dezertare" şi pentru asta erai împuşcat. Dar jandarmii nu veneau decât o dată pe săptămână la Burdlaki, aşa că te puteai ascunde. Câţi n-au făcut-o! Panteleimon, feciorul lui Ivan, Grigori al lui Nikolai, Pavel ăl ciupit de vărsat, Nikofor roşcovanul. N-au prins decât pe unul şi l-au osândit, dar asta s-a întâmplat demult!

În ce-l priveşte pe sublocotenentul Trotta, îşi prezentă la raportul ofiţerilor cererea de a i se primi demisia din armată. I se acordă îndată un concediu. Pe câmpul de instrucţie îşi luă rămas-bun de la camarazi, care nu ştiau ce să-i spună. Făcuseră roată în jurul lui, până ce Zoglauer găsi, în sfârşit, formula de despărţire. Era cât se poate de simplă: „Toate bune!" şi fiecare o repetă la rândul lui.

Sublocotenentul se duse la Chojnicki.

— La mine e oricând loc! îl întâmpină contele. De altfel, trec să te iau.

Timp de o clipă, Carl Joseph se gândi la doamna Taussig. Chojnicki ghici şi zise:

— E la soţul ei. Accesul o să ţină de astă dată mult timp. Poate rămâne pentru totdeauna acolo. Şi bine face. Îl invidiez! De altminteri, am văzut-o. A îmbătrânit, dragul meu, a îmbătrânit!

A doua zi dimineaţa la orele zece, sublocotenentul se înfăţişă la prefectură. Bătrânul era în cancelarie. De cum deschideai uşa, îl puteai zări. Şedea lângă fereastră, cu faţa spre intrare. Prin jaluzelele verzi, soarele desena dungi înguste pe covorul purpuriu. O muscă bâzâia, pendula ticăia. Era răcoare, umbră şi o linişte văratică la fel ca odinioară, în vacanţe. Şi totuşi, parcă ceva nou, nedefinit stăruia asupra obiectelor din încăpere. Nu puteai spune ce anume.

Prefectul se ridică. El însuşi răspândea o lumină nouă. Argintul pur al barbetelor colora strălucirea verde, estompată a zilei şi reflexul roşiatic al covorului. Totul respira blândeţea radioasă a unei zile stranii, poate de dincolo de lume, care se ivea încă în toiul vieţii pământeşti a lui Trotta, aşa cum dimineţile acestei lumi încep să se ivească pe când stelele nopţii mai licăresc. Cu ani în urmă, când Carl Joseph venise de la Weisskirchen, barbetele părintelui erau ca un nor mic şi negru, despărţit în două.

Prefectul rămase la masa lui de lucru. Îl lăsă pe fiu să se apropie, depuse ochelarii pe hârtii şi întinse braţele. Se sărutară în fugă.

— Şezi! îl pofti bătrânul şi-i arătă fotoliul în care şedea Carl Joseph ca elev de şcoală militară, în duminicile de atunci, între nouă şi douăsprezece, cu chipiul pe genunchi şi cu mănuşile albe ca neaua în chipiu.

— Tată! începu Carl Joseph. Părăsesc armata!

Apoi aşteptă. Simţi imediat ca nu putea explica nimic cât şedea pe scaun. Aşa că se ridică, veni în faţa tatălui său la celălalt capăt al biroului şi rămase cu ochii aţintiţi asupra barbetelor argintii.

— După nenorocirea care ne-a lovit alaltăieri, zise prefectul, o asemenea hotărâre este egală cu o... cu o... dezertare.

— Toată armata a dezertat, răspunse Carl Joseph.

Se depărta de locul unde stătea. Străbătând camera în lung şi în lat, cu mâna stângă la spate, începu să vorbească întărindu-şi cu dreapta spusele. Tot aşa, cu mulţi ani în urmă, se plimbase şi bătrânul prin cameră. O muscă bâzâia, pendula ticăia. Fâşiile de soare de pe covor deveneau tot mai vizibile, soarele urca repede în tării; desigur că acum stătea sus de tot pe cer.

Carl Joseph se întrerupse şi aruncă prefectului o privire. Bătrânul şedea în scaunul lui, mâinile îi atârnau de ambele rezemătoare ale jilţului, atârnau fără vlagă, pe jumătate ascunse de manşetele scrobite, rotunde şi lucioase. Capul îi căzuse pe piept şi aripile bărbii se odihneau pe reverele hainei. E tânăr şi nătâng, gândea fiul. E un prostănac tânăr şi drag, cu părul alb. Poate că eu sunt tatăl lui, eroul de la Solferino. Eu am îmbătrânit, el nu-i decât înaintat în vârstă.

Mergea în lung şi în lat şi comenta.

— Monarhia e moartă, moartă! strigă şi apoi rămase tăcut.

— Probabil! mormăi prefectul.

Agită clopoţelul de pe masă şi porunci aprodului:

— Spune-i domnişoarei Hirschwitz că azi luăm masa cu douăzeci de minute mai târziu. Pe urmă, către Carl Joseph: Vino!

Şi îşi luă pălăria şi bastonul.

Se duseră în parcul comunal.

— Puţin aer proaspăt n-o să ne strice! îi explică prefectul.

Ocoliră pavilionul unde domnişoara cea blondă oferea sirop cu sifon.

— Sunt obosit, zise prefectul. Hai să ne aşezăm!

Pentru întâia oară de când domnul von Trotta era cu slujba în acel oraş, şedea în grădină pe o bancă obişnuită. Desena pe pământ, cu vârful bastonului, linii şi figuri fără formă precisă şi, între timp, povestea:

— Am fost la împărat. De fapt, n-am vrut să ţi-o spun. Împăratul a rezolvat personal chestiunea ta. Dar niciun cuvânt mai mult despre asta!

Carl Joseph îşi trecu mâna pe sub braţul bătrânului. Simţea acum atingerea braţului slab al prefectului, ca pe vremuri, când se plimbau seara prin Viena. Nu-şi mai retrase mâna.

Se ridicară amândoi odată. Porniră braţ la braţ spre casă.

Domnişoara Hirschwitz se ivi în rochia ei duminicală, de mătase gri. O şuviţă îngustă din pieptănătura înaltă împrumutase culoarea rochiei de sărbătoare. Mai avusese timp să prepare în grabă un prânz de duminică: supă cu tăiţei, muşchi de vită şi găluşte cu cireşe.

Dar prefectul nu-i mulţumi cu niciun cuvânt. Mâncă de parcă ar fi fost un şniţel obişnuit.

Capitolul XX

După o săptămână, Carl Joseph se despărţi din nou de tatăl lui. Se îmbrăţişară în vestibulul locuinţei, înainte de a se urca în birjă. După opinia domnului von Trotta, nu se cuvine să aibă loc sentimentalităţi pe peronul gării, de faţă cu martori întâmplători.

Îmbrăţişarea fusese fugară, ca de obicei, în umbra jilavă a coridorului, însoţită de suflul răcoros al lespezilor de piatră.

Domnişoara Hirschwitz aştepta în balcon, cu resemnare bărbătească. Zadarnic încercase domnul von Trotta să-i explice că e inutil să facă semn de adio cu mâna. Ea însă o socotea probabil de datoria ei.

Cu toate că nu ploua, domnul von Trotta deschise umbrela. O uşoară înnourare a cerului îi părea un motiv îndestulător. Sub protecţia umbrelei, luă loc în trăsură. Aşa că domnişoara Hirschwitz nu putea să-l vadă de la balcon.

Pe drum nu rosti niciun cuvânt. Abia când fiul se afla în tren, bătrânul ridică mâna şi, cu arătătorul întins, îi zise:

— Ar fi mai bine dacă ai demisiona din motive de sănătate. Nu se părăseşte armata fără temeiuri serioase.

— Da, *papá*! răspunse sublocotenentul.

Cu puţin înainte de plecarea trenului, prefectul părăsi peronul. Carl Joseph se uită după el cum se îndepărta, cu spinarea dreaptă, cu umbrela înfăşurată la loc şi vârful în sus, ca o sabie trasă, sprijinită de braţ. Nu mai întoarse capul bătrânul domn von Trotta.

Lui Carl Joseph i se primi demisia.

— Ce-ai să faci acum? îl întrebară camarazii.

— Am o slujbă! răspunse Trotta şi ei nu mai stăruiră.

Se interesă de Onufri. Află de la cancelaria regimentului că ordonanţa Kolohin dezertase.

Sublocotenentul Trotta se duse la hotel. Îşi schimbă hainele pe îndelete. Mai întâi se descinse de sabie, arma şi semnul distinctiv al onoarei sale. De acea clipă se temuse mai mult. Se miră că o trecuse fără părere de rău. O sticlă de rachiu „de nouăzeci de grade" se afla pe masa lui şi nici măcar nu simţea îndemnul să bea.

Chojnicki veni să-l ia, se şi auzea jos pocnetul biciului; şi iată-l acum în camera lui Trotta. Se aşează şi se uită la Carl Joseph. Era după-amiază. Din turn se auziră trei bătăi. Toate glasurile saturate ale verii năvăleau pe fereastra deschisă. Vara însăşi îl chema pe sublocotenentul Trotta. Chojnicki, în haine gri-deschis, încălţat în cizme galbene, cu codirişca galbenă a biciului în mână, arăta ca un sol al verii.

Sublocotenentul mângâie teaca mată a sabiei, trase lama, o aburi, şterse oţelul cu batista şi-l înveli într-o husă. Ai fi zis că făcea toaleta unui mort înainte de îngropăciune. Până să fixeze arma de cufăr, o mai cântări o dată în palmă. Apoi culcă alături şi sabia lui Max Demant. Reciti însemnarea scrijelită sub mâner. „Părăseşte armata asta!", îl îndemnase medicul regimentului. Şi iată că o părăsea...

Broaştele orăcăiau, greierii ţârâiau, în timp ce jos, sub fereastră, nechezau murgii lui Chojnicki, trăgeau nerăbdători de trăsurica uşoară, osiile roţilor gemeau. Sublocotenentul stătea în picioare, cu vestonul dezbumbat, cu gulerul negru de cauciuc desfăcut între reverele verzi ale tunicii. Se întoarse spre conte şi zise:

— Sfârşitul unei cariere!

— Cariera însăşi s-a sfârşit, observă Chojnicki. A ajuns la capăt!

Acum Trotta îşi scoase tunica, tunica împăratului. O întinse pe masă, aşa cum învăţase la şcoala de ofiţeri. Răsfrânse mai întâi gulerul ţeapăn, îndoi apoi mânecile şi le piti în interiorul vestonului. După aceea împături partea de jos a hainei prefăcând astfel totul într-un pacheţel; căptuşeala gri, de moar, ieşi lucioasă la iveală. Veni apoi rândul pantalonilor, îndoiţi de două ori. Trotta îşi puse costumul civil, cenuşiu, păstrând din echipamentul lui vechi doar centironul, ultima amintire a unei cariere (nu ştiuse niciodată să se servească de bretele).

— Cam tot aşa, zise Trotta, trebuie să-şi fi împachetat şi bunicul cariera lui militară.

— Probabil! confirmă Chojnicki.

Cufărul mai stătea deschis, personalitatea militară a lui Trotta zăcea înăuntru, un cadavru împăturit regulamentar.

Era timpul să închidă cufărul. Dar, pe neaşteptate, îl cuprinse durerea, lacrimile i se urcară în gât, se întoarse spre Chojnicki şi vru să spună ceva. La şapte ani devenise cercetaş, la zece, elev de şcoală militară. Toată viaţa fusese soldat. Soldatul Trotta trebuia înmormântat şi jelit. Nu îngropi un mort fără să plângi. Era bine că Chojnicki se afla de faţă.

— Să bem! hotărî contele. Devii melancolic!

Băură. Apoi contele se ridică şi lăsă cu mâna lui capacul cufărului peste lucrurile dinăuntru.

Brodnitzer însuşi duse bagajele la trăsură.

— Aţi fost un chiriaş agreabil, domnule baron! zise hotelierul.

Stătea lângă trăsură, cu pălăria în mână. Chojnicki puse mâna pe hăţuri. Trotta simţi o simpatie spontană pentru Brodnitzer. „Rămâi cu bine!”, ar fi vrut să spună. Dar Chojnicki plescăi din limbă, caii se opintiră, îşi ridicară capetele şi cozile în acelaşi timp, iar roţile înalte şi uşoare ale trăsuricii începură a se roti scrâşnind peste nisipul străzii ca pe un aşternut moale.

Trecură printre mlaştinile clocotind de larma broaştelor.

— Ai să locuieşti aici! îi indică Chojnicki.

Era o casă mică, la marginea crângului, cu jaluzele verzi ca acelea de la ferestrele prefecturii. Acolo îşi avea sălaşul Jan Stepaniuk, un ajutor de pădurar, om bătrân cu mustăţi lungi, ca de oţel oxidat, lăsate în jos. Slujise doisprezece ani în armată. I se adresă lui Trotta cu „domnule sublocotenent" reîntors la limba maternă ostăşească. Purta o cămaşă de in, grosolan ţesută, cu guler îngust brodat cu albastru şi roşu. Vântul îi umfla mânecile largi ale cămăşii, încât braţele păreau aripi.

Acolo rămase sublocotenentul Trotta. Era hotărât să nu mai revadă pe niciunul din camarazii lui. La flacăra pâlpâitoare a lumânării, în odaia de grinzi, scria tatălui său pe o hârtie gălbuie, fibroasă, de cancelarie, cu o distanţă de patru degete de la marginea de sus pentru titlu şi două degete în stânga pentru text. Toate ştirile se asemănau între ele ca nişte comunicări oficiale.

N-avea mult de lucru. Trecea numele argaţilor în nişte registre mari, legate în pânză vărgată negru cu verde, simbriile, cheltuielile cu întreţinerea oaspeţilor lui Chojnicki. Aduna cifrele cu mult zel, dar greşit, raporta situaţia orătăniilor, a porcilor, a fructelor destinate vânzării sau reţinute pentru gospodărie, a micului teren unde creştea hameiul, sau a lojniţei închiriate în fiecare an unui samsar.

Deprinsese şi limba ţării. Înţelegea până la un punct spusele ţăranilor. Trata cu evrei roşcovani care începuseră de atunci să tocmească lemn pentru iarnă. Învăţase să cunoască preţurile mestecenilor, molizilor, brazilor, stejarilor, teilor şi arţarilor. Devenise zgârcit. La fel ca bunicul lui, eroul de la Solferino, cavalerul adevărului, număra cu degete osoase, aspre, monede dure de argint, de câte ori se ducea joia în oraş, la târgul de porci, pentru a cumpăra şei, hamuri, juguri şi coase,

pietre de tocilă, seceri, greble şi seminţe. Dacă din întâmplare zărea un ofiţer, lăsa capul în jos. Era o precauţie inutilă. Mustaţa îi creştea sălbatic şi ţepii bărbii i se iţeau largi, negri şi deşi pe obraz, aşa că era aproape de nerecunoscut.

Lumea se pregătea de recoltă; pretutindeni ţăranii stăteau în faţa colibelor şi-şi băteau coasele, ascuţindu-le de piatra rotundă şi cărămizie. Peste tot la ţară, zuruia oţelul pe tocilă, acoperind cântecul greierilor. Uneori, noaptea, Carl Joseph auzea muzică şi gălăgie în castelul cel nou al lui Chojnicki. În somnul lui, percepea acele zgomote ca pe un cucurigat nocturn al cocoşilor sau ca pe lătratul câinilor pe lună plină. Era, în sfârşit, mulţumit, singur şi tăcut. I se părea că nu dusese nicicând o altă viaţă. Dacă nu putea dormi, se scula, lua bastonul şi pornea peste ţarini, în mijlocul corului cu multe voci al nopţii, aştepta zorile, saluta soarele învăpăiat, adulmeca roua şi melodia blândă a vântului, vestitori ai zilei. Se simţea vioi ca după nopţi dormite până la ziuă.

După-amiezile, colinda satele învecinate. „Lăudat fie Domnul!", îl salutau ţăranii. „În vecii vecilor, amin!" răspundea Trotta. Umbla ca şi ei, cu genunchii îndoiţi. Aşa umblau şi ţăranii din Sipolje.

Se nimeri într-o zi în satul Burdlaki. Mica turlă a bisericii se înălţa ca un deget al satului spre cerul albastru. Era o după-amiază liniştită. Cocoşii trâmbiţau somnoroşi. Gâzele jucau şi zumzăiau de-a lungul uliţei satului. Deodată se ivi un ţăran cu barbă stufoasă, neagră, ieşind din coliba lui. Se proţăpi în mijlocul drumului şi salută:

— Lăudat fie Domnul!

— În vecii vecilor, amin! răspunse Trotta şi dădu să-şi vadă de drum.

— Dom' sublocotenent, aici e Onufri! exclamă ţăranul cel bărbos.

Barba îi învăluia tot obrazul, ca un evantai negru desfăşurat.

— De ce-ai dezertat? îl întrebă Trotta.

— M-am dus şi eu acasă! răspunse simplu Onufri.

N-aveau niciun rost asemenea întrebări nesăbuite, îl înţelegea pe Onufri. Îl servise pe sublocotenent precum sublocotenentul pe împărat. Patria nu mai exista. Se făcuse fărâme.

— Nu ţi-e teamă? întrebă Trotta.

Nu, Onufri nu se temea. Locuia la soră-sa. Jandarmii treceau în fiecare săptămână prin sat fără să se uite în jur. Erau de altfel şi ei ucraineni, ţărani ca şi Onufri. Dacă nu se făcea denunţ la vagmistru, n-avea de ce să se teamă. Iar la Burdlaki nu se făceau denunţuri.

— Rămâi cu bine, Onufri! zise Trotta.

O luă în sus, pe şoseaua cotită care dădea fără veste în câmp deschis. Onufri îl urmă până la cotitură. Carl Joseph auzea în spate călcătura cizmei ţintuite, soldăţeşti, pe pietrişul şoselei. Onufri luase cu dânsul şi cizmele cazone.

Se îndreptă spre evreul Abramcik, la cârciuma satului. Găseai acolo săpun ieftin, rachiu, ţigări, mahorcă şi mărci poştale.

Evreul avea o barbă roşie ca focul. Şedea în faţa uşii boltite a cârciumii şi barba îi ardea, încât o vedeai de departe pe şosea, de la doi kilometri. Când va îmbătrâni, gândea Trotta, va fi un bătrân cu barbă albă, ca bunicul lui Max Demant.

Trotta bău un rachiu, cumpără tutun şi mărci şi-şi văzu de drum. De la Burdlaki, drumul trecea pe lângă Oleksk spre satul Sosnov, apoi către Bytók, Leschnitz şi Dombrova. Parcurgea acest drum în fiecare zi. Trecea de două ori pe lângă calea ferată, traversa două bariere vopsite în negru şi galben spălăcit şi auzea semnalele cristaline sunând neîncetat în gheretele acarilor. Erau glasurile voioase ale marii lumi de care baronului Trotta nu-i păsa. Uitată era lumea cea vastă. Uitaţi erau anii de militărie, de parcă el ar fi umblat dintotdeauna peste câmpii şi şosele, cu băţul în

mână şi niciodată cu sabia la şold. Trăia ca bunicul lui, eroul de la Solferino, şi ca străbunicul, invalidul din parcul castelului Laxenburg şi, poate, ca anonimii, necunoscuţii strămoşi, ţăranii din Sipolje. Mereu pe acelaşi drum, pe lângă Oleksk, spre Sosnov, către Bytók, Leschnitz şi Dombrova.

Aceste comune erau aşezate în cerc în jurul castelului lui Chojnicki şi toate îi aparţineau. De la Dombrova, o potecă străjuită de sălcii ducea spre Chojnicki.

Era încă devreme. Dacă mergea voiniceşte, putea să ajungă înainte de ora şase şi nu risca să-l întâlnească pe niciunul din foştii camarazi.

Trotta mări pasul. Ajunse sub ferestrele castelului. Fluieră şi Chojnicki apăru la fereastră, făcu un semn din cap şi ieşi în curte.

— În fine, s-a făcut! strigă Chojnicki. Avem război! L-am aşteptat destul. Şi totuşi, ne va surprinde. Se pare că nu-i este dat unui Trotta să fie prea multă vreme liber. Mi-am pregătit uniforma. Cred că într-o săptămână sau două ne prezentăm la unităţi.

I se părea lui Trotta că nicicând natura nu fusese mai paşnică decât în ceasul acela. Te puteai uita acum cu ochiul liber la soare şi să-l vezi coborând iute spre asfinţit. Ca să-l întâmpine, se stârni un vânt puternic, care înfioră nouraşii albi de pe cer, învolbură spicele de grâu şi de secară de pe lanuri şi mângâie obrajii îmbujoraţi ai macilor. O umbră albastră plutea peste pajiştile verzi. Spre răsărit, crângul se scufunda în violet întunecat. Căsuţa albă a lui Stepaniuk, unde locuia Trotta, lumina la marginea crângului, în ferestrele ei ardea flacăra molcomă a soarelui. Greierii ţârâiau mai tare. Apoi vântul le duse glasul în depărtări; se lăsă o tăcere de o clipă, puteai asculta răsuflul pământului.

Pe neaşteptate se auzi de sus, mai jos pe cer, un ţipăt slab şi răguşit. Chojnicki ridică mâna:

— Ştii ce sunt? Gâşte sălbatice. Ne părăsesc mai devreme. Mai suntem doar în toiul verii! Ele aud de pe-acum împuşcăturile. Ştiu ce fac!

Era într-o joi, zi de „mică serată”. Chojnicki intră în castel. Trotta se îndreptă încet spre ferestrele sclipitoare ale căsuţei lui.

În noaptea aceea nu dormi. Auzi pe la miezul nopţii ţipătul răguşit al gâştelor sălbatice. Se sculă şi se îmbrăcă. Ieşi în faţa uşii. Stepaniuk zăcea culcat în prag, numai cu cămaşa pe el; pipa îi mocnea roşiatic. Stătea lungit pe pământul gol. Fără să se mişte, zise:

— Nu-i chip de dormit azi!

— Gâştele! lămuri Trotta.

— Aşa-i, gâştele! încuviinţă Stepaniuk. De când trăiesc nu le-am auzit atât de timpuriu în vară. Ia auzi-le, ia auzi-le!...

Trotta se uită la cer. Stelele clipeau ca totdeauna. Altceva nu se vedea pe întinsul bolţii. Şi totuşi, strigătele răguşite de sub stele nu mai conteneau.

— Îşi încearcă puterile, zise Stepaniuk. Eu stau de mult aici. Uneori le pot chiar zări. Se văd ca o umbră cenuşie. Ia uită-te!

Stepaniuk arătă spre cer cu capătul aprins al pipei. Se zărea în clipa aceea mica umbră albă a gâştelor sălbatice sub albastrul de cobalt. Printre stele fâlfâia un mic văl diafan.

— Şi asta încă nu-i totul! reluă Stepaniuk. Am văzut astă-dimineaţă sute de corbi, ca niciodată. Corbi străini, vin din alte locuri. Vin pasămite din Rusia. La noi e-o vorbă: cică corbi-s proroci printre păsări!

Spre nord-est, în zare, se desluşea o fâşie lată de argint. Se limpezea văzând cu ochii. Începu să bată vântul. Aducea cu el câteva sunete învălmăşite din castelul Chojnicki. Trotta se aşează pe jos, lângă Stepaniuk. Se uită somnoros la stele, trase cu urechea la ţipătul gâştelor, până adormi.

Se trezi la răsăritul soarelui. I se părea că nu dormise decât o jumătate de oră, dar trebuie să fi trecut cel puţin patru ceasuri. În locul obişnuitului ciripit al păsărelelor – salutul lor de fiecare dimineaţă – astăzi auzi croncănitul negru al sutelor de corbi.

Stepaniuk se ridică de lângă Trotta. Scoase pipa din gură (se răcise în timp ce el dormea) şi arătă cu ciubucul lulelei spre copacii din jur. Păsările mari şi negre stăteau ţepene, cocoţate pe crengi, fructe sinistre căzute din văzduh. Stăteau nemişcate acele păsări negre şi doar croncăneau. Stepaniuk zvârli cu piatra-n ele. Dar corbii se mulţumiră să bată de câteva ori din aripi. Stăteau ghemuiţi ca nişte fructe crescute pe ramuri.

— O să trag în ei! zise Stepaniuk.

Intră în casă, luă puşca şi trase. Câteva păsări căzură la pământ; celelalte păreau să nu fi auzit împuşcătura. Rămaseră toate ghemuite pe crengi.

Stepaniuk culese leşurile negre – doborâse mai bine de o duzină – şi îşi duse prada cu mâinile pline spre casă în timp ce sângele picura pe iarbă.

— Ai dracului corbi! blestemă el. Nici nu se clintesc! De! Proroci printre păsări!

Era vineri. După prânz, Carl Joseph se porni ca de obicei să colinde satele. Greierii nu ţârâiau, broaştele nu orăcăiau, numai corbii croncăneau. Se cuibăreau peste tot, pe tei, pe stejari, pe mesteceni, pe sălcii. Poate că vin în fiecare an înainte de seceriş, îşi spunea Trotta. Aud cum îşi bat ţăranii coasele, apoi fireşte că se adună aici.

Trecu prin Burdlaki cu speranţa nemărturisită că Onufri o să se ivească din nou. Dar Onufri nu se arătă. În faţa bordeielor stăteau ţăranii şi treceau oţelul pe tocilele roşii. Uneori îşi ridicau ochii, croncănitul corbilor îi stânjenea şi proferau blesteme negre împotriva păsărilor negre.

Trotta trecu pe lângă cârciuma lui Abramcik; evreul roşcovan şedea în faţa porţii, barba îi ardea.

Abramcik se ridică. Îşi scoase tichiuţa de catifea neagră, arătă spre cer şi zise:

— Au venit corbii. Toată ziua fac larmă. Înţelepte păsări! Să băgăm de seamă!

— Da, poate că ai dreptate! răspunse Trotta şi-şi urmă drumul pe poteca străjuită de sălcii, spre Chojnicki.

Ajuns sub ferestre, fluieră. Nimeni nu apăru. Chojnicki era desigur în oraş.

Trotta porni într-acolo luând-o printre mlaştini, pentru a nu întâlni cumva un cunoscut. Numai ţăranii foloseau drumeagul acela. Câţiva îi ieşiră în cale. Potecuţa era atât de îngustă, încât trecătorii din direcţii opuse nu se puteau ocoli. Trebuia să te opreşti în loc pentru a-l lăsa pe celălalt să treacă. Toţi cei pe care Trotta îi întâlnea păreau mai grăbiţi ca de obicei. Salutau mai în fugă decât în alte dăţi. Făceau paşi mai mari. Mergeau cu capetele plecate, ca oamenii apăsaţi de gânduri grele.

Trotta se pomeni aproape de bariera de accize, de unde începea teritoriul oraşului. Drumeţii se înmulţiseră, formau acum un grup de douăzeci de oameni, poate chiar mai mulţi, păşind în şir pe potecă, unul în urma celuilalt.

Carl Joseph se opri din mers. Îşi dădea seama că trebuie să fie muncitori dintre cei care lucrau la prepararea părului pentru perii şi se întorceau în satele lor. Poate că printre ei se aflau şi unii dintre cei în care trăsese el atunci. Se opri pentru a-i lăsa să treacă. Zoreau în tăcere, unul după altul, fiecare cu bocceluţa agăţată de băţul sprijinit pe umăr. Seara părea să se lase mai repede, ca şi când oamenii aceia grăbiţi i-ar fi zorit sosirea. Cerul era uşor înnourat, soarele asfinţea mic şi roşiatic, negura mată, argintie, sora de pe pământ a norilor, se ridica deasupra mlaştinilor năzuind spre cer.

Fără veste, toate clopotele din orăşel începură să bată. Drumeţii se opriră o clipă locului, traseră cu urechea şi îşi văzură apoi de cale.

Trotta îl întrebă pe ultimul dintre ei de ce bat clopotele.

— E pentru război! răspunse omul fără a-şi ridica privirea.

Pentru război! repetă în gând Trotta. Bineînţeles, era război. I se părea că o ştia de dimineaţă, de o zi, de două, de săptămâni întregi, de la nefericita serbare a dragonilor şi de când demisionase el din armată. Acesta era războiul pentru care se pregătise încă de la vârsta de şapte ani. Era războiul lui, războiul nepotului. Se întorceau zilele şi eroii de la Solferino.

Clopotele dăngăneau fără întrerupere. Acum venea bariera. Paznicul cu picior de lemn stătea în faţa căsuţei lui, înconjurat de oameni. De uşă atârna un afiş lucind în negru şi galben. Primele cuvinte, în litere negre pe fond galben, se puteau citi de departe. Ca nişte bârne grele stăteau ele peste capetele celor adunaţi: „Către popoarele mele!”.

Ţărani în cojoace scurte cu miros de oaie, evrei în caftane negre verzi fâlfâitoare, plugari şvabi din coloniile germane în surtuce de dimie verde, târgoveţi polonezi, negustori, meseriaşi şi funcţionari încercuiau căsuţa paznicului de la accize. Pe fiecare dintre cele patru ziduri erau lipite afişele cele mari, fiecare într-o altă limbă a ţării, începând cu apelul împăratului: „Către popoarele mele!”.

Cei care ştiau carte citeau cu glas tare. Vocile lor se amestecau în melodia vibrantă a clopotelor. Câte unii treceau de la un zid la altul şi reciteau textul în fiecare limbă.

Când un clopot se oprea, începea de îndată să sune un altul. Oamenii soseau grămadă dinspre orăşel, pe şoseaua largă ce ducea la gară.

Trotta le ieşi înainte, îndreptându-se în sens opus, către oraş. Se lăsase seara şi, cum era într-o vineri, lumânările ardeau în căsuţele evreilor şi luminau trotuarul. Fiecare căsuţă semăna cu un

mic cavou. Moartea însăşi părea să fi aprins lumânările. Mai tare decât la orice alte sărbători ale evreilor, răzbătea cântecul lor din căsuţele în care se rugau. Întâmpinau un sabat neobişnuit, sângeros. Năvăleau afară din case în cârduri negre şi grăbite, se strângeau la răspântii şi curând vaietele lor începură să se înalţe în jurul celor care erau soldaţi şi urmau să se prezinte chiar a doua zi la regimente. Îşi dădeau mâinile, se sărutau pe obraji şi când doi se îmbrăţişau bărbile roşii se învălmăşeau ca la o despărţire stranie şi trebuiau să şi le descâlcească. Şi clopotele dăngăneau deasupra capetelor. Între melopeea clopotelor şi strigătele evreilor se interpuneau glasurile tăioase ale goarnelor din cazărmi. Se suna stingerea, ultima stingere. Noaptea se şi lăsase. Nu se zărea nicio stea. Tulbure, coborât şi întins, cerul atârna peste orăşel.

Trotta se întoarse din drum. Căută o trăsură şi nu găsi. Porni cu paşi grăbiţi spre Chojnicki. Poarta stătea larg deschisă, toate încăperile erau luminate ca la „marile petreceri”.

Chojnicki, în uniformă, cu coif şi cartuşieră, îl întâmpină în vestibul. Dădu ordin să se înhame caii. Avea de parcurs trei mile până la garnizoana lui; voia să plece încă în noaptea aceea.

— Tu aşteaptă-mă o clipă! zise.

Pentru întâia oară îl tutuia pe Trotta, poate din nebăgare de seamă, poate unde era în uniformă.

— Te duc întâi pe tine şi-apoi plec în oraş.

Porniră spre căsuţa lui Stepaniuk. Chojnicki se aşeză. Se uita la Trotta cum lepăda hainele civile şi-şi punea, bucată cu bucată, uniforma. Ca şi cu câteva săptămâni în urmă – dar ce mult e de atunci! – la hotelul Brodnitzer, când îl urmărise din ochi cum îşi lepăda uniforma.

Carl Joseph se reîntoarce la echipamentul lui firesc, la mediul lui dintotdeauna.

Scoate sabia. Îşi pune eşarfa, enormii ciucuri negri-galbeni mângâie uşor metalul sclipitor al

sabiei. Acum Trotta închide capacul cufărului.

Le rămâne puţin timp să-şi mai ia rămas-bun. Trăsura opreşte în faţa cazărmii vânătorilor.

— Adio! zice Trotta.

Îşi strâng îndelung mâinile, aproape că se aude cum trece timpul îndărătul spinării largi şi nemişcate a vizitiului. Parcă n-ar fi de ajuns doar să-şi strângă mâinile. Simt amândoi că lipseşte ceva.

— La noi oamenii se sărută! zise Chojnicki.

Se îmbrăţişează deci în fugă şi se sărută. Trotta coboară. Santinela de la poartă prezintă arma. Caii pornesc. În urma lui Trotta, poarta cazărmii se închide. Carl Joseph mai rămâne o clipă în loc şi aude cam trăsura lui Chojnicki se îndepărtează.

Capitolul XXI

Încă în noaptea aceea batalionul vânătorilor porni în direcţia nord-est, către punctul de frontieră Woloczyska. Începuse să plouă, la început uşor, apoi din ce în ce mai tare; praful alb al şoselei se prefăcea în glod argintiu. Noroiul plescăia peste cizmele soldaţilor şi stropea uniformele impecabile ale ofiţerilor care se duceau reglementar la moarte. Săbiile lungi îi stânjeneau şi, la şolduri, atârnau splendizii ciucuri ai eşarfelor negre-aurii de campanie, îmbibate de ploaie şi împroşcate de mii de stropi de noroi.

În revărsatul zorilor batalionul ajunse la destinaţie, se alătură acolo celor două regimente de infanterie din alte garnizoane şi se desfăşurară împreună în linii de trăgători.

Aşteptară astfel două zile şi nimic nu trăda că ar fi război. Uneori, din depărtare, la dreapta lor, se auzeau împuşcături izolate. Erau mici hărţuieli de frontieră între unităţi de cavalerie. Se ivea din când în când câte un vameş rănit, iar ici şi colo se vedea chiar câte un grănicer ucis. Sanitarii îndepărtau răniţii ca pe nişte cadavre, trecând pe lângă soldaţii în aşteptare. Războiul nu se hotăra să înceapă. Şovăia cum şovăie câteodată furtunile zile întregi înainte de a se dezlănţui.

În a treia zi sosi ordinul de retragere şi batalionul se pregăti de marş. Ofiţerii şi oamenii de trupă erau dezamăgiţi. Se răspândise zvonul că, la două mile spre răsărit, ar fi fost nimicit un întreg regiment de dragoni. Se spunea că ar fi năvălit cazacii în ţară.

Tăcuţi şi morocănoşi, mărşăluiau spre vest. Observară curând că era vorba de o retragere

forţată, căci se izbiră de un furnicar învălmăşit de unităţi de tot felul, din armate diferite, înghesuite la răscruci de şosele, în sate şi în târguşoare. De la comandamentul armatei veneau ordine numeroase şi contradictorii. Cele mai multe se refereau la evacuarea satelor şi a oraşelor şi la tratamentul de aplicat ucrainenilor rusofili, popilor şi spionilor. Prin sate, curţi marţiale improvizate pronunţau sentinţe sumare. Agenţi secreţi depuneau rapoarte necontrolabile despre ţărani, preoţi, învăţători, fotografi şi slujbaşi. Nu era timp de pierdut. Trebuiau să se retragă de urgenţă, dar şi trădătorii trebuiau pedepsiţi de urgenţă. Şi în timp ce ambulanţele, trenurile de luptă, artileria de câmp, dragonii, ulanii şi infanteriştii se întâlneau sub ploaia persistentă pe şoselele desfundate, într-o învălmăşeală şi o derută neaşteptate, curierii galopau încoace şi încolo, locuitorii târguşoarelor se refugiau în coloane nesfârşite spre apus, mânaţi de panică, încărcaţi cu perne albe şi roşii, saci cenuşii, mobilă cafenie şi lămpi albastre de petrol, în pieţele din faţa bisericilor, ale cătunelor şi satelor răsunau împuşcăturile plutoanelor de execuţie şi răpăitul lugubru al tobelor însoţea pronunţarea monotonă a sentinţelor date de tribunale de război improvizate; femeile osândiţilor se târau în faţa cizmelor acoperite de noroi ale ofiţerilor, cerând îndurare, şi focul stârnit, roşu şi cenuşiu, răzbătea din bordeie şi şoproane, din grajduri şi stoguri de fân.

Războiul armatei austriece începuse cu tribunalele militare. Zile întregi trădătorii, adevăraţi sau presupuşi, atârnau de copacii din pieţe, întru înfricoşarea celor în viaţă. Dar cei vii fugiseră care încotro. Ardea de jur împrejurul copacilor de care spânzurau cadavre şi frunzişul începuse să pârâie şi focul era mai tare decât ploaia neîncetată, lentă, măruntă şi sură, vestind toamna sângeroasă. Scoarţa bătrână a străvechilor arbori se înnegrea încet şi micile scântei

incandescente se furişau căţărându-se prin crăpăturile lemnului, ca nişte viermi de foc, foaia verde se închircea, se împurpura, se înnegrea şi rămânea ca de cenuşă, funiile se desfăceau şi leşurile cădeau la pământ, cu feţele carbonizate şi trupurile încă întregi.

Poposiră într-o zi în satul Krutyny. Era după-amiază şi urma ca a doua zi, încă înainte de răsăritul soarelui, să pornească mai departe, spre vest. Ploaia stătuse şi soarele unei zile de septembrie întârziat ţesea o lumină blândă şi pală peste vastele câmpii încă acoperite de bucate, de pâine vie care nu mai avea să fie mâncată de oameni. Funigeii pluteau agale prin aer. Până şi ciorile se ţineau tăcute, amăgite de pacea trecătoare a acelei zile, lipsite de speranţa multaşteptatelor ospăţuri.

De o săptămână oamenii nu mai lepădaseră hainele de pe ei. Cizmele se îmbibaseră cu apă, picioarele le erau umflate, genunchii ţepeni, pulpele dureau, spinările nu se mai puteau apleca.

Erau cantonaţi în bordeiele din sat; încercară să-şi scoată din cufere îmbrăcăminte uscată şi să se spele cât de cât la fântânile neîndestulătoare.

Noaptea era limpede şi liniştită şi numai câinii uitaţi şi părăsiţi în gospodăriile pustii urlau de foame şi de frică, iar sublocotenentul Trotta nu putea dormi. Părăsi bordeiul în care fusese încartiruit; o luă de-a lungul uliţei întinse a satului, în direcţia turlei bisericii care-şi ridica spre stele dubla ei cruce pravoslavnică. Biserica, acoperită cu şindrilă, se afla în curtea cimitirului, înconjurată de mici cruci piezişe de lemn care, în lumina nopţii, păreau că se clatină. În faţa porţii mari, cenuşii, larg deschise, atârnau trei spânzurători: la mijloc un preot bărbos, de ambele părţi doi ţărani tineri în sumane gălbui, cu opinci împletite grosolan din scoarţă de copac, în picioarele lor înţepenite. Anteriul negru al preotului îi ajungea până la călcâie. Din când în când, vântul nopţii îi

bălăngănea picioarele, care arătau ca nişte limbi mute ale unor clopote mute, lovind pulpanele anteriului fără a scoate niciun sunet şi totuşi părând că sună.

Sublocotenentul Trotta se apropie de cei trei spânzuraţi. Se uită la feţele lor buhăite. Credea că recunoaşte chipul unuia sau altuia dintre soldaţii lui. Erau feţele poporului cu care făcuse zilnic instrucţie. Barba neagră, răsfirată a preotului îi amintea de barba lui Onufri. Aşa îl văzuse ultima oară pe Onufri. Şi, cine ştie, poate că fosta lui ordonanţă era fratele acestui preot executat.

Sublocotenentul Trotta se uita în jur. Trase cu urechea. Nu se auzea niciun glas de om. În turla bisericii foiau liliecii. Prin curţile pustii lătrau câinii părăsiţi.

Sublocotenentul trase sabia şi tăie funia fiecărui spânzurat, una după alta. Apoi ridică pe umeri un cadavru după altul şi-i cără pe rând în curtea cimitirului. Cu sabia lucie, începu să afâneze pământul dintre gropi, până ce socoti că făcuse loc destul pentru cei trei morţi. Îi culcă înăuntru, îi acoperi cu ţărână şi o îndesă călcând-o apăsat în picioare. După aceea făcu semnul crucii. De la ultima slujbă la şcoala militară din Weisskirchen nu se mai închinase. Voia să mai rostească şi un „Tatăl nostru”, dar buzele doar se mişcau fără a scoate niciun sunet. Se auzi ţipătul unei păsări de noapte. Liliecii continuau să foiască. Şi câinii urlau a pustiu.

A doua zi dimineaţa, înainte de revărsatul zilei, mărşăluiră mai departe. Negurile alburii ale zorilor de toamnă învăluiau lumea. Dar curând soarele se înălţă incandescent, ca în toiul verii.

Soldaţilor le era sete. Treceau printr-o regiune părăsită, nisipoasă. Li se părea uneori că aud undeva şiroind o apă. Câţiva soldaţi dădură fuga în direcţia unde li se părea că se află şipotul, dar se întoarseră cu mâna goală. Nici gârlă, nici iaz, nici puţ.

Trecură prin câteva sate, dar fântânile erau astupate cu leşurile celor împuşcaţi sau spânzuraţi. Cadavrele, unele frânte în două, atârnau peste ghizdurile puţurilor. Soldaţii nu se mai uitară în adânc. Se întoarseră. Mărşăluiră mai departe.

Setea îi chinuia tot mai cumplit. Sosi ora prânzului. Auziră împuşcături şi se întinseră cu burta la pământ. Pesemne că inamicul îi ajunsese din urmă. Se târâră mai departe întinşi la pământ. Curând, asta se şi vedea, drumul se lărgea. Se zărea şi gara părăsită. De acolo pornea calea ferată.

Batalionul ajunse în pas alergător la gară, unde era în siguranţă; terasamentul îi apăra de ambele părţi pe o distanţă de câţiva kilometri. Inamicul, poate o sotnie de cazaci galopând încoace, se afla probabil dincolo de terasament în dreptul lor.

Păşiră tăcuţi şi împovăraţi între cele două terasamente. Deodată cineva strigă: „Apă!”. Şi în clipa următoare zăriră cu toţii fântâna pe creasta ridicăturii de pământ, lângă căsuţa cantonierului.

— Toată lumea rămâne pe loc! ordonă maiorul Zoglauer.

— Toată lumea rămâne pe loc! repetară ofiţerii.

Dar însetaţii nu puteau fi reţinuţi. La început câte unul, apoi în grupuri, oamenii se repezeau spre dâmb. Răsunară împuşcături şi soldaţii începură să cadă. Călăreţii inamici trăgeau din cealaltă parte a terasamentului în oamenii chinuiţi de sete şi tot mai mulţi însetaţi se repezeau către fântâna morţii. Şi până ce al doilea pluton din compania a doua să se apropie de apă, o duzină de cadavre zăcea pe ridicătura verde.

— Pluton, stai! comandă sublocotenentul Trotta.

Ieşi din rând şi zise:

— Vă aduc eu apă. Nimeni nu se mişcă! Toată lumea aşteaptă aici! Daţi găleata-ncoa!

I se aduseră două găleţi de pânză impermeabilă de la grupa de mitraliere. Le luă pe amândouă, fiecare în câte o mână. Şi se îndreptă spre dâmb, către fântână.

Gloanţele şuierau în jurul lui, îi cădeau la picioare, îi ţiuiau pe la urechi, zburau pe lângă coapse şi peste cap. Se aplecă deasupra puţului. Vedea de partea cealaltă, dincolo de terasament, cele două şiruri de cazaci cu puşca la ochi. Nu-i era teamă. Nu-i trecea prin minte că ar putea fi lovit şi el, cum fuseseră doborâţi ceilalţi. Auzea de pe acum până şi împuşcăturile care încă nu porniseră şi, în acelaşi timp, prindea parcă în auz măsurile cadenţate ale *Marşului lui Radetzky*. Se afla în balconul casei părinteşti. Jos cânta muzica militară.

Acum Nechwal ridică bagheta neagră de abanos cu mânerul de argint. Acum Trotta cufundă în fântână o nouă găleată. Acum aude sunet de cinele. Acum sublocotenentul scoate găleata. În fiecare mână cu câte o găleată plină, sub gloanţele care şuierau în jurul lui, întinde piciorul drept pentru a coborî de pe dâmb. Acum face doi paşi. Acum nu i se mai zăreşte decât capul deasupra ridicăturii de pământ. Acum un glonţ îi loveşte ţeasta. Mai face un pas şi se prăbuşeşte. Găleţile pline se clatină, se răstoarnă şi apa se revarsă peste dânsul. Sângele cald îi curge din cap pe pământul reavăn al terasamentului. De jos, ţăranii ucraineni ai plutonului strigă în cor: „Lăudat fie Domnul!” „În vecii vecilor, amin!”, vrea el să răspundă. Sunt singurele cuvinte pe care ştie să le pronunţe. Dar buzele nu i se mai mişcă. Gura îi rămâne deschisă. Dinţii albi se iţesc spre cerul albastru de toamnă. Limba i se învineţeşte încet, simte cum i se răceşte trupul. Apoi moare.

Acesta a fost sfârşitul sublocotenentului Carl Joseph, baron von Trotta.

Atât de simplu şi de nepotrivit pentru cărţile de citire ale şcolilor primare şi medii

cezaro-crăieşti din Austria a sfârşit nepotul eroului de la Solferino. Sublocotenentul Trotta a murit nu cu arma în mână, ci cu două găleţi de apă.

Maiorul Zoglauer îi scrise prefectului. Bătrânul Trotta citi scrisoarea de câteva ori şi braţele i se moleşiră. Fluturând, scrisoarea îi scăpă din mână şi se opri pe covorul roşu.

Domnul von Trotta nu-şi scoase ochelarii. Capul îi tremura şi lentilele lor ovale, fără ramă, se mişcau ca un fluture de sticlă pe nasul bătrânului. Două lacrimi grele, de cristal picurară în acelaşi timp din ochii domnului von Trotta, îi înceţoşară ochelarii şi se prelinseră mai departe, în barbetele albe. Trupul domnului von Trotta rămase liniştit, numai capul i se clătina. Se clătina dinapoi înainte, apoi de la stânga la dreapta, şi tot timpul aripile de sticlă ale ochelarilor se mişcau în acelaşi sens.

O oră şi mai bine stătu prefectul la masa de scris. Apoi se ridică şi, cu umbletul lui obişnuit, intră în locuinţă. Scoase din dulap un costum negru, cravata neagră şi banderolele de doliu din crep negru pe care le purtase la braţ şi la pălărie după moartea tatălui său.

Îşi schimbă hainele fără a se uita în oglindă. Capul i se clătina mereu. E drept că se străduia să-i stăpânească agitaţia, dar cu cât se silea mai mult, cu atât capul se clătina mai tare. Ochelarii îi rămăseseră pe nas şi tremurau şi ei. În cele din urmă, renunţă la orice efort şi-şi lăsă capul să i se clatine în voie.

În costum negru, cu brasardă neagră la braţ, se duse în camera domnişoarei Hirschwitz şi-i zise:

— Fiul meu a murit, domnişoară!

Trase repede uşa după el, se duse le prefectură, trecu dintr-un birou într-altul, îşi strecura pe uşi capul care se clătina mereu şi anunţa pretutindeni: „Fiul meu a murit, domnule Cutare!” „Fiul meu a murit, domnule Cutare!”.

Îşi luă apoi pălăria şi bastonul şi ieşi în stradă. Lumea îl saluta şi se uita cu mirare cum i se clătina capul. Oprea pe unul sau pe altul şi-i spunea: „Fiul meu a murit!” Şi, fără să mai aştepte cuvintele de condoleanţe ale celor care se arătau consternaţi de această ştire, porni mai departe, la doctorul Skowronnek.

Doctorul Skowronnek purta uniformă, dimineaţa ca medic-şef la spitalul garnizoanei, după prânz la cafenea. La sosirea prefectului, se ridică, observă capul clătinat al bătrânului, crepul de doliu de la braţ şi înţelese totul. Strânse mâna prefectului, uitându-se la capul în neastâmpăr şi la ochelarii tot timpul în mişcare.

— Fiul meu a murit! repetă şi de astă dată domnul von Trotta.

Skowronnek reţinu îndelung mâna prietenului său, minute întregi.

Rămaseră amândoi în picioare, mână în mână. Apoi prefectul se aşeză, în timp ce doctorul muta la o altă masă tabla de şah. Când chelnerul se apropie, prefectul îi zise:

— Fiul meu a murit!

Şi chelnerul se înclină adânc şi aduse apoi un coniac.

— Încă unul! comandă prefectul.

Îşi scoase, în sfârşit, ochelarii. Îşi aminti că lăsase mesajul morţii pe covorul din cancelarie, unde căzuse, se ridică şi se reîntoarse la prefectură. Doctorul Skowronnek îl urmă. Domnul von Trotta părea să nu-l observe. Dar nici nu se arătă surprins când medicul, fără să bată, intră şi rămase în picioare.

— Iată scrisoarea! zise prefectul.

În noaptea aceea, ca şi în multe nopţi care urmară, bătrânul domn von Trotta nu dormi. Capul îi tremura şi se clătina chiar şi între perne. Uneori prefectul îl visa pe fiul lui. Sublocotenentul Trotta îi stătea în faţă, cu chipiul plin de apă, şi îl îmbia: „Bea, *papá*, ţi-e sete!”. Visul se repeta mereu şi tot

mai des. Şi, treptat, prefectul izbuti să-şi cheme fiul în fiecare noapte şi, în unele nopţi, Carl Joseph se ivea chiar de mai multe ori. Domnul von Trotta începu astfel să dorească noaptea şi ziua îl făcea nerăbdător. Iar când veni primăvara şi zilele creşteau, prefectul întuneca odaia dimineaţa şi seara pentru a prelungi în chip artificial durata nopţilor. Capul nu-i mai contenea din clătinat. Şi el însuşi, ca şi cei din jur, se deprinseră cu tremurul neîncetat al capului.

De război, domnul von Trotta părea să se intereseze prea puţin. Dacă lua un ziar în mână, era doar pentru a ascunde îndărătul lui capul ce-i tremura mereu. Între el şi doctorul Skowronnek nu venea niciodată vorba despre victorii sau despre înfrângeri. De cele mai multe ori jucau şah fără a schimba o vorbă. Câteodată, totuşi, spunea unul sau celălalt: „Vă mai amintiţi? Partida de-acum doi ani? Atunci aţi fost tot atât de neatent ca şi astăzi!” S-ar fi zis că aminteau de evenimente petrecute cu decenii în urmă.

Se scursese multă vreme de la moartea lui Carl Joseph. Anotimpurile se succedau după vechile şi imuabilele legi ale naturii, dar abia simţite de oameni sub vălul roşu al războiului – şi de prefect mai puţin chiar decât de toţi ceilalţi. Capul i se clătina mereu ca un fruct mare, dar uşor agăţat de un vrej mult prea subţire. Sublocotenentul putrezise de mult sau poate că fusese sfâşiat de acei corbi care se roteau atunci deasupra terasamentului morţii, dar bătrânului domn von Trotta i se părea că abia atunci primise vestea morţii sublocotenentului. Scrisoarea maiorului Zoglauer, mort şi el intre timp, zăcea în buzunarul de la piept al prefectului, era recitită zilnic de la un capăt la altul şi păstrată în toată înspăimântătoarea ei prospeţime, păstrată ca o moviliţă funerară, de mâini grijulii. Ce-i păsa domnului von Trotta de sutele de mii de morţi care urmaseră fiului său? Ce-l interesau ordinele şi

dispoziţiile pripite şi încâlcite ale autorităţilor lui superioare, repetate săptămână de săptămână? Şi ce-l privea prăbuşirea lumii, pe care acum o vedea desluşit apropiindu-se, aşa cum o prorocise cândva Chojnicki? Fiul lui murise. Prefectul îşi încheiase stagiul de serviciu. Lumea lui se prăbuşise.

EPILOG

Nu ne mai rămâne decât să vorbim de ultimele zile ale domnului prefect Trotta. Ele se desfăşurară aproape ca una singură. Timpul trecea pe lângă el, un fluviu lung şi uniform cu şopot monoton. Veştile de război şi diversele dispoziţii şi decrete extraordinare ale Rezidenţei îl preocupau prea puţin. Oricum, tot ar fi ieşit de mult la pensie, îşi continua serviciul numai pentru că războiul o cerea. Astfel i se părea uneori că trăieşte o a doua viaţă, mai searbădă, prima şi cea adevărată fiind încheiată cu mult înainte. Zilele lui – aşa i se părea – nu zoreau spre mormânt, ca zilele tuturor celorlalţi oameni. Împietrit ca propria-i lespede funerară stătea prefectul la ţărmul zilelor.

Nicicând domnul von Trotta nu-i semănase atât de bine împăratului Franz Joseph. Uneori cuteza el însuşi să se compare cu suveranul. Evoca audienţa din palatul de la Schönbrunn şi, în felul bătrânilor simpli care vorbesc de o nenorocire comună, se adresa în gând lui Franz Joseph: „Cum?! Dacă cineva ne-ar fi spus asta atunci! Nouă amândurora, doi bătrâni!”...

Domnul von Trotta dormea foarte puţin. Mânca în neştire ce i se servea. Iscălea acte pe care nu le citea cu atenţie. Se întâmpla să apară după prânz la cafenea şi doctorul Skowronnek să nu fi sosit încă. Atunci domnul von Trotta lua ziarele vechi de trei zile şi citea încă o dată ceea ce ştia de mult. Dar dacă doctorul Skowronnek aducea vorba despre ultimele noutăţi ale zilei, prefectul se mulţumea să dea din cap de parcă le-ar fi ştiut dinainte.

Într-o zi primi o scrisoare. O anume doamnă Taussig, cu totul necunoscută lui, acum infirmieră voluntară la Steinhof, ospiciul vienez de alienaţi, comunica domnului von Trotta că domnul conte Chojnicki se întorsese de câteva luni cu mintea rătăcită de pe câmpul de luptă şi că vorbeşte adeseori despre domnul prefect. În spusele lui confuze susţine mereu că ar avea ceva important de comunicat domnului von Trotta. Şi dacă domnul prefect are cumva intenţia de a veni la Viena, s-ar putea ca vizita sa să provoace bolnavului o eventuală deşteptare neaşteptată a cugetului, aşa cum s-a mai văzut în unele cazuri asemănătoare.

Prefectul vorbi cu doctorul Skowronnek.

— Orice e posibil! îi răspunse medicul. Dacă poţi suporta călătoria, dacă o poţi suporta uşor, vreau să spun...

Domnul von Trotta replică:

— Pot suporta orice!

Se hotărî să plece de îndată. Poate că bolnavul ştia ceva important despre Carl Joseph. Poate că are de predat tatălui ceva transmis de mâna fiului. Domnul von Trotta plecă deci la Viena.

Fu condus la secţia militară a ospiciului. Era toamnă târzie, o zi mohorâtă; clădirea sta potopită sub ploaia neînduplecată, sură, care de zile întregi se revărsa asupra lumii.

În coridorul orbitor de alb, domnul von Trotta aştepta, se uita pe fereastra zăbrelită la celelalte gratii, mai dese şi mai subţiri, ale ploii, şi se gândea la taluzul terasamentului unde fiul lui îşi găsise moartea. Acum o fi îmbibat de umezeală, gândea prefectul; ca şi când sublocotenentul ar fi căzut abia cu o zi sau două înainte şi cadavrul i-ar mai fi întreg.

Timpul se scurgea încet. Se vedeau trecând oameni cu feţe rătăcite, cu membrele groaznic schilodite, dar pentru prefect nebunia nu înfăţişa

ceva înfricoşător, deşi se afla pentru întâia oară într-un ospiciu. Înspăimântătoare era numai moartea. Păcat! îşi zise domnul von Trotta. Dacă fiul lui, Carl Joseph, ar fi înnebunit în loc să cadă, îl vindecam eu. Şi dacă n-aş putea, tot aş veni zilnic să-l văd. Poate că ar fi avut braţul atât de înfiorător fracturat, ca sublocotenentul acesta pe care tocmai îl duceau prin coridor, dar poţi mângâia şi un braţ frânt. Poţi să te uiţi şi în nişte ochi rătăciţi! Principalul e că sunt ochii băiatului meu. Ferice de părinţii ai căror fii nu sunt decât demenţi!

Doamna Taussig se ivi în sfârşit, o infirmieră ca oricare alta. Prefectul nu-i vedea decât îmbrăcămintea – ce-l interesa chipul ei?! Femeia îl privi însă îndelung şi-i zise:

— Eu l-am cunoscut pe fiul dumneavoastră!

Abia acum îşi îndreptă prefectul privirea spre faţa ei. Era un obraz de femeie îmbătrânită, dar încă frumoasă. Da, boneta de soră o întinerea, ca pe toate femeile, căci e în firea lor ca bunătatea şi mila să le întinerească, până şi prin semnele exterioare ale caritătii.

Face parte din lumea mare, îşi zise domnul von Trotta.

— Când l-aţi cunoscut pe fiul meu? întrebă el.

— Înainte de război, răspunse doamna Taussig.

Apoi îl luă pe prefect de braţ, îl conduse de-a lungul coridorului, aşa cum era deprinsă să-i însoţească pe bolnavi, şi adăugă în şoaptă:

— Ne-am iubit, Carl Joseph şi cu mine!

Prefectul întrebă:

— Iertaţi-mă, vă rog, dar istoria aia stupidă a fost cumva din pricina dumneavoastră?

— Şi din a mea! mărturisi doamna Taussig.

— Aşa, aşa! făcu domnul von Trotta. Şi din a dumitale! Strânse puţintel braţul infirmierei şi

urmă: Aş vrea să mai poată avea Carl Joseph asemenea încurcături. Din pricina dumitale!

— Să mergem acum la pacient! curmă doamna Taussig discuţia, căci simţea că o podidesc lacrimile şi era de părere că n-are voie să plângă.

Chojnicki stătea într-o încăpere goală din care fuseseră îndepărtate toate obiectele, bolnavul putând deveni uneori furios. Şedea pe un scaun ale cărui picioare erau fixate cu şuruburi de podea.

Când prefectul intră pe uşă, contele se ridică, ieşi în întâmpinarea vizitatorului şi zise doamnei Taussig:

— Ieşi, Wally! Avem ceva important de discutat!

Rămaseră singuri. În uşă era un orificiu de supraveghere a bolnavului. Chojnicki se duse la uşă, se sprijini cu spatele de ea şi zise:

— Fii binevenit în casa mea!

Capul lui chel îi păru prefectului, din motive necunoscute, parcă şi mai chel. Din ochii mari, albaştri şi niţel holbaţi ai bolnavului părea să pornească un vânt îngheţat, un ger abătut asupra obrazului scofâlcit şi totodată buhăit al contelui şi peste pustiul scăfârliei lui. Din când în când, colţul drept al gurii zvâcnea scurt. S-ar fi zis că încerca să zâmbească din colţul gurii. Capacitatea de a surâde se adunase doar în colţul drept al gurii, lăsând pentru totdeauna în părăsire restul buzelor.

— Şezi! îl pofti Chojnicki. Am cerut să vii pentru a-ţi împărtăşi un lucru important. Să nu-l trădezi nimănui! Afară de mine şi de dumneata, până azi nu-l mai ştie nimeni: bătrânul moare!

— De unde ştii? întreabă domnul von Trotta.

Chojnicki, mereu la uşă, ridică arătătorul spre plafon, îl duse apoi la buze şi răspunse:

— De sus!

După care se întoarse, deschise uşa şi chemă.

— Soră Wally! îi zise doamnei Taussig, care apăruse imediat: Audienţa s-a terminat!

Se înclină. Domnul von Trotta părăsi încăperea.

Străbătu, însoţit de doamna Taussig, coridoarele nesfârşite, apoi coborî treptele largi.

— Poate să-i fi făcut bine! zise sora.

Domnul von Trotta îşi luă rămas-bun şi plecă la consilierul feroviar Stransky. Nu ştia nici el de ce. Se ducea la acel Stransky, căsătorit cu o femeie născută Koppelmann.

Familia Stransky era acasă. La început nu-l recunoscură pe prefect. Pe urmă îl salutară stânjeniţi şi trişti şi în acelaşi timp cam rece, cum i se păru lui. Îi oferiră cafea şi coniac.

— Carl Joseph! zise doamna Stransky, născută Koppelmann. Când l-au făcut sublocotenent a venit imediat la noi. Ce băiat drăguţ era!

Prefectul îşi netezea barbetele şi tăcea. Apoi a venit fiul familiei. Şchiopăta, era penibil să-l vezi. Şchiopăta foarte tare. Carl Joseph nu şchiopăta! gândi prefectul.

— Se pare că bătrânu-i pe moarte, zise deodată consilierul Stransky.

Prefectul se ridică pe loc şi plecă. Ştia doar că bătrânul moare. O spusese Chojnicki şi el ştia dintotdeauna totul.

Domnul von Trotta se duse cu trăsura la prietenul lui din tinereţe, Smetana, la mareşalatul Curţii.

— Bătrânul moare! zise şi Smetana.

— Aş vrea să merg la Schönbrunn! răspunse domnul von Trotta.

Şi se duse la Schönbrunn.

Necontenita burniţă învăluia palatul de la Schönbrunn, aşa cum acoperise şi ospiciul Steinhof.

Domnul von Trotta porni pe alee, aceeaşi alee pe care păşise cu multă, multă vreme în urmă la acea audienţă particulară în chestiunea fiului său.

Fiul era mort. Murea şi împăratul. Şi, pentru prima dată de când primise vestea morţii lui Carl Joseph, domnului von Trota i se păru a şti că fiul său nu murise din întâmplare. Împăratul nu putea supravieţui celor din familia Trotta! gândi prefectul. Nu poate supravieţui! Ei l-au salvat, iar el nu le supravieţuieşte.

Rămase afară. Rămase afară printre oamenii de serviciu. Se ivi un grădinar din parcul Schönbrunn, în şorţ verde şi cu sapa în mână şi întrebă:

— Ce face acum?

Şi cei din jur, pădurarii, vizitii, funcţionari inferiori, portari şi invalizi, cum fusese cândva şi tatăl eroului de la Solferino, răspunseră grădinarului:

— Nimic nou! Moare!

Grădinarul se depărtă, se duse cu sapa în mână să răstoarne brazdele, pământul veşnic.

Cădea o ploaie înceată, deasă, tot mai deasă. Domnul von Trotta îşi scoase pălăria. Funcţionarii îl luară drept unul de-ai lor sau drept un curier de la oficiul poştal Schönbrunn. Unul şi altul se adresau prefectului:

— L-ai cunoscut pe bătrân?

— Da, răspundea domnul von Trotta. A vorbit odată cu mine.

— Acuma moare! zise un pădurar.

Cam tot atunci, duhovnicul cu Sfintele Taine pătrundea în camera de dormit a împăratului.

Franz Joseph avea febră: treizeci şi nouă cu trei, i-o măsuraseră chiar atunci.

— Aha, făcu împăratul zărindu-l pe capucin. Aşadar asta-i moartea!

Se înălţă în perne. Auzea bătaia neobosită a ploii în geamuri şi, din când în când, scârţâitul paşilor pe pietrişul de afară. Împăratului i se părea mereu că zgomotele când se depărtează, când se apropie. Uneori îşi dădea seama că ploaia

producea murmurul lin de la ferestre, dar după o clipă uita că plouă. Şi de câteva ori îl întrebă pe medicul curant: „Ce fâşâie aşa?”. Căci nu mai putea pronunţa „vâjâie”, deşi îi stătea pe limbă. Dar după ce întreba de ce fâşâie, i se părea chiar că aude un fâşâit. Şiroia ploaia. Scârţâiau paşii celor ce treceau pe sub ferestre. Cuvântul şi chiar zgomotele cărora le dăruise această denumire îi plăceau tot mai mult împăratului. De fapt, întrebările lui n-aveau nicio importanţă, nimeni nu le mai auzea. Îşi mişca doar buzele, dar numai lui i se părea că spune ceva ce se aude, poate cam încet, totuşi nu mai încet decât în ultimele zile. Se mira din timp în timp că nimeni nu-i răspunde. Dar imediat după aceea uita atât de întrebările, cât şi de mirarea lui cu privire la muţenia celor întrebaţi. Şi iarăşi se lăsa în voia murmurului lumii ce trăia în jurul lui în timp ce el murea – şi semăna unui copil care renunţă să se mai împotrivească somnului, biruit de cântecul adormitor şi de leagănul în care e cuibărit.

Închise ochii. Îi redeschise după o clipă şi zări crucea simplă de argint şi lumânările orbitoare pe masă, în aşteptarea preotului. Şi înţelese că va veni îndată. Şi îşi mişcă buzele şi murmură cum învăţase de copil: „În pocăinţă şi smerenie îmi mărturisesc păcatele...” Dar nici asta nu se mai auzea. De altfel, observă imediat după aceea că preotul era acolo.

— A trebuit să aştept multă vreme! zise bătrânul.

Apoi îşi cumpăni păcatele. Trufie, îi veni în minte. Am fost trufaş, gândi. Recapitula păcatele unul după altul, aşa cum scrie la catehism. Am fost prea mult timp împărat! îşi zise. Dar i se păru că vorbise cu glas tare. Toţi oamenii trebuie să moară. Şi împăratul moare. Şi îi era totodată ca şi cum undeva, departe, ar muri acea părticică din fiinţa lui care fusese împărătească. Şi războiul e un păcat! rosti cu voce limpede. Dar preotul nu-l

auzea. Franz Joseph se mira din nou. Veneau zilnic liste de pierderi, războiul dura din 1914.

— Să i se pună capăt! grăi Franz Joseph.

Nimeni nu-l auzea.

— De ce n-am căzut la Solferino? urmă.

Nimeni nu-l auzea.

— Poate, gândi, sunt mort de pe-acum şi vorbesc ca un mort. De aceea nu mă înţelege nimeni.

Şi adormi.

Afară, printre oamenii de serviciu, aştepta domnul von Trotta, fiul eroului de la Solferino, cu pălăria în mână, sub ploaia ce se cernea fără cruţare. Arborii din parcul de la Schönbrunn foşneau şi murmurau, ploaia îi biciuia, lină, stăruitoare, îmbelşugată.

Se făcu seară. Sosiră noi curioşi. Parcul era plin de lume. Ploaia nu mai contenea. Curioşii se împrăştiau, plecau şi veneau alţii în locul lor. Domnul von Trotta stătea tot acolo. Se înnoptă, treptele rămaseră pustii, oamenii se duseseră la culcare.

Domnul von Trotta se sprijini de poartă. Auzea cum trec trăsuri, din când în când cineva deschidea o fereastră deasupra capului său. Răsunau voci. Poarta se deschidea, apoi se închidea. Nimeni nu-l lua în seamă. Ploaia se cernea neobosită, lină, arborii foşneau şi murmurau.

În sfârşit, începură să bată clopotele. Prefectul se depărtă. Coborî treptele netede şi porni pe alee, până la gardul de fier. În noaptea aceea poarta rămăsese deschisă.

O luă pe jos, pe drumul lung spre oraş, cu capul descoperit, cu pălăria în mână, fără a întâlni pe nimeni. Mergea foarte încet, ca după un dric. Ajunse la hotel odată cu ivirea zorilor.

Plecă acasă. Ploua şi în capitala districtului W. Domnul von Trotta chemă pe domnişoara

Hirschwitz:

— Mă duc să mă culc, domnişoară! Sunt obosit!

Şi, pentru prima oară în viaţa lui, se băgă ziua în pat.

Nu putea să adoarmă. Trimise după doctorul Skowronnek.

— Dragă doctore, zise prefectul, n-ai vrea să spui să mi se aducă şi canarul?

I se aduse din căsuţa bătrânului Jacques colivia cu păsărică.

— Daţi-i o bucăţică de zahăr! ceru prefectul.

Şi canarul căpătă o bucăţică de zahăr.

— Drăguţul de el! se înduioşă prefectul.

— Drăguţă făptură! întări Skowronnek.

— O să ne supravieţuiască tuturor! zise Trotta. Slavă Domnului!

Apoi prefectul se adresă din nou medicului:

— Chemaţi-l pe duhovnic! Dar veniţi şi dumneavoastră!

Doctorul Skowronnek se întoarse odată cu preotul. Bătrânul domn von Trotta zăcea liniştit între perne. Ţinea ochii închişi pe jumătate. Şi zise:

— Dă-mi mâna, dragă prietene! Vrei să-mi aduci tabloul?

Doctorul Skowronnek intră în bibliotecă, se urcă pe un scaun şi desprinse din cui portretul eroului de la Solferino. Când reveni în dormitor cu tabloul în ambele mâini, domnul von Trotta nu mai era în stare să-l vadă. Ploaia răpăia monoton în geam.

Doctorul Skowronnek aştepta ţinând pe genunchi portretul eroului de la Solferino. Se ridică după câteva minute, luă mâna domnului von Trotta, se aplecă peste pieptul prefectului, oftă adânc şi închise ochii mortului.

Era ziua în care împăratul fu coborât în Cavoul Capucinilor. Trei zile după aceea fură depuse în groapă rămăşiţele pământeşti ale

domnului von Trotta. Primarul oraşului W. ţinu o cuvântare. Şi discursul lui funebru începea, ca toate celelalte din acea vreme, cu războiul. Mai departe, primarul aminti că prefectul îşi dăruise împăratului unicul fiu şi că, totuşi, a continuat să trăiască şi să-şi facă datoria.

În acest răstimp, ploaia neobosită curgea pe capetele descoperite ale celor adunaţi în preajma gropii şi, de jur împrejur, jerbele, coroanele şi florile umede tremurau şi foşneau fără încetare.

Doctorul Skowronnek, în incomoda uniformă de medic militar în rezervă, se căznea să stea în poziţie de drepţi, deşi găsea că n-ar fi nicidecum o atitudine pioasă – el, civilul! La urma urmei, moartea nu e medic de stat major! gândea doctorul Skowronnek. Apoi se apropie de groapă printre primii, refuză sapa ce i-o întindea un gropar, se aplecă, luă un bulgăre de pământ reavăn, îl fărâmiţă în palma stângă şi cu mâna dreaptă aruncă fărâmele una câte una pe sicriu. Se dădu apoi un pas îndărăt. Îi trecu prin minte că e după-amiază şi că se apropie ora partidei de şah. De-aci înainte nu mai avea partener; se hotărî totuşi să se ducă la cafenea.

La ieşirea din cimitir, primarul îl invită în trăsura lui. Skowronnek acceptă.

— Poate că trebuia să amintesc, zise primarul, că domnul von Trotta n-a putut supravieţui împăratului. Nu credeţi, domnule doctor?

— Nu ştiu, răspunse doctorul Skowronnek, cred că niciunul, nici celălalt nu puteau supravieţui Austriei.

În faţa cafenelei, doctorul Skowronnek rugă să oprească trăsura. Se duse ca în fiecare zi la masa lui obişnuită. Tabla de şah stătea acolo ca şi când prefectul nu ar fi murit. Chelnerul veni s-o ridice, dar medicul zise:

— Las-o aici!

Şi jucă de unul singur o partidă, surâzând din timp în timp scaunului gol din faţa lui şi având în urechi susurul lin al ploii de toamnă care, mereu neobosită, şiroia peste geamuri.

Sfârşit

Notes

[←1]

Solferino - sat în provincia italiană Mantua unde, la 24 iunie 1859, armata austriacă a fost înfrântă de francezi.

[←2]

E vorba de vergelele cu care se încărcau puştile.

[←3]

E vorba de războiul din 1866.

[←4]

În imperiul austriac, teritoriul era împărţit în *Statthaltereien* (rezidenţe imperiale) conduse de un *Statthalter* (rezident imperial); la rândul lor, acestea se subîmpărţeau în *Bezirke* (districte), în cap cu un *Bezirkshauptniann,* egal în rang cu un prefect de district, şi de un *Bezirkskommissar* (comisar de district) cu atribuţii politice.

[←5]

Astăzi Hranice, în Cehia.

[←6]

Dramă de Theodor Korner (1791-1813), poet şi dramaturg german, în care sunt înfăţişate faptele de arme ale contelui Zrínyi Miklós (1508-1566), ban al Croaţiei.

[←7]

Calm în primejdie (în lat, în orig.).

[←8]

Pentru acordarea autorizaţiei de căsătorie fără zestrea reglementară impusă ofiţerilor, se cerea o cauţiune.

[←9]

Grad în fosta armată austro-ungară, atribuit absolvenţilor de şcoală militară de ofiţeri în rezervă cu gradul de elev-plutonier, viitor ofiţer.

[←10]

Ordin burgund înfiinţat la 1429; mai târziu, cea mai înaltă distincţie habsburgică.

[←11]

Aluzie la aşa-zisa tragedie de la Mayerling, localitate unde (în 1889) s-a sinucis fiul lui Franz Joseph, prinţul moştenitor Rudolf.

[←12]

Astăzi Olomó, în Cehia.

[←13]

Operetă de Franz Lehár (1902).

[←14]

Louis Blériot (1872-1936), aviator francez, primul care, în 1909, a traversat în zbor Canalul Mânecii.

[←15]

Seminţie dispărută; în secolele VII-IX au întemeiat un mare stat între Ural, Nipru, Volga şi Caucaz. În secolul VIII au trecut la religia mozaică, iar în secolul X au fost definitiv înfrânţi de ruşi.

[←16]

Astăzi, Žatec, în Cehia.

[←17]

Consiliul Imperiului, denumirea parlamentului austriac.

[←18]

Asociaţie a sportivilor cehi, datând din 1863.

[←19]

Cântec naţionalist german.

[←20]

Artera principală a Vienei.

[←21]

Renumită herghelie de lângă Triest; până în 1918, herghelie imperială de remontă a cailor pur-sânge.

[←22]

Orăşel în Austria Superioară, reşedinţa de vară a lui Franz Joseph I.

[←23]

Deutschmeister - iniţial titlul administratorului posesiunilor Ordinului Teutonic din Germania. În Austria, numele care s-a dat Regimentului 4 infanterie.

[←24]

Suburbie a Vienei.

[←25]

Astăzi Františkovy Lázně, localitate balneară în Cehoslovacia.

[←26]

Familie de prinţi şi conţi din Suabia bavareză, înnobilată în secolul al XV-lea.

[←27]

Termen englezesc pentru mica nobilime, adoptat de aristocraţia maghiară.

[←28]

Aluzie la neamurile negermane care se puseseră în slujba Austriei habsburgice.

Table of Contents

Notes

Table of Contents

Notes 419